

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

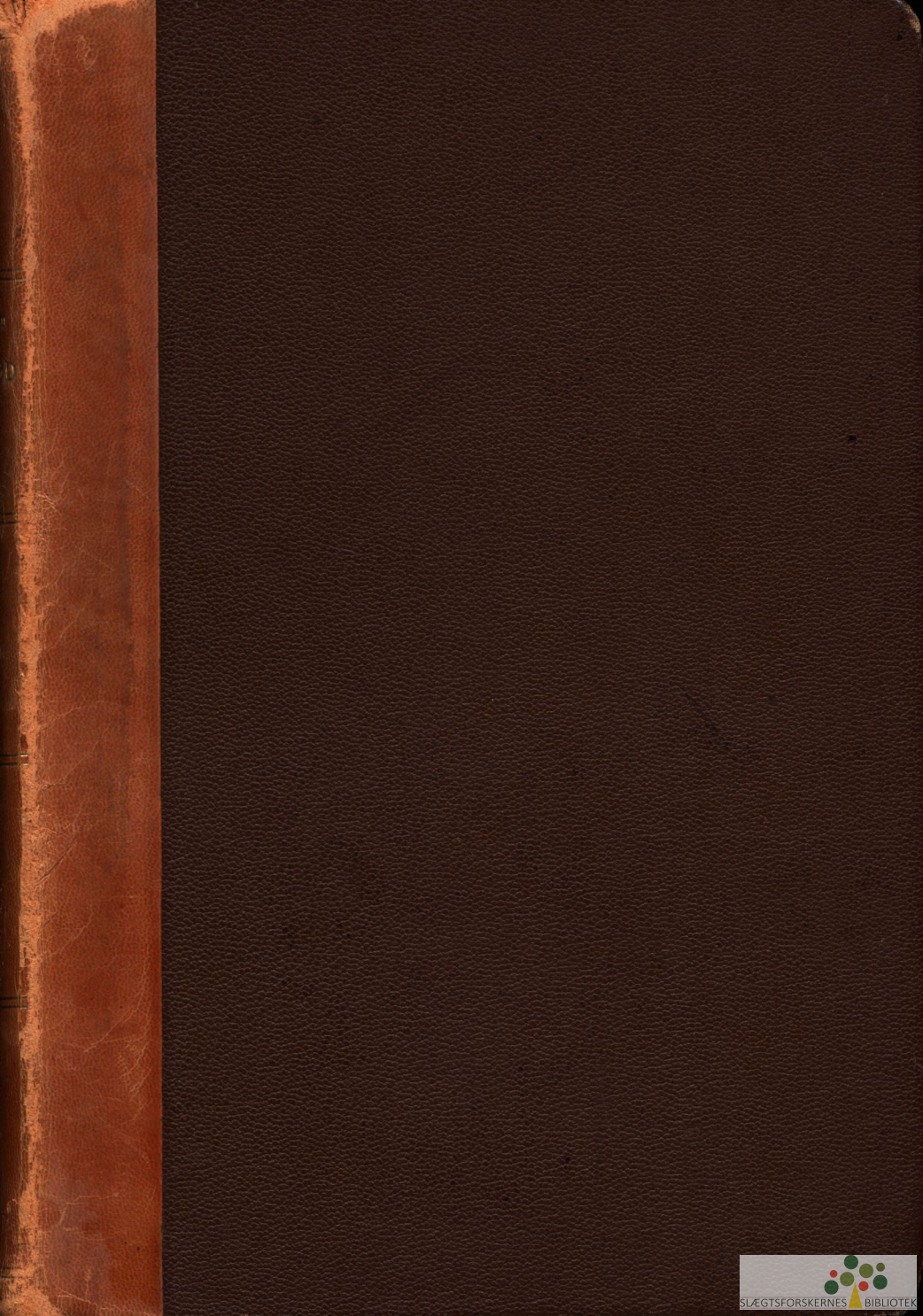
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØLLERØD SOGN I FORTID OG NUTID

SØLLERØD SOGN I FORTID OG NUTID

AF

EILER NYSTRØM

MED HENIMOD TO HUNDREDE BILLEDER

UDGIVET AF
SKODSBORG OG ØMEGNS KOMMUNALFORENING

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD — KØBENHAVN
1911

AF OPLAGET ER 200 EKSEMPLARER
NUMMEREREDE
NR. 125

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR

BILLEDERNE FOR STØRSTE DELEN UDFØRTE I
F. HENDRIKSENS REPRODUKTIONS-ATELJER

FORORD

Søllerød Sogn hører i visse Maader til Landets skønneste Egne; ikke blot Kyststrækningen, som er Danmarks smukkeste, ogsaa det Indre rummer ejendommelige, naturskønne Partier, og sammen med Lyngby og Gentofto hører Sognet til de Egne af vort Land, som enhver dansk kender. Betydelige Mænd har boet og bygget derude, og det store Folk er gennem Aarhundreder søgt ud i de skønne Omgivelser for at vinde Friskhed og nye Kræfter til Dagens Gerning.

Mange af Landets Herreder og Sogne har fundet deres Historieskriver, medens Hovedstadens nærmeste Omegn i saa Henseende har været ret upaaagtet. Digterne har lovsunget de bekendte Lokaliteter, men der foreligger ingen nyere Skrifter, som med nogen større Udførlighed behandler de tre nordsjællandske Sognes Topografi og Historie. »Skodsborg og Omegns Kommunalforening« har derfor ment at burde tage denne Opgave op for Søllerød Sogns Vedkommende, og har fundet Støtte i sine Bestræbelser hos Sogneraadet og flere af Sognets andre Kommunalforeninger. Som Resultat af flere Aars Arbejde fremtræder da nærværende historisk-topografiske Udsigt over Søllerød Sogn i Fortid og Nutid.

Fremstillingen grunder sig paa et rigt Kildestof, og Forfatteren har paa flere Punkter anset det for en uafviselig Pligt at begrænse sig. Saaledes er navnlig personalhistoriske Oplysninger udskudt for — saa vidt mulig — at undgaa Gentagelser af det, der allerede kendes og kan søges andet Steds: det er ogsaa anset for unødvendigt at belejre Fremstillingen med konsekvent gennemførte Hartkornsangivelser og lign., som uden større Vanskelighed vil kunne fremskaffes i de enkelte Tilfælde. Arbejdets Natur nødvendiggør imidlertid Opregninger af positive Oplysninger, hvis det skal have nogen Værdi ud over det rent underholdende. Omtalen af de enkelte Ejendommers Ejerforhold vil maaske falde en Del Læsere noget vidtløftig, men Forfatteren har fra flere Sider modtaget Opfordring til nogenlunde udførligt at gøre Rede herfor; i flere Tilfælde kan det have en betydelig historisk Interesse ligesom Klarlægningen af, hvorledes de større Ejendomme og mere kendte Lyststeder er opstaaet og har udviklet sig. Det er i det hele tilstræbt at give et Billede af denne Egn af vort Land saaledes som det saa ud i Fortiden, at skildre den fremadskridende Udvikling og at give positive historiske

VI

Oplysninger om de enkelte Ejendomme, der har en Fortid af Interesse for Kulturhistorien.

Forfatteren har haft frie Hænder med Hensyn til Skriftets Anlæg og Udstyr, og Udgiverne har med stor Redebonhed bekostet de mange Billeder, som ved et topografisk Arbejde af denne Art har sin Betydning, baade nu og i Fremtiden; de fleste billedlige Fremstillinger, der foreligger fra Søllerød Sogn i ældre Tid, har derfor fundet sin Plads jævnsides med de mange Nutidsbilleder. Fotografierne til disse sidste er optaget i Marken af Hof-fotograf Peter Elfelt under Forfatterens Vejledning.

Initiativet til nærværende Skrift er udgaaet fra Hofjuveler *Carl Michelsen*, Konsul *Valdemar Glückstadt* og Højesteretssagfører *Frederik Zahle*, som alle har fulgt Arbejdet med usvækket Interesse. Forfatteren skylder endvidere Tak til Bygningshistorikeren, cand. polit. *Fr. Schiøtt* for flere venlige Smaa-oplysninger og gode Vink.

København, Maj 1911.

INDHOLD

- Indledning.** Sognets Grænser og Landskabets Udseende: Størrelse; Folketal i de sidste Aarhundreder, Vinter- og Sommerbeboere; Gaarde, Huse og Villae; Kommunale Forhold: Sogneforstanderskab, Sogneraad, Sundhedskommission, kommunal Administration, kommunale Værker; Skolevæsen: Fattigforsorg, Drewsens Hospital; Finanser, Vejvæsen, Kommunens Gæld. — Sognets almindelige Historie. — Adgangsveje til Sognet: Kongevejen, Strandvejen; Toldsted; Samferdsel i ældre Tid: Postkørsel og Diligencer: Jernbaner: Nordbanen, Holte Station, Kystbanen, Skodsborg og Vedbæk Stationer, Lyngby-Vedbæk Banen, Nærum Station; Trafik fra Søsiden. Baad fart paa Furesøen, Automobilkørsel. Side 1.
- Søllerød og Øverød.** Søllerød By og Søllerød Sø; Kirken: Bygningens Ydre og Indre, Kirkeinventar, Klokker, Ligsten, Sognepræster; Kirkegaarden, Gravmæler; Hulvejen, Gadekær og Kro; Gaarde i ældre Tid: Landsdommer Luft, Peder Resen; Skurrekilde og Skurremølle, Kappel Bakke og Attemosebakke; Søllerød Lyng; Mothsgaard; Kofod Anchers Lyststed, Olufshøj. — Søllerødgaard: Esmarchs Gaard og Fr. Danneskjold-Samsøes Slot; Bygningerne, Trykværket, Kapellet; Fred. Ludv. Dehn, Saint Germain, Arveprins Frederik; Bortsalg, Slottets Nedbrydning, senere Ejere; Parkens og Bygningernes nuværende Tilstand. — Carlsminde: Peter Wasserfall, Statsminister Reventlow, Rudolphine Berg, Pastor Lang; følgende Ejere, Gehejmecratsraad Glückstadt; nye Park med det norske Hus. — Attemosegaard, Kofodsminde, Nitræhøj; lyngklædt Landskab. — Øverød: Villakvarterer ved Søen, gamle Bystævne; Suhmsminde; Havarthigaard, Højbjerggaard, Rygaard. Side 33.
- Nærum og Omegn.** Nærum By. — Nærumgaard: Staffeldts Lystgaard, Sophieshøj; Colbjørnsen samler Gaardene, følgende Ejere, Dampbryggeri, Avlsgaardens Udflytning, D. B. Adlers Tid; Børnehjem; Nærumgaards Have og Skov. — Wesselsminde: Gaard, Feriekoloni. — Luxdorpha Gaard (Hartmanns Hus): Luxdorpha Tid, Hofapoteker Becker, Rosted, Gaarden faar Navnet Justineslyst, la Cours Landboskole, J. P. E. Hartmann. — Marieshøj; Nærum Kro, Jokum Jensen. — Omegn: Vestermose, Nøjsomhed, Egevang, Nærum Hus, Egebæk Gaard, Nærum Kostskole, Gissø. . . . Side 67.
- Kysten.** Skodsborg: almindelig Beskrivelse, Fort, Oprindelse; Gudmand Bentsen, Plélo, Lyststedet deles; Skodsborg og Retraite, Just Fabritius, Overpræsident V. A. v. d. Lülhe, Borgmester Hersleb; Retraite Lædermanufaktur, Nelthropp og Harris, Kro; Retraite Oliemølle, J. C. Drewsen, Skodsborg Klædefabrik; Skodsborg Palæ, Johannes Søbøtke, Generalmajor Schimmelmann, Prins Ernst af Hessen-Philippsthal, Murermester Lyththans; Frederik den Syvendes Tid, Grevinde Danner arver Palæet, Hotel, Privatvilla. Badehotellet, Sanatoriet. — Agershvile: Gregorius Klaumann, Grev

Rantzau-Ascheberg, Etatsraad Enevold Lugge. — Rolighed: Carsten Anker, Duntzfelt, Grøn; Familiebegravelse; Lokeshøj, Urnehøj. — Sølyst: Byføged Sonne, Generalkrigskommissær Gorne, Klavs Henrik Seidelin, senere Ejere, Hovedbygning. — Enrum: Justitsraad G. C. Jacobi, Michael Fabritius, hans Enke, Gaardens Tilliggende, Conrad Alexander Fabritius de Tengnagel; Haven, Smaaæerne i Aaens Udløb, Carls-Kilde, Mindestøtten for Wever, Statuer; Colbjørnsens Tid, Gyldenstjerne Sehested, Dannekjold-Samsøe; Hovedbygning og Have nu; Vedbæk Kapel. — Vedbæk: almindelig Beskrivelse, Historie; Kobbermøllen: Teglværket ved Stranden. Rønnedal, Alexandria, Miramare; Staalhus eller Bleghus; Strandrideren, Bakkehuset; Lysestøber West's Avlsgaarde, Willeken, Henriksholm; Frederiksholm; Vedbæk Kro; Litgod og Rævenakke Side 92.

Frydenlund og Trørød. Frydenlund: Oprindelse, Mogens Frijs, Enken sælger Gaarden til Kongen: overlades til Storkansler Reventlow, Sophie Amalie Hahn bor der; ny Hovedbygning, Anna Sophie Reventlow; Frydenlund i Chr. VI's Tid, Hertugen af Württemberg bebør Slottet, Frederik V skænker Kronprinsen det, overlades Caroline Mathilde; Hovedbygningens Beskrivelse, Struenseetiden, Harsdorff bygger et nyt Palæ paa Frydenlunds Grund, Mathildevejen; Jordernes og Fiskeriets Bortforpagtning, Gedesø (ell. Gissø), Svinesø, Oldefars Sø; Haven, Gartner Holbøll; Staten sælger Frydenlund; Boheman, Slottet ombygges, Schumacher, Restaurering i Fyrerne: Frk. Rieffesthal, Teglværk, Castenskiold; sidste Restaurering, Beskrivelse af det nuværende Frydenlund. — Maglemose, Maglemosegaard: Trørød: By og Gaarde Side 137.

Sandbjerg Bakker og Holte. Sognets nordlige Del mellem Rudeskov og Maglemose: Elleslette Gaard, Malkegaard; Sandbjerg Bakker. — Holte: Byen, Chr. Juels Lyststed, Buchwald, Abraham Kall. — Holtegaard: Hans Merckel, Thomas Jensen Døbbelsten, Gaardens Privilegier; Clodi, Etatsraad Rasmus Rasmussen; Kro, Krekilde, Maglemose Eng; Karen Solgaard, Hofmaler Lassen, Lavrids de Thurah; ny Hovedbygning og Have; Jacob Schnell, Kroen udflyttes; Gaarden deles, samles atter; Kogsbølles nye Avlsgaard, Bryggeri: Avlsgaarden bortsælges alene, Lystgaarden med Thurahs Hovedbygning bliver særskilt Ejendom: Etatsraad N. H. Andersen, Beskrivelse af Thurahs Hovedbygning, Marienhøj; Kohave Skov, Kohavehuset, Skovly. — Vejnettet om Holte By, Dannekjold-Samsøes Udsigtstaarn paa Attemose Bakker, Langkærgaard Side 158.

Nyholte og Rudersdal. Den nye Kongevejs Anlæg, Bomindretning, Røjels Bom; Holte gamle Bryggeri og Kro udflyttes, kaldes Røjels Kro, Kroen nedlægges; Nyholte Bryggergaard, Dreyer, Nimb; Kroen oprettes atter, kaldes Nyholte Kro, Nimb'erne afhænder den; Bebyggelse ved Nyholte Hotel og Vejlesø. — Rude, Rudegaard; Rudersdal: Kongeporten, Kongens Relais-Heste, Følgets Opvartning, offentlig Kro, Reformert Kirke ejer den. — Sognets Kroer og Befolkningen Side 172.

Dronninggaard. Furesøen, Tange; Sophie Amalie faar Tange og Rude, Dronninggaard bygges; Hoffester paa Dronninggaard; Malta, Kaninholmen; Holælnderiet; Dronninggaard bortforpagtes af Sophie Amalie efter Kongens Død; Forpagterne Peder Lavridsen, Johan Dreyer; Sophie Amalie dør; Mads Rasmussen Forpagter; Sophie Hedevig faar Dronninggaard efter Charlotte Amalies Død, bortforpagter den til sin Lakaj Peter Johansen, Gaardens Tilstand 1735, Haven, Forfald; Fiskeriet, Malerier paa Gaarden; Fr. Dannekjold faar Dronninggaard i en Art livsvarig Forlening, overgaar til Dehn: siden faar Hans Ahlefeldt den, derpaa Staffeldt; Staffeldt

afskediges, gratificeres med Dronninggaard, faar Skøde: Rudegaard udskilles og bortsælges, Dronninggaard afhændes til Fr. de Coninck. — De Conincks Tid. Den nye Ejer, Avlsgaarden sættes i Stand, Næsseslottet opføres, dets Ydre og Indre; det engelsk-kinesiske Haveparti, Eremitens Kilde, Eremitagen; Skoven, »Altanen«, Øen med det kinesiske Lysthus: Lysthuset »Vennehvil«; Parkens sjældne Træer; Luknam; Søjer og Monumenter: Mindesten, der urigtig er sat i Forbindelse med Louis Philippe, de Coninck'ernes Farvel til Dronninggaard, Wiedewelts Obelisk for Drevon, Støtten til Ære for Handel og Søfart; fremmedes Besøg paa Dronninggaard, Offentlighedens Adgang til Parken, Folkefester; de Coninck opretter Gaarden til Stamhus, samler Børnene om sig, bygger Frederikslund og køber Kanningaarden; Træk af Kanningaardens Historie; de Coninck lider store Tab, overlader Ejendommen til sin ældste Søn, dør; det gamle Handelshus gaar fallit, Dronninggaard udlægges til Senator Jenisch, Sønnen drager til Frankrig; Dronninggaards store Forfaldstid: Fønss, Hansen, Nyholm, Westenholz: Gaarden sættes i Stand, forfalder atter; sælges til et Aktieselskab, Frederikslund udskilles, Dronninggaard og Kanningaarden udstykses; Næset, Jægerhuset, Villakvarterne..... Side 187.

Mølleaaen. Aaens Løb, Vandmøller, Industrimøller; Strømmen og Møllernes indbyrdes Forhold, Sluser og Damme, Sognegrænsen. — Ørholm, Nymølle, Ravnholm Papirfabrik, Højersdal (Høj og Dal), Ole Kollerød. — Stampen: Stubmølle, Valkemølle, Baltzer Sechman; til Børnehuset, afhændes til Hans Heuser; Børnehuset bliver atter Ejer, benyttes af den kgl. Uldmanufaktur (Guldhuset), sættes til Auktion. Kammertjener Nic. Jessen køber den, gaar Fallit, Møllen købes af Uldmanfakturen; bortforpagtes senere til Mad. Petrine Holmblad, sælges af Staten til Sekretær P. N. Carlsen, forbliver en Tid i hans Slægt, bortskødes til et Aktieselskab. — Raadvad, Godthaab. — Strandmøllen: Barkmølle, Snagerup eller Snogerup, Johan Efttersen, Korn- og Papirmølle anlægges; Herman Henriksen Delmenhorst, Møllen ødelægges i Svenskekrigen, opbygges atter; Jacob Butienter, Mag. Jens Portuan, Hans Heuser overtager Driften; Charlotte Amalie køber den, Heuser afskediges, Joh. Drewsen den ældre indkaldes, Strandmøllen genfødes; Stempelpapir, Karduser til Flaadens Kanoner, Kludeindsamling, Pesten 1711; Drewsen faar Skøde af Prins Carl, Springforbi købes. Fiskefangst og Rørskær i Aaen og Dammene, Drewsen dør; Brodersønnen Johan Drewsen den yngre overtager Strandmøllens Drift, Kurantbankens Pengesedler, Ludvig Wittrog giver ham Skøde; Papirmøllens Arbejdere og Arbejdsforhold, Melmøllen; Strandmøllen overgaar til Chr. Drewsen; Malthe Conrad Bruun; Joh. Chr. Drewsen overtager Bestyrelsen; Strandmøllekredsen: Rosing, Oehlenschläger, Rahbek, Thaarup; Livet paa Strandmøllen. Privattheater, Dilettantkomedie; Joh. Chr. Drewsens Virksomhed, Dampmaskinen holder sit Indtog, Papirmaskine, Sønerne optages i Firmaet, Michael Drewsen opretter Silkeborg Papirfabrik, Chr. Drewsen Enejer, De forenede Papirfabrikker oprettes, Strandmøllen nedlægges og forfalder..... Side 226.

Skovene. De danske Skove i Almindelighed: Oldensvin sættes paa Skovene, Frederik II anlægger Vildtbaner, Krybskytteri, Udvisning, Græsningen i Skovene, Skovtyveri, Svenskekrigen; Søllerød Sogns gamle Skove: Skibberød, Kohaven, Trørødsholm, Hestehaven, Kirkeskoven, Øverød Skov, (Lerskov med Ørneholm), Gelte, Tangens Skov, Nærum Ore, Højholm og Kobjerg, Kobbersmedens Have og Kindebøg; de gamle Skoves Hartkorn; Oldtidsminder; forstlig ordnede Tilstande, Gram og von Langen, Kortlægning, Taksation, Skelsten; Naaetræsbeplantning; Udskiftning. — Geelskov

X

eller Gelteskov: Tyvekrogen, Gelte-Lyng (Sortemose), Geels Bakke; Røjelshus, Geelshus, Skovridergaardens Villaby. — Søllerød Kirkeskov: Danne-skjold Samsøe lader den indhegne, Degnemose. — Ravnholmene, Griffenfeld holder Stævnmøder paa Ørholm, Luxdorff. — Trørød Skov, Eng-have Skov, Kassepose Skov. — Jægersborg Dyrehave (Jægersborg Hegn): Dyrehaven anlægges. Stokkerup By og Nærum Overdrev indtages, Dyre-haven hegnes; den tidligere store Slette mod Vest, Enge og Moser, Veje og Broer, Rævehøjene og Orehøj; Rundforbi og Kørom; Træbestand og Vildt: den nordlige Del bliver Fredskov: Slutning Side 250.

Anmærkninger. Henvisninger og mindre Oplysninger; Tordrup . . . Side 275.

Trykfejl og Rettelser Side 295.

Kort. Kort over Søllerød Sogn 1720, 1765 og 1911.

PARTI AF STRANDVEJEN VED SKODSBORG
(Fotografi)

INDLEDNING

Sognets Grænser og Landskabets Udseende — Størrelse, Folketal og kommunale Forhold — Sognets almindelige Historie — Adgangsveje og Samfærdselsmidler.

KOMMER man en Sommermorgen sejlene op gennem Øresund, ligger Sjællands Kyst straalende skøn for Beskuerens Blik — skovklædt i Højden og nederst ved Stranden med de hvide solbelyste Landsteder og Sommervillaer glitrende frem mellem Havernes Mangfoldighed af grønne Træer og blomstrende Busketter. Hvor Søen skærer sig ind i en lille Bugt, faar man Øje paa Strandmøllens maleriske Ruiner — og herfra strækker Søllerød Sogn sig gennem Skodsborg og Vedbæk op til Smidstrup. En stille Sommeraften, naar man glider forbi tæt ind mod Kysten, er Sceneriet lige saa betagende; i den lyse danske Sommernat skimter man Konturerne af

Skovstrækningen, og Havernes Lamper langs Stranden samler sig midtvejs i Skodsborgs Badehotels mægtige Lysbundt, der spejler sig i det stille Sund.

Paa Vestsiden — inde i Landet — begrænses Søllerød Sogn ogsaa af Skov og Sø. Furesøen lægger sig her med sine to Bugter, Lille- og Storekalv, omkring Næsset med det smukke lille Slot, den sidste Rest af Sognets eneste Hovedgaard, og længere mod Nord strækker den mægtige Rudeskov sig langs Sognets Vestgrænse, som afsluttes af Sandbjerg Bakker med en henrivende Udsigt over Frederiksborg Amt, over Sundet, Hveen og Svenskekysten. Ved Sognets Sydgrænse ligger Geelskov i Vest, og Øster paa flyder den maleriske Mølleaa, som fra Arilds Tid er taget i Industriens Tjeneste; saa langt Sognets Historie rækker tilbage, har de klaprende Vandmøller lydt i de stille Skove. Ved Ørholm bøjer Aaen af og danner derfra Grænsen mellem Søllerød og Lyngby Sogne; den glider forbi Ørholm og Nymølle ved Ravneholm Skov med de mægtige Kløfter og bakkede Højder, forbi Stampen og Raadvad i Jægersborg Dyrehave og ud til Strandmøllen, hvor dens Vand løber rislende ud i Sundet.

Sognets Indre staar ikke tilbage i Naturskønhed. Det er for en stor Del opfyldt af Skov, og med en Mængde blinkende Søer, store og smaa. Længst mod Vest ligger Vejlesø, hvis Kyst danner et prægtigt Rundmaleri af frodige Haver, hvor Villaerne titter frem gennem Havernes Løvværk. Omtrent midt i Sagnet Søllerød Sø med den gamle Kirke liggende højt oppe paa en Bakke, og paa Skrænten strækker sig en af de skønneste Kirkegaarde i Landet; mellem Thujaer og Taks og prægtige Gravmæler skimter man dybt nede Søen for sin Fod. Mod Øst ligger den store Sø ved Enrum, ligesom i et stille Drømmeri og helt skjult bag gamle Træer.

Bakke og Dal skifter i Søllerød Sogn; hist strækker sig Mark og Eng med tilsaaede Agre og langsomt græssende Kør, her staar Beskueren paa et Højdedrag med et vidtstrakt og afvekslende Landskab for sit Blik. Overalt mødes By og Land; hvorhen man vender sig, ligger moderne Landsteder

Side om Side med de gamle Gaarde, og i Landsbyerne veksler Nutidens Smaavillaer med Fortidens straatækte Bondehuse.

Søllerød Sogn ligger i Sokkelunds Herred, Københavns Amt, og indtager et *Flademaal* af ca. 6600 Tdr. Land eller noget over 36 Kvadratkilometer; paa sine bredeste Steder strækker det sig ca. 10 Kilometer i Øst og Vest og ca. 7 Kilometer i Nord og Syd. Sognets *Folketal* har været i jævn Stigen i det nittende Aarhundrede, en Stigning, som er bleven fortsat i udvidet Maalestok i første Decennium af det tyvende. De officielle Folketællinger har følgende Indbyggerantal i Søllerød Sogn:

15. Aug. 1769 ...	1086	1. Febr. 1855 ...	2898
1. Juli 1787 ...	1357	1. -- 1860 ...	2875
1. Febr. 1801 ...	1618	1. -- 1870 ...	3119
1. -- 1834 ...	2101	1. -- 1880 ...	3022
1. -- 1840 ...	2222	1. -- 1890 ...	3122
1. -- 1845 ...	2503	1. -- 1901 ...	3833
1. -- 1850 ...	2705	1. -- 1906 ...	4610
1. Jan. 1910 (kommunal Tælling): 5429.			

Medens Indbyggerantallet saaledes er steget med 2215 Personer i Aarhundredet 1. Febr. 1801 til 1. Febr. 1901, har Fremgangen i de ni Aar 1. Febr. 1901 til 1. Jan. 1910 været 1596.

For de enkelte Distrikter ses Folketallets Stigen i de tredive Aar 1880-1910 af omstaaende Tabel, hvori Tallene i den første Kolonne dog kun er tilnærmelsesvise.

Disse Tal rummer imidlertid kun Sognets faste Vinterbeboere, i Sommertiden er Befolkningen langt større. Allerede i Midten af det attende Aarhundrede gjorde dette Forhold sin Indflydelse gældende overalt i Københavns Omegn; Hovedstadens Indvaanere søgte ud i landlige Omgivelser for kortere eller længere Tid, selv om det konsekvent gennemførte Landliggerliv for den velstaaende Middelstands Vedkommende først i det nittende Aarhundrede blev almindeligt. Et Særkende for Tiden var det, at man ikke saa meget søgte ud til den friske

Strand, men ind i Landet paa idylliske Steder ved Skov og Indsø, og dette Forhold hang sammen med, at Badelivet her i Danmark var saa godt som ukendt i det attende Aarhundrede. I en utrykt Beskrivelse af Københavns Amt fra 1745

Folketal i de enkelte Distrikter.

	Nytaaer 1880	Nytaaer 1910
Søllerød	ca. 280	490
Øverød	» 320	691
Nærum	» 575	729
Skodsborg	» 550	776
Vedbæk	» 445	791
Trørød	» 205	345
Holte	» 410	466
Dronninggaarddistriktet	» 210	993
Rudegaarddistriktet (der i 1880 formentlig er regnet til Dronninggaard)	» »	148
	ca. 3000	5429

opregnes foruden de to kgl. Lystslotte, Dronninggaard og Frydenlund, desuden syv mere fremtrædende Lyststeder i Søllerød Sogn; »men,« hedder det videre, »ellers er der endnu mange flere af mindre Betydenhed, dog og fornøjelige, bestaaende derudi, at adskillige hos Husmænd, Gaardmænd og andre, paa de Steder, hvor det efter enhvers goût kan være plaisant og fornøjeligt, leje sig Værelser, som de selv indrette og aptere for at opholde sig af og til om Sommeren paa Landet, saa at paa den Tid om Aaret Københavns Amt næsten overalt vrimler af Københavns Indvaanere, hvorunder alligevel den største Del er saadanne, som paa en eller tvende Dages Tid rejse ud paa Landet i det grønne for at divertere sig.« — I sidste Halvdel af det attende Aarhundrede kunde Lyngby og Søllerød Sogne dog allerede opvise en ret stor Mængde Lyststeder, fornemmelig tilhørende Adel, Diplomati og Hovedstadens rige Købmænd.

I Nutiden — navnlig i den sidste Menneskealder med dens stærkt udtalte hygiejniske Krav — er Forstaaelsen af det gavnlige ved Sommerbolig i landlige, frie og friske Omgivelser gaaet et mægtigt Skridt fremad og trængt ned i Dele af Befolkningen, hvor Landliggeriet i ældre Tid ansaas for et Modelune inden for de højere Stænder. Hovedstadens rivende Udvikling med høje Beboelseshuse dér, hvor før laa skyggefulde Spadseregange og grønne Marker, hvor Borgerne kunde nyde Sommeraftenens Hvile efter endt Dagværk, har i Forbindelse med Samfærdselsmidlernes Udvikling ligeledes været en medvirkende Aarsag til, at Hovedstadens Beboere i langt højere Grad end forhen er søgt ud i Nabokommunerne for at finde landlig Ro efter Dagens travle Forretningsliv. At dette Forhold i Sommertiden tilfører de København nærmestliggende Landsogne et meget betydeligt Tilskud i Befolkningstallet, er bekendt; for Søllerød Sogns Vedkommende drejer det sig om ikke mindre end ca. 60 pCt. Dette Resultat fremkom ved en kommunal Tælling, der foranstaltedes i Sommeren 1909 og som udviste følgende Tal for Sognets enkelte Distrikter:

	1. Jan. 1909	1. Aug. 1909	Forskel
Søllerød	516	839	323
Øverød	704	889	185
Nærum	726	890	164
Skodsborg	745	1640	895
Vedbæk	770	1803	1033
Trørød	338	521	183
Holte	435	488	53
Dronninggaarddistriktet .	950	1408	458
Rudegaarddistriktet	126	185	59
	5310	8663	3353

Vedbæk har altsaa det største Antal Sommerbeboere, der efter følger Skodsborg og Dronninggaardkvarteret; lavest staar Holte.

Gaardenes Antal har været saa nogenlunde konstant i den sidste Menneskealder: i 1885 53, i 1895 49 og i 1905 51. Disse Tal giver dog ikke Forholdet, som det i Virkeligheden er, thi selv om de enkelte Gaarde opretholdes, formindskes deres Tilliggende stadig; større og mindre Grundstykker udparcelleres i Smaagrunde, snart ét Sted i Sognet, snart et andet. Alt dette er en direkte Følge af den fremadskridende *Villabebyggelse*. I

Gaarde, Huse og Villaer i 1909.

	Gaarde og større Jordejendomme til Næringsbrug (Gartnerier etc.)	Ældre Smaa- huse uden Jord	Egentlige Villaer	Større Udleje- Ejendom- me
Søllerød (herunder Villa- bebyggelsen ved Geels- hus Skovridergaard . . .	12	2	107	3
Øverød	16	18	78	4
Nærum	16	19	41	1
Skodsborg og Vedbæk . . .	28	13	240	8
Trørød	13	23	25	2
Holte	18	32	5	4
Dronninggaarddistriktet . .	16	5	161	7
Rudegaarddistriktet	5	3	20	1
	124	115	677	27

Maj 1880 var der i Sognets vestlige Del foruden de større Lystgaarde kun to egentlige Lyststeder i Øverød; Sognets østlige Del udviste 36 Villaer og Lyststeder i Skodsborg, 38 i Vedbæk. Tallet er nu mangedoblet, og de vestlige Distrikter er paa Højde med de østlige i saa Henseende. Landstedernes Karakter er dog i Tidens Løb for en Del undergaaet en Forandring; i ældre Tid var det Lyststeder, hvis Ejere næsten alle havde fast Vinterbolig i Hovedstaden, og saaledes er det endnu i en Mængde Tilfælde; i andre derimod er Villaen nu baade Vinter- og Sommerbolig, og Ejeren er kun knyttet til Hovedstaden ved sin Erhvervsvirksomhed. Af saadanne land-

lige Helaarsbeboelser har Dronninggaardkvarteret aabenbart de fleste; af foranstaaende Indbyggerstatistik (S. 5) ses nemlig, at dette Distrikt har det største Antal Vinterbeboere, medens Vedbæk og Skodsborg har færre til Trods for, at Tallet for Sommerbeboere er større.

Antallet af *Gaarde, Huse og Villaer* i Søllerød Sogn fordeler sig som vist paa modstaaende Tabel. Tallene tør dog ikke opfattes som absolut korrekte, da Grænsen mellem de forskellige Arter af Ejendomme er stærkt udflydende.

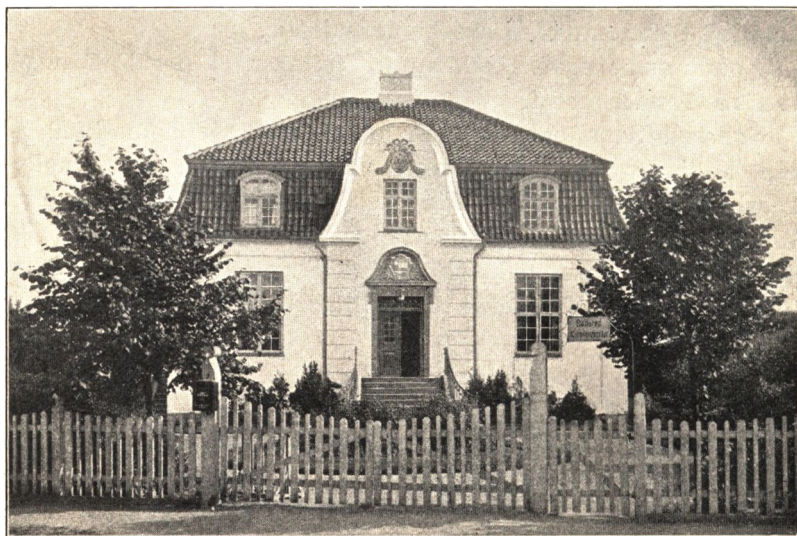
Kommunens egne Ejendomme indtager et Areal af noget over ni Tønder Land.

Søllerød Sogn er ansat for en samlet Ejendomsskyld af 24,³ Millioner Kr. Til Sammenligning tjener, at Lyngby-Taarbæk Kommune har 27,⁵ Mill. og Gentofte-Ordrup 95,² Mill. (omtrent det halve af hele Amtets Ejendomsskyld). Af Københavns Amtsraadskreds' øvrige Sogne har kun ét Sogn 10 Mill. og over Halvdelen af samtlige tyve Kommuner under 4 Mill.

De danske Landkommuners Selvstyre har sit Udspring i Anordningen af 13. August 1841*). Til det første *Sogneforstanderskab* i Søllerød Sogn valgtes den 25. Novbr. 1841 ni Medlemmer; Valget foregik i Nærum, der ogsaa siden har været Valgsted for Søllerød Sogn, først ved de i 1909 stedfundne Valg henlagdes Afstemningen for det østlige Distrikt til Vedbæk, for det vestlige til Nyholte Kro. Det nyvalgte Sogneforstanderskab holdt sit første ordinære Møde den 5. Jan. 1842 i Søllerød Præstegaard; Stedets Præst og Lodsejerne af en vis Hartkornscensus tiltraadte nemlig Sogneforstanderskabet uden Valg, men dette ændredes ved Loven af 6. Juli 1867, og fra Nytaar 1868 fik Sognerepræsentanternes Forsamling Navn af *Sogneraad*. Raadet bestaar f. T. af femten Medlemmer, der i Følge Lov af 20. April 1908 er valgt paa fire Aar.

*) Delvis ændret ved Lov af 22. Marts 1855.

Blandt Sogneraadets tidligere Medlemmer bør nævnes Kammerherre C. v. Rosen (1819-91), der indtil Krigen 1864 var Overpræsident i Flensborg, men siden bosatte sig i Kongeriget, fra 1867 paa Henriksholm ved Vedbæk. Fra 1869 til sin Død var han Medlem af Sogneraadet og i en Række Aar dets Formand; han var tillige Aamtsraadsmedlem og repræsenterede Lyngbykredsen i Folketinget. Med betydelig admitt-

KOMMUNEBYGNINGEN I SØLLERØD (Fotografi)

strativ Dygtighed ledede han Søllerød Sogns kommunale Anliggender, som han omfattede med stor Interesse, og i Udøvelsen af sit Hverv som Sogneraadformand nedlagde han et stort og uegennyttigt Arbejde. Et andet Navn, hvis Bærer ogsaa en Tid beklædte Formandsposten i Sogneraadet, staar i Modsætning til denne indsigtfulde og grundhæderlige Personlighed som et mørkt Kapitel i dansk Kommunalforvaltnings Historie; Tømmerhandler C. Captyns omfattende Bedragerier mod Kommunen er endnu i saa friskt Minde, at en yderligere Udredning af den triste Affære her er ufornøden. —

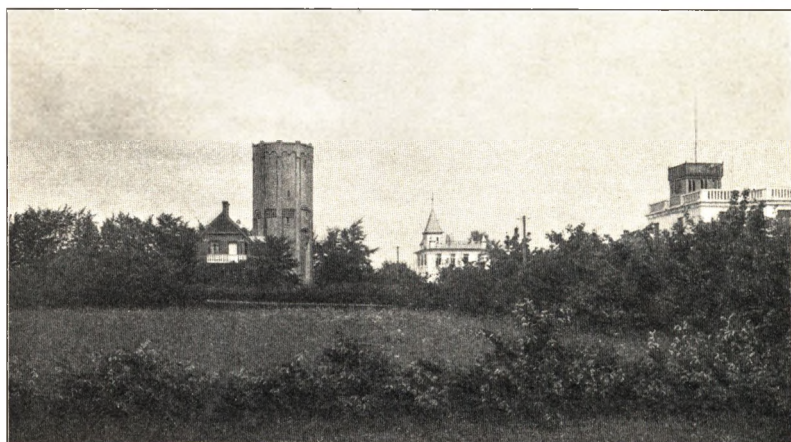
Landdistrikternes Sundhedsvæsen ordnedes ved Loven af 12.

ET SOGNERAADMØDE 1910
Til Venstre Pressens Repræsentanter, til Højre Publikum
(Fotograf)

Jan. 1858; Søllerød Sogneforstanderskab vedtog 17. Juli 1860 den første Sundhedsvedtægt, som stadfæstedes af Justitsministeriet 17. Septbr., og Aaret efter den 15. Maj 1861 — netop for et halvt Aarhundrede siden — sammentraadte *Sundhedskommissionen* for første Gang.

Med Styrelsen af Kommuner som Søllerød, hvor Land- og Byinteresser mødes og ofte staar skarpt over for hinanden, har det undertiden sine Vanskeligheder. Forholdene er dog i mange Henseender bedre i de sidste Aaringer, da Villa-

VANDTAARNET I SØLLERØD
(Fotografi)

bebyggelsen, der hidfører en Befolkning, vant til bymæssige Forhold, har bredt sig jævnt ud over hele Sognet, og ikke mere holder sig til Kyststrækningen alene. I 1880 var Forholdene vanskeligere; afdøde Højesteretssagfører Octavius Hansen tog den Gang Ordet for en kommunal Udskillelse af Kynten i de Hovedstaden nærmestliggende Landsogne, men Tanken kom aldrig ud over Papiret. Derimod er for Søllerød Sogns Vedkommende siden opstaaet en Række Kommunal- og Grundejerforeninger, der i mange Tilfælde har gjort sin Indflydelse gældende til Fordel for Sognets Udvikling.

Søllerød Sogns kommunale Forretninger varetages af en

Kommunesekretær, der bistaaes af en Kasserer, en Bogholder-ske og en Kontorassistent samt to Skatteopkrævere; de tek-niske Anliggender sorteres under en Kommuneingeniør, der tillige er Bygningsinspektør. Hertil kommer Embedsmænd og Funktionærer ved de kommunale Værker.

Kommunebygningen i Søllerød By er opført 1903 og ind-viedes i Maj 1904; her samles Sogneraadet som Regel den

VAND-, GAS- OG ELEKTRICITETSVÆRKET I ØVERØD
(Fotografi)

tredje Torsdag i hver Maaned, og til Mødernes Afholdelse er indrettet en ret rummelig og smukt udstyret Forsamlings-sal. Bygningen indeholder tillige Kommunens Kontorer og Arkiv.

Kommunen producerer Vand, Gas og Elektricitet til Sogne-beoernes Brug. Værkerne, der er beliggende i Øverød, toges i Brug 1907, Gas- og Vandværket i Marts Maaned, Elektrici-tetsværket i August. Kysten forsynes dog vedvarende med elektrisk Strøm fra Skovshoved og med Gas fra Strandvejens Gasværk.

Skolevæsenet har i det sidste Tiaar været i stærk Udvikling. I gammel Tid — før 1721 — var der i hvert Fald en Skolemester i Trørød, men i dette Aar oprettede Christian den Femtes ugifte Datter, Arveprinsesse Sophie Hedevig, der var Ejer-

SKOLEN I ØVERØD
(Fotografi)

inde af Dronninggaard (hvorunder Sognet laa), tre Skoler i Søllerød, Nærum og Trørød (Fundats af 5. April 1721); senere er der til fattige Børns Skolegang, til Anskaffelse af Salmebøger og Nye Testamenter henlagt Renten af 200 Rdr., men man ved ikke, fra hvem Legatet stammer.

Disse tre Skoler var i lange Tider Sognets eneste. I 1901 opførtes en stor ny Skolebygning i Nærum; Aaret efter afløstes Skolen i Trørød af en tidssvarende Skolebygning i Vedbæk, og den gamle Søllerød Skole erstattedes af en ny i Øverød; denne sidste Bygning er praktisk og god, og ingenlunde utiltalende i arkitektonisk Henseende, men Pladsen er uheldig valgt; den store treetages Bygning ligger paa en høj Bakke,

PAVILLONSKOLEN I DRONNINGGAARDKVARTERET
(Fotografi)

beherskende hele Udsigten fra den modsatte Side af Søllerød Sø, og griber skurrende ind i det smukke landskabelige Parti. I 1909 er endelig opført en ny Kommuneskole ved Kongevejen, mellem Rudersdal og Nyholte; den er anlagt efter Pavillonsystemet og baade ved sin Indretning og sin ydre Arkitektur (Arkitekt Philip Schmidt) en Mønsterbygning. Skolen i Nærum bliver f. T. udvidet. Foruden disse findes to Forskoler, en i Skodsborg og en i Holte, men Børneantallet her er kun ringe, henholdsvis 18 og 19. I de andre Skoler under-

vises mellem 137 Elever (i Vedbæk Skole) og 189 (i Nærum Skole). Gennemsnitstallet af skolesøgende Børn i Søllerød Sogn var i 1909-10: 660.

Sognets *Fattigforsorg* bestaar væsentlig i Pengeunderstøttelser. *Drewsens Hospital* — eller Søllerød Hospital som det ofte kaldes — er en Fattigstiftelse, oprettet ved Fundats af 27. Marts 1809. Kapitalen dertil skænkedes af Magdalene Frede-

DREWSSENS HOSPITAL (TILLIGE ASYL)
(Fotograf)

rikke Drewsen, Enke efter Højesteretsassessor Jørgen Christopher D. († 1801), ved Testamente af 5. Jan. 1804, faa Dage før hendes Død, og Hospitalet var fuldt indrettet ved Udgangen af 1808. Den 31. Decbr. 1877 var heri interneret ialt elleve Personer, nemlig en Mand, otte Kvinder og to Børn; f. T. har tre Kvinder og to Børn til Huse i Hospitalet. Til Bolig for Sognets fattige anvender Sognet tillige Søbakkehuset i Søllerød og et Hus paa Paradismarken ved Rude Skov.

Søllerød Kommunes *Indtægter og Udgifter* er gaaet jævnt

fremad i det sidste halve Hundrede Aar, men i Tiden efter 1898 har den finansielle Udvikling taget stærk Fart; den stationære Befolkning er i dette Tidsrum steget med 40 à 45 pCt., medens Skatteindtægterne er forøget med mere end 250 pCt. I Tiden 1868-1910 stiller Forholdet mellem Indtægter og Udgifter sig saaledes:

	Skatteindtægt	Deraf Udgift til	
		Skolevæsen	Fattigvæsen
1868.....	13250 Rdr.	3160 Rdr.	6700 Rdr.
1878.....	34635 Kr.	7670 Kr.	18160 Kr.
1888.....	32050 »	7315 »	18635 »
1898.....	54360 »	10265 »	24565 »
Budget 1910-11...	137870 »	37507 »	26000 »

Af Tallene faar man et klart Indtryk af den rivende Udvikling inden for Kommunen i de sidste Aar; den hele skattepligtige Indkomst var 1. April 1910 3,118,513 Kr., næst Gentofte Sogns den største i alle Amtets Sogne. — Af Udgifterne krævede Fattigvæsenet i 1868 mere end dobbelt saa meget som Skolevæsenet, og i 1898 var Forholdet endnu omtrent det samme. Tolv Aar efter — i 1910 — havde Skoleudgifterne langt overfløjet Fattigudgifterne; de beløb sig nu til omtrent fire Gange saa meget som i 1898. Dette bundrer ikke saa meget i det større Antal Indbyggere som i de senere Aars stigende Krav paa dette Omraade. I Aarene 1901-9 har Kommunen yderligere ladet opføre nye Skolebygninger for et samlet Beløb af ca. 240,000 Kr., fradraget de Summer, der er indkomne ved Salget af de ældre Bygninger. De egentlige Fattigudgifter har derimod været saa nogenlunde konstante i de sidste tolv Aar, dog bør henpeges paa, at Alderdomsstøttelsen, der ikke er medregnet i de ovenfor anførte Beløb, er steget fra 8150 Kr. i 1898 til 15,500 Kr. i 1910-11. — Til Vejvæsen er for indeværende Finansaar budgetteret ca. 21,000 Kr. Allerede i Halvfjerdserne hedder det stadig i Vejinspektorens Beretninger, at Sognets Biveje hører til Amtets bedste,

og siden er Vejnettet paa alle Maader forbedret og udvidet; f. T. plejes Underhandlinger om Anlæg af en ny Hovedfærd-selsvej mellem Sognets østlige og vestlige Del.

Kommunens Gæld, der i de senere Aar er steget i Forhold til den stærke Udvikling, var den 31. Marts 1909 bogført med et Beløb af 1,3 Mill. Kr.

Hvoraf Søllerød Sogn har sit Navn, vides ikke med Bestemthed, men formodentlig maa det afledes af Personnavnet *Sölvi*, der senere ved Assimilation er blevet til Sölle. Man har ogsaa, i Analogi med Navnet Birkerød, søgt Forklaringen i det gammelnorske Ord *Selja* (Dialekt: *Sölja*), der betyder en Pil (*salix*), men denne Antagelse er saa meget mere usikker, som Birkerød ogsaa med nogen Grund kan afledes af Mandsnavnet *Bjarke*. — Af Søllerød Sogns Lokaliteter nævnes tidligst *Nærum*, der tilhørte Biskop Absalon og som han skænkede til Roskilde Bispestol, bl. a. sammen med Havn, Danmarks senere Hovedstad; i Pave Urbans bekendte Brev af 21. Oktbr. 1186, hvorved Gaven stadfæstes, omtales udtrykkeligt *Niartherum*. Andre Omstændigheder tyder paa, at *Nærum* som Sognets centrale Plads endogsaa langt ned i Tiden har haft en Betydning, som senere er dalet, og den Mulighed er ikke udelukket, at *Nærum* her betegner hele Søllerød Sogn. Omkring 1370 tilhørte Sognet i hvert Fald Roskilde Bispestol og laa under det gejstlige Gods Hjørholm, Roskildebispernes faste Slot ved Furesøen, der hvor senere Frederiksdal anlagdes. Paa dette Tidspunkt nævnes næsten alle de nuværende Lokaliteter, og *Silveruth* er Sognebyen (*parochia*), men *Øverød* og *Nærum* synes at have haft de fleste *curiæ* eller Gaarde; Sognet opføres under Lynges Herred, og ikke under Støvnæs, som Sockelunds Herred den Gang kaldtes.

Ved Reformationen inddroges som bekendt alt Kirkens rørlige og urørlige Gods under Kronen, og ved denne Lejlighed blev Søllerød Sogn Kongens Ejendom og Indbyggerne Kronbønder; adelige Sædegaarde fandtes ikke. I 1576 svarede Bønderne Korntiende til Alm. Hospital i København I 1651

havde Sognet ialt ti Helgaarde (fleest i Nærum) foruden Halv-
 gaarde, Fjerdingsgaarde og Huse; alle tilhørte Kronen. 1657
 opregnes kun tre Helgaarde, hvoraf to i Nærum, og her boede
 Sognefogden. Under Svenskekrigen var Søllerød Sogn for en Del
 Skuepladsen for Krigsoperationerne; Bønderne led stærkt, her
 saa vel som andre Steder i Landet, hvor Gaardene i Mængde
 laa forladte og øde. Ved Besigtelsen efter Krigen i Marts 1661
 var alle Gaarde i Sognet i en elendig Forfatning, og selv om
 Bygningerne i en Del Tilfælde var skaanet, var Bønderne for-
 armede og havde for største Delen hverken Ko eller So, men
 kun nogle gamle Øg eller »Skarns-Bæster«, som der staar i
 den gamle Beretning. Midt under Krigen, i Slutningen af
 1658, var alt Krongodset i Søllerød Sogn, paa nogle enkelte
 Gaarde og Møller nær, bleven pantsat til den bekendte Biskop
 Hans Svane, men det indløstes atter i Foraaret 1662; at han
 var glad ved at komme af med Pantegodset, i den Tilstand,
 det nu var, er forstaaeligt.

Da Dronning Sophie Amalie oprettede Dronninggaard, blev
 Sognet hendes Fæstegods og laa en Tid lang under Hørsholm
 Amt; i 1719 blev Søllerød Sogns Bøndergods, der var faldet til-
 bage til Kongen, atter lagt under Dronninggaard i Stedet for
 Farum. Ved Matrikuleringen i 1680erne bestod Sognet af 43
 Gaarde foruden Husmandshusene; Nærum havde det største An-
 tal Gaarde, nemlig tolv. Frydenlund var i den grevelige Familie
 Frijs's Eje, men afhændedes snart til Kronen. Chr. V oprettede
 1683 et samlet Birk af Sokkelunds, Smørum og Ølstykke Herre-
 der, der under Navn af Københavns Birk holdt Ting i Ballerup,
 og 1721 fik Navn af Københavns Amts Rytterdistrikts Birk (se-
 nere Nordre og Søndre Birk); Søllerød Sogns Bøndergods, som
 en halv Snes Aar havde ligget under Kronborg Rytterdistrikts
 Birk, henlagdes atter 1732 til dette sit gamle Forum. Lystgaarde
 og Lyststeder, der indrettedes i det attende Aarhundrede, opret-
 holdtes som Fæstegods, og hver ny Ejer maatte løse Fæstebrev
 paa sit Jordstykke; men det var blot en Formalitet, navnlig
 efter 1766, da alle Ejendomme i Amtet overgik til Arvefæste
 eller faktisk blev Selvejendom.

I 1770erne var der 35 hele og halve Bøndergaardde foruden en Mængde Huse; hertil kom Dronninggaard, Frydenlund og Søllerødgaard samt en Del mindre Lyststeder. I den korte Tid, Struensees Regime varede, knyttedes hans Navn og Dronning Caroline Mathildes til Sognet, hvor de hyppig færdedes og navnlig opholdt sig paa Frydenlund, som Dronningen havde faaet i Gave af sin Gemal. Hoffet tilbragte ellers Sommeren paa Hørsholm Slot, og det er bekendt, at Struensee som direkte Kommunikation mellem de to Slotte lod anlægge en særlig Vej over Maglemose, den saakaldte Mathildevej. Dronningens Navn og Person er iøvrigt stedfæstet paa de forskelligste Steder i Sognet, men Sagnene er i de fleste Tilfælde uden Hjemmel.

Kyststrækningen har gentagne Gange været Genstand for fjendtlig Invasioner. Da Karl den Tolvte i Aaret 1700 gjorde Landgang paa Sjælland, slog han Lejr, først ved Tibberup Mølle, senere ved Rungsted, men havde en kort Tid sit Hovedkvarter i Vedbæk, hvor han efter Overleveringen selv daglig hentede Vand fra den Kilde, der endnu rinder i Enrum Have, og under Englændernes Indfald i 1807, der endte med Hovedstadens Bombardement, gik Fjenden den 16. August i Land ved Vedbæk, og trak herfra Cerneringslinjen omkring København.

Sognet fik stærk Opkomst i Frederik den Syvendes Tid. Kongen boede i Sommertiden paa Skodsborg Palæ, og dyrkede Fiskeriet, en af hans Yndlingspassioner, i de mange Smaasøer. Hans Nærværelse drog Hovedstadens store Publikum ud til disse Egne, ikke blot til Skodsborg, men ogsaa til de andre smukke, og senere saa stærkt søgte Steder i Søllerød Sogn.

Syd fra er der flere *Adgangsveje* til Sognet, men den egentlige Hovedvej er Kongevejen, der overskrider Sognegrænsen ud for Geelshus gamle Skovridergaard, fører videre gennem Skoven over Geels Bakke, forbi Nyholte og Rudersdal til Rudegaard, hvor den deler sig; mod Vest gaar den over Birkerød til Frederiksborg, mod Øst over Hørsholm til Fredensborg og Helsingør. Den anden Hovedfærdselsaare er Strandvejen, der gaar

ind i Sognet ved Strandmøllen, følger Sundet forbi Skodsborg og Vedbæk til Smidstrup, hvor den fører ind i Frederiksborg Amt og videre til Helsingør.

Kongevejen skriver sig fra Frederik den Andens sidste Regeringsaar. Da Kongen havde tilskiftet sig Hillerødsholm, og havde faaet Frederiksborg Slot opført, foretog han hyppig Rejser mellem København og sit nye Slot, og en Vej var derfor

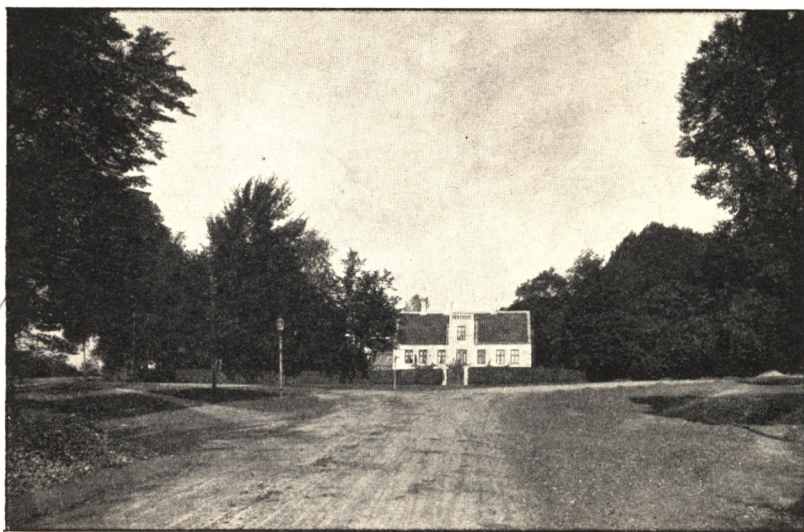

GEELS BAKKE, SET FRA BOMHUSET
(Photograf)

bleven anlagt. I Aaret 1585 udgik et kgl. aabent Brev om, at hverken Vognmænd, Kronens Bønder eller andre maatte befare den nye Vej, da den saa snart vilde blive ødelagt og værre end Alfarvej; den der blev greben i at køre paa Vejen eller overbevistes derom, skulde have forbrudt Hest og Vogn samt sin halve Boslod. Forbudet blev imidlertid overtraadt, og der skete adskillig Fortræd, bl. a. fandtes afslaaet de Fjæle, hvorpaa de hele og halve Mil var afsat, og Kongen bestemte derfor Aaret efter, at der skulde antages en Karl til at have

Opsigt med den, og at der skulde bygges et Hus til ham paa et dertil bekvemt Sted. I 1587 arbejdedes der paa en ny Vej fra Hørsholm til den anden nye Vej ved Rude. Kongevejens Retning var dog den Gang en anden end nu, og Vejstykket fra Rude til Hørsholm gik formentlig over Holte og Sandbjerg.

Kongevejen var altsaa allerede fra gammel Tid en lukket Vej; om Vinteren, naar det frøs, aabnedes dog Bommene,

KONGEVEJEN DELER SIG VED RUDEGAARD
(Fotograf)

men lukkedes straks igen, naar det blev Tøvejr. Bommene maatte ikke aabnes af Uvedkommende, men skønt der var fastsat strenge Straffe derfor, var Overtrædelserne dog mange; de vejfarende benyttede falske Nøgler eller sønderbrød Laasene, og Opsynet havde i saadanne Tilfælde Ret til at skyde Hestene ned. Til sidst maatte man sætte Militærpatrouiller til Vagt, da de mange gentagne Forbud ikke frugtede.

I Aaret 1764 paabegyndtes under Ledelse af Schweize-ren Jean Marmillod Anlægget af Kongevejen mellem København og Fredensborg i sin nuværende Skikkelse; den blev

alle Vegne, hvor det paa nogen Maade kunde lade sig gøre, anlagt efter en lige Linje, i Modsætning til de gamle Veje, der fulgte Bymarkernes Skel, og derfor gik ud og ind. Arbejdet med Vejens Anlæg og Vedligeholdelse paalaa Bønderne som Hoveri til stor Skade for deres egen Bedrift, og det varede en rum Tid, inden den blev fuldt færdig. I Christian den Femtes Tid begyndte man at opsætte Milepæle af Sten i Stedet for de

TOMILEPÆLEN PAA KONGEVEJEN
(Fotografi)

gamle Træfjæle; paa Kongevejen staar Tomilepælen i Geels Skov lige inden for Sognegrænsen, og bærer Frederik den Femtes Navnechiffer. Disse Landevejenes gamle Prydelser er nu i Færd med at forsvinde, og erstattes af moderne Kilometersten. Rudersdal var oprindeligt Bolig for Vejens Opsynsmand, men nu ligger Bomhuset ved Nyholte Hotel, og her opkræves den Dag i Dag de ved Forordn. af 15. Febr. 1786 paabudte Bompenge.

Strandvejen var i det syttende og største Delen af det attende Aarhundrede Hovedlandevej til Helsingør; den var slet, stærkt sandet og vanskelig at befare, Heste og Vognhjul sank dybt i, og Vognmændene beklagede sig ofte og højlydt. Først i en langt senere Tid er den bleven grundforbedret, men er stadig altfor smal i Forhold til den stærke Færdsel.

Af andre Adgangsveje til Sognet Syd fra bør nævnes Vejen

STRANDVEJEN VED SKODSBORG
(Photografi)

fra Lyngby over Brede; hvor den passerer Aalebæk, som staar i Forbindelse med Mølleaaen, gaar den ind paa Søllerød Sogns Enemærker; længere østpaa gaar Vejene i Jægersborg Dyrehave over Stampen, Raavad og Rødebro. — Nord fra fører Kongevejen og Strandvejen samt Vejene fra Gyngehuse og Sandbjerg ind i Sognet; fra Folehave og Sandbjerg Østerskov løber endnu Mathildevejen ind i Søllerød Sogn, men henligger for største Delen i en daarlig Tilstand.

Den lange Kyststrækning mod Øresund giver ogsaa Adgang til Sognet ad Søvejen. Anløbsbroer for Dampskibene, der besørger Kystfarten, findes ved Skodsborg og Vedbæk; det sidste Sted tillige en lille Fiskerhavn og i Strandmøllebugten en Ankerplads. Til Lettelse for Kystboerne mellem København og Helsingør og for Mellemandelen mellem den sjællandske og skaanske Kyst oprettedes i 1810 et *Toldsted* i Vedbæk, paa Gaarden Alexandria ved Enrum, hvor der var bygget en Bro, som Fartøjerne kunde lægge til ved. Toldstedet aabnedes 1. Oktbr. og dets Grænse gik fra Skovshoved til Espergærde, men kun visse Arter Varer kunde udklareres her, andre maatte gaa til København og Helsingør. I 1841 blev det underlagt Københavns Toldinspektions Overtilsyn og i 1865 flyttedes det fra Vedbæk til Skodsborg, hvor der nu findes et Toldoppebørselskontrolsted, medens der i Vedbæk er stationeret en Opsyns-assistent.

Samfærdselen mellem Omverdenen og Søllerød Sogn skete i ældre Tid ad de ovenfor nævnte Veje, og man rejste til Vogns, til Hest eller til Fods; Joh. Nic. Madvig fortæller, hvorledes han i 1817, da han skulde i Frederiksborg Skole, sammen med en ældre Slægtning gjorde Rejsen fra København til Fods, af og til hjulpet frem af en Bondevogn. Disse primitive Kommunikationsmidler, hvortil Nutidens Cyklekørsel slutter sig, er endnu at foretrække, naar det gælder Lystrejser; man faar Tid til at glæde sig over de skønne Omgivelser, gøre smaa behagelige Afstikkere fra den slagne Landevej og stifte Bekendtskab med de mange idylliske Partier, der ligger lidt afsides og som ofte undgaar den hæslblæsende Turists Falkeblik. Men for Sognets egne Beboere, der kender Omgivelserne og blot haster til deres Hjem, er det hurtige Befordringsmiddel i vor Tid en Nødvendighed, og det er netop Samfærdselens Udvikling i det sidste halve Hundrede Aar, først og fremmest Jernbanernes Anlæg, der i væsentlig Grad har givet Sognet Opkomst.

En af de betydningsfuldeste danske Postruter har fra gammel Tid været Ruten fra København til Helsingør, og den har

saa vidt det kan ses altid gaaet gennem Søllerød Sogn. Den nævnes i Postforordningen af 1624, og befaredes den Gang af Brevbærere til Fods; i 1694 gik Posten daglig. De rejsende maatte derimod selv sørge for deres Befordring, men allerede i det syttende Aarhundrede havde Regeringen ved forskellige Anordninger søgt at sikre dem Befordringsmidler. Naar man ikke rejste i eget Køretøj, skulde Byernes Vognmandslav stille Vogne, Ekstraposter, til Raadighed for en nærmere bestemt Betaling. Opsynet med Befordringsvæsenet var underlagt Kan-

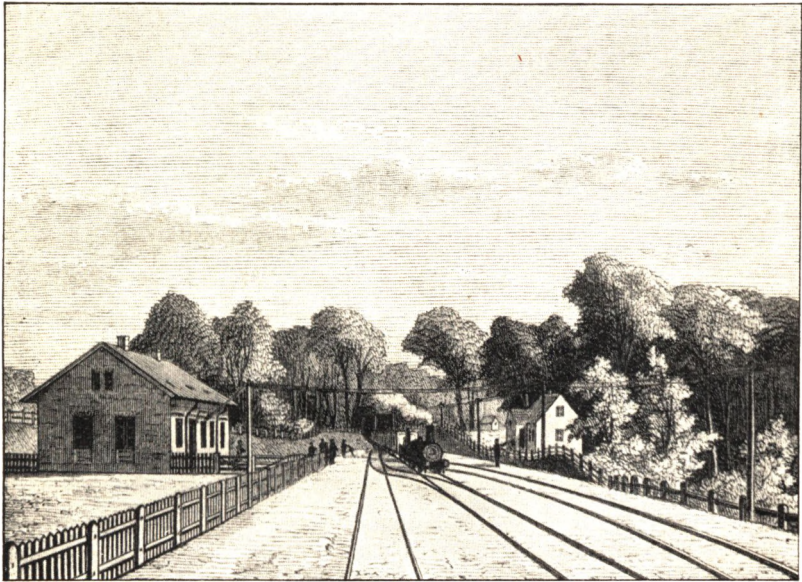
DANSK DILIGENCE FRA HALVTREDSERNE
(Trusnit)

celliet, og efter at Postvæsenet i 1711 var overgaaet til Staten, kunde de rejsende ogsaa beforders med de agende Poster, som tillige medførte Pakker, men da de fremførtes paa aabne Vogne, var det kun en daarlig Maade at rejse paa. Først i Slutningen af det attende Aarhundrede blev hele Befordringsvæsenet lagt ind under Postbestyrelsen.

Den første Diligence i Danmark blev 1798 sat i Gang mellem København og Helsingør, og kørte to Dage ugentlig. Den var dog kun i Gang i kort Tid. I 1831 indrettedes Dagvognsbefordring mellem København og Hillerød, og i 1834 etableredes Diligencekørsel paa alle Landets Hovedruter; det var

lukkede Vogne, der medførte Breve, Pakker og rejsende Personer; faa Aar efter blev der oprettet en særlig Personpost, der daglig løb mellem København og Helsingør.

I det nittende Aarhundrede udviklede Diligencevæsenet sig til en Højde, som man nu, da Samfærdselsmidlerne er i saa enorm en Udvikling, er noget tilbøjelig til at undervurdere. Hirschholm-Diligencen kørte 1856 to Gange i Døgnet og brugte

HOLTE STATION 1864
(Tresnit)

2½ Time til Dagturen mellem København og Hirschholm. Skønt det en varm Sommerdag kunde være lummert nok, naar man sad sammenstuvet i det snævre Rum, og om Vinteren Fodkulden kunde være generende, var Rejsen dog hverken lang eller besværlig; men lystrejsende, der kun havde den grønne Skov til Rejsemaal, benyttede sig dog alligevel hovedsagelig af egen Vogn.

Alle disse Forhold ændredes ved den første Jernbanes An-

læg. Ved Lov af 19. Febr. 1861 fik det sjællandske Jernbaneselskab Koncession paa Anlæg af en Bane fra København til Helsingør, der skulde være aabnet for Drift inden Udgangen af Aaret 1864; det var et privat Foretagende, men overtoges af Staten 1880. Allerede i Juli 1863 var Strækningen København-Hellerup og Sidebanen til Jægersborg Dyrehave (Klampenborgbanen) færdig; Strækningen til Lyngby sattes under Drift i Oktbr. s. A. og endelig aabnedes Banen i sin fulde

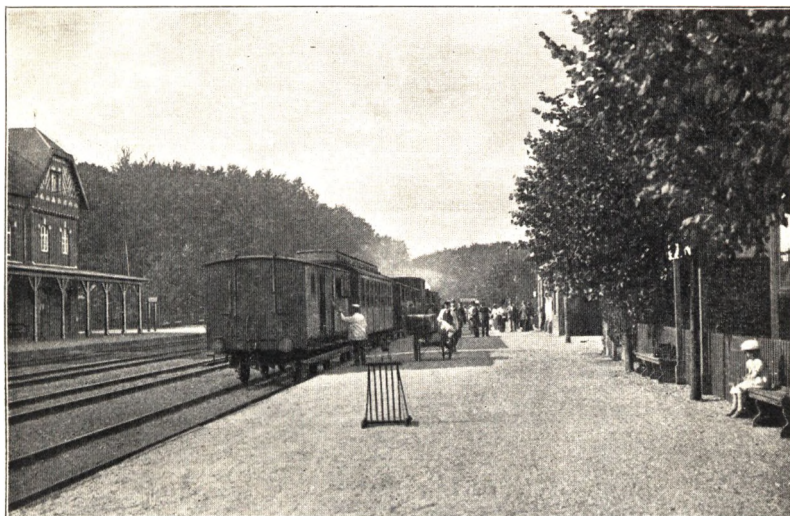
HOLTE STATION 1910

(Fotograf)

Længde den 9. Juni 1864. Fra denne Dag var der altsaa Jernbaneforbindelse med Søllerød Sogn. Den eneste Station i Sognet anlagdes ved Geelskov noget nordligere end den nuværende Stationsbygning, omtrent over for Nyholte Kro, men fik — ikke ganske korrekt — Navnet Holte Station, og dette Navn har nu faaet Hævd i det svundne halve Aarhundrede. *Nordbanen*, som denne Banestrækning kaldes, skærer Sognets vestlige Del, passerer Sognegrænsen idet den løber ind i Skoven, følger den østlige Side af Vejlesø, videre Østen for Frederikslund gennem et lille Skovparti og gaar endelig ud af Sog-

net over Mosedragene Vest for Rudeskov; Strækningen er ganske kort, kun ca. $3\frac{1}{2}$ Kilometer.

Kystbanen, i Sognets østlige Del, løber derimod over en Strækning af ca. $6\frac{1}{2}$ Kilometer eller omtrent hele Sognets Længde fra Syd til Nord. Den passerer Mølleaaen ved Strandmøllen over en ca. 300 Meter lang Bro, og løber videre i Dyrehaven forbi Skodsborg; ved Agershvile gaar den ud af

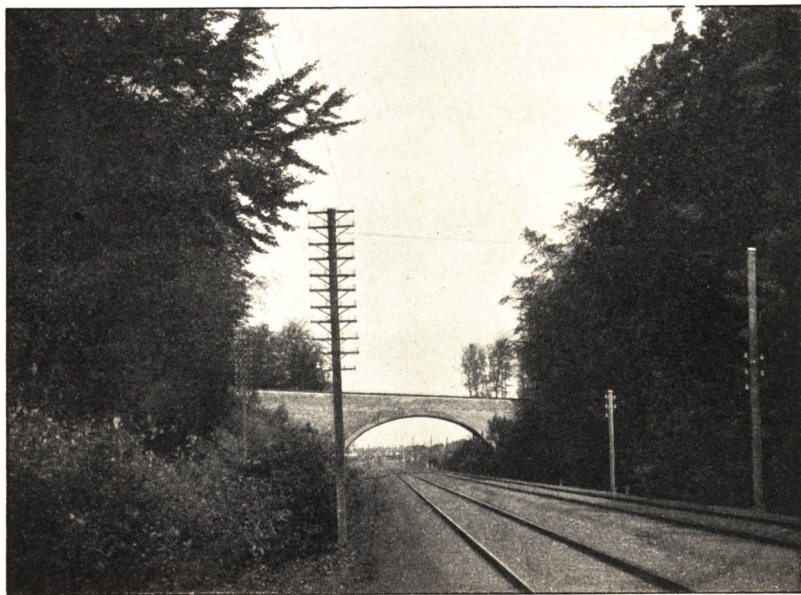

SKODSBORG STATION
(Fotografi)

Skoven, passerer Østen om Frydenlund, gaar et lille Stykke i Trørød Skov, over en Arm af Maglemose til Vedbæk, og herfra fortsætter Banelinjen videre mod Nordvest forbi Henriks-
holm og gaar ud af Sognet ved Smidstrup.

Kystbanen, om hvilken der blev talt og skrevet i mange Aar, forinden den blev til Virkelighed, anlagdes af Staten efter Lov af 8. Maj 1894; Banen aabnedes den 2. Aug. 1897, og har siden været meget stærkt benyttet. Ved Viadukter og Broer er der sørget for, at den almindelige Færdsel lades uberørt af de mange Tog, der udsendes navnlig i Sommertiden; en

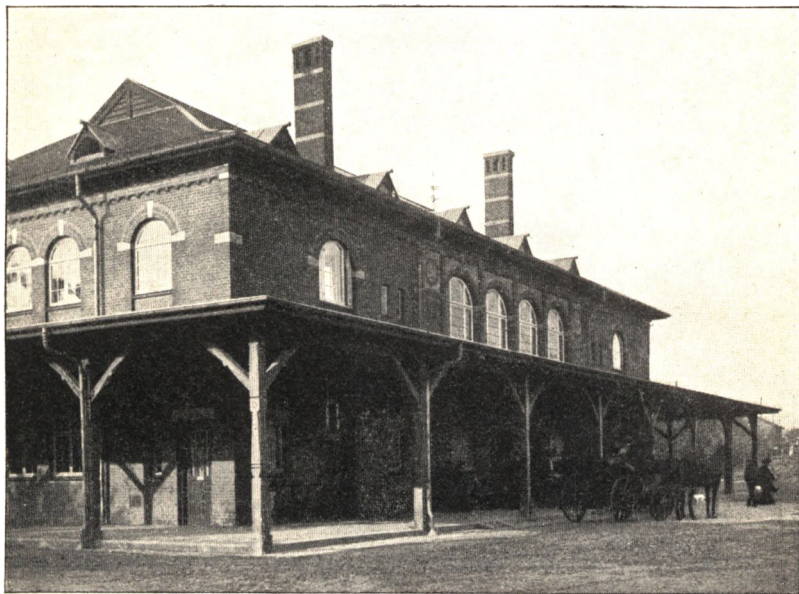
Sommersøndag passeres saaledes Skodsborg Station af circa 70 Tog. Stationsbygningerne ved Skodsborg og Vedbæk (Arkitekt Wenck) er overordentlig tiltalende, opført af røde Mursten med grønt- og rødtmalet Træværk og lange Blomsterloggiaer langs Perronerne ud mod Vejen; Vedbæk Stationsbygning, navnlig det Indre, er ubetinget den smukkeste paa Kystbanen og en af de nydeligste i Danmark.

VIADUKTEN I TRØRHØD SKOV
(Fotografi)

Den tredje Jernbanestrækning er *Lyngby-Vedbæk Banen*, en privat Bane, hvis Koncession er af 17. Aug. 1898 og som aabnedes for Trafikken den 25. Aug. 1900; den ejes af et Aktieselskab. Banen gennemskærer saa vel i Lyngby som i Sølle-rød Sogn nogle af Nordsjællands skønneste Egne, men er desuagtet ikke stærkt befærdet, og Foretagendet havde i Begyndelsen Vanskelighed ved at svare Regning. Fra Brede svinger

Banen i en Bue mod Øst op mod Ørholm, løber langs Mølle-aaens sydlige Bred forbi Nymølle og overskrider først Aaen ved Ravneholm Skovs Østende, hvor den gaar ind i Sognet; fortsætter saa i nordøstlig Retning mellem Nærum By og Nærumgaards Avlsgaard, skærer ved Rundforbi det nordvestlige Hjørne af Dyrehaven, løber Østen om Trørød By og Vesten for Frydenlund og gaar derefter ind i Trørød Skov, hvor den

VEDBÆK STATION: YDRE

(Fotografi)

umiddelbart før Viadukten løber ind paa Kystbanens Terræn og følger dennes Spor. Banen, der inden for Sognets Enemærker løber over en Strækning af noget over 6 Kilometer, ender i Vedbæk, og den eneste Stationsbygning paa hele Linjen er opført i Nærum; i Søllerød Sogn findes endvidere Holdepladser ved Ravneholm, Rundforbi og Frydenlund.

Trafikken fra Søsiden er ældre end Jernbanernes Tid, og

havde da større Betydning end nu. Danmarks ældste Dampskib »Caledonia« løb allerede i 1820erne nu og da i Lystfarter paa Helsingør og Vedbæk, og længer ned i Tiden er denne Rute i Sommertiden jævnlig bleven befaret af Skibe fra Hovedstaden; i Halvtredserne gik der Skibe hver Dag hele Aaret rundt. Nu om Stunder besørges Sommertrafikken af smaa

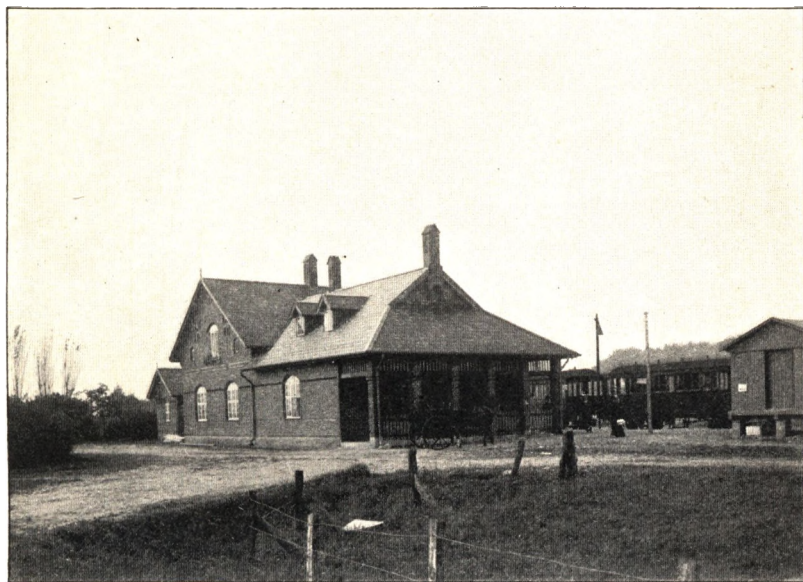
VEDBÆK STATION: INDRE
(Fotograf)

Sunddampere, der flere Gange daglig anløber Skodsborg og Vedbæk, men om Vinteren indstilles Skibsfarten. Kystturen til Skodsborg og Vedbæk er den skønneste Sejlads, man kan tænke sig, og minder om Farten langs Middelhavets blaanende Kyster. Ingen fremmed, der gæster Danmarks Hovedstad, forsømmer den.

Ved Sognets Vestgrænse etableres ligeledes i Sommermaanederne Trafik ad Søvejen. Fra Lynghy udgaar Dampbaade,

der befarer Furesøen og lægger til ved forskellige naturskønne Steder ved Søens Bred. I Søllerød Sogn anløbes Jægerhuset paa Nordsiden af Næsset, og Farten fortsættes med en henrivende Kanalsejlads ind i Vejlesø, hvor Endestationen ligger umiddelbart ved Holte Jernbanestation.

Den nyeste og i mange Henseender behageligste Befordringsmaade, *Automobilfarten*, har indtil for ganske kort Tid siden

NÆRUM STATION
(Fotograf)

kun haft en krank Skæbne i Søllerød Sogn, hvor faa Veje uden for Kongevejen havde den Bredde, de da gældende Lovbestemmelser foreskrev for Kørsel med Motorvogne; mangen lykkelig Ejer af et saadant moderne Køretøj var ikke i Stand til at blive befordret til sit Hjem deri. Da Loven af 18. April 1910 gjorde Automobilkørslen afhængig af Sogneraadets nærmere Bestemmelser, erklærede det sig enstemmig for at aabne alle Sognets Veje for Motorvogne, en Afgørelse, der kun paa

et Par uvæsentlige Punkter indskrænkedes af Amtsraadet. Af Strandvejen er derimod (ved en særlig Bestemmelse i Loven) kun Vejstykket mellem Hotel Øresund og Skodshørg

DEN FØRSTE AUTOMOBILDROSKE PAA STRANDVEJEN I SØLLERØD SOGN
(Fotograf)

Badehotel gjort tilgængelig for Automobiler, som kommer fra Søllerød-Nærumsvejen; hvad der ligger Nord og Syd for disse to Punkter hører endnu, hvad den offentlige Motorkørsel angaar, til de forbudne Veje.

SØLLERØD 1827
(Radering af J. H. Mansu)

SØLLERØD OG ØVERØD

SØLLERØD By ligger paa en høj Bakke ved den østlige Ende af Søllerød Sø; paa Bakkens Top knejser Sognets Kirke, og paa Skrænten strækker Kirkegaarden sig ned mod Vandet. Byen kranses af Skov; mod Nordøst ligger Kirkeskoven, mod Sydvest Geelsskov og i Syd, noget længere borte, Ravneholm. Fra Kirkebakken har man mod Nordvest en vid Udsigt over Søen og Nabobyen Øverød; mod Sydøst over et Dalstrøg ned mod Ørholm med Mark og Eng.

Søen, der ligger i en lang dyb Dal, indtager et Areal af lidt over 28 Tdr. Land og staar i Forbindelse med Vejlesø, der atter gennem en Kanal løber ud i Furesøen. Mod Nord-siden ligger en høj Bakke med Kornagre og øverst oppe Øverød nye Skole; længere mod Vest indrammes Søen af Villaer og yppige Haver med smaa maleriske Baadebroer, medens Sydsiden for største Delen er beklædt med Fredskov. Fra Øverødvejen mod Øst har man ved Drewsens Hospital en henrivende Udsigt over Søen i dens fulde Længde; ved Bred-

den ligger paa dette Sted et lille teknisk Anlæg, hvis Bygningers hvide Mure straalere i Solskinnet, og den blaa Røg fra Skorstenen stiger ret op i Luften; smaa lette Bølger bryder rislende ind over Breddens Smaasten som en sagtmødig Musik til Søens idylliske Fred. Herfra fører en Sti nedenfor Kirkegaarden og Fredskoven, i hvis øverste Kroner Suset af

SØLLERØD SØ 1858

(Litografi efter Maleri af F. C. Kiærskou)

en sagte Vind lyder ned til den vandrende Fodgænger. Det er en af de skønneste Pletter i hele Sognet. —

Den første Bebyggelse af Søllerød ligger langt tilbage i Middelalderen, men Byen hører dog næppe til de tidligst bebyggede Dele af Sognet; Navneendelsen -rød tyder paa, at Skovene har strakt sig henover det Sted, hvor den nu ligger. Præsteskabet, der som bekendt lagde en højt udviklet Sans for Dagen i Valget af naturskønne Steder til Anlæg af Kirker og Klostre, har udset det idylliske Bakkedrag ved

den smilende Sø til Standplads for Kirkebygningen, og her har den rejst sig paa et ryddet Sted i Skoven.

Søllerød Kirke bestaar af et Skib, et mod Øst lige afsluttet Korparti, et Taarn i Vest med Trappehus ved Nordsiden, en Tilbygning ved Skibets vestre Side og en Tilbygning ved dets søndre.

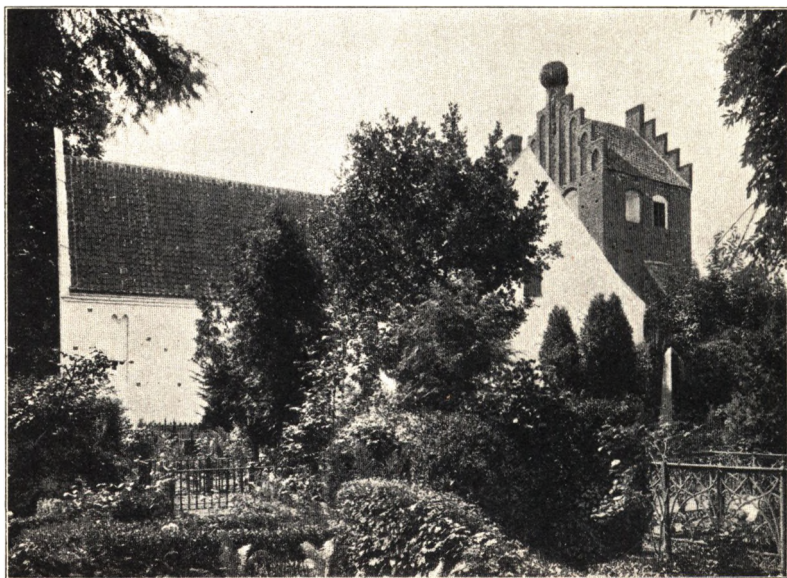

SØLLERØD SØ 1910
(Fotograf)

Skibet indeholder Levninger af en ældre Kirke, der er opført i den tidlige Middelalder; til Murene i den gamle Kirke har som Hovedmateriale været anvendt Limstenskvadre, medens de ydre Hjørner er sat med Kvadre af huggen Kamp. Resterne af denne Bygning træder især frem mod Vest, hvor Hjørnepartierne er bevaret og desuden et Stykke af selve Vestgavlen.

I Løbet af den senere Middelalder er denne Kirke bleven ændret og ombygget. Skibets østre Mur og hele Koret er

bleven nedbrudt og Skibets Sidemure fortsat mod Øst; Korpartiets Taggavl forsynet med Kamtakker og en smuk Blindingsdekoration, og under dennes Midte anbragt et bredt spidsbuet Vindue, der forlængst er tilmuret. Det nye Kirkerum overdækkedes med fem Fag Krydshvælvinger, hvoraf de tre vestlige kom til at svare til det oprindelige Skib, og Taarnets østre Mur opførtes paa Skibets vestre Gavl, efter at Taggavlen

SØLLERØD KIRKE
(Fotograf)

var bleven nedbrudt; Trappehuset er derimod yngre end Taarnet, men skriver sig dog fra den sildig-gotiske Tid; ligeledes Vaabehuset er fra den yngre Middelalder. Alle Dele af Bygningen fra dette Tidsrum er opført af store røde Teglsten.

Den Tilbygning, der mod Syd slutter sig til Kirkeskibet, hvormed den staar i Forbindelse ved to store spidsbuede Arkader, maa formentlig henføres til Renæssancens seneste Tid. Den er ganske tarvelig og smykkes kun af et lille cirkelformet

Basrelief i Sandsten, forestillende Jomfru Marie med Kristusbarnet, siddende paa en Halvmaane; det er indmuret under den med Kamtakker udstyrede Taggavl, og i Rammen er indhugget: [S]ØLLERØD 1663. Vaabenshuset er i Slutningen af det attende eller Begyndelsen af det nittende Aarhundrede undergaaet en Forandring og Udvidelse, hvorved Bygningen i det Ydre er bleven mere anselig, men tillige ganske karakterløs.

SØLLERØD KIRKES INDRE
(Fotografi)

Over Indgangen til Kirken synes tidligere at have været et støbt Helgenbillede af Bly.

Kirkerummets Indre er tiltalende, lyst og venligt. Altertavlen, der bærer Aarstallet 1610, er i Renæssancestil, smukt udskåret i Træ og malet; Alterbilledet er derimod et moderne Maleri. Malmstagerne er vistnok fra det sekstende Aarhundredes første Halvdel, de hellige Kar fra det attende. Den ene af Lysekronerne stammer ligeledes fra ældre Tid,

antagelig fra det syttende Aarhundrede. Tidligere var der i Kirken en lukket Stol, som Gehejmeraad Matthias Moth havde ladet opsætte 1703, med hans eget og Frues paamaalede Vaabener; det er formentlig denne Kirkestol, der nu er indrettet til Pulpitur i Skibets sydlige Tilbygning, og hvis ene Ende kaldes »Kongestolen«. Ejeren af Søllerødgaard har her efter gammel Sædvane sin Plads i Kirken.

I Taarnet hænger to Klokker; paa den største, der er bekendt for sin rene sølverne Klang, staar Aarstallet 1591 og en Indskrift, der synes at tyde paa, at Klokken tidligere har hængt i Lyngby Kirke. Indskriften lyder:

DITLOVE · HOLCK · LENSMAND · PAA · KJØPNEHAFNS · SLOT · H ·
 NIELS · HANSØ · SOGNE · PREST · JØRGEN · ROSKILD · KIERCKEVERGE ·
 TIL · LYNGBY · KIERCKE · BORCHARDT · GELGETER · ME · FECIT · 1591

Derunder Ditlev Holcks Vaaben. — Af Indskriften paa den mindre Klokke fremgaar, at den er støbt 1670 af Hinrich Leh-meyer og bestemt for Søllerød Menighed.

I Vaabenhusets Vestvæg er indmuret de her gengivne Brudstykker af en Ligsten over [Johann]es Nicolai de Øberuth (c: Øverød) med Aarstallet 1402; tidligere laa den ved Taarnets nordre Ende. Uden for Vaabenhusets Dør ligger en Ligsten over Mads Rasmussen, kgl. Forpagter paa Dronning-gaard, og hans Hustru Boel Sørensdatter, der døde 1687, 59 Aar gammel; denne Sten fandtes forhen i selve Kirken. Endvidere en Ligsten over Fuldmægtig i Rentekammeret Ditmar Kahrs, f. 1790 † 1826, samt fire andre Sten, der næsten er helt udslidte; Rester af en Ligsten fra 1670 ligger som Trappetrin paa den saakaldte Præstesti, der fører op til Kirken. I den sydlige Tilbygning Sydmur er endelig indsat en Gravtavle over tidligere Ekvipageskriver Haldor Lasson, f. 1737 † 1825.

Patronatsretten til Søllerød Kirke, der oprindeligt tilhørte Kongen, skænkedes i 1688 ved et kgl. Gavebrev til Dr. Hans Bagger, Superintendent over Sjællands Stift, for hans gode og tro Tjeneste; senere ejedes Kirken (hvortil den Gang hørte Kirkeskoven og nogle Smaahuse) af Matthias Moth og laa i

sidste Halvdel af det attende Aarhundrede under Søllerød-gaard. Nu er Kommunen Tiendejer.

I Tiden fra 1780 til 1790 var Søllerød Sognekald forbundet med Hirschholm. Blandt Sognets Præster bør mindes Paul Danchel Bast (1747-1803), der havde Kaldet en ganske kort Tid; han var lidt af en Digter og lidt af en Filosof, men mere i Besiddelse af Patos end dyb Følelse. Endvidere den langt betydeligere Digter, Nordmanden Casp. Johannes Boye, der sad som Sognepræst i Søllerød fra 1826-35, da han forflyttedes til Helsingør; han er bekendt som Salmedigter, men

LIGSTEN OVER [JOHANN]ES NICOLAI DE ØBERUTH (1402)
(Tegning af J. Kornerup)

tillige som dramatisk Forfatter og verdslig Poet. Hvem har ikke glædet sig over det skønne Digt om Kirkeklokken i Farum, hvis Naturbeskrivelse i mangt og meget minder om Søllerød. — Chr. Ludv. Gad, der døde 1859, er ikke kendt uden for Sognets Enemærker, men Mindet om ham lever endnu i Menigheden, hvor han var æret og elsket som faa.

Kirkegaarden indtog i ældre Tid kun den nærmeste Plads omkring Kirken, men er siden vokset ned over Bakkeskrænten og udvidet gentagne Gange i de senere Aar; nu foretages atter en større Udvidelse. Den er anlagt terrasseformigt med store Granitsætninger, og er i al sin Ejendommelighed,

med de mange skønne Gravminder, murede Begravelser og rigt udstyrede Gravsteder, en af Sognets Seværdigheder; de smukke smilende Omgivelser, den stille Sø og tætte Skov stemmer Sindet til Fred og højtidsfuld Andagt mellem de mørke stedsegrønne Takstræer, imod hvilke Monumenternes kolde Marmor staar klart og skarpt.

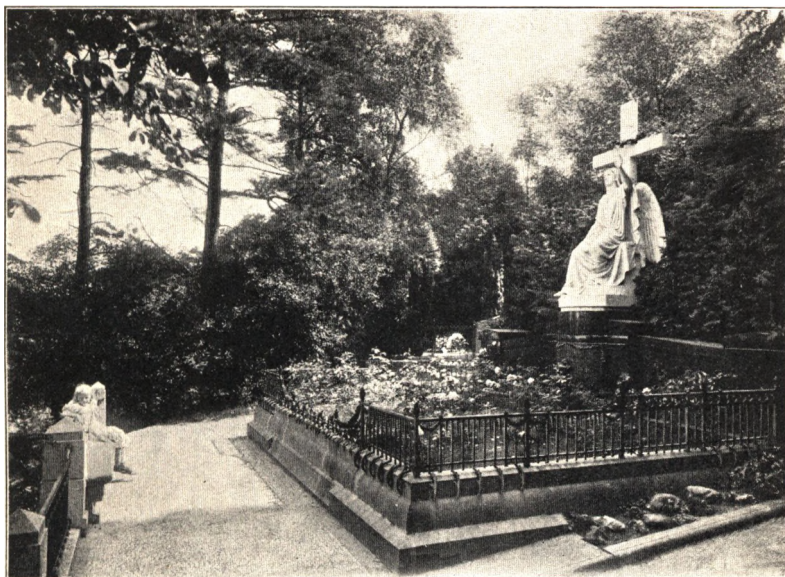

SOLLERØD KIRKEGAARD
(Fotografi)

Midt for Indgangen til den nyere Del af Kirkegaarden er rejst en Varde over de i Krigen 1864 faldne, der hørte hjemme i Søllerød Sogn; længere nede paa Skrænten hæver sig det prægtige Mindesmærke over Generalkonsul Jul. Holmblads Grav. Af mere bekendte Personligheder, der er stedt til Hvile paa Søllerød Kirkegaard, kan nævnes Kobberstikker Terkel Kleve († 1797), Joh. Chr. Drewsen († 1851; Monument med Buste af Th. Stein), Arkæologen Vilh. Boye († 1896), Pianisten

Aug. Winding († 1899), Historikeren A. K. Fabricius († 1902) og Forfatterinden Jenny Blicher-Clausen († 1907).

Fra Øverødvejen fører en meget malerisk Hulvej Østen om Kirken, forbi Søllerødgaards Park, op paa Kirkebakken. Vejen er stejl og stenet, vanskelig at befære med Hest og Vogn,

SØLLERØD KIRKEGAARD: MONUMENT OVER JULIUS HOLMBLAD † 1896
(Fotografi)

men der hviler en egen romantisk Stemning over den mørke, krogede Passage, overhælveth af tætte Trætoppe, hvorigennem Solen kun vanskelig trænger ned. Den fører op til Byens Torv, som afgiver et sjældent ægte Billede paa en sjællandsk Landsbyidyl med det lille Gadekær, hvor Ænderne lystigt snadrende plasker om, med Kroen lige over for Kirken og den gamle overdækkede Hejsebrønd midt imellem. Kroen besøgtes allerede i 1820erne jævnlig af Københavnerne, der — som en

samtidig Topograf udtrykker sig — »forlyste sig her i denne romantiske Egn«. I Trediverne havde den et Tilliggende af 60 Tdr. Land. Kroen var privilegeret, men allerede i Frederik den Femtes Tid (1763) havde en forhenværende Matros faaet kgl. Bevilling til at oprette en liden Handel med tørre og fede Varer i Søllerød By.

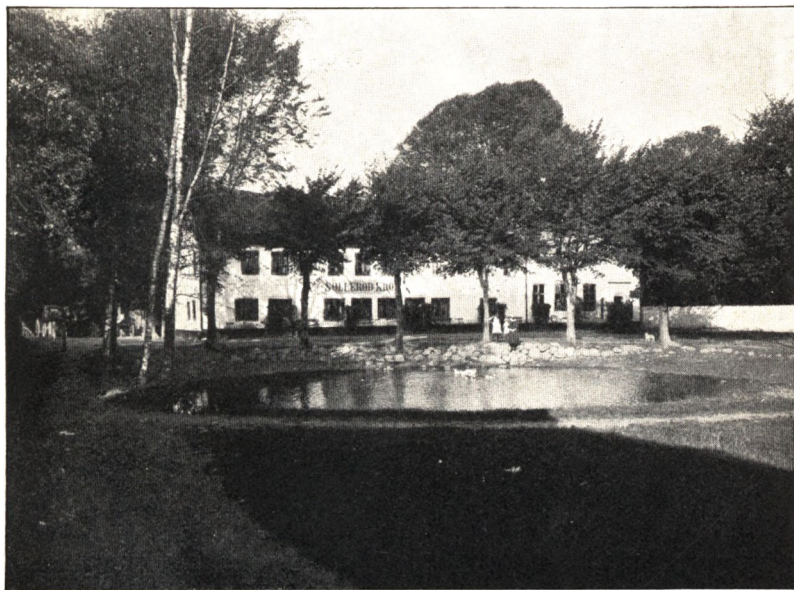
Byen hører fra gammel Tid til de mindre i Sognet. I

SØLLERØD: GADEKÆRET OG BRØNDEN
(Fotograf)

1680erne hedder det om den, at den ligger i Vildtbanen og bestaar af fem Gaarde, hvoraf den ene er Præstegaard og de to tilhører Enkedronning Sofie Amalie som Besidder af Dronninggaard; Ejermanen til den tredje Gaard var Landsdommer Ulrik Luft, en mærkelig Personlighed, der endte som en Slags Fornøjelsesraad eller Hofnar hos Christian den Femte, og udnævntes til »Herre af Luftendal«. Den fjerde Gaard var Peder Resens, den bekendte Historiker og Bypræsident i København.

Paa Resens Enemærker, hvoraf i hvert Fald en Del var kongeligt Fæstegods, sprang en Kilde, *Skurrekilden* kaldet; den udvældede af en høj Lerbakke paa Byens Mark, og neden for laa en Kobbermølle, der tilhørte Dronningen. Denne Kilde overlodes 1685 et Par Feldberedere fra Hovedstaden, som opstemmede Vandet og anlagde en Stampemølle til Brug ved deres Haandværk. Ved samme Tid nævnes bl. a. *Kappel*

SØLLERØD KRO
(Fotograf)

Bakke og *Attemosebakke*, som Holte Bymænd kaldte Hølyngebakken. I Bymarken laa endvidere en stor Tørvemose, *Søllerød Lyng*, senere *Kragmose*, som i 1650 tillagdes Vartov Hospital til Tørveskær; Hospitalet beholdt den lige til 1734, da den afhændedes til en Mand paa Nørrebro i København, og siden den Tid skiftede den ofte Ejere.

Blandt Husene i Søllerød var der i Slutningen af det syttende Aarhundrede (1682) et, der tilhørte Doktorinde Moth,

Livlægen Povl Moths efterladte Hustru; Enkedronningen havde bevilget hende det, og det brugtes som Lyststed, men behøvedes paa dette Tidspunkt af en Krudtmester. Dette er aabenbart Oprindelsen til den endnu eksisterende *Mothsgaard*. Hun var som bekendt Moder til Sofie Amalie Moth, Christian den Femtes Elskerinde, og havde gennem Datteren let ved at

HULVEJEN VED SØLLERØD KIRKE
(Fotograf)

skaffe sig Begunstigelser, som ogsaa blev hende til Del under mange Former. Senere beboedes Gaarden af Sønnen Matthias Moth, der, som nævnt ovenfor, havde Stol i Kirken. I Midten af det attende Aarhundrede tilhørte den Grev Danneskjold, der afhændede den sammen med Søllerødgaard til Baron Dehn; faa Aar efter (1757) solgte den nye Ejer Mothsgaard tillige med et Hus, der gik under Navn af Pottemagerhuset, til en Sr. Joh. Heinr. Meyer og hans Søn. Ejendommen maa have været ganske anselig, thi der betaltes 1500 Rdr. i Købesum.

Den udlejedes om Sommeren, indtil den 1767 bortskødedes til forhv. kgl. Assistenshusforvalter Peter Holm, der beboede den i adskillige Aar; undertiden kaldes den Grillenborg. I nyere Tid har Mothsgaard haft mange forskellige Ejernmænd.

I et Hus mellem Kirken og Mothsgaard boede ogsaa i lang Tid den berømte Retslærde, Peder Kofod Ancher; i 1756

MOTHSGAARD

(Fotografi)

købte han sit Lyststed paa Auktion efter afdøde Overjæger og Skovrider Vith Chr. Lintner, og besad det indtil 1773, da han afhændede det til en Skovrider Michael Graner. Det har aabenbart kun været en mindre Lystgaard.

En Række andre, i Datiden ret bekendte Personligheder ejede paa dette Tidspunkt Lyststeder i Søllerød; saaledes kan nævnes den fra Struenseeprocessen bekendte Oberst Henrik Gude og Forstander for Vartov Hospital, Etatsraad Jacob Stendrup, hvis Svigermoder Ane Marie Wittmack allerede 1748

havde Ejendom i Søllerød; Stendrup afhændede 1788 sit Lyststed, senere *Olufshøj*, til Generalmajor J. Zeuthen Lemming, og i det nittende Aarhundrede tilhørte det bl. a. Overpræsidenten i København, Michael Lange; siden Familien de Neergaard. Søllerød By synes navnlig i det attende Aarhundrede at have været et yndet Sommeropholdssted, hvortil den Omstændighed, at Grev Danneeskjold byggede sit prægtige Slot midt i Byen, vel nok for en Del har givet Anledning. Nu gaar Strøm-

SØLLERØD I DET 18. AARHUNDREDE
(Akvarel af Th. Bruun)

men af Sommergæster til andre Egne af Sognet, hvor Stranden er nærmere og Jernbaneforbindelserne mere bekvemme.

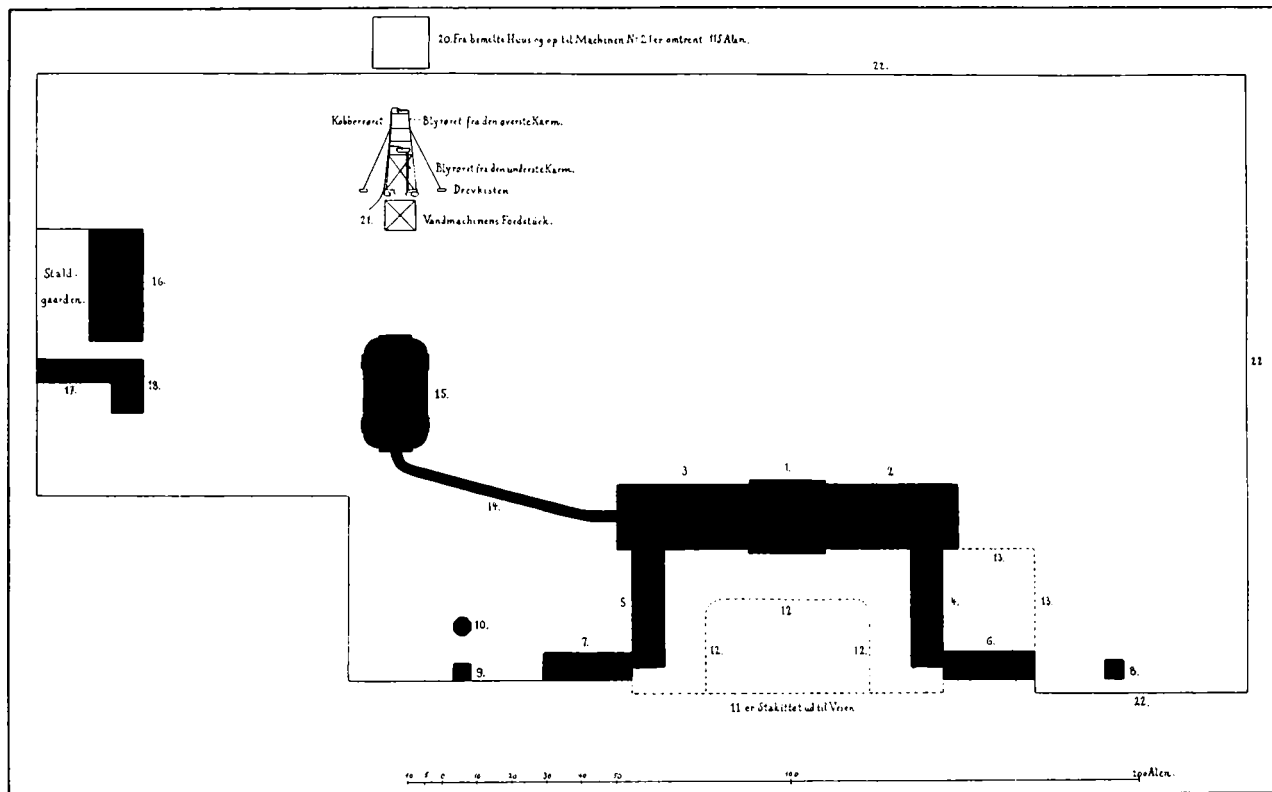
De to betydeligste og mest interessante Gaarde i Byen er Søllerødgaard og Carlsminde.

Søllerødgaard var tidligere en af Sognets smukkeste og fornemste Gaarde. Den er oprindelig bygget af Christian den Sjettes højtbetroede Mand, Overkrissekreter for Søetaten Grev Fred. Danneeskjold-Samsøe, der i 1740 (15. Maj) for 1250 Rdr. kurant fik tilskødet en Lystgaard i Søllerød By af Frederikke

Selmer, Etatsraad Fred. Esmarchs Enke, og heraf opstod Søllerødgaard. Gaardens Bygninger synes den Gang ikke at have været særlig fremtrædende, men paa Haven var der anvendt Omhu og Bekostning; der var baade Lavrbærtræer, Granat-træer, Figentræer, tre Lauraceroser samt »andre Potter og Gevekster«, foruden »Træpositurer«.

Medens Esmarchs gamle Gaard, som det synes, fik Lov til at blive liggende, lod Danneskjold straks opføre en ny Bygning paa sin nys erhvervede Ejendomsgrund. Han ønskede at have et Sted, hvortil han kunde trække sig tilbage, naar Alderen meldte sig og Statens Forretninger ikke mere lagde Beslag paa hans Virkeevne, og tillige at sikre sin Hustru et passende Enkesæde. Det blev et helt Landslot; den omfangsrige Hovedbygning var ca. 97 Al. lang og paa to Etager; hertil sluttede sig to Sidefløje og yderligere to Smaabygninger ud mod Vejen. Slottet var færdigt i Sommeren 1742, og den 30. Juli tog Kongen det i Øjesyn. Kongeparret besøgte iøvrigt jævnlig Grev Danneskjold, og Dronningen, der interesserede sig meget for Jagten, benyttede saadanne Udflugter dertil; under et Besøg medbragte hun en Hjort, som hun havde skudt paa Vejen dertil fra Hørsholm, og forærede Ejeren den. Endnu i 1745 havde Slottet ikke faaet Navn, men dets Ry var allerede vidt udbredt; en gammel Forfatter taler om »dets kostbare Indretning og plaisante Situation, da det oven paa en stor Banke tæt ved en smuk indhegnet Skov er beliggende.« Hovedbygningens Stueetage var grundmuret; anden Etage var Bindingsværk og rykket et Stykke ind paa Underbygningens Bjælker, hvorved der fremkom Balkoner rundt om Hovedfløjen; den havde et fremspringende Midterparti, og oven paa dette var anbragt den Altan, som af Samtiden altid nævnes i Forbindelse med Søllerødgaard, og hvorfra man havde den skønneste Udsigt ikke blot over det nærmeste Landskab, men over Sundet, Køgebugt og helt ind over Hovedstaden. I 1745 var Haveanlægget endnu ikke fuldt færdigt, og det fornødne Ferskvand maatte man hente fra Søllerød Sø.

Paa dette Forhold raadedes der Bod ved et kunstfærdigt

GRUNDPLAN AF SØLLERØDGAARD 1755

1-3 Hovedbygningen, 4-7 Sideløje med Tilbygninger (i 5 og 7 Køkkener), 8 Laboratorium, 9 Kloset- og Kulhus, 10 Vandreservoir, 11-13 Stakitter, 11 Longang, der fører til Kirken, 15 Kirken, 16-18 Staldbygning m. m., (19) Gaard, 20 Hestemølle til Vandets Oppumpning, 21 Vandmaskinen, 22 Stakitter

og meget bekosteligt Trykværk, hvorved Vandet førtes op dels til Springvand i Haven, dels til Køkkenet og dels til Staldgaarden. Paa Bakkeskraaningen ned mod Søen var i nogle vertikale Udgravninger, hvoraf man endnu ser Spor, anbragt en overbygget Hestegang, som leverede den fornødne Drivkraft; Vandet pumpedes gennem svære Kobberrør op i rummelige Kar, der var anbragt paa et stort Stillads, og løb herfra

SØLLERØD SLOT CA. 1765-70

(Maleri; Dørstykke paa Bernstorff Slot)

I Forgrunden Søllerød Sø, til Venstre i Billedet, ovenfor Hulvejen, der fører op til Kirken, ses Vandmaskinen

atter rundt i Hus og Have. Alt ialt blev Vandet drevet over tredive Alen i Vejret.

Vest for Slottet var i Haven anlagt et smukt grundmuret Kapel, som ved en 66 Al. lang overdækket Gang stod i Forbindelse med Hovedbygningen. Ved et aabent Brev af 2. April 1745 havde Kongen givet sit Minde til dets Opførelse og tilladt, at der maatte prækes deri, naar Ejeren forlangte det; snart efter indviedes det af Biskop Hersleb. Det havde dog

været meget imod Biskoppens Ønske, at det overhovedet blev opført, da Sognekirken laa umiddelbart nær. — I Kapellet var et syv Alen bredt Alter med malet Kristusbillede, Skrifte- og Prækestol. Til Døbefonten var Fad af engelsk Tin; endvidere to Tinlysestager, en Chr. 4.'s Bibel og to smaa Klokker. Foruden til Ejeren, hvis Kirkestol gik gennem hele

UDSIGT FRA SØLLERØDGAARDSVEJ MOD ØRHOLM
(Fotograf)

Bygningens Bredde og var betrukket med rødt Klæde, var der Plads til ikke saa faa Tilhørere.

Nogen lang Aarrække forblev Søllerødgaard imidlertid ikke i Bygherrens Eje, og han kom ikke til at henleve sit Livs Aften paa det med saa stor Bekostning opførte nye Slot. I 1755 (24. April) overdrog han det til Gehejmerraad og Deputeret i Kommercekollegiet, Baron Fred. Ludv. Dehn, tilligemed en Del omliggende Gaarde og Huse, som han var bleven Ejer af, bl. a. Esmarch's gamle Gaard og Moths Gaard, Søllerød

Kirke med Præsteskoven samt Klokker- og Smedehuset og desuden Degnemosen, som han havde ladet indhegne; Dehn bortsolgte snart Moths Gaard, men synes iøvrigt at have omfattet sin nye Besiddelse med stor Interesse og at have forbedret den paa mange Maader.

Allerede i Foraaret 1763 overdrog Dehn dog Søllerødgaard

SØLLERØDGAARDS NUVÆRENDE HOVEDBYGNING
(Fotografi)

til Frederik den Femte for en Sum af 16000 Rdr., og umiddelbart efter skænkede Kongen den til Saint Germain, den bekendte franske General, der var indkaldt til Danmark for at ordne Hærvæsenet. Forinden Saint Germain tiltraadte sin nye Sommerbolig, der var indrømmet ham for Livstid, lod Kongen den sætte i Stand, og ved denne Lejlighed synes den store Altan paa Hovedbygningen (12 Al. lang, 10 Al. bred) at være bleven nedbrudt. Saint Germain fortsatte Byggeriet efter at have taget Søllerødgaard i Besiddelse; aabenbart har det in-

teresseret ham, saa meget mere som Staten betalte Gildet. Hans Ræsonnement var dette, at han kun sad som Forvalter paa Gaarden og havde Forpligtelse til at sætte den saaledes i Stand, at den kunde afgive en passende Bolig for en Prins af Kongehuset. Reparationen maa ogsaa have været meget gennemgribende, thi i 1765 var Udgifterne dertil naaet op over 12000 Rdr.

Kapellet, hvorfor der nu ikke mere var Brug, lod Saint Germain nedlægge. »Man siger,« skriver Terkel Klevenfeldt i et Brev fra 1764, »at han agter at gøre deraf enten en luthersk Stald eller et katolsk Kapel, og da, da begynder jo Optoget fra Guds Hus.« Hvad det katolske Kapel angaar, da er det aabenbart kun et Rygte. Derimod bestemtes det, at Kapellet, hvis Mure havde givet sig, skulde nedbrydes og Materialerne anvendes til en ny Staldbygning, som skulde opføres paa et nyt tilkøbt Areal. Dette skete ogsaa.

En samtidig Militærperson, der har nedskrevet nogle Livs-erindringer, beretter om Saint Germain, at han ved sit humane Væsen vandt alles Hjerter der paa Egnen, skønt han ikke kunde tale Dansk og kun maadelig Tysk. Da han i 1766 efter Christian den Syvendes Tronbestigelse maatte træde ud af Hærens Centralstyrelse og kun beholdt Overkommandoen af Navn, trak han sig tilbage til Søllerødgaard, hvor Prins Carl af Hessen og den unge Konge iøvrigt selv besøgte ham.

Det er bekendt, hvorledes Saint Germain atter i 1767 traadte i aktiv Tjeneste, men allerede i Slutningen af Aaret maatte forlade Landet og dermed tillige sin Lystgaard i Søllerød, som ved et kgl. Donationsbrev af 16. Febr. 1768 overdroges Kongens Halvbroder, Arveprins Frederik, mod at Sorgenfri, som han den Gang beboede, faldt tilbage til Kronen.

Arveprins Frederik benyttede Søllerød Slot (som det ofte kaldtes i denne Tid) til Sommerbolig i en Række af tolv Aar. En Efterretning, der gaar ud paa, at Kapellet under Struensee-perioden omdannedes til Hospital for veneriske Syge, kan ikke være rigtig, da Kapellet forlængst var nedlagt. En Tradition om, at den senere Frederik den Sjette som Barn opholdt sig

paa Søllerødgaard, behøver derimod ikke at være uhistorisk, skønt Opholdet næppe har været af lang Varighed ad Gangen; at ligeledes Caroline Mathilde har besøgt Slottet, er der intet usandsynligt i. Ved Sommertide, naar Prinsen var der, holdtes Fester, hvor Bønder, som var tilsagt i samme Anledning, præsenterede Folkedanse for Herskaberne, Gøglere gjorde Kunster og Hoboister musicerede.

FRA SØLLERØDGAARDS PARK: UDSIGT OVER SØEN
(Fotograf)

I 1780 endtes imidlertid Søllerødgaards Ophøjelsestid. Ved et Mageskifte med Kronen 1780 fik Arveprinsen Sofienberg i Stedet, og det bestemtes, at Søllerødgaard straks skulde bortsælges ved Auktion. Auktionen fandt Sted i September s. A.; Gaarden blev tilslaaet kgl. Berider Frid. Chr. Schäffer for den ringe Sum af 5000 Rdr., skønt den var vurderet til mere end det dobbelte, og den 17. Novbr. 1783 fik han kgl. Skøde derpaa.

I Danneskjolds gamle Slot var der højt til Loftet og vidt

til Væggene, og i Tidens Løb var det undergaaet en Del Forandringer, der ikke havde gjort det mindre prægtigt. Hovedbygningen ud til Haven var i 1780 paa nitten store Fag i Bredden, var to Etager høj med Kælder under, bar Vinkeltag med Valme og var dækket med blaa glasserede Tagsten. I første Etage, helt af Grundmur, var en stor Havesal, der gik gennem hele Bygningen, og havde Udgange baade til Haven og Forgaarden. Loftet var prydet med Stukkaturarbejde, Væggene panelerede og med Forgyldning; i Salen var seks Nischer, hvoraf den ene indeholdt Frederik den Femtes Brystbillede. Rundt omkring var indfattede Spejle, Messing-Lysearme, Brystbilleder af kongelige Personer og forgyldte Konsolborde med Marmorplader. Ved Siden af denne Sal var der forskellige Kabinetter. Anden Etage, af Mur og Bindingsværk, indeholdt en Række Kamre og Sale, panelerede og betrukne med Tapetseri.

Ved begge Ender af Hovedbygningen var der en grundmuret Sidefløj paa otte Fag og een Etage høj. De to Fag, der løb ind i Hovedbygningen, var ens i begge Fløjene, og indeholdt et italiensk Trappeparti med Gelænderværk til Opgang i Hovedbygningen. Iøvrigt indeholdt den ene Fløj Kamre og Beboelsesrum, den anden Køkken og dertil hørende Økonomiindretninger. Til begge Sidefløjene knyttede sig yderligere Tilbygninger som vist paa Planen fra 1755.

Om denne Hovedbygning grupperede sig Gartnerbolig, Staldbygninger etc. Det har været en bekostelig Sag at vedligeholde alle disse Bygninger, og, ligesom det var Tilfældet med Frydenlund, afhændede Staten Søllerød Slot, fordi Vedligeholdelsen krævede for store Ofre; det hele har aabenbart været ret forfaldent, da det stilledes til Auktion. Schäffer rev da den gamle Hovedbygning ned og opførte en ny lidt sydligere, nærmere ved Kirken, væsentlig med Benyttelse af de gamle Materialer; det er den nuværende lange, lave Beboelsesbygning, der ligger ud mod Vejen. Endnu den Dag i Dag sidder Dørene fra det gamle Slot i Schäffers Hovedbygning; deres uforholdsmæssige Størrelse, usædvanlige Soliditet og de

kostbare Messinglaase afgiver tydeligt Bevis for, at de har været anvendt under større og rigere Forhold end Bygningens nuværende. For en Del har den hørt til det gamle Slots Udbygninger, hvoraf enkelte, bl. a. den ene af Sidesløjlene, fik Lov til at ligge uberørt.

Schäffer synes iøvrigt at have været en dygtig Landmand, og indførte navnlig en fin Art Kartofler, der blev berømt under Navn af de »Schäfferske«. Som Proprietær sørgede han for sin Ejendoms Udvidelse, bl. a. overtog han i 1799 noget Jord af Præstegaardslodden og købte i 1804 ved Auktion et Hus i Søllerød. Han døde i 1813 som kgl. Overberider, men forinden havde han overdraget Søllerødgaard til Justitsraad J. G. L. Manthey, Administrator for den kgl. Porcellænsfabrik i Kbhvn. og Bestyrer paa Ørholm, hvor der findes anvendt en Del Tømmer, som efter Traditionen stammer fra Grev Danneskjolds Slot. Faa Aar efter bortmageskiftede han dog Søllerødgaard for Hovedgaarden Falkenstein ved Slagelse.

Den følgende Ejer J. F. V. Schlegel fik Gaarden 1812; han døde 1836 som Konferensraad, og er bekendt som lærd Jurist og Universitetslærer. Enken, der var Datter af Generalpostdirektør Hellfried, beholdt Søllerødgaard til sin Død 1851, hvorefter den overgik til hendes Søstersøn, Carl Emil Bardenfleth, der — nøje knyttet til Frederik den Syvende — havde spillet en fremtrædende Rolle som Minister i de bevægede Aar omkring 1848, og nu nød sit landlige Otilium i de smukke Omgivelser paa Søllerødgaard. Hans Hustru, f. Komtesse Schmettau, solgte kort efter hans Død Søllerødgaard til Landmaaler Carl Hansen, senere Ejer af Dronninggaard.

Fra 1864 ejedes Gaarden af Proprietær Jens Christiani, der i over tyve Aar var Ene ejer, men i 1885 gav han Trykkeri-ejer Jul. Hoffensberg Skøde paa Halvdelen; 1888 overdrog de den til Konsul P. Hansen, som atter afhændede den 1907 til sin Svigersøn Jægermester Carl Tvermoes, den nuværende Besidder.

I Begyndelsen af det nittende Aarhundrede strakte Haven sig bag Gaarden mod Nordvest, endnu henliggende i fransk

Havestil med symmetrisk ordnede firkantede Bede; mod Nord-øst laa Marker og bag det hele Parken, der var, og endnu er, Fredskov. I Trediverne var Søllerødgaards Hovedbygning endnu tækket med de blaa Tagsten fra det gamle Slot og

DEN GAMLE ALLÉ I SØLLERØDGAARDS HAVE
(Fotografi)

havde een Etage med Kvist og Kælder; de Træornamenter og Forsiringer, der nu pryder Kvistene og Hovedindgangen, og fra Vejen giver Gaarden Udseende af et lille Jagtslot, stammer fra Konsul Hansens Tid. Paa de to andre Sider indesluttedes det store Gaardsrum ogsaa af Bygninger, paa den fjerde var

det lukket af en Mur med en Jernport, der førte ud til Lindealléen.

I ældre Tid havde Søllerødgaard et Tilliggende af 138 Tdr. Land, men nu er de fleste af Jorderne bortsolgte i Smaaparcer og bebygget med Villaer, hvorimellem Kommunens Vandtaarn rager op; paa den nordlige Side af Vejen er kun tilbage det

DET NYINDRETTEDE KAPEL PAA SØLLERØDGAARD
(Fotografi)

Areal, som Bygninger og Gaardsplads indtager, den store Have med den pragtfulde gamle Allé og Parken. Denne sidste ligger paa et meget bakket, overordentlig naturskønt Terræn med henrivende Udsigt mellem de gamle højt hvælvede Trækroner over Søen og Kirkeskoven. Den nuværende Ejer, der paa mange Maader lægger Interesse for Gaarden og dens Historie for Dagen, har bl. a. opført et ganske morsomt kunstigt Klippeparti og Vandfald midt i Parken, men har iøvrigt hid-

ført en Del Genstande, der strengt taget intet har med Søllerødgaard at gøre. Hertil hører alle de i Park og Have opstillede Bavta- og Mindestene, Vaser etc.; den store monumentale Jernport ud mod Vejen stammer fra Schimmelmans Palæ (nu Odd-Fellow Palæet) i Bredgade i København, og er overladt Ejeren af Kunstindustrimuseet paa Betingelse af, at den opstilles mod offentlig Vej og jensinde afhændes.

For Tiden lader Ejeren restaurere og indrette som Kirkesal en ældre Bygning, der indtil for faa Aar siden benyttedes til Lade, og som efter hans Formening og Traditionen paa Stedet har indeholdt det gamle Kapel, der nedlagdes i 1760erne. Denne Antagelse er imidlertid urigtig, hvilket tydeligt fremgaar af det ovenfor udviklede. Der synes derimod ingen Tvivl om, at nævnte Bygning er en af det gamle Slots Sidefløje, men om det er den vestlige eller østlige, er ikke klart, da Slottets nøjagtige Beliggenhed hidtil ikke har kunnet bestemmes. Murene i den gamle Sidefløj staa aabenbart tilbage i deres fulde Højde, og Vinduesaabningerne, der nu er afdækkede, skal være de oprindelige; de gamle Murbuer, der var temmelig flade, er imidlertid brudt ned, og Vinduerne afsluttede foroven af nye, mere konvekse Buer. Klokketaarnet, Indgangen fra Kapellets Østside og det lille Vaabenhus mod Vest er alt nyindrettet. I den nordre Gavl er ved Restaureringen fundet en tilmuret Dør, som har ført ind til det gamle Slots Hovedfløj.

Den anden betydeligere Gaard i Byen, *Carlsminde*, er en smuk Lystejendom med en stor og prægtig Park, der allerede i gammel Tid havde Ry for sin Skønhed. Gaardens Historie gaar tilbage til Midten af det attende Aarhundrede, og dens første Oprindelse hænger formentlig sammen med den Kendsgerning, at en fra Langenberg indvandret tysk Baandfabrikant og Kattuntrykker, Peter Wasserfall, der med Held havde slaet sig ned i København, valgte Søllerød til Sommeropholdssted.

I 1755 købte han nemlig i Forening med Overkrigskommisær Joh. Conr. Kersting en lille Ejendom i Byen; Sælgeren

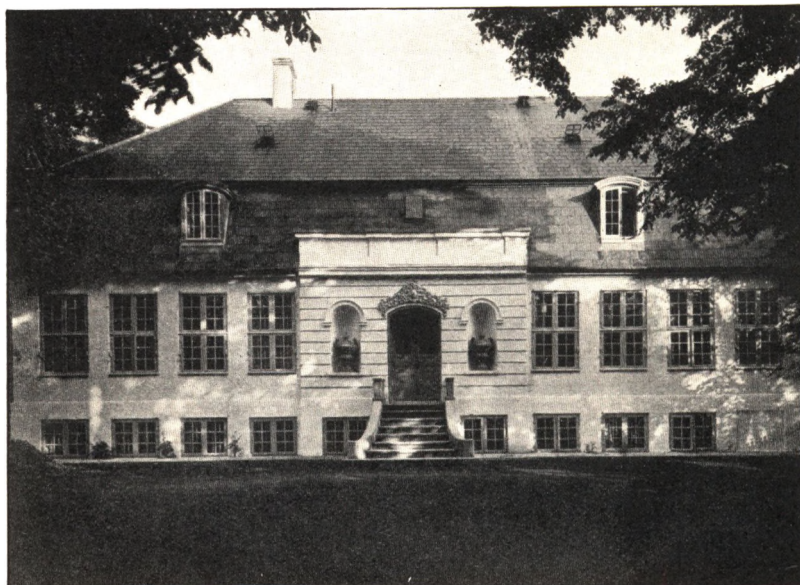
var en, iøvrigt ret ubekendt, Hofmedikus og Kancelliraad Joh. Peter Homuth, der havde ladet Ejendommen opbygge paa en Husmandslod. Som Eksempel paa et datidigt Lyststed i Søllerød Sogn bør dets Indretning anføres. Det ene Hus bestod af fire Stuer, Køkken og Spisekammer, med Loft over hele Huset, og det andet eller mindre Hus var indrettet til Stald og Tørvehus; dertil laa en Kaalhave, og mere var der ikke. Ejendommen laa paa Fæstegrund, og de nye Ejere betalte den med 650 Rdr. eller omtrent 3000 Kr. i Nutidens Penge. Senere, i 1768 og 71, tilkøbte de mere Jord og udvidede dens Tilliggende.

Om Peter Wasserfall har delt den med Kersting eller købt denne ud, vides ikke, men sikkert er det, at Ejendommen, da han selv i 1782 var afgaaet ved Døden, tilhørte hans Enke, f. Colsmann, der tidligere havde været gift med en Vinhandler Walker. Fem Aar efter døde hun, og Gaarden stilledes 1788 til Auktion, men købtes med de øvrige Arvingers Billigelse af Sønnen, der ogsaa hed Peter Wasserfall, og som yderligere udvidede Gaardens Jordareal; i 1792 erhvervede han saaledes et Hus i Søllerød af Forvalter Carl Kompffe, der døde 1804 som Slotsgartner paa Frederiksborg. Faa Aar efter (1799) afhændede han sin hele Ejendom til Cai Fried. Reventlow til Altenhof, som tidligere havde været Gesandt i Stockholm i Tiden omkring Gustav den Tredjes Mord, men 1797 udnævntes til Statsminister og Chef for Tyske Kancelli og saaledes knyttedes til Hovedstaden, i hvis Nærhed han derfor efter Tidens Skik maatte holde en passende Sommerbolig; han afskedigedes dog allerede i Slutningen af 1802 og bortskødede 1804 Lystgaarden i Søllerød til Fru Bolette Rudolphine Berg med et stort Tab.

I Fru Bergs Tid kaldes Gaarden Carlsminde, men hvoraf Navnet iøvrigt har sin Oprindelse, synes ikke klart. I 1811 laa Gaardens Bygninger som de nu ligger; Haven var større end Søllerødgaards og allerede den Gang anlagt i engelsk Stil. Den følgende Ejer, Theodor Lang (f. 1766), der var Præst i Spjellerup og Smerup, købte Gaarden ved Auktion 1828, og

boede her som Pastor emeritus fra 1831 til sin Død 1855. Hartkornet var i Reventlows Tid lidt over 3 Tdr., og i 1834 androg Arealet 12 Tdr. Land Ager og 8 Tdr. Land Have og Skov.

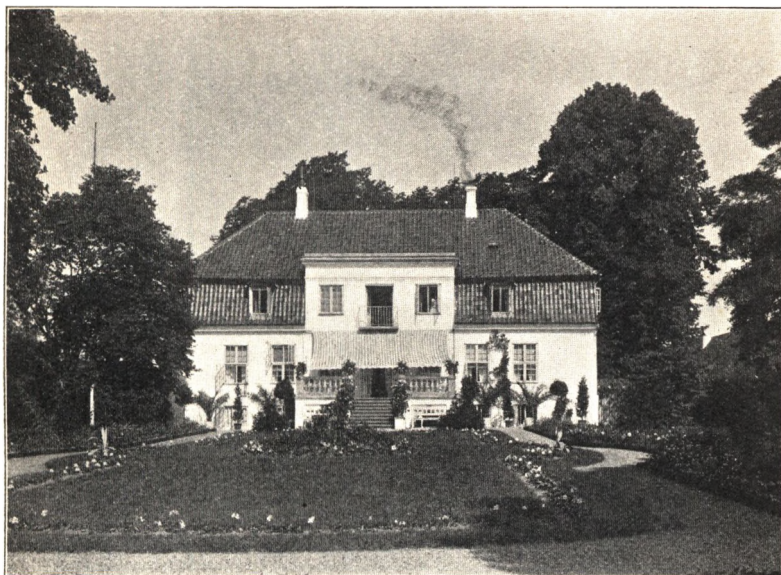
I sidste Halvdel af det nittende Aarhundrede havde Carlsminde mange forskellige Ejermænd. Jægermester Rasmus

CARLSMINDE, SET FRA VEJEN
(Fotografi)

Petersen af Ulriksholm købte den ved Auktion efter Pastor Lang 1855 og omtrent samtidig fik han kgl. Skøde paa Fæstegrunden, der saaledes blev Selvejendom; han beholdt den i tolv Aar, indtil han 1867 overdrog den til Juveler Jul. Chr. Dideriksen. I den følgende Tid indtil 1874 skiftede Gaarden Ejer næsten hvert Aar; fra Dideriksen overgik den til Nicolai Schierbech, hvis Fader Kommandør S. fik den efter Sønnens Død; derefter til Proprietær G. L. Jørgensen og siden til Oscar Emil van Deurs, som samme Aar, han fik Ejendommen til

Købs, bortmageskiftede den til G. H. Hagemann for en større Gaard i Jylland. Komponisten Emil Hartmann, der købte Carlsminde af Hagemann i 1874, havde derimod i syv Aar sin Sommerbolig her, ikke langt fra sin gamle berømte Fader i Nærum; først i 1881 afhændede han den til Kammerjunker Georg Fred. Bentzen, hvis Dødsbo overdrog den til nu afdøde

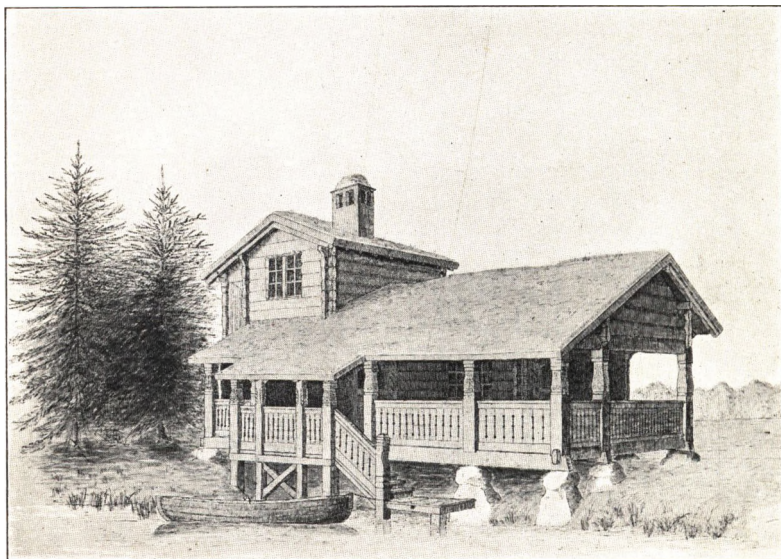

CARLSMINDE, SET FRA HAVEN
(Fotografi)

Bankdirektør Isak Glückstadt, som overtog Ejendommen i Foraaret 1903.

Glückstadts Ejertid har været en Storhedstid for Carlsminde. Den gamle Finansmand elskede den lille smukke Lystgaard, og tilbragte al den Tid, han om Sommeren kunde afse fra sine mangeartede Forretninger, paa dens Enemærker. Lige fra det Øjeblik, han erhvervede Ejendommen, indtil Aaret før sin Død, købte eller tilmageskiftede han sig stadig større eller mindre Grundstykker til Ejendommens Udvidelse og For-

skønnelse. Da han tiltraadte Carlsminde, var Tilliggendet det samme som i Pastor Langs Dage, omtrent tyve Tdr. Land, --- nu er der et halvt Hundrede. Paa en Del af Gaardens nyerhvervede Areal anlagde han under Medvirkning af Havearkitekt Erstad-Jørgensen en vidtstrakt Park, hvis Beplantning endnu ikke er vokset til, men som i Aarenes Løb vil blive en Pryd for Omgivelserne, afstemt som den er efter den

DET NORSKE HUS I CARLSMINDES NYE PARK
(Tegning)

lille Plets ejendommelige Naturskønhed. Parkanlægget indrammer en idyllisk Sø med Kærmysse og Dunhammer i det mosebrune Vand, der er fuldt af Geder og store Rovfisk; Nord derfor er udgravet en mindre Fiskepark med smaa Øer og Bækkeløb, og ved Bredden af den større Sø har Glückstadt 1907 ladet Arkitekt Carl Brummer opføre et norsk Hus, hvori Sæterhyttens eller den norske Bjælkebygningens Karakter er gennemført i alle Enkeltheder; Taget er af Græstørv, underlagt

med Birkebark, og der er Pejs i Storstuen; baade i det Ydre og det Indre bærer det lille Hus Præget af en fuldendt arkitektonisk Sans og fin Smag. —

Ved Gehejmetatsraad Glückstadts Død i 1910 overtoges Carlsminde af Sønnen, Bankdirektør Emil G.

— — —

Paa Søllerød Bymark ligger Øst for Kirkeskoven en større Gaard, *Attemosegaard*, og længere mod Syd, ned mod Ravneholm, *Kofodsminde*, som den nuværende Ejer har givet et nyt Navn. Det er gamle Bøndergaarde, uden historiske Minder; Kofodsminde, der ligger smukt, har en stor Have, men Jorderne er bortsolgte. Ikke langt fra denne Gaard, omtrent hvor Søllerødvejen skærer Landevejen mellem Holte og Lyngby, ligger paa privat Grund en lille Høj, bevokset med ni gamle Bøge, den saakaldte *Nitræhøj*. Terrænet over mod Nærum, mellem Søllerød By i Vest, *Attemosegaard* i Nord og *Kofodsminde* i Syd, er af en ejendommelig stærkt bakket Beskaffenhed, der minder om jydsk Natur; ned ad Bakkernes Skrænter vokser endnu Lyngen, og fra Højderne har man en vid Udsigt over det skovrige sjællandske Landskab, som paa alle Sider omgiver dette lidt fremmedartede Parti.

Øverød By, der ligger Norden for Søllerød Sø og hvis Omraade strækker sig over mod Rude Skov, har allerede fra gammel Tid været en betydeligere By end Søllerød. Den har imidlertid ikke dennes romantiske Beliggenhed, ligger mere fladt og skovløst, og var derfor heller ikke i ældre Tid stærkt søgt som Sommeropholdssted, men har stadig været en jævnt stor Bondeby. I den senere Tid er Villaerne skudt frem i Mængde; navnlig ved Søens nordre Side, hvor Vejen fører mod Holte Station og Vejlesø, har Landliggerne slaaet sig ned og taget Søbredden i Besiddelse. Herfra er Udsigten over mod Søllerød Kirkebakke og Geelsskov af betagende Skønhed. Op langs Rudeskøvs Østgrænse og ved Vejen til Rudersdal over Paradismarken ligger ogsaa moderne Villaer, men længere Øster

paa mod Holte er Agerlandet fremherskende, isprængt en Mængde Smaasøer og Damme.

Ved Skæringspunktet mellem Vejene til Holte, Rudersdal og Søllerød findes en lille torvliggende Plads, som efter Traditionen skal være det gamle Øverød Bystævne; lidt nordligere, hvor Rudersdalsvejen drejer af mod Vest, ligger *Suhmsminde*, Byens eneste Ejendom af større historisk Interesse. Den bærer Navn efter den bekendte Bogsamler og Historiker, Peter Fred.

SUHMSMINDE
(Fotografi)

Suhm, der efter sin Hjemkomst fra Norge, hvor han havde opholdt sig en Række Aar og var bleven rigt gift, købte sig en Lystgaard i Øverød, hvor han med stor Iver dyrkede Havevæsen. Familien boede her om Sommeren, og der udfoldedes en storstilet Selskabelighed paa det efter Ejerens velhavende Forhold ret beskedne Lyststed. Ikke blot de betydelige Mænd, der nød Landlivet i Nærheden, f. Eks. Luxdorph fra Nærum og Langebek fra Springforbi, var Gæster ved Mid-

dagsselskaberne i Øverød, men ogsaa fremmede Berømt heder søgte derud i den skønne nordsjællandske Natur. I Suhms sidste Leveaar besøgte han af den schweiziske Skribent Bonstetten, der i flere Aar var Gæst i den bekendte Frederikke Bruns Hus i København.

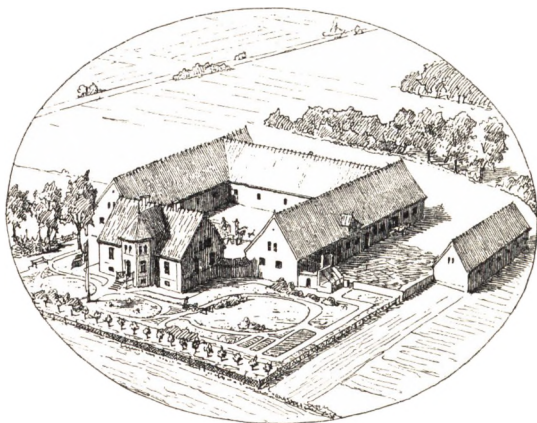
Suhm havde en vidtstrakt og prægtig Have, som han i 1773 havde udvidet ved et tilkøbt Areal. Paa den ene Side af Vejen var der en stor Frugt- og Køkkenhave med Ferskenhuse og Mistbænke, en Fiskepark og omtrent to Hundrede Frugttræer; paa den anden Side var ogsaa Have, bl. a. med Orangehus, og imellem de to Haver en gammel Lindeallé. Ved Gaarden var en Kilde, der allerede omtales 1745 og senere fik Navnet Suhms-Kilde.

P. F. Suhm døde 1798 og hans Hustru faa Maaneder efter (han var bleven gift anden Gang med en ganske ung Pige); i Sommeren 1799 solgtes Lyststedet i Øverød ved Auktion, og en Grosserer fra Kristianshavn købte det for henimod 2300 Rdr., men afhændede det umiddelbart efter til Kommandørkaptajn Truels Smith Munthe af Morgenstjerne, og gik selv Fallit. I det nittende Aarhundrede var Gaarden en Tid lang indrettet til Vatfabrik, og siden besad Proprietær Niels Ryberg Neergaard den i mange Aar. Nu henligger Bygningerne i en ret forfalden Tilstand.

Forinden Suhm slog sig ned i Øverød, havde Admiralitets-skriver Lorents Thomsen i samme By et Lyststed, som han selv havde ladet opføre. Et Hus, *Nøjsomhed* kaldet, tilhørte i sin Tid den dygtige Filefabrikant Naylor.

Inden for Øverøds Omraade ligger ogsaa et Par af Sognets større Bøndergaarde. *Havarthigaard*, der har været i samme Families Eje siden 1804, ligger op mod Vestsiden af Kirkeskov, og er bekendt for sit gode Mejeri. Gaardens Bygningsform med tre sammenbyggede Længer og et fritliggende pynteligt Stuehus (se Afbildningen Side 66) er typisk for flere større Gaarde i den nærmeste Omegn. Navnet Havarthigaard, der er af nyere Oprindelse, grunder sig paa en falsk Etymologi; i ældre Tid antog man nemlig, at Haverthi eller Avorthæ var

det gamle Navn for Øverød, men dette er urigtigt. Avorthæ-øvre og -ydre er de ældste Betegnelser for Rød- og Hvidovre, der senere kaldtes Øvre-øvre og Nedre-ovre, og først i det syttende Aarhundrede fik de nuværende Navne. Øverød har derimod altid heddet som nu, om end Stavemaaden undertiden har varieret noget. Lidt vestligere end Havarthigaard ligger *Højbjerggaard*, som i den seneste Tid er bleven bekendt ved det grufulde Bulottiske Morddrama, og nordligere, over mod Holte By, Ejendommen *Rygaard* med en lille Skov paa et Par Tdr. Land.

HAVARTHIGAARD
(Bygningstegning)

GADEKÆRET I NÆRUM
(Fotograf)

NÆRUM OG OMEGN

NÆRUM er en af Søllerød Sogns ældste Bopladser. Sand- synligvis har der været Bebyggelse her i en fjern Fortid, længe forinden der er rejst Kirke ved Søllerød Sø. Som nævnt i Indledningen omtales Byen med sit latiniserede Navn *Niartherum* allerede 1186, og op gennem Middelalderen forekommer den tit; i Tiden omkring 1380 er der en Grundejer i København, der bærer Navnet Gregorius de *Nærerom*. Før Dyrehavens Anlæg strakte Byens Jorder sig helt ud til Kysten, og endnu i Slutningen af det attende Aarhundrede laa der ved Skodsborg Vænger, som hørte til Nærum. Ved Matrikuleringen i 1680erne var der tolv Gaarde og ti Husmandssteder, men Selvejere fandtes ikke; alle Indbyggerne var Fæstere under Dronninggaard.

Byen ligger omtrent midt i Sognet, og synes navnlig tidligere at have været et Samlingssted for Sognebeboerne. Den har Karakter af en egentlig Landsby, og bærer et hyggeligt gammeldags Præg med krumme Gyder og Smøger, et idyllisk Gadekær og straatækte Smaahuse, hvis Ejere har levet her Generation efter anden. Der findes vel en Del mere moderne

teglhængte Huse, men de egentlige Villaer er kun faa i Antal, og Byen har i det hele ligget ret afsondret, uden synderlig gode Kommunikationsmidler, indtil Lyngby-Vedbæk Banens Aabning; tidligere gik der en Dagvogn fra Klampenborg. De faa Sommergæster, der slaar sig ned i Nærum, lever her i Ro og Fred, uberørt af det mere hovedstadsmæssige Liv, der rører sig inden for Sognets udprægede Villabyer.

GADEPARTI FRA NÆRUM
(Fotografi)

Byens fornemste Ejendom, den gamle *Nærumgaard*, hvis Hovedbygning og Park endnu ligger i den nordlige Del af Byen, er dannet af flere forskellige Lyststeder og Bønderejendomme, som den bekendte Christian Colbjørnsen samlede paa een Haand.

Det ældste af disse Lyststeder skyldes oprindeligen en københavnsk Borger og Handelsmand, Christian Brandt, som døde før 1708. Paa en af Prinsesse Sophie Hedevigs Bøndergaarde opførte han en Bygning og anlagde en Lysthave, som han

siden afhændede til Enken efter Sjællands Biskop Hans Bagger. Det er aabenbart den samme Chr. Brandt, som i 1690 fik tilskødet en Gaard i Nærum By for 200 Slettedaler Kroner af en anden københavnsk Borger Ulrik Sontum, og maaske er det den samme Gaard, hvorpaa han opførte sit Lyststed. Tidligere beboedes Gaarden af en Jakob Bang, blev udlagt for Gæld ved Højesteretsdom og kom saaledes til Margrete sal. Lyder Stiefkens og Kornelius Kohlendahl, hvis Arvinger ejede den før Ulrik Sontum.

Efter Bispinde Bagger overgik Lyststedet til Justitsraad og Amtmand Christian Müller (en Søn af Rentemesteren), hvis Datter Else var gift med Schouthynacht Peder Hiort (f. 1687, afskediget 1719), der i mange Aar sad som Ejer af den lille Gaard. Da han døde, overlodes Gaardens Jorder til en Bonde, som fik Fæstebrev derpaa, medens Enken blev boende i Lyststedet; Bygningen var kun ringe og Haven ikke ret stor. Ligesom ved de andre Lystgaarde i Sognet paa denne Tid var Hus og Haveanlæg Selvejendom, medens Grunden var Fæstejord, og i 1733 gav Prinsessen hende Lov til at sælge Lyststedet. Den nye Ejer blev Assessor Lavrids Rasmussen, som betalte 500 Rdr. derfor; han døde dog ganske kort efter, og hans Hustru Karen Munch afhændede da den lille Ejendom. Hus og Have kom derved i Gehejmeekspeditionssekretær Peter Neves Besiddelse (Skøde af 1735), men da han samme Aar blev Amtmand i Laaland-Falsters Stift, skilte han sig ved Lyststedet i Nærum faa Maaneder efter at han havde faaet det tilskødet; han overdrog det til Højesteretsadvokat Andreas Lowson, som boede her i mange Aar, udvidede og forskønnede Ejendommen, og i det hele lagde Grunden til en Del af det smukke Parkanlæg, der endnu omgiver den gamle Nærumgaards Hovedbygning.

Et Hus i Nærum, hvori Krohold havde været tilladt, erhvervede Lowson ved Auktion 1749, og faa Aar efter (1754) tilskødede Ejeren af Holtegaard ham et Stykke Skov, Krat og Engbund, Brede Eng kaldet, som laa bag ved Lowsons Have. Han drev et udstrakt Havebrug, havde en Mængde Frugttræer,

Blomster og Mistbænke; Haven prydedes af Lysthuse, Billeder, Vaser og Sirater af Sten og Træ, nogle Metalkanoner etc.

Efter hans Død stilledes Gaarden til Auktion (1759) og Broderen Jacob Lowson, Amtsforvalter paa Frederiksborg, blev højstbydende, men det følgende Aar (1760) overdrog han den til Kammerherre og Staldmester Vilh. Ditlev Verner von Staffeldt, som ejede den Resten af sit Liv. Han døde i Nærum som Gehejmerraad i Sommeren 1801, i en Alder af 78 Aar.

Ved Siden af Staffeldts Gaard laa et andet Lyststed, der tilhørte Kancelliraad og Amtsforvalter Frederik Ludvig Lemvigh. Han var desuden Forvalter paa Frederiksdal og Dronninggaard, og for at være i Nærheden af dette sit Embeds-omraade og tillige have et Sted til Rekreation om Sommeren for sig selv og Familie, købte han 1756 en Plads i Nærum, hvor et Par Husmænd havde nogle faa Fag Hushygningsstaaende, ganske faldefærdige. Her opførte han en Hovedbygning af tre teglhængte Længer og anlagde en Frugthave samt to Køkkenhaver, hvoraf den ene laa ved en Fiskedam med Posteværk, Nærum Bys nuværende Gadekær, der ogsaa den Gang tillige benyttedes som saadant.

Efter faa Aars Forløb (1764) solgte han imidlertid Ejendommen til Supercargo i Asiatisk Kompagni Eliesar Dyssel, og Eksekutorerne i dennes Dødsbo gav 1766 Hofagent Peter Borre Skøde paa Gaarden; den nye Ejer lod Bondegaardsbygningen flytte og mageskiftede Jorderne med andre i Byens Mark, liggende over mod Dyrehaven.

Agent Borre fik i 1773 Selvejrerret til sin Ejendom, og Nærumgaards nuværende tre Etages Hovedbygning er sandsynligvis opført af ham; hans Hustru hed Sophie Aagaard, og efter hende kaldte han Lystgaarden *Sophieshøj*. Han besad Ejendommen til Begyndelsen af 1780erne, da han (20. April 1781) bortskødede den til Christian Colbjørnsen.

Colbjørnsens Navn er som ingen andens knyttet til Bondestandens kulturelle Fremskridt i det attende Aarhundrede, og hans Fortjenester ved de store Landboreformers Gennemførelse er almindelig kendte. Intet Under, at han selv vilde leve

Bondens Liv og dyrke Jorden. Han slog sig ned i Nærum, hvor Sophieshøj var den første Gaard han købte. Men det blev ikke derved. Til Gaarden hørte allerede i Borres Tid en Del Jorder, og i 1792 udvidede Colbjørnsen sin Ejendom ved Køb af en større Selvejergaard i Nærum (daværende Matr. Nr. 8), hvor der grundedes et Teglblænderi, som maa have ligget over mod Jægersborg Dyrehave, og var et af de største og bedste i Landet; 1801 erhvervede han Staffeldts Gaard af Arvingerne og lagde Haven, der grænsede op til Sophieshøj, ind under denne. Endelig købte han 1804 Bondegaarden Matr. Nr. 2. Den lille Skov i Nærheden af Sophieshøj, der ligesom de fleste andre Skovstrækninger i Sognet tilhørte Kongen, havde Colbjørnsen faaet skænket som kongelig Gave; paa Grund af sine Fortjenester og mange Embedsforretninger, som det hedder, fik han nemlig ved Resolution af 19. Juni 1783 en liden Skovstrimmel paa sin Grund ved Nærum By, bestaaende bl. a. af 438 Ege og 435 smaa Bøge. Til Sophieshøj hørte ogsaa et Stolestade i Søllerød Kirke, indrettet 1768 af Agent Borre.

Alle disse Ejendomme, hvortil Sophieshøj var Hovedbygning, afhændede Colbjørnsen 1806 til Grev Adam Trampe, der efter Sagnet tog sig selv af Dage i Lysthaven; en Version gaar ud paa, at han skød sig, en anden, at han hængte sig. Endnu langt ned i Tiden var der et Træ, der kaldtes »den hængte Mands Træ«. I 1808 overgik alle Ejendommene sammen med en Bondegaard, som Trampe havde købt, til to Klædekræmmere, Klein og Pfeiffer, som faa Aar efter (1813) afhændede dem til L. og H. Angell, der atter solgte dem til Overkrigskommissær Chr. Ibsen. Der laa den Gang til Sophieshøj omtrent to Hundrede Tønder Land, hvoraf de seksten var begroet med Lyng, foruden en Mængde Huse i Nærum By, som navnlig Colbjørnsen havde ladet opføre til Brug for sine Arbejdere.

Først i 1820erne kaldes Ejendommen Nærumgaard; tillige bar den endnu i nogen Tid Navnet Sophieshøj, men efterhaanden tabtes dette af Minde, og kendes nu ikke mere, end ikke af de ældste Folk i Byen. I 1819 blev Gaarden udlagt Audi-

tør Sten Andersen Bille, der to Aar efter overdrog den til Kammerherre Mich. v. Strussenfelt; i 1825 stilledes den til Auktion og købtes af fransk Oberstløjtnant Joseph Flairieux, der var Ejer i mange Aar. Senere besad Immanuel Høeberg og cand. phil. Engelsted Nærumgaard. I Begyndelsen af 1850-erne blev der gjort Eksekution i Gaarden; for anden Gang stilledes den til Auktion 1852 og tre Mænd, hvoriblandt Overretsprokurator Chr. Michael Winther, overtog den.

For at drive Nærumgaard med Fordel enedes Interessent-

NÆRUMGAARD MED ØLBRYGGERIET, CA. 1860
(Litograf)

skabet om at anlægge et Dampbryggeri, og den ene af dem tog Ophold paa Gaarden for at tilse Driften. Den mægtige Bryggeribygning opførtes i Aarene 1852-53 og store Pengesummer baandlagdes i Virksomheden, men den betalte sig ikke. De to Interessenter gik Fallit, og deres Andele i Nærumgaard og dens Etablissementer solgtes ved Auktion 1855; Winther, der ikke havde samtykket i nogle af de Behæftelser, de andre havde paadraget Ejendommen, fik de to Tredjedele tilslaaet, men transporterede sin Skøderet til Grosierer F. W. Treschow; i 1859 gik ogsaa denne Fallit. Den bekendte Finansmand og Politiker D. B. Adler, der allerede

tidligere synes at have forstrakt Winther med Penge til hans Foretagender paa Nærumgaard, var imidlertid indtraadt som Medindehaver af Ejendommen, og omkring 1865 blev Bryggeriet nedbrudt og Avlsgaarden udflyttet. Materialerne fra den tidligere Fabriksbygning anvendtes ved Opførelsen af den nye Avlsgaard, der anlagdes paa Nærumgaards Jorder over mod Dyrehaven. I Haven ved Hovedbygningen i Nærum By ligger endnu den saakaldte Bryggerivold; Udgravningen til en vidtstrakt Lagerkælder, der næppe nogensinde er bleven færdig, danner nu en dyb, kølig Skakt, overdækket af gamle, løvrige Trækroner.

De to Indehavere af Nærumgaard delte Omraadet saaledes imellem sig, at D. B. Adler fik Hovedbygningen med tilhørende Park og Have, medens Winther overtog den nye Gaard og de fleste af Jorderne. Han beholdt sin Andel i en Snes Aar. Den nuværende Ejer af Nærumgaards Avlsgaard er Kulgrosserer Alfred Christensen, som købte den 1886; han har paabegyndt Jordernes Udstykning, søgt at skabe moderne Villabebyggelse paa de vidtstrakte Arealer og har en væsentlig Del i Kommunikationernes Forbedring; Lyngby-Vedbæk Banens Anlæg skyldes ikke mindst hans Initiativ.

D. B. Adler benyttede Nærumgaards Hovedbygning til Sommerbolig fra 1867 indtil sin Død 1878, og det gæstfrie Hus drog mange af Landets fremragende Mænd ud til de skønne, fredelige Omgivelser. Bl. a. vides Fenger, Krüger, Bille og Brix, N. C. Frederiksen m. fl. at have besøgt Nærumgaard i Adlers Tid; hyppige Gæster var ligeledes Handelsbankens Direktør Martin Levy og hans Broder, den bekendte Nationalbankdirektør Moritz Levy, der tilrettelagde Møntreformen i Begyndelsen af Halvfjerdserne, da Rigmønten overgik til Kronemønt. Under det store franske Journalistbesøg i August 1867, da Slesvigs Tab og Haabet om ved Frankrigs Hjælp at vinde tilbage, hvad der var mistet, skabte en Folkestemning og national Løftelse, der i flere Henseender mindede om Fyrrernes Aand, var Adlers smukke Hjem paa Nærumgaard ogsaa Genstand for de fremmedes Beundring; Franskmanden

Joliet gav i sin Bog: »Huit jours en Danmark« en varmtfølt Skildring af Rejsen derud, af Livet og Omgivelserne paa Gaarden.

Paa dette Tidspunkt laa der ved Indkørslen to Smaahuse, Gartnerboliger ell. lign., og Sidehaven fortil var nys bleven anlagt. I Hovedbygningens anden Etage laa Spisesalen og underneden var en Havestue, der udmærkede sig ved nogle

NÆRUNGAARDS AVLSGAARD
(Fotograf)

ejendommelige Kalkmalerier, som smykkede Væggene rundt omkring og gav Beskueren Indtrykket af et Lysthus med Udsigt til Rhinlandskaber paa alle Sider.

D. B. Adler, der var en meget godgørende Mand, havde Blikket aabent for den store Ulighed i Livsvilkaar mellem Landsbyens rødmossede Ungdom og de blege Fattigmandsbørn i Hovedstaden, og havde derfor før sin Død syslet med Tan-

ken om at indrette Nærumgaard til Børnehjem. Hans efterladte Hustru fastholdt Tanken i sit Testamente, og føjede til Ejendommen en Kapital af 150000 Kr. til Hjælp ved Hjemmets Drift. Efter hendes Død 1902 boede hendes Børn paa Nærumgaard, sidst Datteren Emma, efter at hun havde ægtet nuværende Landstingsmand Herman Trier. En Tid var det Meningen at ændre den oprindelige Bestemmelse og skabe et Rekreationshjem for ubemidlede Patienter fra københavnske kommunale Hospitaler, men Ejendommen fandtes ikke at egne sig til dette Formaal, og Fru Adlers Testamente blev da fyldstgjort paa den Maade, at Nærumgaard med den tillagte Kapital skænkedes Københavns Kommune mod at den indrettede og drev Ejendommen som kommunalt Børnehjem. Den ombyggedes 1907 under Arkitekt Gotfred Tvedes Ledelse, og 1. Maj 1908 aabnedes Hjemmet med Børnevenden Marius Jensen som Forstander. For Tiden er der 25 Dreng og 15 Piger, men en Udvidelse er forestaaende, hvorved der skaffes Plads til endnu ti Børn. Børnene lever et samlet Familieliv, og beskæftiges med Pasning af Fjerkræ, med Havedyrkning i det smaa, Hjælp ved Husholdningen og i Haven; de gaar alle i Stedets Folkeskole og forbliver paa Hjemmet, indtil de skal i Lære eller Tjeneste. Forældremyndigheden er overtaget af Kommunen. Anstalten staar under en Bestyrelse, der paa et enkelt Medlem nær er valgt af Københavns Kommunalbestyrelse, og den ordinære Driftsudgift, der afholdes af Hovedstadens Kasse, udgjorde 1909-10 ca. 20000 Kr.

Nærumgaards Børnehjem er i alle Henseender en Mønsteranstalt med store, lyse og luftige Rum for Børnene. Stueetagen bebos af Forstanderen, første og anden Etage er indrettet til Sovesale; i den lave Tilbygning findes Køkken, Spisesal, Legerum og Sløjdstue. Der er rig Lejlighed til et for Børnene sundt Friluftsliv; Børnehjemmets Tilliggende er omtrent tyve Tønder Land stort, hvoraf de to Femtedele er Have, Park og Skov.

I Nærumgaards Have findes adskillige sjældne gamle Træer, bl. a. en særlig stor Ahorn; den store Asp, der tidligere stod

for Enden af Hovedbygningen, væltede under Stormen den 12. Febr. 1894. En Del af Haven har i tidligere Tid været indhegnet med Mur, i hvis ene Hjørne findes et ejendommeligt gammelt Lysthus, Tepavillon ell. lign., der formentlig stammer fra Slutningen af det attende Aarhundrede. I Havens nordlige Del løber en Sti, Prinsessestien kaldet, og der gaar et Sagn om nogle russiske Prinsesser, som skal have spadseret her. En anden Tradi-

NÆRUMGAARDS BØRNEHJEM
(Fotograf)

tion, hvortil den historiske Hjemmel heller ikke nærmere kendes, gaar ud paa, at de to Søskende, Prins Carl og Prinsesse Sophie, havde et lille Jagtslot der, hvor senere Nærumgaard's Haveanlæg opstod, hvilket i og for sig ikke er urimeligt. I Haven skal der tidligere rundt omkring have været anbragt Buster af romerske Kejsere.

Nord for Nærumgaard's Have ligger paa Ejendommens Grund et Engdrag med gamle Fiskedamme, hvoraf den ene nu

er oprenset; endnu nordligere ligger den Skovstrimmel, der hører til Gaarden. Den lille Skov, hvoraf den nordlige Ende hører til det saakaldte Hartmanns Hus, ligger paa et stærkt bakket Terræn og rummer mange smukke Partier; et stensat Kildevæld findes i Bakken ned mod Engen, men det springer ikke mere. Mellem Engen og Skovgærdet løber Kighanerenden (Folk paa Egnen siger Kighaverenden), der har sit Ud-

PARTI FRA NÆRUMGAARDS HAVE
(Fotografi)

spring ved Attemosegaard, lidt Østen for Søllerød Kirkeskov, løber over Vestermose forbi Nærum, gennem den udtørrede Gissø, langs Trørød By og ud i den store Sø ved Enrum; til Tider er den meget vandrig.

Colbjørnsen maa have ejet udstrakte Ejendomme i Nærum og Omegn. Hele Jordarealet mellem Nærum By i Nord, Dyrehaven i Øst og Mølleaaen i Syd maa have tilhørt ham omkring Aar 1800. Foruden de allerede nævnte Ejendomme,

der tilsammen kom til at udgøre Nærumgaard, besad han tillige to Gaarde (gl. Mtr. Nr. 6 og 11), hvoraf en Del var lagt til Haven ved Sophieshøj, medens største Parten var sammenlagt og dannede en større Gaard. Her havde han opført en Hovedbygning, *Wesselsminde* kaldet, og flere andre Bygninger; for Enden af Alléen, som endnu fører op til Hovedbygningen, var to Huse. Af alle Colbjørnsens mange Gaarde i

WESSELSMINDES HOVEDBYGNING
(Fotograf)

Nærum var Wesselsminde den, han først skilte sig ved; i 1802 afhændede han den nyindrettede Gaard til Legationsraad Iver Qvistgaard, som kun beholdt den til 1808, da Supercargo A. G. Swebilius fik den til Købs. Senere ejedes Gaarden en kort Tid af Kammerherre Adam Haffner, der havde faaet den med sin anden Hustru, Anna Lucretia Wormskiold. Haffner bortskødede 1833 Wesselsminde til Exam. juris Thomas Secher Walsøe, og denne beholdt den lige til 1870; efter

forskellige Ejere, der kun besad Gaarden i kortere Tidsrum, kom den til Fabrikant A. C. Nissen, som var Ejer fra 1888 til 1907, da Wesselsminde overgik til den nuværende Besidder, Konsul P. Nørgaard.

I Midten af 1830erne laa der 145 Tdr. Land til Gaarden, men Arealet er nu kun 112 Tdr. Stuehuset var teglhængt, to Etager højt med grundmuret Sokkel, men ellers opført af

ALLÉEN VED WESSELSMINDE
(Fotograf)

Tømmer i norsk Smag, med en Sidebygning og fire Udhuse; Haven var fem Tdr. Land stor, og de fire Karudse- og Karpedamme, der hører til Gaarden, fandtes allerede da. Hovedbygningen er af den nuværende Ejer restaureret i Aarene 1907-8, og Murene er ført helt op til Taget, medens Bygningens gamle Skikkelse iøvrigt er bibeholdt. Haven, der i Tidens Løb er bleven betydelig udvidet, strækker sig Syd og Øst for Stuehuset i umiddelbar Nærhed af Jægersborg Dyrehave

og Stampen. Fra Hovedbygningen fører den gamle Allé mod Nord op til Gaardens Avlsbygninger.

En Parcel af Gaardens Jorder er indrømmet *Feriekolonien Wesselsminde*, der bestyres af en Komite, hvoraf Gaardens Ejer er Medlem. Paa Grunden er rejst nogle Træbygninger, og heri interneres hver Sommer to Hold københavnske Kommuneskolebørn, som det ikke er lykkedes at skaffe Landophold til

FERIEKOLONIEN WESSELSMINDE
(Fotograf)

andet Steds. Kolonien begyndte sin Virksomhed 1908, og har i de forløbne Somre været besøgt ialt af 240 Børn; de fornødne Pengemidler tilvejebringes ved offentlig Indsamling, navnlig gennem et enkelt af Hovedstadens store Dagblade.

Nordvest for Gadekæret i Nærum By ligger en lille Gaard, som i det attende Aarhundrede tilhørte den højt ansete Embedsmand og Digter Bolle Willum Luxdorph. Den 31. Aug.

1741 holdtes der i Frederiksdals Værtshus Auktion over en Bondegaards-Bygning i Nærum, som tilhørte Overførster Verner Berndt Clodii's Dødsbo, og bestod af fire Længer og en Brønd; Tilliggendet var to Haver og et Par Vænger, hvoraf det ene kaldtes Skyttehaven, men ellers ingen Jorder; endvidere fem Karpedamme. Amtsforvalter Chr. Juel fik Hammerslag for ca. 2500 Rdr., men Skødet udstedtes til Overjæger Vith Lintner, der saaledes blev den endelige Ejer, og i 1753 overdrog han Ejendommen til Luxdorph.

Gaarden kaldtes hele det attende Aarhundrede igennem *Nærum*, og Hovedbygningen bestod paa Luxdorfs Tid af tolv Fag; den var een Etage høj, opført af Mur og Egebindingsværk og indeholdt bl. a. fire store Stuer betrukne med Tapetseri og forsynede med Brystpanel. I 1755 fik Luxdorph kgl. Brev om, at en Del Jorder stadig maatte følge Gaarden, i 1758 tilmageskiftede han sig en Gaardsplads af Etatsraad Lowsons Arvinger og i 1765 fik han Raadighed over et lille Stykke Skov paa Askebakken.

Luxdorph omfattede sin lille Ejendom med stor Kærlighed; han passede sin Gaard med den største Omhu, saaede og høstede sit Korn og var meget interesseret i Driften. Han holdt baade Høns og Duer, og Karperne i hans Damme var vænnet til at komme op for at fodres, naar han fløjtede. I den allertidligste Foraarstid, naar Naturen begyndte at vaagne og de første Anelser om den kommende Sommer meldte sig, kunde han ikke modstaa Fristelsen, men tog derud og glædede sig over Lammene og de smaa Kviekalve, der var kommen til Verden. I Paasken var han sammen med sin Hustru paa Nærum, og de foretog lange Spadsreture i Dyrehaven og ned til Stranden; saa kunde det falde ind med Sne og Luxdorph fortrak da atter en Tid til Hovedstaden. Midt i Maj flyttedes hele Husholdningen derud, og Opholdet udstraktes til det sene Efteraar, men som Regel hver Uge maatte Husherren til Byen for at passe sine Forretninger i Kancelliet. Han kørte da ind over Jægersborg, og en Gang væltede Vognen, men

der skete ingen Skade. Om Søndagen var man til Middags-selskab i Omegnen, mest hos Hielmstjerne, der boede paa Kaninholmen. I 1766, Aaret efter at Luxdorph havde faaet Raadighed over Askebakken, anlagde han en Trappe op ad Skrænten; her er senere fundet en Del Sandstensbuster og Vaser, som formentlig har prydet dette Trappeparti; op mod Bakken strakte sig tidligere en stor Frugthave. Et Solur fra Luxdorphs Tid med Aarstallet 1778 eksisterer endnu og er opstillet i Haven bag Huset.

Luxdorphs Hustru døde i Sommeren 1781, og fra den Tid opgav han sin kære Sommerbolig. Næste Foraar solgte han Gaarden til Suhms Svigerfader, Hof- og Rejseapoteker Joh. Gottfr. Becker, og levede nu for sin store og kostbare Bog-samling, som han aarlig forøgede.

I de Aar, Beckers boede i Nærum, førte de et meget sel-skabeligt Liv; der kom stadig fremmede fra Omegnen, kun undtagelsesvis spiste man alene til Middag. Visitter og Gen-visitte vekslede, og man foretog Spadsereture med Gæsterne til Stampen, Dyrehaven og Frydenlund; navnlig var Forholdet til Suhm varmt, efter at han i Sommeren 1788 var bleven Enkemand, og kort efter ægtede han Datteren Christiane. Apotekeren selv var svagelig og drak Pyrmontervand. Fruen var stærkt optaget af den megen Selskabelighed, men forsømte derfor ikke sit Hus, hverken Brygning eller Syltning; hun skar Bønner, pillede Kirsebær og Hyben, og alting gjorde hun nøje Rede for i sin Dagbog.

I 1789 solgte Familien Landstedet til Justitsraad og Højeste-retsassessor Peder Hersleb Graah, og Aaret efter, da Becker var død, gav Enken ham Skøde. Endnu paa dette Tidspunkt kaldes Ejendommen stadig »Nærum«.

Assessor Graah besad Gaarden indtil 1805, da Major Johan Rehling Qvistgaard overtog den. Derefter ejedes den af Silke- og Klædekræmmer Thomsen (fra 1809), Peder Rohde (fra 1810) og Skibskaptajn Ammond Ammondsen (fra 1811). Denne sidste, der ogsaa havde en Del andre Ejendomme i Nærum, ombyggede Gaarden i dens nuværende Skikkelse. Han gik

imidlertid Fallit og Ejendommen stillede til Auktion 1815; efter endnu et Par Besiddere, bl. a. Møntmester Madlung, fik endelig Bertel Michael Rosted den lille Gaard, og han sad som Ejer i næsten fyrretyve Aar, fra 1826 til 1865.

Han gav Ejendommen Navnet *Justineslyst* efter sin Hustru. Der var den Gang ligesom nu et Areal af 29 Tdr. Land, hvoraf 4 Tdr. Land Skov; Haven var 1 Td. Land stor. Ro-

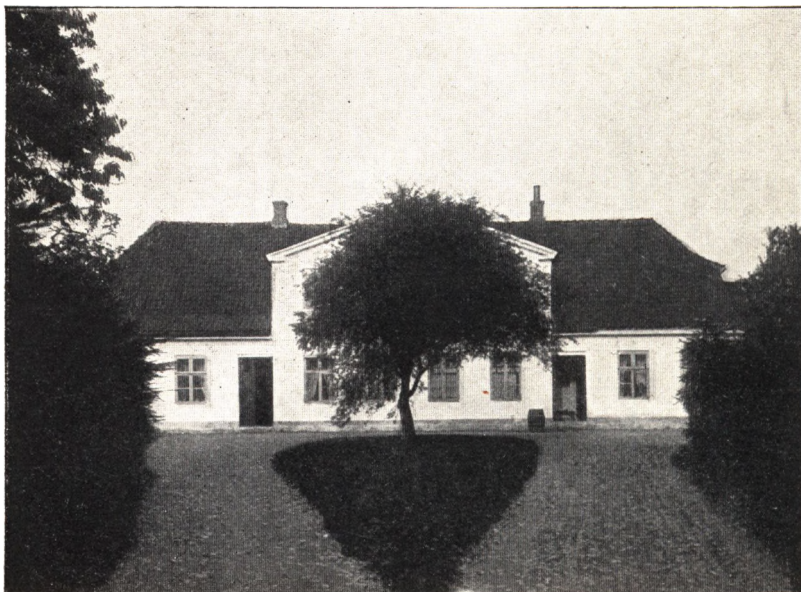

LA COURS LANDBOSKOLE I NÆRUM 1867 (HARTMANNS HUS)
(Tegning)

sted døde 1877 som Skovrider paa Christiansminde, men havde forinden (1865) overdraget Gaarden til Mælkeforpagter Johan Otto Johansen, hvis Enke endnu besidder den.

I Johansens Tid kom Luxdorphps gamle Gaard atter til Hæder og Ære. Den første Spire til J. C. la Cours senere saa bekendte Landboskole indrettedes her i 1867, men flyttedes Aaret efter til Lyngby. Det er dog navnlig som J. P. E. Hartmanns Sommerbolig Stedet har vundet Navnkundighed. Den berømte Komponist tilbragte tidligere Sommeren

i Boserup Skov ved Isefjorden, men i Begyndelsen af Halvfjerdserne slog han sig ned i Nærum, hvor han først boede nogle Aar i et af Husene i Byen. I en Række af over 25 Aar, fra omtrent 1873 til 1899, Sommeren før sin Død, nød han derefter sit Landophold i den lille Gaard ved Gadekæret. Hvert Aar umiddelbart efter sin Fødselsdag (14. Maj) flyttede

HARTMANN'S HUS
(Fotograf)

han ud fra Hovedstaden, og blev i Nærum til ind i Oktober; kun een Gang om Ugen tog han ind til Byen for at varetage sine Timer paa Konservatoriet og Organisttjenesten i Frue Kirke.

Hartmann beboede Husets sydvestlige Ende, medens Ejeren boede i den nordøstlige; i Stuen havde han Opholds- og Sovrum, paa første Sal sit Arbejdsværelse. Som den Aandens Stormand han var, stod han i Pagt med den frie Natur, elskede Skoven med dens fjedrede Sangere, de vide Marker og den blaa Himmel; hver Dag gik han lange Spadsereture, helst

alene, først i sin høje Alder med en Ledsager ved sin Side. Fra Haven gik han gennem det levende Hegn (den snævre Aabning deri, som han benyttede, ses endnu) ind paa Nærumgaard's Terræn, ud paa Engen og op i den lille Skov; ofte naar han kom hjem, søgte han ind i sit Arbejdsværelse for at nedskrive en eller anden musikalsk Ide, som han havde undfanget paa Udflugten.

Frue Kirkes Kor og Studentersangforeningen besøgte ham, naar de var paa Skovtur. Koret kom regelmæssig een Gang hvert Aar, spiste Middag og Aften hos Hartmann, spadserede og sang i Haven og Lunden, mens Byens Befolkning lejrede sig deromkring og lyttede til; naar Selskabet tog bort i Vognene, lød »Flyv Fugl, flyv« ud i Natten til Afsked.

Ejendommen bærer nu almindeligvis Navnet *Hartmann's Hus* og bebos om Sommeren af Landstingsmand Herman Trier. Paa Toppen af Askebakken Nord for Gadekæret knejser en stor moderne Villa.

— — —

I Nærum By havde ogsaa Kommandør Didr.(?) de Thurah et Lyststed i 1770erne. I 1811 købte Kammeradvokat J. M. Schønheyder, bekendt fra Sagen mod P. A. Heiberg, en lille Ejendom af Sophieshøjs Tilliggende, bl. a. bestaaende af det Hus, hvori Colbjørnsens nedenfor omtalte Marketenteri tidligere var indrettet; her laa Lyststedet *Marieshøj*, der senere en Tid tilhørte Baronesse Constance Wedel-Jarlsberg; hun overdrog det 1836 til Murermester L. P. Bigler, hvis Efterkommere har ejet det indtil 1910. Tre Bøndergaarde i Nærum købtes 1771 af Dronning Caroline Mathilde, formodentlig til Udvidelse af Frydenlunds Tilliggende.

Som anført i det foregaaende havde der i Midten af det attende Aarhundrede været et lille Hus i Nærum, hvor der var *Krohold*; siden var der bleven udstedt flere Bevillinger til at drive Kro i Byen, og i Slutningen af Aarhundredet var Indehaveren af Privilegiet den Jokum Jensen, hvis Strid med Colbjørnsen blev kendt i vide Kredse ved P. A. Heibergs Mellemkomst, idet han i en Artikel om »Privilegier« sigtede

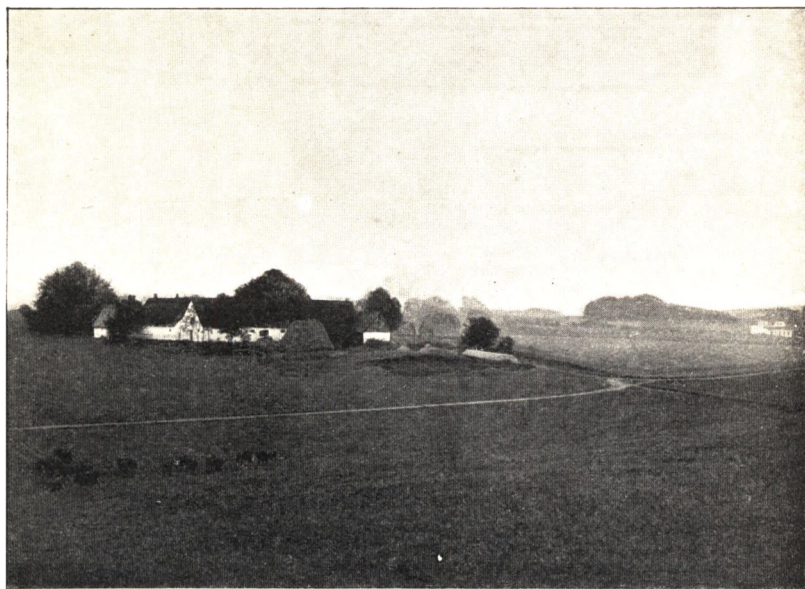
Colbjørnsen for at have opført sig paa en skammelig Maade over for den sølle Kromand. Jokum Jensens Krobevilling lød paa, at han i Nærum maatte »holde et Traktørhus og Værts- hus for dem af Staden Københavns Indvaanere og andre, som sig der om Sommeren vilde forlyste, saa vel som for Dome- stikker, Kuske eller andre deslige Folk, som sig der maatte indfinde, samt tillige udsælge Øl og Brændevin for de i be-

DEN NUVÆRENDE KRO I NÆRUM
(Fotograf)

meldte Nærum By værende og dertil Tid efter anden kom- mende Arbejdere og andre deslige Folk, og dennem ligesom førstnævnte med Logementer og andre Fornødenheder for en billig Betaling betjene«. Imidlertid klagede Bønderkonerne over, at deres Mænd og Sønner sad i Kroen om Natten, spil- lede Styrvolt og Trekort, og at der i det hele var et lystigt Leben, paa Trods af Forordn. af 1. Febr. 1757, der forbød Kromændene at skænke for Byens egne Bønder eller paa anden

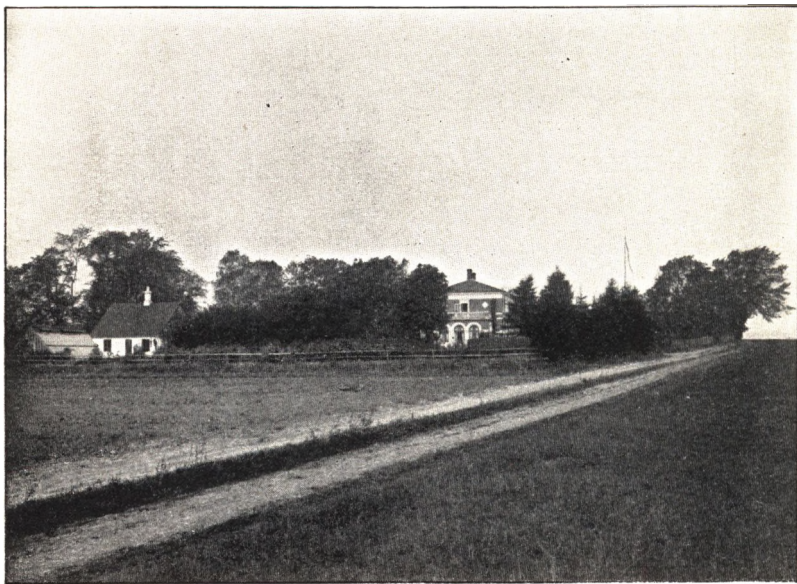
Maade at misbruge deres Bevillinger til utidigt Fylderi. Præsten i Søllerød støttede Klagerne, som det synes paa Foranledning af Colbjørnsen, og Justitsraad Graah, der boede skraas over for Kroen, bevidnede, at der ofte førtes et højkrøst Liv ved Aften- og Nattetide. Sagen kom for Retten og Kromanden idømtes en mindre Bøde. Ganske vist skete der ogsaa andre Steder i Landet Utilbørligheder af den Art, der paa-

PARTI VED GAARDEN NØJSOMHED
(Fotografi)

klagedes i Nærum, hvor Loven blev omgaaet paa den Maade, at Bønderne lod udenbys Folk kræve Brændevin ind og lod sig traktere for deres egne Penge. Derfor var Sagen dog ikke mindre ulovlig, skønt den næppe har været den store Opstandelse værd; men Colbjørnsen, der utvivlsomt har haft en menneskelig Lyst til at dominere i den lille Landsby, og ikke har kunnet faa den stædige Kromand til at bøje sig, har aabenbart taget lidt haardt paa ham for at sætte sin Vilje igennem.

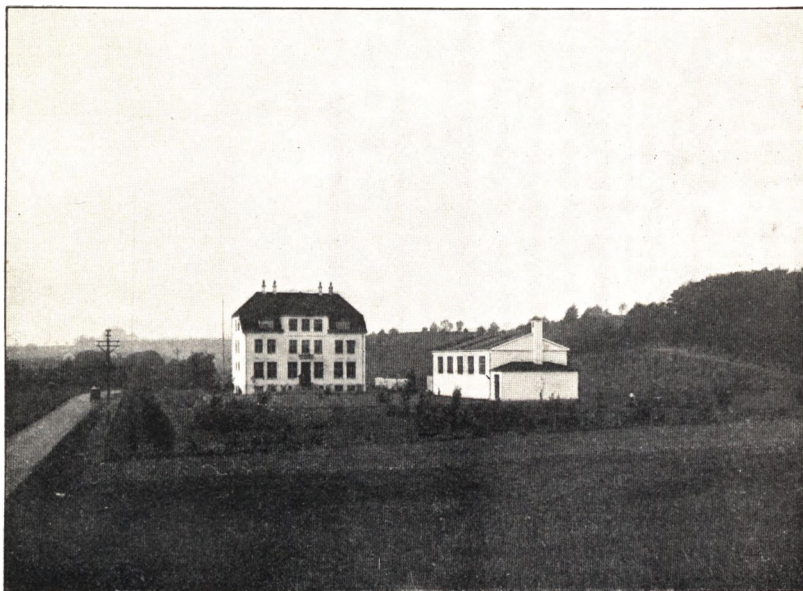
Sagen blev nemlig efter Kancelliets Paalæg taget op til fornyet Behandling, og Højesteret fradømte Kromanden Privilegiet. Men desuden gav Colbjørnsen sin Fjende Heiberg et farligt Vaaben i Hænde ved selv at søge en Marketenderbevilling for sit Teglværk, i Lighed med hvad der fra ældre Tid havde været Tilfældet med andre Fabriksvirksomheder i Københavns Amt; Colbjørnsen fik ogsaa Bevillingen. De mange Arbejdere,

EGEVANG
(Fotografi)

han havde i sit Brød (om Sommeren i et Antal af henimod 70), nødvendiggjorde, at der var et Sted, hvor de kunde søge hen, og formodentlig har han ment, det var til deres Bedste, at han selv tog Sagen i sin Haand. Nogen personlig Fordel kan han næppe have haft deraf, selv om Marketenderen fik Lov til at traktere fremmede og tilrejsende, for at Mangelen paa en Kro i Nærum ikke skulde blive alt for følelig, og hans Adfærd i denne Sag kan ikke sætte nogen Plet paa hans blanke

Skjold. At den menneskelige Skrøbelighed desuden var stor i Nærum, derom vidner de Ytringer, man læser hos en topografisk Forfatter fra 1830erne, der var godt kendt paa Egnen og iøvrigt ikke i nogen særlig Grad lægger moraliserende Tilbøjeligheder for Dagen; han fremdrager netop Nærum By som et Eksempel paa, hvor gavnlig Kroernes Ophævelse er for Velstand og Moralitet. »Saa længe der fandt Krohold Sted,«

NÆRUM KOSTSKOLE
(Fotografi)

siger han, »var mange af Byens Beboere bekendte for deres Ryggeløshed, ja selv Gaardmænd tilsatte deres Ejendom ved Drik og Spil, hvorimod der nu hersker Orden og jævn Velstand.«

Nærum Kro laa i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede lige over for Askebakken, paa den anden Side af Vejen. Det nuværende Hotel var tidligere et Privathus, og Kroen ved Gadekæret er først indrettet i de senere Aar. Foruden Kro-

hold dreves der allerede i det attende Aarhundrede Høker-næring i Byen, og i 1768 fik en Mand i Nærum kgl. Bevilling til i Søllerød Sogn at bage Rugbrød og falbyde det til hvem der ønskede det. Man ser, hvorledes de hidtidige landlige

NÆRUM HUS
(Tegning fra Fyrreerne)

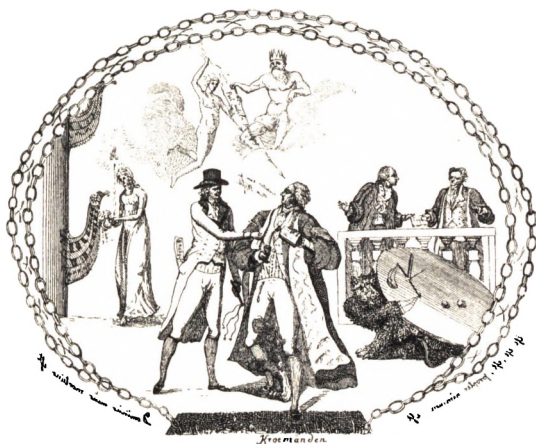
Forhold, under hvilke Bonden selv bagte sit Brød, allerede da var ved at forsvinde.

Nærum Bys nærmeste Omegn danner et ret ensartet Agerland — noget bakket mod Vest, mere fladt og vidtstrakt mod Syd og Øst, hvor Markstrækningerne afsluttes af Dyrehaven, i hvis Nærhed en Del Villæer er skudt op i de senere Aar; Nærum nye Skole ligger her, næsten umiddelbart op under Skoven ved Skodsborgvejen. Vesten for Byen ligger et Mose-drag, *Vestermose* kaldet, og nærmere Nærum By Gaarden *Nøjsomhed*. Mere sydlig ligger *Egevang* med en smuk villaliggende Hovedbygning og stor Have. Nord for Byen ved Vejen

til Agershvile laa tidligere en malerisk lille Rønne, det saakaldte *Nærum Hus*, der tiltrak sig Opmærksomheden ved sin ensomme Beliggenhed og forfaldne Tilstand; endelig mellem Rundforbi og Holte *Egebæk Gaard*, en velholdt gammel Bondegaard.

Nær ved Egevang ligger *Nærum Kostskole* med en stor tre-etages Hovedbygning og tilhørende Gymnastikhus. Skolen begyndte sin Virksomhed efter Sommerferien 1907 og er planlagt som en højere Almenskole, der fører sine Elever op til Realeksamen og Artium. Paa Skolen bor 20 Elever, 34 uden for, og i den seneste Tid har man maattet oprette en Filial i en nærliggende Villa, hvori fem Kostgængere er installeret. Skolen ledes af to Bestyrere, der ved Undervisningen bastaas af seks Lærere.

Under Nærum hører den nu helt udtørrede *Gissø*, beliggende ved det nordvestlige Hjørne af Jægersborg Dyrehave. Den var omtrent fire Tønder Land stor og tidligere Statens Ejendom, men solgtes ved Auktion 1855 til Ejerinden af Frydenlund i Forening med en Gaardmand i Trørød.

SATIRISK BILLEDE FRA 1799
(Sigter til Affæren med Kromanden i Nærum)

MODERNE VILLA MELLEM SKODSBORG OG AGERSHVILE
(Arkitekt Brummer)

KYSTEN

MEDENS Kyststrækningen ud mod Øresund i tidligere Tid vel var bekendt for sin ejendommelige Skønhed, fandt Landstederne dog deres naturlige Plads inde i Landet, overensstemmende med Datidens Begreber om landlig Idyl. Nu er Forholdet anderledes. Landliggerne søger for en meget stor Del ud til Stranden, hvor der er let Adgang til forfriskende Bade, og det er en bekendt Sag, at Strandvejen mellem København og Helsingør i vore Dage, lige fra Hovedstaden til Rungsted, en Strækning af 22 Kilometer, løber gennem en fortsat Række næsten helt sammenbyggede Villabyer.

Prisen blandt dem alle bærer ubetinget *Skodsborg*. Ved sin smukke Beliggenhed, sin Mangfoldighed af prægtige Landsteder og sit storstilede Badehotel hører den til de skønneste

Villabyer og Badesteder i Norden. Til den ene Side Sundet, hvis Flade stadig oplives af forbiilende Sejlere, og som en stille Midsommeraften kan ligge blank som et Spejl, hvori Skibenes Lanterner giver Genskin; til den anden Side Dyrehaven med de vældige Bøge, hvis lysgrønne Blade i det tidlige Foraar lyser ungt og forjættende og i Efteraarstiden staar i den herligste gulgyldne Pragt. —

STRANDEN SYD FOR SKODSBORG

(Fotografi)

Har man passeret Strandmøllen og vandrer videre Nord paa, ligger Stranden aaben paa en lille Strækning, og paa den anden Side Vejen har der i de seneste Aar rejst sig en Række Villaer paa Strandmøllens Arealer. Derpaa begynder den ældre Villaby, og her ligger Have ved Have, Landsted ved Landsted i en Strækning af henimod to Kilometer; i den sydlige Del Palæet og lidt nordligere Hotel Øresund og Klædefabrikken,

Resterne af det gamle »Retraite«; mellem Palæet og Fabrikken det store Sanatorium, længst mod Nord Badehotellet.

Byen er ganske smal, ligger indeklemmt mellem Skov og Sø, og uden anden Færdselsaare end Strandvejen; omtrent midtvejs i Byen fører en Sidevej mod Vest ind i Skoven mod Skodsborg Station og videre til Nærum; længere mod Nord en snæver Passage op over Bakken med en Laage ind til Skoven. Paa

VINTER I SKODSBORG

(Fotografi)

Strandvejens østlige Side ligger Haverne helt ud til Vandet, og Strandkanten er her i privat Besiddelse; paa den vestlige Side, der op mod Skovbrynet stiger saa stærkt, at det længst mod Nord faar Karakteren af et højt Bakkedrag, ligger en Række storslaaede Landsteder, som for en Del fortjener Navn af Palæer, med terrasseformige Haver, der straalere i et yppigt Blomsterflor, prydede af Statuetter og smaa rislende Vand-spring, med Løvhytter og prægtige gamle Træer.

Navnet *Skodsborg* (i tidligere Tid oftest skrevet Schotzborg) er det oprindelige, og naar Stedet i første Halvdel af det nitende Aarhundrede kaldes *Skovsborg*, er det en Forvanskning. Det er usikkert, om Benævnelsen stammer fra det Fort, der laa paa Skodsborg Bakke Syd for Palæet og endnu eksisterede omkring Aar 1800, men formodentlig er meget ældre. Det skal have været ganske uskyldigt, med smaa Kanoner og

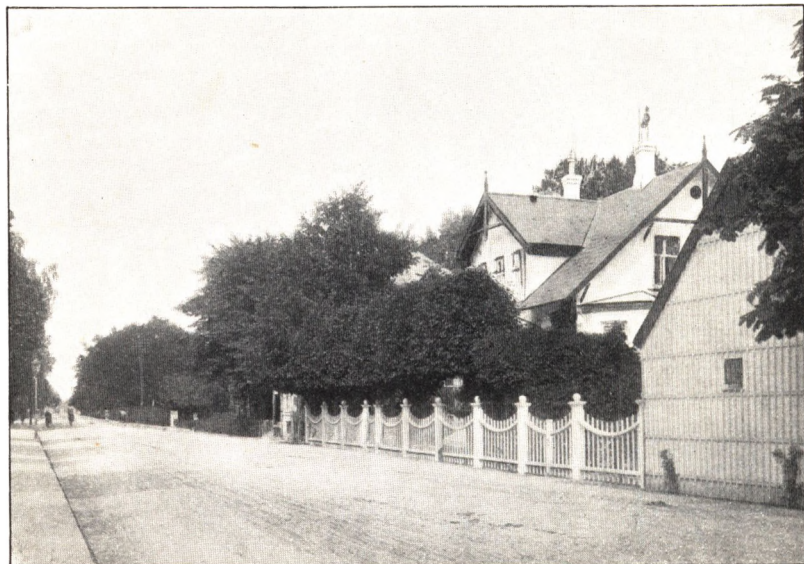

VINTER I SKODSBORG
(Fotografi)

malede Soldater, maaske endog blot til Pynt. Befæstningen ved Skodsborg indtoges af Englænderne 1807, men har iøvrigt ikke sat Spor i Krigshistorien.

Nogen egentlig Landsby har Skodsborg aldrig været, og Navnet anføres slet ikke i de ældre Jordebøger; først i Midten af det syttende Aarhundrede nævnes Stedet som Beboelse for tre Husmænd. I sidste Halvdel af Aarhundredet knyttes Navnet til et enkelt Hus, der tilhørte en Mand ved

Navn Gudmand Bentsen, som var fri for Hoveri og i Stedet gav en fast Afgift til Dronninggaard. Han var ikke egentlig Fæstebonde, og Ejendommen havde ogsaa en noget anden Karakter end et almindeligt Bondehus; et Stykke Jord, som strakte sig op til Dyrehaven, hørte til det daværende »Skodsborg-Hus« foruden en Have med Fiskepark. Et ligeledes til-

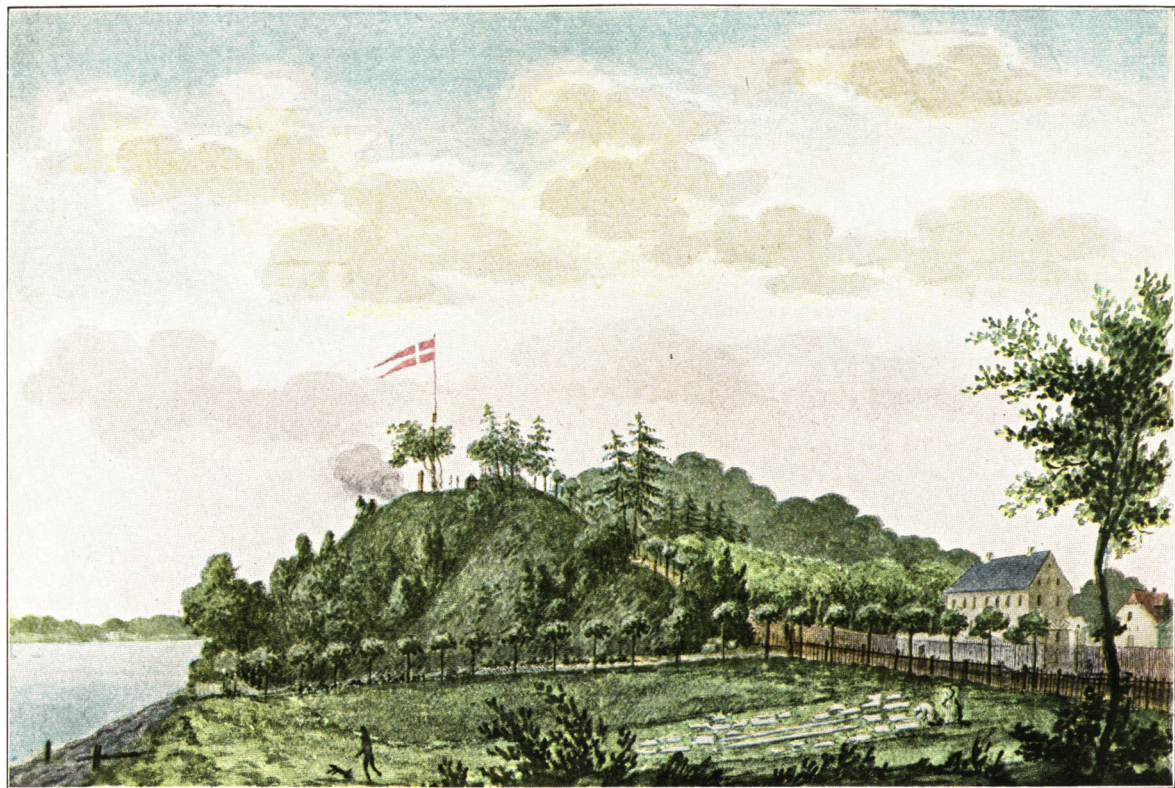

PARTI FRA STRANDVEJEN VED SKODSBORG
(Fotografi)

hørende mindre Hus laa Østen for, nærmere ved Stranden, og Overdrevet strakte sig paa den ene Side til Papirmøllen, paa den anden til Vedbæk.

I det attende Aarhundrede blev Ejendommen, der nu helt havde Karakteren af et Lyststed, delt i to Dele, hvoraf den ene bar det gamle Navn, medens den anden, det oprindelige Skodsborg-Hus, kaldtes »Retraite«.

Blandt Skodsborgs ældste notable Beboere finder man den franske Grev Plélo, en aandfuld og højtdannet Personlighed og tillige en Helt, som fandt Døden foran Danzigs Mure, da

SKODSBORG I AARET 1800
I Forgrunden Skodsborg Bakke med Fortet; sammenlign Grundridset Side 104
(Samtidig Akvarel i Nationalmuseet)

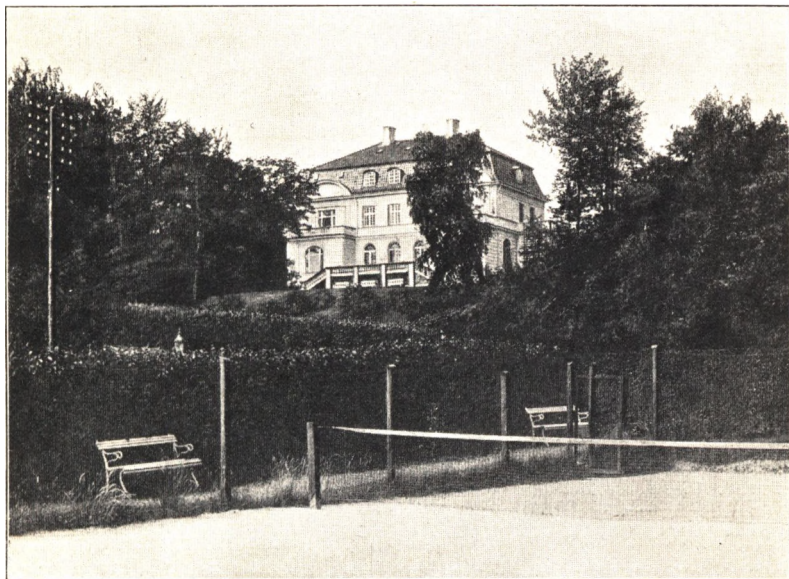
hvoraf Stuehuset, der laa ud mod Helsingørsvejen, var paa ni Fag og i to Etager: til Stedet hørte en Frugthave, en Urtehave og en mindre Lysthave. I 1740erne var den bekendte Handelsmand Just Fabritius († 1766 som Agent og Etatsraad) Ejer af Skodsborg, og i den store Bakke, der hørte til Ejendommen, sprang en Kilde, som Fabritius forsynede med Indhegning, plantede Pile der omkring, og indrettede det saaledes,

MODERNE LANDSTED I SKODSBORG
(Tilhører Grosserer Robert Drucker; Fotografi)

at den mødige Vandrer kunde finde Hvile ved Kildens Væld. Fabritius afhændede 1752 Lyststedet til Raadmand Thomas Ziemer, hvis Enke faa Aar efter (1758) overdrog det til Bertram Samuel Schuster (Indvaaner paa St. Croix, men paa dette Tidspunkt bosat i København), som i Begyndelsen af 1761 bortskødede det til Overpræsidenten i København, Gehejmeraad Volrad Aug. v. d. Lühe, tillige bekendt som Overdirektør for den danske Skueplads.

Lyststedet *Retraite* tilhørte 1731 Enken efter Mathias Abbestée, og 1733 overdrog hun det til Svigersønnen Joachim v. d. Lippe, hvem hun var bleven en større Pengesum skyldig. Den følgende Ejør var Kommerceraad Daniel Lindeman, der atter 1743 solgte Ejendommen med tilhørende Møbler for en Sum af 1100 Rdr. til Peder Moss, Kasserer ved den kgl. oktrojerede Bank; faa Aar efter (1752) afhændedes *Retraite* til

MODERNE LANDSTED I SKODSBORG
(Tilhører Hofjuveler C. Michelsen; Fotografi)

Overkrigssekretær Carl v. Holstein og Moss fik omtrent det firdobbelte Beløb for Lyststedet. Endelig 1760 blev V. A. v. d. Lühe ogsaa Ejer af *Retraite*.

Gehejmerraad Lühe samlede saaledes de to Lyststeder paa een Haand. Skodsborg skilte han sig dog ved efter faa Aars Forløb, men den anden Lystgaard beholdt han indtil 1770. *Retraites* følgende Ejer solgte den kort efter (1773) til Borgmesteren i København H. C. Hersleb, og paa dette Tidspunkt

var det en ret storstilet Lystejendom. Hovedbygningen ud mod Landevejen var paa 22 Fag med et Udspring, to Etager høj og for største Delen grundmuret. For neden Værelser og en Sal, gibset, paneleret og betrukket, oven paa tre Kamre. Desuden var der forskellige større og mindre Bygninger, Stald m. m. og en anselig Lysthave med Allée, Hække, Blomsterkvarterer og Lysthus af Tømmerværk; fra Haven var en Laage ind til Skoven og Ejeren havde Nøgle til Dyrehavens Port.

Hersleb overdrog 1786 Ejendommen til to Englændere, Harry Nelthropp og John Joseph Harris, og hermed traadte den ind i Fabrikksdriftens Tegn. Aaret efter anlagdes der et *Lædermanufaktur* paa Retraite, som snart fik et godt Ry i den hjemlige Industri; for første Gang tilberedtes her Saffianskind i Danmark, og Forarbejdningen af Ruslæder faldt ligeledes tilfredsstillende ud. Garverierne var paa den Tid i en indskrænket Forfatning, og blandt andet var Hestehuders Anvendelse til Garvning, et Arbejde, som Fabrikken paa Retraite tog op, noget usædvanligt; Hestelæderet indførtes tidligere i betydelig Mængde, alene Kadavernes Flaaning ansaas for en vanærende Handling. Den nye Fabrik havde Heldet med sig, og efter fem Aars Bestaaen var Omsætningen 30 à 40000 Rdr. aarlig — i hine Tider et ikke ringe Beløb; de to Tredjedele af Fabrikkens Produktion gik til Udlandet, en stor Del til Norge. Nelthropp og Harris anlagde 1795 tillige en *Oliemølle*, som efter sagkyndigt Skøn ansaas for en af de mest fuldkomne i Landet.

I Aaret 1803 afhændedes begge Virksomheder. Lædermanufakturet købtes (tillige med Ørholm og Nymølle, som de to Englændere ligeledes ejede) af et Interessentskab, der bl. a. bestod af den bekendte norske Statsmand, Herman Wedel-Jarlsberg, men midt under Krigen blev det overtaget af Staten (1811); efter Freden kom det atter i privat Besiddelse og ejedes en Tid af Firmaet Meyer og Trier. Manufakturet var dog bleven nedlagt, og i Trediverne indrettedes det til Fabrik for Stearin- og Talglys. Ejendommen bestod 1834 af en to Etages

Fabriksbygning og et to Etages Stuehus med Udhus foruden fem Tønder Land, men allerede paa dette Tidspunkt var der fraskilt en Del Parceller, og en af disse var *Skodsborg Kro*, det nuværende Hotel Øresund, der ligger lige over for Vejen ind til Skoven; Gehejmerraad Lühe havde nemlig 1768 faaet Bevilling til at drive Kro og Værtshus paa Retraite, og Kroen fulgte med Lædermanufakturen, da dette solgtes 1803.

Oliemøllen paa Retraite købtes af Den kgl. danske Manufakturhandel, en af de ikke faa industrielle Virksomheder, Staten den Gang drev, og afhændedes atter 1822 til Joh. Chr. Drewsen paa Strandmøllen, men maatte nedlægges fra det Tidspunkt, Indførselstolden paa Hampeolie blev ophævet (1831); det var da ikke længer muligt at konkurrere med de fremmede Varer. Sønnen Chr. Drewsen fik Ejendommen 1846 og gav 1851 Fabrikør J. P. Johnsen († 1896) Skøde paa en Del deraf, bl. a. selve den gamle Oliemølle, hvori Skodsborg Klædefabrik var indrettet; en anden Del tilhørte i længere Tid De forenede Papirfabrikker og kom siden ind under Sanatoriets Arealer. *Skodsborg Klædefabrik* var allerede oprettet 1849 og beskæftigede den Gang 16 Arbejdere; Fabrikken er brændt to Gange, 1874 og 1884, og overgik til et Aktieselskab i Aaret 1904. Nu er Arbejdernes Antal gennemsnitlig 110.

Største Delen af det gamle Retraites Grund indtages altsaa nu af Klædefabrikken, Sanatoriet og Hotel Øresund.

Lyststedet *Skodsborg* solgte Gehejmerraad Lühe allerede i Sommeren 1765 til Kammerraad Johannes Søbøtker, som tilkøbte en Del Jord og kaldte Ejendommen »Søborg-Hus«; han boede her i en lang Aarrække og først 1790 afhændede han Lyststedet til Generalmajor Ludvig Henrik Schimmelmänn, der var vendt tilbage til Danmark efter en lang Virksomhed i Vestindien, hvor han 1785 var bleven Generalguvernør. Efter hans Død 1793 beholdt Enken Skodsborg indtil 1808, da hun solgte det til Gehejmekonferensraad Siegfried Victor Raben-Levetzau († 1812); efter et Par mellemliggende Ejere kom det derefter til Mægler Mathias Holten, som 1833 afhændede det

tillige med en Parcel af Retraite til Prins Ernst af Hessen-Philippsthal-Barchfeld, en Svoger til Prinsesse Juliane Sophie; til Lyststedet hørte et Areal af ni Tdr. Land, for største Delen Lystskov og Have, og en Bro førte over Vejen ud til Stranden. Prinsen benyttede Skodsborg som Sommerbolig indtil sin Død 1850; det stilledes derefter til Auktion, og Chr. Winthers Svigerfader, den bekendte Muremester J. H. Lytthans

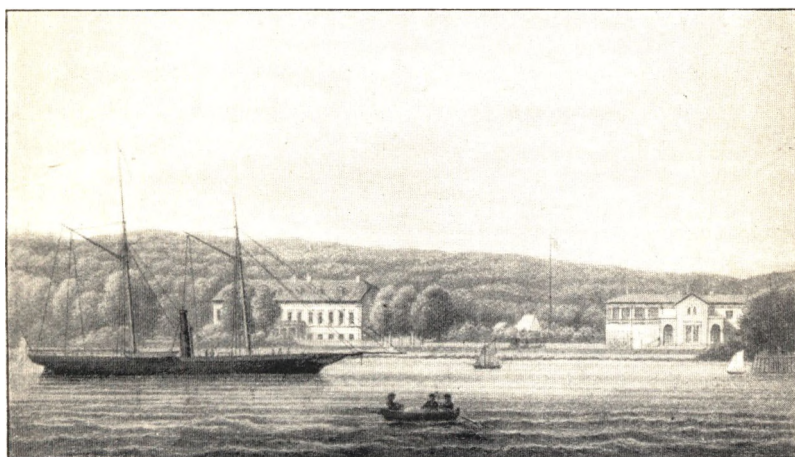
SKODSBORG PALÆ

(Fotografi)

blev Ejer. Med hans muntre Døtre holdt Livsglæden sit Indtog paa det gamle Lyststed, men det varede kun kort; et Aars Tid efter døde Lytthans, og Frederik den Syvende købte Skodsborg af hans Bo (1852).

Kongen havde et Par Aar i Forvejen ægtet Grevinde Danner, og denne Omstændighed var vel nok for en Del Anledningen til, at han købte *Skodsborg Palæ*, som det senere kaldtes. Grevinden var alt andet end yndet i Hovedstaden, og Kongehusets Medlemmer tillige med det højere Aristokrati trak

sig tilbage fra Hoffet; dette krænkede Kongen, som holdt sig borte fra København saa vidt det lod sig forene med hans Pligter som Regent. Om Sommeren boede han mellem fire og otte Uger paa Skodsborg, om Vinteren oftest paa Frederiksborg, indtil Slottet brændte i Slutningen af 1859; dertil var Kongen og Grevinden ofte paa Rejser ude i Landet, og søgte siden aarlig til Glücksborg og Jægerspris. Paa Skodsborg lod Frederik den Syvende Nord for det oprindelige Lyststed, hvis

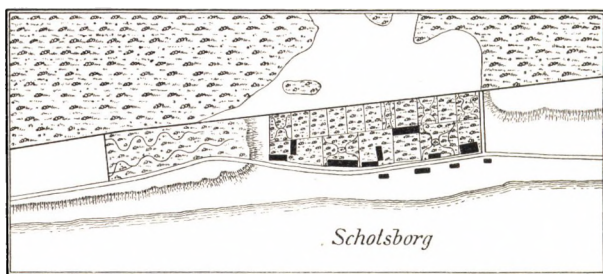
SKODSBORG I FREDERIK DEN SYVENDES TID
(Litografi)

prægtige store Have stødte umiddelbart op til Dyrehaven, opføre en Spisesalon med Receptionsværelser, som mod Syd afsluttedes af en ejendommelig Rotunde med højtsiddende Vinduer, der gav Rummet Indtryk af en Skibskahyt. Begge Bygninger ligger der endnu; Skodsborg Palæ er en langagtig Bygning paa tretten Fag, i to Etager med Kviste og afvalmet Tag, og iøvrigt bibeholdt i det attende Aarhundredes gængse Lyststeds-Stil; bagved ligger en lavere Bygning, og en mindre Del af den gamle Have er endnu bevaret.

Til Trods for den forholdsvis gode Beboelse, Skodsborg Palæ afgav, yndede Kongen paa feltmæssig Vis at ligge i Telt,

der rejstes i Haven mellem Hovedbygningen og Spisesalen, medens Grevinden boede i Palæet. Dagene gik med Fisketure, Udflugter i Omegnen og hyppige Besøg i Hovedstaden, og Livet paa Skodsborg var utvungent og behageligt; Kongens Nærværelse medførte, at der oprettedes en Telegrafstation, som dog kun benyttedes, naar Skodsborg var Residens.

Ved Frederik den Syvendes Død udlagdes Skodsborg til fri Raadighed for Grevinde Danner, der jævnlig benyttede Palæet indtil sin Død (1874); Ejendommen blev derefter sat til Auktion, og siden er største Delen af dens Tilliggende ud-

SKODSBORG OMKRING AAR 1800

(Udsnit af Kort i Landsarkivet for Sjælland)

Strandvejen løber gennem Billedet paa langs, til Højre ses Vejen ind til Skoven. Til Siderne var der ingen Huse nærmere end Strandmøllen og Agershvile.

stykket; det gamle Palæ, der en Tid benyttedes til Hotel, ejes nu af Bankdirektør, Gehejmeetatsraad P. N. Damm, medens Spisesalen, der i en Aarrække har været anvendt som Privatvilla, tilligemed Staldbygningen hører til Sanatoriet.

De to oprindelige Lyststeder havde efterhaanden udviklet sig til en hel lille By; allerede ved Aaret 1800 laa der over en halv Snes Huse ved Skodsborg. Udviklingen gik jævnt fremad, indtil Frederik den Syvende købte Palæet; fra dette Tidspunkt var Stedet i stedse stigende Fremgang. Kongens Ophold gav Anledning til, at Københavnerne mere og mere søgte ud til Skodsborg, der efterhaanden blev et eftertragtet Maal for

Traktører og Marketendere; i 1859 var der tillige fire Høkere i »denne fattige By« som det hedder.

Landstedernes Antal øgedes stadig. I den sidste Menneskealder er der opstaaet en Række Villaer og Lyststeder, som i Størrelse og Pragt overgaar, hvad der hørte Fortiden til, blot er Havernes Areal i al Almindelighed formindsket, da Grundpriserne er stegne stærkt. Villaerne i Skodsborg bærer gen-

SKODSBORG SØBAD

(Set fra Dampskibsbroen; Fotografi)

nemgaaende Præget af god Smag, der vidner om dygtige Arkitekters Medarbejderskab, og en vis solid Fornemhed, der staar i behagelig Modsætning til det smagløse og tarvelige Spekulationsbyggeri, som navnlig i den sidste Snes Aar af det nittende Aarhundrede har sat sit Stempel paa saa mange Villa-bebyggelser i Københavns Omegn.

En medvirkende Aarsag til Skodsborgs Opkomst var Oprettelsen af *Badehotellet*, nu kaldet *Skodsborg Søbad*. Det op-

førtes paa Bakkedraget Nord for Skodsborg, aabnedes 1874 og er stærkt ombygget i Aarenes Løb. Hovedbygningen ligger paa en ti Meter høj Terrasse, hvortil en monumental Trappe fører op; Syd for findes fire fritliggende Kottager og en Tepavillon. Bygningerne omgives af et prægtigt Haveanlæg, hvis Skønhed Terrænets naturlige bakkede Beskaffenhed yderligere forhøjer, med Sportspladser og smukke Spadseregange.

SKODSBORG BADEHOTEL 1879
(Set fra Koncertpavillonen; Træsnit)

og med direkte Adgang til Dyrehaven ad en Viadukt over Banelinjen. Tredive Meter over Søens Overflade ligger Koncertsalen paa en høj Terrasse, hvorfra der er en henrivende Udsigt over Sundet og Omgivelserne. Badet søges for en stor Del af fremmede, navnlig tyske Turister, hvortil kommer de mange tilfældige Gæster og Selskaber, der i Sommertiden søger ud til Skodsborg, ligesom det ved de store internationale Kongresser, som Danmarks Hovedstad i det sidste Fjerdedels

Aarhundrede har set saa mange af, er bleven Skik at aflægge Besøg paa Skodsborg Badehotel. Udfor Hotellets Hovedindgang strækker Dampskibsbroen sig 200 Meter ud i Sundet.

Skodsborg rummer en anden landskendt Institution, der er af nyere Dato end Badehotellet, nemlig *Skodsborg Badesanatorium*. Det ligger i den sydlige Del af Byen og danner et stort Kompleks af Bygninger paa begge Sider af Strandvejen;

SKODSBORG SØBAD: KOTTAGERNE
(Set fra Hovedbygningen; Fotografi)

Kurstedet ligger for største Delen paa de gamle Lyststeder Skodsborg og Retraites Grund, og oprettedes oprindelig i et Par af Frederik VII's tidligere Palæbygninger, men siden er Anstalten udvidet dels ved Køb eller Leje for længere Aaremaal af flere nærliggende Villaer, dels ved Opførelse af nye Bygninger, og indbefatter nu et samlet Areal af tre Tdr. Land, medens de tilgrænsende og fjernereliggende Villaer under Sanatoriets Drift omspænder et lignende Areal. Det er oprettet

af »Skandinavisk filantropisk Selskab«, en Forening, hvis Medlemmer væsentlig tilhører det internationale adventistiske Samfund, og aabnedes i Maj 1898. Patienter med kroniske Svagheder, især Nerverlidelser og Fordøjelsessygdomme, søger til Sanatoriet, som med de foretagne Udvidelser i de senere Aar har Plads til ca. 200 Kurgæster samtidig; deres samlede

SKODSBORG SANATORIUM: HOVEDBYGNINGEN
(Fotografi)

Antal i 1909 har været ca. 1000, hvoraf en Tredjedel fremmede, navnlig fra Sverig, Norge og Finland.

Forlader man den egentlige Skodsborg By og gaar videre Nord paa ad Strandvejen, kommer man umiddelbart efter Badehotellet til en Strækning, hvor Stranden paa den ene Side er aaben og Skoven paa den anden Side gaar helt ned til Vejen; midt i det attende Aarhundrede flød her en Kilde, som i Regelen benyttedes af kørende som Vandingssted for Hestene. Ensomt i Skovbrynet ligger det karakteristiske Lyststed *Skov-*

bakke, i sin Tid opført af Etatsraad L. P. Holmblad, og paa den høje Kyst en prægtig moderne Villa (se Afbildningen S. 92) lidt Nord for Skodsborg gamle Skole. Hvor Skoven ender ligger den gamle Lystejendom *Agershvile**).

Agershvile var oprindelig kun et lille Lyststed med to smaa Havestykker, og opførtes i første Halvdel af det attende Aarhundrede (før 1735) af Etatsraad Gregorius Klaumann; men Stedet havde Ry for sin bekvemme Indretning og smukke Beliggenhed. »Det haver sin Udsigt til Stranden,« hedder det 1745, »hvilken Prospekt er fra Salen og meget plaisant, og den Divertissement, som Beboeren kan have udi Jægersborg Dyrehauges Skov, er ikke mindre.« Klaumann beboede Agershvile til sin Død, hvor-

SKOVBAKKE
(Fotografi)

efter den blev sat til Auktion (1753) og Sønnen Peter Gregorius købte Ejendommen, men afhændede den straks efter til Grev Rantzau-Ascheberg, mest bekendt som en af Hovedmændene ved Hofrevolutionen 1772, under hvilken Dronningens Fængsling tilfaldt ham. Da han overtog Agershvile, var han allerede Kammerherre og Oberst, men endnu en yngre Mand og af et ret vidtløftigt Temperament; 1756 opgav han foreløbig sin Stilling som Officer og opholdt sig derefter seks Aar i Danzig — af Grunde, som ikke kendes. Formodentlig hænger dette sammen med den Omstændighed, at Agershvile var bleven udlagt Etatsraad Terkel Brüggmanns Dødsbo og allerede i For-

*) Ejendommen kaldes paa Kortet fra 1765 »Hagars Hvile«, hvilket dog næppe skyldes andet end en Misforstaaelse eller Lyst til at pynte paa det enkle Navn: Formen »Aggershvile« er blot en ældre Skrivemaade.

aaret 1757 atter sat til Auktion. Ejendommen var derefter i et Par københavnske Handelsmænds Besiddelse, og en Planter Jens Peter Hemmer købte den 1759, solgte den 1762, men købte den tilbage 1772 og udvidede den samtidig med $4\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn; ligesom Agershviles gamle Have laa de nye Jorder langs Dyrehavens Rækværk.

AGERSHVILES HOVEDBYGNING
(Fotografi)

Fra 1780 var Gaarden i Hof-Possementmager Carl Ferd. Klemckes Besiddelse; det følgende Aar brændte den, og ny Bygninger opførtes. I Efteraaret 1783 stillede Ejeren Agershvile til Auktion, hvorved Etatsraad Enevold Berregaard Lugge erhvervede Gaarden; han tilkøbte en Del Arealer, dels af Frydenlunds og Nærums Jorder, dels af Trørød Mark og endvidere Lyststedet Sølyst; dette bortsolgte senere og tillige en Del af Jorderne, medens Resten lagdes ind under Agershvile, som derved fik et Areal af $7\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn. Lugge

drev stort Agerbrug og opførte en Del Avlsbygninger. Efter hans Død (1788) bortforpagtede Enken Jorderne, og Forpagteren fik overladt de nye Bygninger paa den nordre Side af Vejen, medens hun selv beholdt Hovedbygningen paa den anden Side ind mod Skoven. Der var tre Haver, en Lyst- og Frugthave med 450 Frugttræer og to Køkkenhaver; ned mod Stranden laa »Urnehøj« og den anden Høj kaldtes »Hoppens Høj« (nu Lokeshøj); det er Gravhøje fra Oldtiden, og de hører nu begge til Rolighed. Under Strandbakken ved den nordre Ende af Ejendommen var en Kilde.

I 1808 lod Enkefru Lugge, der var gammel og svag, Agershvile bortsælge ved Auktion, og i det nittende Aarhundrede havde Gaarden derefter adskillige Ejere, bl. a. Kommandørkaptajn Johannes Krieger, kendt fra Krigen 1807-14, og J. C. Drewsen, der ejede Gaarden fra 1819-35 og lod den drive under Sønnens Forpagtning; der hørte den Gang 156 Tdr. Land til Agershvile og siden udvidedes Arealet, men nu er en Del af Jorderne udstykket, og paa begge Sider af Strandvejen har der rejst sig Villaer paa dens Grund.

Agershvile ejes f. T. af Frøknerne Emma og Julie Petersen. Den gamle Forpagtergaard ved Vejens Nordside er ved Ejerinderens Velvilje indrettet til Sommeropholdssted for svagelige Syersker; selv behøver de om Sommeren Hovedbygningen. Den prægtige gamle Have strækker sig fra Kørom langs med Dyrehaven helt ud til Strandvejen, hvorfra der gennem en gammel skyggefuld Allé er Opkørsel til Gaarden. Avlsbygningerne brændte for en Snes Aar siden, og en ny Avlsgaard opførtes Vest for Kørom.

Side om Side med Agershvile ligger *Rolighed*, mod Syd begrænset af Vejen til Frydenlund, mod Nord af den store Sø ved Enrum. Ejendommen tilhørte i Slutningen af det attende Aarhundrede Nordmanden Konferensraad Carsten Anker, der udvidede den ved et større Tilkøb af Agershviles Jorder (1796) og siden yderligere forøgede dens Tilliggende. Anker, der allerede 1794 havde købt Eidsvold Jernværk og bosatte sig der 1811, var under sit Ophold i København kommen i nær Forbindelse med Christian Frederik og blev en af de ledende

Statsmænd i Norge; han afhændede da Rolighed 1813 til Kap-
tajn John Christmas, der 1819 fik Skøde paa Lille Sortemose-
Dam af nogle Bønder i Nærum. Efter hans Død overdrog
Boet (1826) Rolighed til den bekendte Handelsmand William
Duntzfelt, som atter solgte Ejendommen til den engelske Chargé
d'affaires Peter Browne (Skøde af 1841), og denne erhvervede
Ejrerret over de paa Roligheds Grund staaende, Staten tilhø-

ROLIGHED (Fotografi)

rende Træer. Endelig fik Grosserer L. J. T. Grøn 1855 Auk-
tionsskøde paa Rolighed, der endnu er i Familiens Besiddelse.

Den smukke Ejendom har et Tilliggende af ca. 30 Tdr.
Land, men en lille Del af Arealet paa Strandsiden skal bort-
sælges. Ved Hovedindgangen fra Strandvejen ligger et ejen-
dommeligt ældre Porthus, en Træbygning i norsk Stil. Rolig-
heds gamle Hovedbygning er ligeledes af Træ, og skal efter
Traditionen være ført hertil fra Norge; fra Altanen Udsigt over
Sundet. Senere er tilbygget en Vinterhave og et mindre Hus

med Gæstekamre, og ved Ejendommens nordlige Grænse ligger paa Skrænten ned mod Søen en smuk lille Bygning, der anvendes til Billard- eller Dansesal. Dertil Stald og Driverier. Bygningerne omgives af en prægtig, ca. ti Tdr. Land stor Have med smukke gamle Træer og Plantegrupper. Havens sydvestlige Spids er fraskilt som særlig Ejendom og herpaa er opført et Begravelseskapel for Familien Grøn, Side om Side med Vedbæk Kapel. Det er omgivet af en Jordhøj paa alle Sider, er indvendig forsynet med Ovenlys og Hvalvinger, der bæres af Søjler, og opført 1882 af nys afdøde L. J. T. Grøn i Anledning af hans Moders

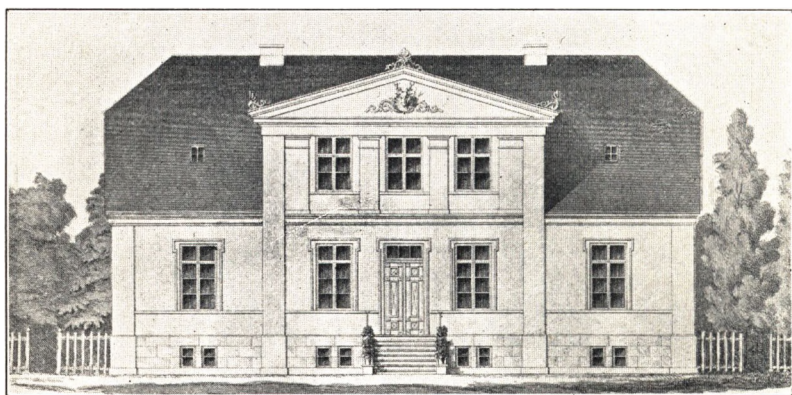

UDSIGT MOD VEDBÆK FRA URNEHØJ
(Akvarel fra Treserne af C. F. Tegner; midt i Billedet Solyst)

Død. Han hviler selv heri, omgivet af sine Forældre, to Børn og et Barnebarn; over M. E. Grøn og Hustrus Kister er anbragt Portrætmedailloner i Bronze. I Tilfælde af Roligheds Bortsalg til fremmede er paa Familiebegravelsens egen Grund indrettet Bolig for en Opsynsmand, det saakaldte Kapelhus.

Østen for Strandvejen hæver sig *Lokeshøj* med en herlig Udsigt over Sundet og bekendt fra det franske Journalistbesøg i Sommeren 1867; den nordligere beliggende *Urnehøj* kaldes ogsaa »Lyshøj«. Mellem de to Bakker findes nede ved Stranden et seks Tdr. Land stort Haveanlæg, der er tilgængeligt for Offentligheden.

Nord for Rolighed ligger paa begge Sider af Strandvejen et moderne Villakvarter, der omgiver det gamle Lyststed *Sølyst**). Oprindeligt var det et Skovhus til Frydenlund, men tilhørte senere Byfogden i København, Jens Michael Sonne, og solgtes ved Auktionen efter ham i Sommeren 1763 til Hans Riegelsen, Besidder af Hovedgaarden Øllingsøgaard paa Laaland; faa Aar efter (1769) afhændede han det til Kasserer ved Ekstraskatten, Joh. Jac. Dumreicher, der ejede det i en Række Aar, købte nogle Jorder til Stedet (1772) og kaldte det »Sølyst«.

HOVEDBYGNINGEN PAA SØLYST
(Farvelitografi)

Som nævnt i det foregaaende laa Sølyst en Tid (1785-89) under Agershvile, solgtes derpaa ved Auktion til Ejeren af Enrum, som atter 1794 skødede det til Generalkrigskommissær Joh. Didr. Gorne, men betingede sig, at Enrums Besiddere ogsaa i Fremtiden skulde have Forkøbsret til Lyststedet, en Bestemmelse, der senere ophævedes; Gorne udvidede yderligere Tilliggendet, som ved det attende Aarhundredes Begyndelse bestod af Frugthave, Vænge og et Stykke Agerjord paa henimod en Tønde Land. Efter Gorne fulgte Stedets mærkeligste Ejer, den bekendte Bogtrykker og Litteratus Klavs Henrik Seidelin, Udgiver af »Politivennen« og »Dagen«; han købte

*) Ikke at forveksle med Sølyst (den Gang Seelust) ved Emilie Kilde.

det 1808, døde dog allerede 1811, men Sølyst blev længe i Familiens Besiddelse. Selv havde han ingen Børn, men Enken havde af et tidligere Ægteskab to Sønner, der arvede Sølyst ved hendes Død 1826. Den ene af disse Sønner var Lægen, Etatsraad J. J. A. Schönberg, en kort Tid Redaktør af Berlingske Tidende; hans Enke ægtede Højesteretsadvokat C. Liebenberg (Broder til den bekendte Udgiver), som derved blev Ejer af den ene Halvdel og købte den anden af sin Hustrus Svoger, Hofinspektør H. H. Schönberg. I 1847 solgte han Sølyst til Kammerjunker G. B. Gyldenstjerne Sehested, som lod Arkitekt N. S. Nebelong opføre en ny og efter den Tids Fordringer prægtig Hovedbygning; denne Bygning ligger der endnu. Han døde 1873 og efter et Par mellemliggende Ejere, hvoraf den ene byggede det store Havehus mod Nord, fik den nuværende Besidder, Grosserer Johannes Holm, 1881 Skøde paa Sølyst. Arealet var i Trediverne tre Tdr. Land og senere tilkøbtes en Parcel af Gaarden Alexandria; nu er der ca. 3¹/₂ Tdr. Land, hvoraf een paa Strandsiden.

Lidt Nord for Sølyst ligger Indkørslen til *Enrum*, en af Sognets skønneste og mest idyllisk beliggende Ejendomme; set fra Søsiden tager den sig prægtig ud med sine tre Terrasser og den slotslignende Hovedbygning øverst oppe paa Bakken, overskygget af ærværdige gamle Løvtræer, der ranker sig op over Skrænterne fra alle Sider.

Det lille Skovparti, hvori Enrum ligger, gaar i eet med Trørød Skov og hørte vistnok oprindeligt til Nærum Overdrev. I første Halvdel af det 18. Aarhundrede (ca. 1731) lod Georg Chr. Jacobi, Justitsraad og Kasserer ved Partikulærkassen, paa dette Sted opføre et Lyststed og anlægge en meget smuk Have, der var bekendt for sit distinkte og ejendommelige Ekko. »Dets Ud-sigt er til Stranden,« hedder det 1745 om Enrum, »og haver det [forud] for andre slige Steder et særdeles Prærogativ, som er et Ekko udi Haugen meget nær ved den, som taler lidet højt, og af den Distinktion, at en anden, som tilhører og staar et Par Skridt fra den Person, som taler, ikke, naar den vender Ryggen til, kan gøre nogen Forskel paa Røsten og Ekko,

thi foruden at Ekko ikke taber et eneste Ord enten først eller sidst, er det saa tydeligt og følger saa nær paa Røsten, at det er ligesom tvende taledede paa een Gang.« — I 1745 afhændede Jacobi sin Ejendom til en bekendt københavnsk Storhandelsmand, Michael Fabritius, der imidlertid døde det følgende Aar og efterlod Enrum til Enken, Anne Marie, f. Köster, som giftede sig to Gange senere, først med sin afdøde Mands

INDKØRSLEN TIL ENRUM
(Fotografi)

Kompagnon, J. F. Wever († 1759) og derefter med Generalmajor J. B. Descarrières de Longueville, der ogsaa døde faa Aar efter Giftermaalet (1766). Hun var en indflydelsesrig Dame, modtog Dronning Caroline Mathilde og fremmede Gesandter paa sit Lyststed, og bar Ordenen L'union parfaite, en af hin Tids største Udmærkelser for en Dame af Selskabet.

Ejendommen var imidlertid bleven betydelig udvidet, dels med et Par Gaarde i Vedbæk, et Lyststed »Mariendal« og den

saakaldte Teglbakke, dels med nogle Jorder af Nærums Hartkorn; Fru de Longueville overdrog da i 1768 Lystgaarden til Sønnen af første Ægteskab, Conrad Alexander, senere adlet under Navnet Fabritius de Tengnagel og fremragende Handelsmand ligesom sin Fader. Han var en af Datidens Kunstmæcener, førte stort Hus, og Enrum, som han omfattede med varm Interesse og forskønnede paa alle Maader, beholdt han

PARTI FRA ENRUM HAVE
(Fotografi)

til sin Død (1805). Han udvidede yderligere Stedets Tilliggende, købte Sølyst og en Del af Agershviles Arealer, og fik kgl. Skøde paa Enrums Grund (tidligere havde det været Fæstegrund) mod atter at afgive til Kongen den saakaldte Hestehave, som 1772 var bortsolgt fra Frydenlund til hans Moder. Ham skyldes ogsaa for en Del det nuværende prægtige Haveanlæg.

Den tyske Rejsende, F. W. Ramdohr, der besøgte Enrum omkring Aar 1790, regner det for et af de skønneste Lyststeder paa

Sjælland. Beliggenheden og Omgivelserne — Sundet og Svenske-
kysten mod Øst, og mod Vest den store Sø med Aaen, der først
dannede et Bassin med forskellige Smaaøer og derpaa løb ud i

CARLS KILDE (Fotografi)

Sundet — var saa lykkelig som tænkes kunde, for at Havekun-
sten kunde udfolde sig. Men Menneskehænder har ødelagt meget
her, siger Ramdohr, og han har aabenbart Ret i sin Kritik over
Datidens løjerlige Smag paa Havevæsenets Omraade. Haven

nærmest ved Huset var ligesom nu afdelt i Terrasser og regelrette Felter og direkte forbunden med den øvrige landskabelige Park, hvorved der fremkom et Misforhold i Stilen; Grotten ved Søbredden, hvor Hyrdinden sad under Træerne med sin kælnø Hyrde, sin Hund og sine Lam, udskaaret i Træ, var ikke paa sin Plads lige op ad det »ærværdige Ocean«, som Ramdohr saa smukt kalder det blide Øresund. Smagfuldt har det næppe været, omend det hørte Tidens Havestil til.

Paa den største af Øerne i Aaudløbet var en tyrkisk eller kinesisk Pavillon, paa en anden stod et Monument til Husfruens, Madame Deboras Ære; de faste Punkter i det lille Arkipelag var forbundet med Broer af forskelligartede Former; der var henstillet Volierer og Vaser og anlagt en Miniaturfæstning, som kaldtes »la forteresse Debora« (et Navn, der lyder lidt drilsk i vore Øren), og som paa Husets Festdage afgav Salut.

Af alt dette faar man Indtryk af en Have i Hyrdetidens lidt sødladne Stil med Ophobning af Rariteter og Kuriositeter af enhver Art. Men derfor var de virkelige Kunstværker ikke banlyst fra Havens Terræn; Enrums Ejer kappedes tvertimod med de Coninck paa Dronninggaard i at opsætte Monumenter og Mindestene under Løvhanget, naar der blot paa en eller anden Maade var Anledning dertil. Over Kilden, der rinder i Havens nordlige Del, lod Fabritius de Tegnagel rejse en smuk Søjle, der bærer Aarstallet 1780(?) og paa Nordsiden følgende Indskrift:

Carl den XII, Sverrigs Konge

hentede selv daglig Vand fra denne Kilde

imedens han fra den 28. Augusti til den 4. Septbr.

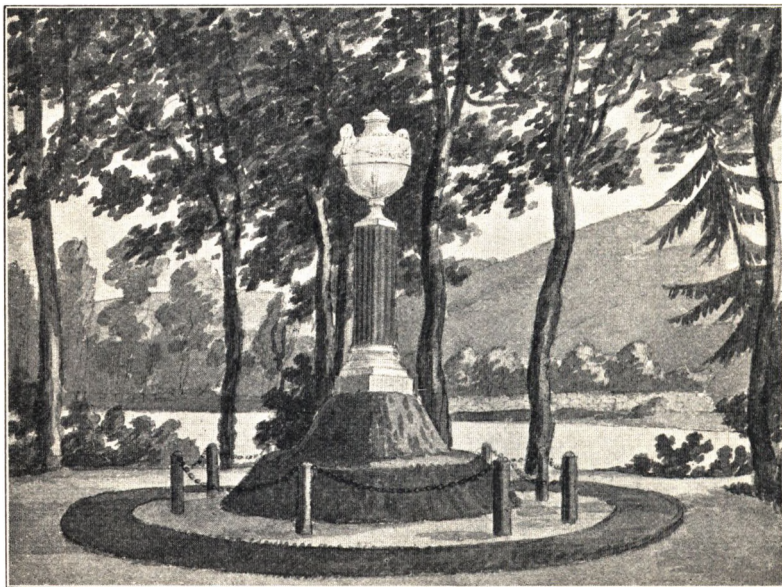
1700 indskibede sin Krigs-Hær i Vedbeck.

Bonden Lars Pedersen, som da eyedte Kilden og hver Dag taledede med denne Monarch, har underretted Eenroms nu værende Eyer C. A. Fabritius von Tegnagel herom, og denne sidste, som har istandsatt og prydet den, har vildet bringe dette i Efterkommerens Minde ved at kalde den

CARLS KILDE.

Paa Søjlels andre Sider findes versificerede Indskrifter af Grev Fred. Leopold Stolberg og Enrums senere Ejer, Chr. Colbjørnsen. — En anden Søjle, af Marmor, oprejst 1784 paa

en lille Høj og med en antik Vase øverst oppe, staar som et Minde om Ejerens Kompagnon og Husets Ven Casp. Willh. Wever; ved Havens øverste Terrasser ligger endnu et Par Sfinkser, og ligeledes henstaar fra hin Tid to Statuetter, Neptun og Merkur. Om to andre Marmorstatuer, der forhen prydede Enrum Have, fortæltes, at Katarina II af Rusland oprindeligt havde ladet dem forskrive fra Italien, men Skibet gik under i Sundet:

MINDESTØTTE OVER C. W. WEVER
(Akvarel fra 1801)

Billedstøtterne opfiskedes senere og anbragtes ved Enrum. De skal have forestillet Tragediens og Komediens Muser og oprindeligt være bestemt som Dekoration til et Teater.

Efter Fabritius de Tengnagel fik Enrum en lige saa kultiveret og tilmed mere berømt Ejer, nemlig Chr. Colbjørnsen; til hans udstrakte Ejendomme i Nærum kom nu ogsaa Enrum, som han 1806 fik tilskødet af Debora Kloppenburg, Enken

efter den afdøde Handelsfyrste. I Tidens Løb var bl. a. Sølyst bortsolgt fra Ejendommen, men endnu hørte Bakkegaarden (senere Bakkehuset), Teglbakken med Alexandria og Sortemose Bakke til Enrum, foruden flere andre Jordlodder. Colbjørnsen pyntede yderligere paa den smukke Have og oprejste bl. a. en Bavtasten over sin første Hustru Johanne (findes endnu). Han beholdt dog kun Enrum en kort Tid; allerede 1810 skilte han

ENRUM, SET FRA SUNDET
(Træsnit fra 1864)

sig ved Alexandria og Bakkehuset, og Aaret efter bortskødede han selve den gamle Lystejendom til Etatsraad og Postdirektør Peder Kolderup-Rosenvinge; ved Ejerskiftet paalagdes det Enrums fremtidige Besiddere at holde Haand over Havens Monumenter og ikke lade dem flytte noget andet Steds hen.

Kolderup-Rosenvinge besad ligeledes kun Ejendommen i et kort Spand af Aar; i 1814 solgte han den til Chr. Tønder, men

købte den tilbage 1817*). Aaret efter afhændede han den til Generalmajor og Kammerherre J. F. Gyldenstjerne Sehested, en nær Slægtning af Fabritius de Tengnagel, og Enrum var saaledes endnu en Tid bevaret i den Familie, under hvis Avspicier det havde haft sin Glansperiode. Men man holdt ikke Hævd over Minderne fra hin Tid; Gaarden forpagtedes ud, og en af Forpagterne skal efter Traditionen have ødelagt eller

ENRUM HOVEDBYGNING
(Fotografi)

bortført største Delen af Havens Mindesmærker, paa Trods af de Bestemmelser, Colbjørnsen i sin Tid havde truffet til deres Bevaring. Efter Gyldenstjerne Sehesteds og hans Hustrus Død indgik Enrum under det Sehestedske Fideikommis, som i 1845 afhændede Ejendommen til Chr. Conrad Sophus Greve af Danneeskjold-Samsøe († 1886), men Skøde fik han først i 1850.

*) Paa dette Tidspunkt laa der paa Enrums Grund syv Huse med Haver.

Enrum er endnu i hans Efterkommeres Besiddelse. Grev Ernest D.-S. fik Enrum efter Faderen; han døde ugift 1908, og Ejendommen overgik da til Brodersønnen Aage Conrad.

Enrums tidligere Hovedbygning var to Etager høj, grundmuret og herskabelig indrettet, men uanselig efter Nutidens Forhold; den nuværende er opført i Aarene 1862-64 efter Tegning af J. D. Herholdt i gotisk-engelsk Renæssance-

VEDBÆK KAPEL
(Træsnit fra 1871)

stil af røde Sten med graat Stenpuds. Til Ejendommen ligger ca. 160 Tdr. Land, hvoraf de 30 er Park og Have. Enrum Have har i umindelige Tider været tilgængelig for Offentligheden; mod Syd grænser den til Rolighed, mod Vest til Trørød Skov og mod Nord til Trørødvejen. Lige inden for Hovedindgangen fra Strandvejen ligger en Gartnerbolig og til Venstre dybt nede den store Sø (Store Sortemose-Dam) med

skovklædte Skrænter. Til Højre for Indgangen en mindre Dam og nordlig i Haven et prægtigt Blomstergartneri med Drivhus og en høj muret Terrasse, hvorfra en henrivende Udsigt over det brogede Blomstertæppe og Skoven længere ude. Haven er gennemskaaret af Kanaler, og Bækken, som Byen Vedbæk skylder sit Navn, har Udløb over Enrums Grund; den kommer fra Mosedraget mellem Trørød By og Kohave Skov, løber Nord paa til Maglemose, drejer mod Øst, passerer endelig det nordlige Hjørne af Enrum Have, og forener sig med en Arm af Kighanerenden, forinden den løber ud i Sundet.

Paa Enrums gamle Grund, i Skovens sydvestlige Hjørne, hvor Ejendommen grænser til Rolighed, ligger *Vedbæk Kapel*; Vejen til Frydenlund fører tæt forbi. Det er opført efter Tegning af Arkitekt V. Tvede, paabegyndtes i April 1870 og indviedes 4. Juni Aaret efter. Grundplanen er i Korsform med en Udbygning til Koret, Murene af røde Sten og Spiret hæver sig ca. 25 Meter over Jorden. Kapellet er beregnet til 250 Tilhørere og skænket Søllerød Kommune af Edvard J. Hvidt, der havde rejst Bygningen som et Minde om sine Forældre, Etatsraad L. N. Hvidt og Hustru, der i en lang Aarrække havde været knyttet til Vedbæk ved deres bekendte Landsted »Bakkehuset«; Grunden skænkedes af Enrums Ejer. Anlæg af en Kirkegaard i Kapellets Nærhed er for Tiden under Overvejelse.

Fra Enrum til Sognets Grænse ved Smidstrup strækker *Vedbæk* sig i en samlet Bebyggelse over en Strækning af godt to Kilometer. Stranden er kun fri mellem Næsset ved Miramare og den lille Baadeplads; ud for Enrum ligger Dampskibsbroen og ved Molen gaar det undersøiske Telegrafkabel (markeret af et Fyr) ind i Landet. Fra Strandvejens modsatte Side udgaar Trørødvejen, der fører langs Enrum og videre gennem Skoven; i Strandvejens Nærhed ligger paa den nordlige Side en Del Villaer og Vedbæk nye Skole. Bebyggelsen i

Vedbæk holder sig iøvrigt jævnt til Kysten, i et smalt Bælte paa begge Sider af Strandvejen, kun i Jernbanestationens Omegn vokser Husene noget længere ind i Landet, medens et Stykke af Strandvejens Vestside (ud for Henriksholm) endnu ligger som grønne Marker. Trørød Skov ligger Sydvest for Byen, der iøvrigt mod Landsiden begrænses af Mosedrag og aabent Agerland, i Modsætning til Skodsborg, som i sin hele Udstræk-

VEDBÆK, SET FRA DAMPSKIBSBROEN
(Fotografi)

ning har Skoven til Baggrund. Landskabet ved Vedbæk er temmelig fladt, med uhindret Adgang for friske Vinde fra Vest og Søluften fra Øst; ved sin Fiskerbefolkning faar Byen i højere Grad end Skodsborg Præget og Duften af den friske Sø, men staar tilbage for sin Naboby i idyllisk Beliggenhed. I Bebyggelsens Pragt kommer Vedbæk ikke helt paa Højde med Skodsborg, men Villaerne er gennemgaaende solidt

og smagfuldt byggede; hist og her træffer man Ejendomme af palæagtlig Karakter.

Vedbæk er et gammelt Fiskerleje; i ældre Tid kaldes det Vithebæk, senere Vebæk eller Veibæk, men Navnets Oprindelse er uvis. Bækken, der rinder ud i Sundet paa dette Sted, er nævnt ovenfor. I Slutningen af det sekstende Aarhundrede laa der store Skovstrækninger her, og Bønderne i

VEDBÆK STRAND
(Fotografi)

Lenet mødte ved Vedbæk for at føre det hugne Tømmer ned til Ladestederne. I det følgende Aarhundrede nævnes Vedbæk Fiskerleje hyppigt, og i 1680erne var der seks Gaarde og fem Huse; nogle af Indbyggerne brugte Sildegarn, andre Flyndergarn, atter andre fiskede slet ikke. Vedbæk Overdrev strakte sig allerede den Gang til Smidstrup Skelbæk, men selve Byen laa sammentrængt ved det nuværende Enrum.

Tidlig omtales *Kobbermøllen* ved Vedbæk, der synes at have

haft en vis industriel Betydning. Den maa have ligget Nord-øst for Frydenlund og op mod Trørød Hegn. I 1634 fik Koppersmed Hans Ehm i København Bevilling til at anlægge en Kobber- eller Hammermølle ved et Damsted i den daværende Nærum Skov, og tillagdes samtidig en lille Haveplads af Kronens Jorder. Nogle Aar efter klagede han over, at der var for lidt Vand til hans Mølleanlæg, og bad om at maatte faa

TRØRØDVEJENS UDMUNDING I STRANDVEJEN
(Fotografi)

en Eng til at opstemme Vandet paa, hvilket ogsaa bevilgedes ham, og dertil fik han yderligere i 1646 et Stykke Jord, som kaldtes Bækkehaven eller Birkehaven. I Begyndelsen af 1650-erne døde Hans Ehm og Enken overtog Kobbermøllen, men Børnene fik Forkøbsret; under Svenskekrigen jævnedes baade Huse og Møllværk med Jorden og Pladsen laa øde i nogle Aar. Børnenes Stedfader, Dr. Jakob Svabe, vilde kun overlade dem Møllestedet mod et større Pengebeløb, men herimod ned-

lagde den ene af Sønnerne, Henrik Ehm, en fremragende Borger i København paa den Tid, Indsigelse; da Dr. Svabe ikke vilde indlade sig paa at bygge Kobbermøllen op og Grunden, hvorpaa den havde staaet, var Kronens Ejendom, lykkedes det Henrik Ehm at faa Bevilling til at anlægge en ny Kobbermølle paa den gamle Plads, som i 1668 blev hans Selvejendom. Ved Anlægget af Lyngby-Vedbæk Banen, der

MODERNE LANDSTEDER I VEDBÆK

(Fotografi)

netop skærer det paagældende Sted, fandt man Rester af denne gamle Kobbermølle, der undertiden kaldtes *Ehmsdal*.

I Vedbæk var i gammel Tid ogsaa et privilegeret *Teglværk*. En kgl. Køkkeninspektør og Fiskemester Christen Nielsen havde sammen med sin Medinteressent, Borgmester Anders Jakobsen, i Slutningen af det syttende Aarhundrede rejst en Teglovn ved Foden af en stor Lerbakke lige uden for Vedbæks Led; Teglbakken laa ved Stranden ud for det senere Enrum.

Kongen skænkede dem Bakken og gav dem Privilegium (1690), foreløbig uden Afgift, men siden mod hvert Aar at yde 6000 Sten til Statens Byggeforetagender. I Aaret 1700 afhændede Anders Jakobsen Teglværket til en Entreprenør Ernst Brandenborg, og 1726 ejedes det af Sr. Niels Alsing, som samme Aar skødede det til en københavnsk Muremester, der drev Værket i en Snes Aar; fra 1745 laa det helt stille, og i de foregaaende Aaringer havde Ejeren anvendt store Pengesummer paa Gravning efter Ler, men uden Held; Pladsen henlaa nu opgravet, til Dels som Græsmark, hvor de rejsende, der kørte forbi, lod Hestene gøre sig til Gode. Paa Grunden laa et lille Hus med Have og heri boede Enken, efter hvis Død det gamle Teglværk stilledes til Auktion og købtes (1752) af Ejeren til Enrum, J. F. Wever. Den gamle Teglværksgrund, hvoraf Søen i Aarenes Løb har taget sin Tribut og bortskyllet en Del af Stranden, skal i sin Tid være benyttet som Begravelsesplads for Strandvaskere og pestsyge Personer, der døende eller døde bragtes i Land fra Skibe i Sundet.

Allerede tidligere (1744) var der fra Teglværket bortsolgt et Hus med fri Ejendomsgrund til en Sr. Gonzahl, hvis Enke afhændede det 1760. Huset synes i Mellemtiden at være udvidet til en lille Gaard, der har Navnet *Rønnedal* og benyttedes som Lyststed. Det tilhørte siden en Negociant i København og købtes 1771 af Dronning Caroline Mathilde. Senere laa Rønnedal til Enrum, og Fabritius de Tengnagel havde her en Sommer i 1780erne indkvarteret Skuespiller Michael Rosing, som han satte megen Pris paa.

I Slutningen af Aarhundredet dannede Teglbacken et stort Vænge og hørte altsaa til Enrum; her indrettede Fabritius de Tengnagel et Lyststed, som han (aabenbart efter sig selv) kaldte *Alexandria*, og som var bestemt for hans Elskerinde; saaledes beretter i hvert Fald Traditionen. Rønnedal maa have ligget nær ved, hvis det ikke er det samme Lyststed, der blot har skiftet Navn efter Ombygningen; usandsynligt er det ikke, thi Rønnedal nævnes ikke mere i det nittende Aarhundrede. I 1804 stillede Fabritius de Tengnagel

Alexandria til Auktion, men det lykkedes ikke at faa det bortsolgt. Enrums følgende Ejer, Colbjørnsen, afhændede imidlertid Lyststedet tilligemed Teglbakken til en københavnsk Grosserer (1810), som umiddelbart efter overdrog Ejendommen til Generaltoldkammeret, og her indrettedes det tidligere omtalte Toldsted; Alexandria indbefattede den Gang et Areal af henimod syv Tønder Land og strakte sig et godt Stykke ned

ALEXANDRIA
(Fotografi fra Treserne)

Til begge Sider ligger endnu de gamle Kampestensbygninger fra Fabritius de Tengnagels Tid; medens Alexandria var Toldsted, benyttedes de som Pakhuse

mod Urnehøj. Efter Toldstedets Nedlæggelse købtes Ejendommen af den patriotiske Præst, Gomme Graae fra Flensborg, der var bleven afskediget af Prøjserne, fordi han ikke vilde bryde sin danske Embedsed; siden tilhørte Lyststedet, som nu har et andet Navn, Baronesse J. L. Rosenkrantz, og efterhaanden blev Ejendommen udstykket i mindre Parceller. Det gamle Alexandria, der havde faaet Navnet *Miramare*, brændte i Begyndelsen af Firserne; Fabrikant William Salomonsen købte Ruinen og lod den nuværende Bygning opføre 1887-88

af Arkitekt Hack Kampmann. Det smukt beliggende Landsted tilhører endnu Enkefru Salomonsen.

I det nittende Aarhundrede var der et betydeligt Teglværk i det nordlige Vedbæk ved det saakaldte *Staalhus* eller *Bleghus*, der allerede nævnes tidligere og var beliggende ved Strandvejen, hvor nu Jernbanevejen fører ned til Vedbæk Station.

NÆSSET MED MIRAMARE I AFTENSKUMRING
(Fotografi)

Strandrideren for Københavns Amts Distrikt havde fra gammel Tid Bolig i Vedbæk. Frederik Taysen, der var Strandrider i første Halvdel af det attende Aarhundrede, havde et Hus, opført paa Fæstegrund, der efter hans Død solgtes til Efterfølgeren Jens Hedeland (1749). Denne Ejendom bortfæstedes senere til en Lysestøber Jens West, som ogsaa en Tid ejede Rønnedal; han overlod den til Højesteretsadvokat P. S. Balling, som 1765 lod opføre nye Bygninger paa Grunden og

indrettede den til Lystgaard med Vænge og Have, prydet med Espaliers, Broer og Trapper. Advokat Ballings Gaard laa ved den saakaldte Frydenlunds Hestehave og Bonden Lars Peder-sens Mark, og i 1768 solgte han den til Fru de Longueville paa Enrum. — Til Strandrideren købte Generaltoldkammeret samtidig med Alexandria to Huslodder ved Smidstrup, og

BAKKEHUSET CA. 1860

(Farvelitografi)

endnu ligger den gamle Strandridergaard ved Sognets Grænse lige ved Skelaen; den tilhører Etatsraad G. Bestle.

Om Ballings Lystgaard er den samme som det senere *Bakkehus* (tidligere kaldet *Bakkegaarden*), skal lades usagt, men vist er det, at Bakkehuset hørte til Enrum omkring Aar 1800; da Colbjørnsen i 1810 afhændede det, laa der Have, Lystskov og et Vænge dertil. Aaret efter købtes Bakkehuset af Børskommissær L. N. Hvidt (Skøde af 27. Maj 1811), en af de mest sympatiske Skikkelser fra Fyrrernes Friheds-

bevægelse og mest bekendt ved sin Optræden som det københavnske Borgerraaads Formand under de bevægede Martsdage i 1848. I henimod et halvt Aarhundrede beboede han om Sommeren Bakkehuset, som endnu den Dag i Dag er i Slægtens Eje. Da han døde i 1856, overgik det til Sønnen Edv. J. Hvidt († 1882) og ejedes efter denne af Sønnesønnen, der bar sin navnkundige Farfaders Navn, N. L. Hvidt; nu tilhører det Enken. Til Lyststedet laa der i 1810 ca. 1^{1/2} Td. Land.

Den nys omtalte Lyststøber, Sr. West, besad flere Ejendomme i Vedbæk, men gik Fallit og to Avlsgaarde, der tilhørte ham, solgtes ved Auktion 1766. Kort efter Auktionen overgik Gaardene til Lor. Fred. Wilcken, der ejede dem i en Række af tyve Aar. I 1774 fik han Selvejerskøde og drev senere Købmandshandel i Vedbæk; 1782 erhvervede han nemlig Ret til at forhandle Fedevarer og Mel foruden ostindiske og kinesiske Varer samt Artikler fra Dansk Vestindien, hvilket dog ikke vil sige andet end almindelige Kolonialvarer som Sukker, Sirup, The og Kaffeboønner etc. I hvert Fald den ene af Gaardene afhændede han til en Bonde, der solgte den til Fabritius de Tengnagel paa Enrum. Faa Aar efter (1795) købtes to Jordlodder af denne Gaard, ialt lidt over 150 Tdr. Land, af Løjtnant Henrik Strambou, som indrettede Ejendommen efter herskabeligt Mønster og kaldte den *Henriksholm*. Han døde 1811, Gaarden blev stillet til Auktion og var de følgende Aaringer udsat for en lang Række Omskiftelser med idelig vekslende Ejere; bl. a. var Kaptajn i det ostindiske Kompagni Nicolaj Brinck, Løjtnant Joachim Barner v. Paaske og Kaptajn Chr. Ludv. Thestrup Ejere af Henriksholm. I 1821-22 holdtes fem Auktioner over Gaarden, i 1827 en sjette, men uden at opnaa passende Bud. I Trediverne tilhørte den Strandingskommissionæren Peter Bjerg. Fra 1867 ejedes Henriksholm af Kammerherre C. v. Rosen, mangeaarig Formand i Søllerød Sogneraad, og efter hans Død afhændede Enken (1892) Ejendommen til den nuværende Besidder, Grosserer Carl H. Melchior, Søn af den fremragende Handelsmand Moritz Melchior, til hvem H. C. Andersen var saa nøje knyttet.

I første Halvdel af det nittende Aarhundrede laa der til Henriksholm 142 Tdr. Land, hvoraf 4 Tdr. Land Plantage og Have; der var Stuehus og fire Udhuse. Haven og den store skyggefulde Park med Smaasøer og Damme indtager nu et Areal af ca. 30 Tdr. Land; Hovedbygningen ligger paa den sydlige Side af Vejen med Udsigt ned over Maglemose og Trørød Skov, paa den nordlige er der Forpagter- og Gartner-

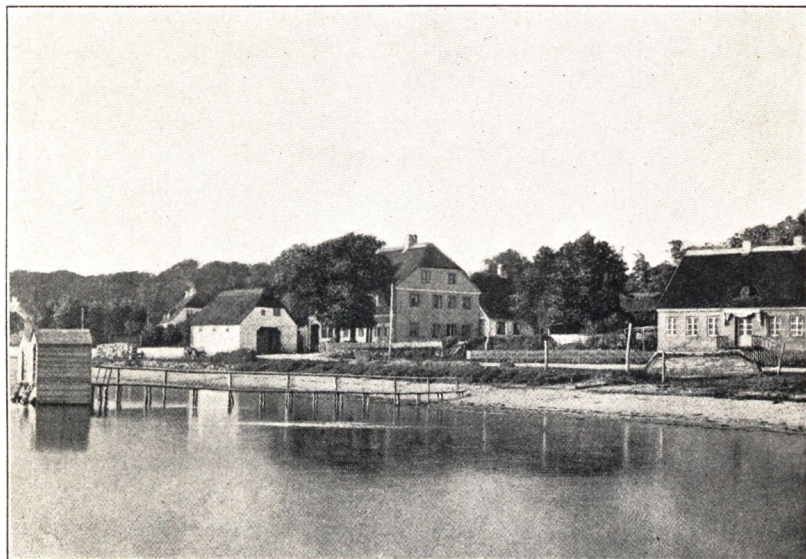
HENRIKSHOLM 1910
(Fotografi)

bolig, Stald m. m. Henriksholms Hovedbygning brændte i 1909; en ny er bleven opført og færdig til at tages i Brug i Sommeren 1911. Tegningen til det smukke, karakteristiske Hus skyldes den nu afdøde Arkitekt Leuning-Borch. — Paa Henriksholms gamle Grund Øst for Strandvejen, der nu er udstykket til Villaer, findes yderst ude paa den høje Søkrænt et Par velbevarede Gravhøje fra Stenalderen.

Vest for Henriksholm ligger helt ud til Sognegrænsen den

lille Bondegaard *Frederiksholm* med et Tilliggende af et halvt Hundrede Tdr. Land.

Vedbæk Kro hører til Sognets ældste. Allerede i 1650 fik Johan Ettersen paa Strandmøllen Bevilling til at holde Gæsteri og Værtshus paa en Gaard i Vedbæk, og i sidste Halvdel af det syttende Aarhundrede omtales Kromanden, som selv bryggede sit Øl og derved gik de Rettigheder

VEDBÆK KRO CA. 1870
(Eldre Fotograf)

for nær, der var indrømmet Holtegaard; da Ejeren af Rungsted Kro i 1688 fik Privilegium paa alt Krohold ved Helsingørsvejen i en Afstand af een Mil til begge Sider, fik Amtmanden samtidig kgl. Befaling til at lade nedbryde »Stalden« i Vedbæk, hvor de vejfarende søgte Ly, for at Rungsted Kro ikke af den Aarsag skulde lide noget Afbræk. Men da Privilegiet tillige hjemlede Kroen i Rungsted samme Ret som Holtegaard til at brygge og brænde, saa man sin Fordel ved

at opretholde en Kro i Vedbæk, der til Gengæld fik Forpligtelse til at købe sine Drikkevarer i Rungsted, medens de andre Kroer i Sognet skulde tage deres Øl og Brændevin fra Holtegaard. Dette Forhold bestod mere end et Aarhundrede igennem. Vedbæk Kro var i ældre Tid en Gaard med et større Tilliggende, i Trediveerne ca. 90 Tdr. Land; det gamle Krosted brændte i 1898, og Vedbæk Hotel, hvortil Kroprivilegiet nu er knyttet, opførtes paa en Plads, lidt nordligere i Byen.

Af andre Lokalteter, der tidligere fandtes i Nærheden af Vedbæk, kan nævnes *Litgod* eller *Lilgod*, der dog kun er fundet opført paa Kort fra Midten af det attende Aarhundrede, men ellers ikke kendes; Gaarden eller Stedet findes afsat mellem Vedbæk og Frydenlund, og i denne Egn laa ogsaa Ejendomsstedet *Rævenakke*, der dels hørte til Nærum, dels til Vedbæk.

FRYDENLUND PAA FREDERIK V'S TID
(Efter Den danske Vitruvius)

FRYDENLUND OG TRØRØD

EN af de smukkeste Ejendomme i Søllerød Sogn er *Frydenlund*. Den ligger op mod Trørød Skov midt imellem de to Banelinjer, indrammet af Enrum og Trørød By; mod Syd lukkes Synskredsen af Jægersborg Dyrehave. Fra Stranden fører Hovedvejen op til Gaarden og fortsættes i den gamle Mathildevej, der gaar videre over Maglemose ud mod Hørsholm.

Af alle Sognets gamle Gaarde og Lyststeder har Frydenlund sammen med Dronninggaard de fagreste historiske Minder. Gaarden er opstaaet i sidste Halvdel af det syttende Aarhundrede og skylder formodentlig den første Greve af Frijsenborg, Mogens Frijs († 1675), sin Oprindelse; han ejede vidtstrakte Jordegodser ude i Landet og en stor Gaard i København, hvor han sad i Embede som Rentemester og Medlem af Skattekammerkollegiet, og det er rimeligt, at han tillige har ønsket at have en Sommerbolig i Hovedstadens Nærhed. I Aarene

omkring 1660 eksisterede Frydenlund ikke, men nævnes i 1679, da Nærum Bymænd maatte staa til Ansvar, fordi noget Overdrev og Skov (bl. a. den saakaldte Hestehave) var overdraget Grev Frijs, skønt det egentlig var Fæstegods, der hørte til Dronninggaard; allerede paa dette Tidspunkt var Frydenlund herskabeligt udstyret med Vandfald, Fiskeparker og en lille Sø med Karper og Karudser. I 1683 fik Kongen Skøde paa Frydenlund af Anna Marie Offenbergs, Mogens Frijs's Enke, som afhændede Gaarden paa sin fraværende Søn, Niels Frijs's Vegne tilligemed Baroniet Frijsenvold og Gaarden i København; Frydenlund takseredes ved denne Lejlighed til 2000 Rdr.*).

Ældre samstemmende Efterretninger gaar ud paa, at Frydenlund tidlig var i Storkansler Grev Conr. Reventlows Besiddelse. Kongen havde overladt ham Brugen deraf, og Storkanslerens Sommerbolig var almindelig kendt som et Sted, hvor Hoffets og Landets Stormænd satte hinanden Stævne. Noget Slot var det ikke; et beskedent Jagthus og en lille Have med smukke Alléer midt i en udstrakt Park, der tilhørte Kongen. Storkanslerens efterlevende Hustru, Sophie Amalie Hahn, boede paa Frydenlund til sin Dødsdag. Derimod er det urigtigt, at det gamle Lystslot, der endnu stod langt ned i det attende Aarhundrede, skyldes Storkansleren; det er opbygget for kongelig Regning umiddelbart efter Enkens Død i Foraaret 1722. Datteren Anna Sophie var som bekendt Aaret før op-
højet til regerende Dronning.

Bygmesteren var J. C. Krieger, bekendt som Hofgartner og kgl. Bygningsinspektør og iøvrigt Stamfader til den ansete Familie Krieger. I Sommeren 1722 sluttedes Kontrakt om Opførelsen af et ottekantet Lysthus paa Frydenlund, hvortil Bygmesteren skulde have 4754 Rdr. kontant og en Del Materialer; Aaret efter akkorderedes om Haveanlæg med Parterrer og Busketter, medens Byggeriet paa Gaarden fortsattes. Det nye

*) Niels Frijs (1664-99) ægtede 1688 Kristine Sophie Reventlow, Datter af Storkansleren og Søster til Anna Sophie, Frederik IV's Dronning.

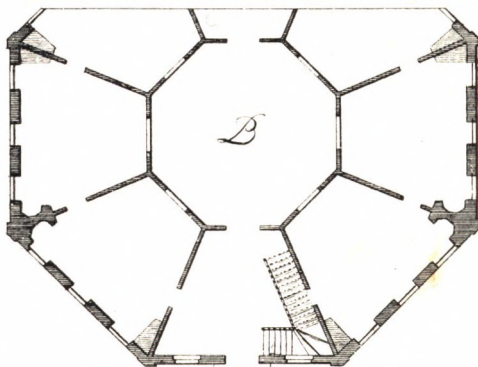
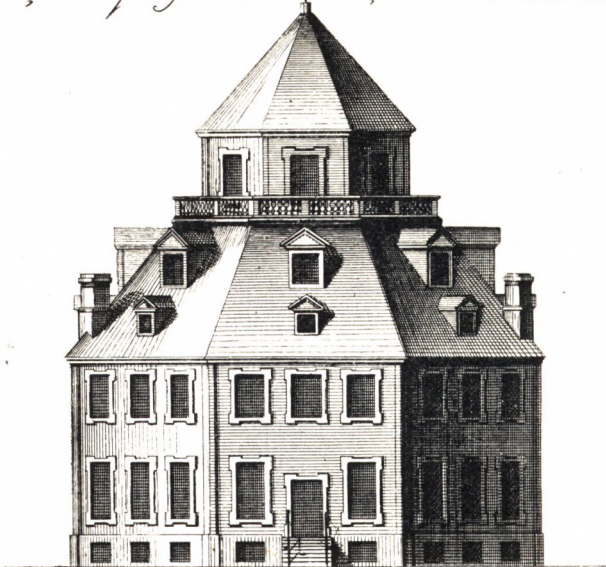
Lystslot maa være bleven færdigt ca. 1725-26; om Efteraaret sidstnævnte Aar planeredes Vejen fra Frydenlund til Vedbæk af Soldater, men der byggedes og forbedredes endnu stadig paa Slottet, saaledes at der i Sommeren 1729 var anvendt over 12500 Rdr. derpaa.

Efter Frederik den Fjerdes Død levede Anna Sophie paa Clausholm, i Jylland, og havde intet med Frydenlund at gøre. I 1730erne foretoges Reparationsarbejder paa Slottet under Thurahs Opsyn, men Hoffet synes ikke i synderlig høj Grad at have benyttet Frydenlund til eget Brug i Christian den Sjettes Tid; derimod beboedes det nogle Somre i Begyndelsen af 1740-erne af Hertug Carl Christian Erdmann af Würtemberg som nygift Ægtemand. Han var General i dansk Tjeneste og stod i nært Forhold til Hoffet, der ofte aflagde Besøg paa »Freudenlund«. I 1760 lod Frederik den Femte Slottet sætte i Stand og skænkede det samme Aar til sin elleveaarige Søn, Kronprins Christian, og da denne i 1767 ægtede Caroline Mathilde, fik hun Frydenlund overdraget.

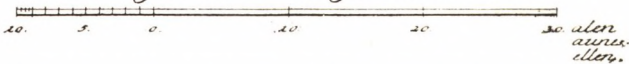
Endnu stod den gamle ottekantede Bygning uforandret fra Frederik den Fjerdes Tid. I dens Midte var en rund Sal, der gik gennem flere Etager, og ved andet Stokværk et Galleri, hvor Kavallererne kunde samles og betragte Herskaberne, naar de spiste i Salen. Oven over var et Appartement med en henrivende Udsigt baade til Strandsiden og Skoven, men om Sommeren var Opholdet her ulidelig varmt, da der var Vinduer til alle Sider. Haveanlægget mod Syd, i Datidens franske Stil med formklippede Træer og kunstfærdige Blomsterbede, var et Vidunder af Havekunst; mod Nord laa Frugthaven, med de lækreste Frugter og et stort rektangulært Bassin i Midten, nogenlunde i samme Skikkelse som nu. Haven var smykket med legemsstore Billedhuggerarbejder, støbte i Bly og forgyldte, fremstillende Hyrdetidens gængse Skikkelser: Venus, Fortuna, Diana etc.; desuden nogle smaa venetianske Masker, ligeledes støbte i Bly og farvelagte.

I den korte Tid, Struensee stod ved Magten, levedes her under den unge livsglade Dronnings Ægide et farverigt Som-

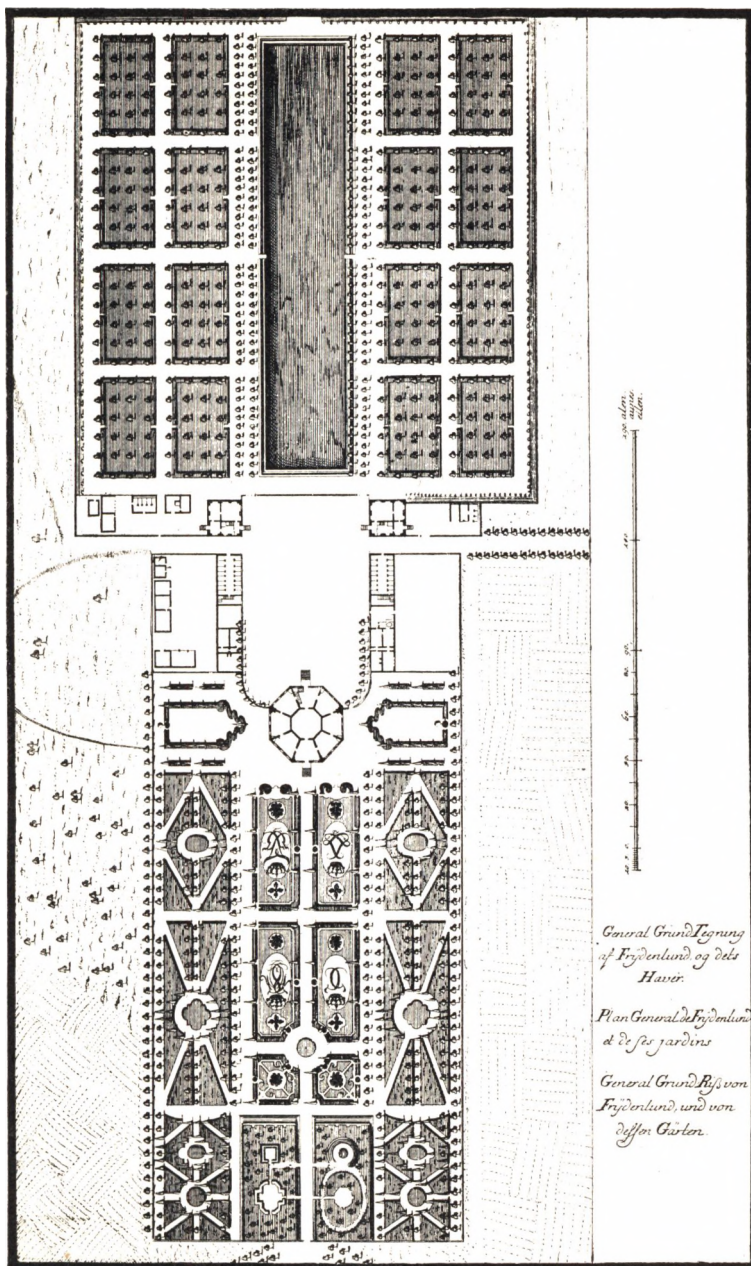
Facade de Frydendlund.
Facade af Frydendlund. * *Facade von Frawdendlund.*

B GrundTegning af det underste Stokverk.
Plan du premier Etage
GrundRiss von dem untersten Stockwerke

FRYDENLUND PAA FREDERIK V'S TID
 (Efter Den danske Vitruvius)

*General GrundTegning
af Frydenlund og dets
Haver.*

*Plan General de Frydenlund
et de ses jardins*

*General GrundRiss von
Frydenlund, und von
desser Gärten.*

GRUNDPLAN AF FRYDENLUND PAA FREDERIK V'S TID
(Efter Den danske Vitruvius)

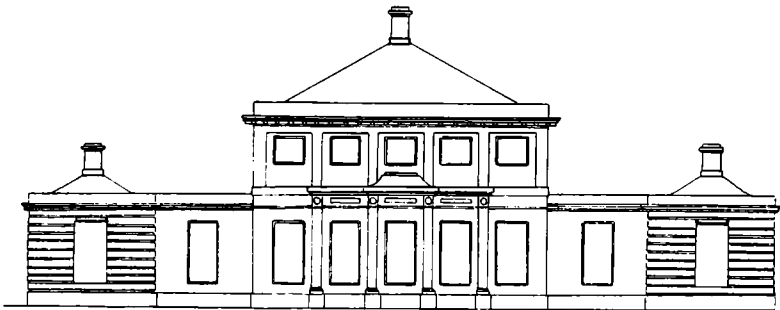
merliv med alle Arter af Forlystelser. I de lune Sommeraftener lød Skæmt og Latter fra Havens snirklede Gange og løvrige Busketter, og alskens Koketteri øvedes mellem de galante Kavallerer og Hoffets unge livfulde Damer, som Dronningen yndede at omgive sig med. Ved Aftenfester gik Dansen under Stjernernes Skin og de kulørte Lamper i Haven paa Frydenlund; Parrene sværmede og mangt et Elskovsord har fundet Vej over de smukke Damers Læber under Parkens ærværdige Trækroner. Endnu langt ned i Tiden gik der Sagn om en Danse- eller Skuespilplads, som Dronning Caroline Mathilde skal have anlagt i Frydenlunds Have paa en Høj, kranset af Træer.

Hoffet opholdt sig dog i Sommertiden mest paa Hørsholm, men gjorde ofte Udflugter til Vogns eller Hest i Omegnen; med Struensee ved sin Side jagede Dronningen i Dyrehaven og de omliggende Skove og gæstede hyppigt Frydenlund, som hun synes at have omfattet med Kærlighed; for at lette Forbindelsen mellem de to Slotte anlagdes Mathildevejen ned over den sumpige Maglemose. Ogsaa ved Vintertide kunde det hælde, at Herskaberne for en Afvekslings Skyld begav sig paa Lysttur til Frydenlund.

Dronningens Interesse for det lille Slot, som ikke var rummeligt nok for en større Hofholdning, gav Stødet til Opførelsen af en ny Bygning, der fandt sin Plads i Skoven, vistnok i den saakaldte »Lille Dyrehave«. Dens Bygmester var C. F. Harsdorff og Arbejdet paabegyndtes i 1771. Byggeplanerne blev gentagne Gange ændret; efter den første skulde det være en lang eenetages Hovedbygning med Kolonnader og fire Hjørnepavilloner i Rustik. Dronningen approberede Planen, men inden Arbejdet blev paabegyndt, forkastedes den. Den midterste Del af Bygningen fik to Etager, Hjørnepavillonerne bibeholdtes, men Taget forandredes, saaledes at hele Bygningen fremtraadte i palladiansk Stil, vistnok efter Dronningens eget Ønske, men ogsaa denne Plan ændredes, da Arbejdet var vel paabegyndt. Bygningen opførtes af Tømmer og indeholdt Koncertsal, Spisesal, Sovegemakker for Kongeparret og nogle Kabinetter; til Dronningens Sovegemak hørte et Kabinet for

den lille Kronprins, til Kongens et Tjenerværelse, medens Domestikværelserne iøvrigt var anbragt i Midterpavillonens Mezzaninetage. Dronningen fik dog ikke Lejlighed til at benytte det nye Slot, der næppe heller nogensinde blev fuldført hvad det Indre angik; Katastrofen, der førte til hendes Forvisning og Struensees Død paa Skafottet, indtraf som bekendt i Januar 1772. Bygningen eksisterer ikke mere.

Den oftere nævnte *Mathildevej*, der bærer Navn efter Dronningen, anlagdes omtrent samtidig. Senere er bl. a. den gamle Færdselsvej midt igennem Jægersborg Hegn og Vejstykket fra

DET NYE PALÆ PAA FRYDENLUND
(Harsdorffs Tegning)

Frydenlund til Strandvejen bleven betragtet som hørende til Mathildevejen, men dette er urigtigt; i 1842 konstaterede Rentekammeret, at Mathildevejen alene var anlagt som Kommunikationsvej mellem Frydenlund og Hirschholm og følgelig indskrænkede sig til denne Strækning; den maatte alene benyttes som Militar- og Jagtvej, og kunde ikke anses for Alfarvej.

I Aarene 1765-71 var Frydenlunds Jorder bortforpagtet til Generalmajor de Longueville paa Enrum og hans Enke, medens Fiskeriet særskilt var givet i Forpagtning til flere fremragende københavnske Handelsmænd, bl. a. Agent Fr. de Coninck og senere Konferensraad Fabritius de Tengnagel; Fiskeriet var af Betydning paa Grund af de mange kunstige Fiskedamme med

Posteværker, Dæmninger og Render, og de naturlige Søer, der laa under Slottet, nemlig *Gedesø* (eller *Gissø*), *Svinesø* og *Oldefars Sø* (eller *Lille-Sø*), beliggende Syd for *Svinesø*. Dronningen havde en Kastellan paa Frydenlund; han fortsatte Bestyrelsen efter hendes Forvisning, og Gaarden henlagdes under Rentekammeret. Haven, der var bekendt for sine fortrinlige Frugter, lededes af den dygtige Gartner Peter Holbøll og senere af hans bekendte Søn Frederik Ludvig, der fødtes paa Frydenlund 1765 og fulgte sin Fader i Embedet. Alle Bestræbelser til Trods slugte Slottets Vedligeholdelse og Havens Drift betydelige Pengemidler; efter et Middeltal af fem Aar kostedes der aarlig ca. 2200 Rdr. derpaa, medens Indtægten af Haven kun beløb sig til godt 800, og i 1790 resolverede Kronprins Frederik, at der skulde indbringes Forslag til Slottets Nedlæggelse. Først i Sommeren 1793 var Rentekammeret færdig med sine Overvejelser, der gik ud paa, at man, i Stedet for at rive Slottet ned og sløjfe Haven, lod det hele sætte til offentlig Auktion med Undtagelse af Skoven, der skulde lægges under Forstvæsenet. Og saaledes blev det; den 3. Sept. 1793 holdtes Auktion over Frydenlund, og den svenske Hofsekretær C. A. Boheman fik den tilslaaet for 5850 Rdr.; Rentekammeret vilde dog ikke approbere det lave Bud, og først da den nye Ejer underhaanden bød 7000 Rdr., fik han Skøde paa Gaarden (2. Okt. 1793). I Købet fulgte en Del af den saakaldte »Lille Dyrehave« med den der staaende Træbygning, formodentlig Harsdorffs nye Palæ. At Boheman fik Frydenlund for saa billig en Penge, skyldtes Kronprinsen selv, der ikke fandt det passende, at et kongeligt Slot kom til Auktion mere end een Gang, og derfor blot ønskede, at Salget hurtigt skulde komme i Orden; i sine Erindringer fortæller Boheman uden Blusel, at han »stadnade för högsta anbudet 12000 (!) Rdr.«.

Den nye Ejer var iøvrigt en mærkelig Personlighed; han var Mystiker, Frimurer og noget af en magtsyg Æventyrer. Han gjorde hyppig Rejser til Sverig i dulgte Anledninger og forbavsedede Folk med sine Rigdomme; der opstod de mærkeligste Rygter om, hvorfra de stammede. Alligevel forstod han i

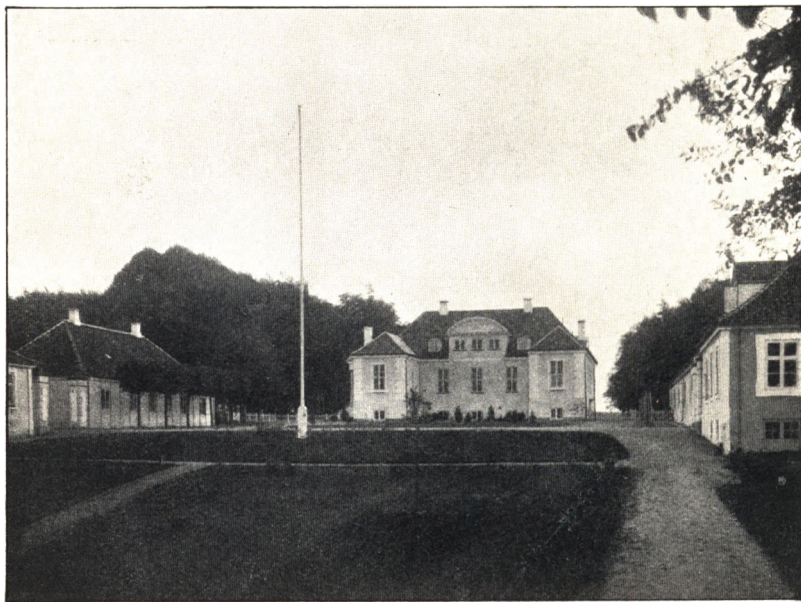
Begyndelsen at indgyde en vis Tillid, der bevirkede, at han fra svensk Side fik Titel af Hofsekretær og at Bernstorff tilbød at gøre ham til Kancelliraad, hvilket han dog beskedent afslog; det bør bemærkes, at det er ham selv, der fortæller det. I flere end een Henseende lignede han vistnok sin Landsmand Carl Ingmann Manderfelt, en Æventyrer, der drev Spioneri og i en Række Aar boede her i Landet, om Sommeren

INDKØRSLLEN TIL FRYDENLUND
(Fotografi)

paa et Landsted ved Øresund, som han kaldte Carlsro. Boheman beskylder denne sin gode Ven for at have spillet ham et lunt Puds; han havde hjulpet ham ud over en truende Tvangsauktion og til Gengæld faaet Pant i hans Møbler og Ejendele, men en skønne Dag forsvandt Manderfelt over Sundet med største Delen af de pantsatte Sager. Ogsaa paa andre Maader støttede Boheman — efter eget Sigende — gode Venner og Bekendte, men fik kun Skam til

Tak. Vennerne kolporterede blot ivrigere de mærkelige Rygter om hans Formues Oprindelse, der bl. a. gik ud paa, at han ved den franske Kongefamilies mislykkede Flugt fra Frankrig skulde have modtaget et Skrin med Juveler til Opbevaring, men selv beholdt Kostbarhederne. Han sværger paa, at det er usandt og paastaar, at han har givet Bernstorff Beviser i

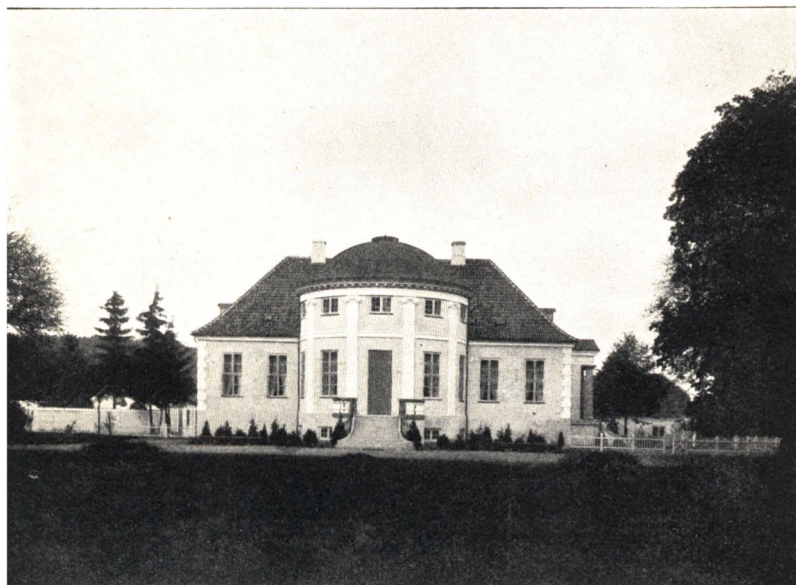

FRYDENLUND, SET FRA NORD
(Fotografi)

Hænde, hvoraf det fremgik, at hans Rigdomme var erhvervet paa en ærlig Maade. Han kom iøvrigt i Bernstorffs Hus, hvor det som bekendt gik meget jævnt til; paa sit Dødsleje gav Bernstorff ham en stor Nøgle, som han formodede hørte til det Skrin, hvori hans Papirer og Beviser gemtes, men han fik aldrig Rede derpaa(!).

Var Boheman saaledes i det hele en noget fordægtig, men tillige ret ubetydelig Person, var han dog en god Ejer for Fry-

denlund, hvor han førte stort Hus. Han holdt Ejendommen vel vedlige og syntes at have sat overmaade Pris paa det lille Slot i de smukke Omgivelser. Naar han fortæller, at han ofrede 20000 Rdr. paa Bygninger og Forbedringer, overdriver han maaske ikke saa stærkt, thi saa vidt vides var det ham, der ombyggede Slottet i den Skikkelse, som vi nu kender det*). Endnu da

FRYDENLUND, SET FRA SYD
(Fotografi)

Boheman købte Frydenlund, laa det gamle ottekantede Lystslot med det lille Spir paa Taget midt i den vidtstrakte Park med de gamle Alléer, Haven og Orangerierne, og den smukke Udsigt fra Altanen over Sundet med de forbisejlende Skibe og den svenske Kyst. Ved Bohemans Restaurering blev det gamle Slot totalt forandret, kun Kuppelbygningen mod Syd,

*) Det nuværende Frydenlund er i hvert Fald bygget mellem 1793 og 1811.

hvori der nu findes Havestue og i første Etage Billardsal, minder om Kriegers ejendommelige Bygningsværk; Murene til den kuplede Udbygning er opført paa Fundamenterne til den gamle Bygnings indvendige Ottekant.

Boheman levede endnu i Slutningen af 1802 paa Frydenlund; det fremgaar af Breve til Gehejmearkivar Thorkelin, som han stod i Venskabsforhold til. Men siden gik det ham ilde; i 1803 arresteredes han i Sverig, udvist og afleveredes til Danmark, men blev ogsaa udvist herfra og maatte lade sine Ejendomme sætte til Auktion (1803). Foruden Frydenlund, der ved Salget indbragte ham 6400 Rdr., ejede han et Hus i Amaliegade.

For Køberne var det en god Forretning, thi Aaret efter afhændede de Frydenlund (ganske vist med Inventar) for 14000 Rdr. dansk Kurant til Birgitte Boye, Enke efter Proprietær Knud Lind; hun beholdt kun Ejendommen et Par Aar, til Foraaret 1806. Frydenlund overgik derefter til Adam Gottlob Wiimh (1759-1836), en driftig Landmand, der havde store Forpagtninger paa Sjælland og som i 1790erne ejede Holtegaard; han solgte Frydenlund 1808 til Overførster Wilh. Bernh. Linstow, der i 1810 udvidede Gaardens Tilliggende med et Stykke af »Lille Dyrehave«, men faa Aar efter (1812) afhændede han hele Ejendommen til Kammerherreinde Munthe-Morgenstjerne, f. Flindt, der kun var Besidder i fire Maaneder, thi samme Aar solgte hun den til Cecilia Schow, f. Bagge, Enke efter Faktor Schow i Frederiksnagor; Fru v. Morgenstjerne blev dog boende paa Frydenlund til Foraaret 1813 og Aaret efter døde hun. Enkefru Schow var Bryggerdatter og meget velhavende. I Febr. 1813 giftede hun sig for anden Gang med Professor H. C. F. Schumacher, hvis tredje Hustru hun blev, og efter Brylluppet lod hun Fru v. Morgenstjerne udstede Skøde paa Frydenlund til sig og sin nye Ægtemand. Da denne nu var bleven formuende, og heller ikke stod paa den bedste Fod med sine Kolleger, nedlagde han sine mange Embeder, bl. a. som Professor ved kirurgisk Akademi, Hofkirurg og Medlem af Frederiks Hospitals Direktion, opgav sin Læge-

praksis i Hovedstaden og flyttede ud til det idylliske Frydenlund, hvor han Resten af sit Liv vilde sysle med Botanikken, hans Yndlingsstudium. Herligheden varede dog kun kort, thi han gjorde sig skyldig i en Forseelse, der i gamle Dage var halsløs Gerning og endnu paa dette Tidspunkt kunde bringe sin Mand i den største Fortrædelighed. Han kunde nemlig ikke modstaa Fristelsen til at jage Vildtet fra Kongens Vildtbane ind paa sine egne Enemærker; en Tjenestekarl angav ham, og han maatte betale 1400 Rdlr. i Bøde for at blive fri for videre Tiltale. Dette skete i Foraaret 1817. Han afbrød da sit Otium paa Frydenlund, flyttede tilbage til Hovedstaden og etablerede sig som Læge; man tilgav ham hurtigt og ved Reformationfesten samme Aar fik han Æresdiplom som Dr. med.; kort efter blev han atter Medlem af Frederiks Hospitals Direktion og Professor ved Universitetet. Han døde 1830 som Etatsraad.

Schumachers Enke beholdt Frydenlund i ti Aar efter Mandens Død, men forsøgte dernæst at afhænde den. Ved en Købekontrakt, der oprettedes i Forsommeren 1840, overgik Gaarden til en Prokurator fra Køge Bendix Kamphövener og dennes Søn, men da de ikke kunde opfylde Salgsvilkaarene og Sønnen huggede ned i Skoven og Alléerne for at skaffe Penge, overlodes Gaarden til Kammerjunker William Halling, som boede der en Del af Sommeren 1840 tilligemed sin Svoger, daværende Kaptajn Fensmark, Christian VIII's Adjutant. Kongen selv besøgte undertiden Frydenlund, og da der stadig var Vanskeligheder mellem Enkefru Schumacher og Kamphövener, skal Kongen — som det fortælles — have tænkt paa at erhverve Gaarden, udvide den ved Tilkøb og skænke den til Fritz Blücher. Disse Planer blev dog ikke til noget, men Kamphövener og Søn maatte til sidst give Afkald paa deres Adkomst til Gaarden, og Hallings Stedfader, forhv. Rektor i Nyborg, Dr. phil. H. O. Bjørn, fik Skøde paa Frydenlund 1841. Han istandsatte den forfaldne Hovedbygning, og under Arbejdet dermed gjorde man et Par mærkelige Opdagelser; ved at gennembryde den tykke Mur i et af Værelserne

fandt man et underligt rundt Kammer i Muren, og under Istandsættelsen af Køkkenet troede man at spore Levninger af en dyb muret Gang — formodentlig tavse Vidnesbyrd om den

FRYDENLUND: TRAPPEPARTI
(Fotografi)

Mystik, Boheman yndede at omgive sig med. Endnu findes paa Frydenlund et Par Himmelsenge i Empirestil, der henstaar i Gæsteværelset og kaldes »Dronning Caroline Mathildes Seng«.

Navnet har dog næppe noget paa sig; hvis de ikke er tilført Gaarden paa et langt senere Tidspunkt, stammer de tidligst fra Bohemans Besiddelsestid. Under Restaureringen i Fyr-
rerne omtales ogsaa, at man ude i Terrænet fandt en Dam med Marmorrand, sandsynligvis et Minde fra Frydenlunds Storhedstid som kongeligt Lystslot.

Dr. Bjørn døde i 1843, og Svigersønnen, Marineløjtnant,

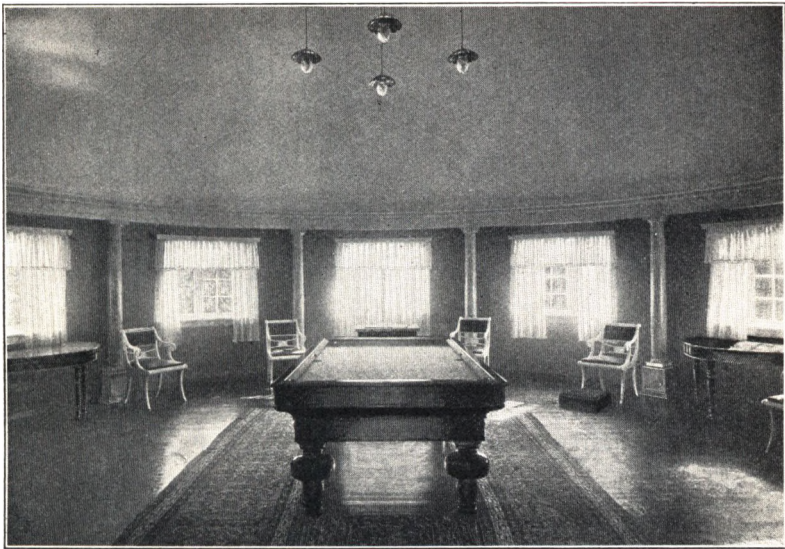
HAVESALEN PAA FRYDENLUND
(Fotografi)

senere Admiral Joh. Ludv. Gottlieb, overtog Gaarden en ganske kort Tid, men afhændede den allerede inden Udgangen af 1844 til Frk. Gertrudine (Dine) Rieffesthal, en velstaaende Apotekerdatter fra Nyborg, som havde været nær knyttet til Rektor Bjørn. Hun fik Skøde i 1846 og beholdt Frydenlund i over tredive Aar. Frk. Rieffesthal var en meget virksom og dygtig Dame, der ihærdigt forbedrede sin Ejendom. Hun købte en betydelig Del af Maglemose, men lagde ikke denne

Nyerhvervelse ind under Frydenlund; hun opførte Bygninger derpaa og drev den som særskilt Ejendom. Frydenlunds Hovedbygning lejede hun ud; bl. a. boede den bekendte Statsmand, Grev Carl Moltke, der i nogle Aar. Frk. Rieffesthal anlagde ogsaa et *Teglværk* paa Frydenlunds Mark og drev det med stor Fordel i Kompagni med en Gaardmand i Trørød. I Halvtredserne gav Statskassen hende Skøde paa *Svinesø* og sammen med den nævnte Gaardejer købte hun samtidig *Gissø*; siden delte de Gissø og Fællesskabet om Teglværket ophævedes. Hun erhvervede ligeledes *Kobberdammen*, der i gammel Tid hørte til Henrik Ehms Kobbermølle. Ved sin Død 1875 efterlod Frk. Rieffesthal sig stor Formue. Flere Legater havde hun oprettet. I hendes Testamente var bl. a. Admiralinde Gottlieb, f. Bjørn, betænkt med en større Sum, og da der desuden viste sig at være meget mere Formue end beregnet og den langt vilde overstige Beløbet af de stiftede Legater, blev Admiral Gottlieb paa sin Hustrus Vegne atter Ejer af Frydenlund, men vilde ikke beholde Gaarden og afhændede den i Sommeren 1875 til Christian den Niendes Adjutant, Kammerherre Ludvig Castenskiold for en Købesum af 200000 Kr. Castenskiold, der senere blev Dronningens Hofchef, døde som Gehejmekonferensraad 1905; to Aar efter gav Enken den nuværende Besidder, Grosserer C. B. Thøgersen, Skøde paa Ejendommen.

Til Frydenlund hører nu et Tilliggende af ca. 80 Tdr. Land; de 10 Tdr. er Skov, medens Park, Have og Gaardsplads indtager ca. 20. Vest for Parken løber Kighanerenden, der skærer Mathildevejen. Rundt om paa Ejendommens Terræn findes opstillet Vaser og Marmorsokler, der har baaret den gamle Slotshaves Billedstøtter, og i den Del af Haven, der ligger i en Forsækning Sydvest for Hovedbygningen, er fundet ældre Bygningsfundamenter. Den nye Ejer har i Aarene 1907-8 ladet Frydenlunds Bygninger underkaste en gennemgribende Restauration under kyndig Ledelse af Arkitekterne Carl Brummer og Mørk-Hansen, der med nænsom Haand har stræbt at bevare den gamle Lystgaard i sin overleverede stilfulde Skikkelse.

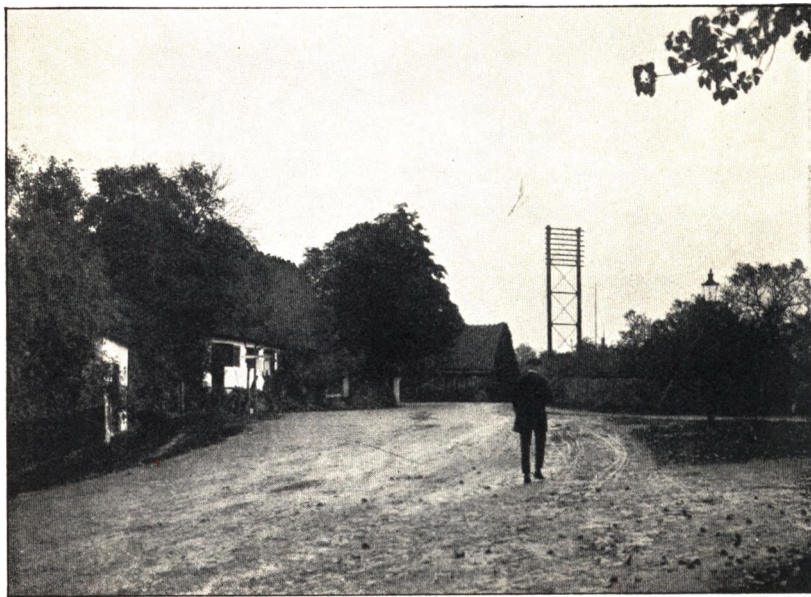
Indkørslen fra Øst til det nuværende Frydenlund markeres af to murede Søjler med et Par vedliggende ældre Smaahuse. Nogle Hundrede Meter længer mod Vest fører Vejen op gennem Gaardens Bygninger og deler Park og Have i to Dele; ved den nordlige Side af Vejen ligger Frugthaven, der indrammer det store rektangulære Vandbassin med en lille Ø i Midten, ved den sydlige Lysthave og Park. Bygningerne ligger i en Halvkreds; længst mod Vest Avlsgaard og Bestyrer-

BILLARDSTUEN PAA FRYDENLUND
(Fotografii)

bolig, mod Øst Funktionærboliger m. m., og midt imellem, men længere tilbage fra Vejen Frydenlunds Hovedbygning. Den bestaar af en eenetages Hovedfløj med Kælder og højt, afvalmet Tag, dækket med sorte glasserede Tagsten; to Sidefløje med lavere Rejsning skyder sig ud mod Nord, og Bygningens Midterparti indtages til denne Side af en bred muret Kvist med buet Tag; mod Øst Hovedindgangen, flankeret af Søjler, der bærer en Frontispice, og mod Syd domineres Facaden

helt af den skønne halvrunde Udbygning. Dens Mure, der er ført op over Hovedbygningens, er prydet af Pilastre med Kapitæler og bærer kobberbelagt Kuppeltag; fra Udbygningen er Nedgang til Haven ad en bred Stentrappe, og foran breder sig den vidtstrakte Park med Udsigt over det fjerne Agerland og Skoven. Portalen ved Hovedindgangen og den monumentale Havetrappe er ny. Af Rummene indvendig lægger man

PARTI FRA TRØRØD
(Fotografi)

Mærke til det smukke Trappeparti og den runde Havesal i Empirestil med Kaminnischer og ovale Dørstykker, udførte bl. a. af N. V. Dorph; oven over Havesalen ligger det ejendommelige Rum, der benyttes til Billardstue.

Nordvest for Frydenlund ligger Trørød Skov og langs Skovens Nordside strækker den store *Maglemose* sig mod Øst til Vedbæk, mod Nord til Henriksholm og mod Vest ind i Frederiksborg Amt til Sandbjerg Østerskov. Paa de mægtige Arealer er ingen videre Bebyggelse; kun en enkelt lille Gaard, den af Frk. Rieffesthal oprettede *Maglemosegaard*, ligger i Skovbrynet paa Nordsiden af Trørød Skov.

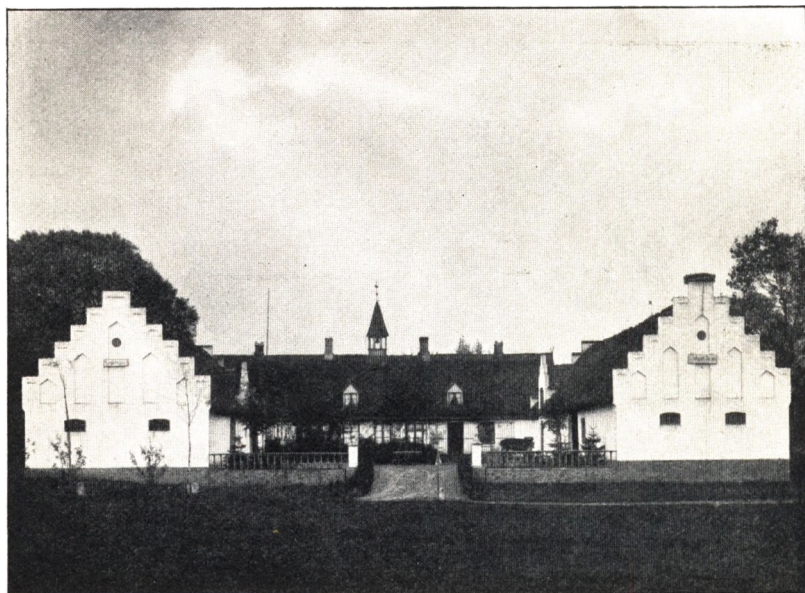

GAARD I TRØRØD
(Af Ejeren kaldet "Trørødgaard"; Fotografi)

Vest for Frydenlund ligger *Trørød By*, en venlig Landsby med flere større Bøndergaarde, en Del gamle maleriske Huse og adskillige moderne Villaer, navnlig over mod Trørød Skov; Skoven og den nære Strand lokker Sommergæsterne til. I Byens umiddelbare Nærhed ligger Frydenlund Holdeplads paa Lyngby-Vedbæk Banen.

Trørød By hører til Søllerød Sogns ældste Landsbyer og

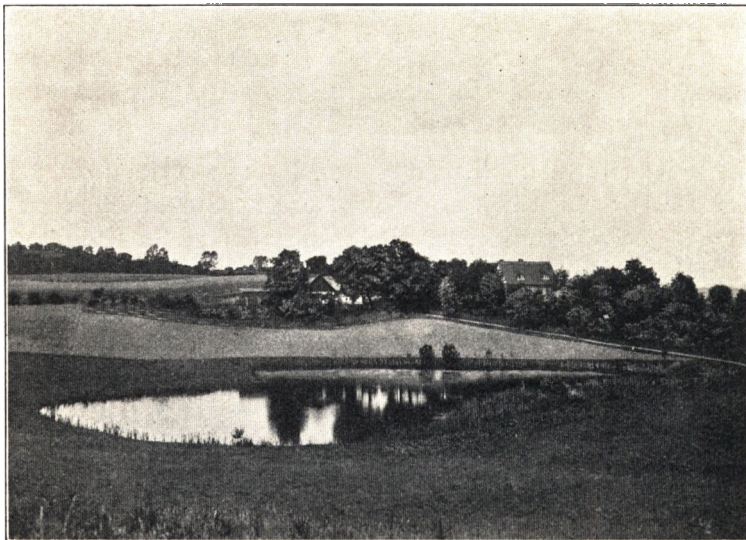
nævnes allerede i Middelalderen; den kaldes da Thyruth og Navnet holder sig nogenlunde uforandret til ned i det attende Aarhundrede. Omkring det følgende Aarhundredes Begyndelse hedder Byen jævnlig Tryggerød, en Forvanskning, der i Lighed med Betegnelsen Skovsborg en Tidlang var gængs og endnu gaar igen i Matrikulskortene, da den ny Matrikulering

GAARD I TRØRØD
(Af Ejeren kaldet »Krogholmgaard«; Fotograf)

netop fandt Sted paa dette Tidspunkt. -- Byen laa i det syttende Aarhundrede i den kongelige Vildtbane og indeholdt syv Bøndergaarde og nogle Huse; i den saakaldte »Stokkevads Vang« Syd for Trørød laa en lille Sø, der var besat med adskillige Slags Fisk og hørte til Enkedronningens Domænegods. Om denne Sø er identisk med en af dem, der senere laa under Frydenlund, er uvist.

Af Byens Gaarde kaldes nu een »Trørødgaard« (ca. 65 Tdr. Land), en anden har Ejeren tillagt Navnet »Krogholmgaard«, et Navn, der iøvrigt hører hjemme paa Egnen; Krogholms Enge, der ligger mellem Kohave Skov og Trørød By, nævnes allerede i ældre Tid. »Krogholmgaard« er udstyret med kam-takkede Gavle, Blindinger og Tagrytter paa Stuehuset, saa den ligner en hel Herregaard en miniature; ikke destomindre er den ganske nyindrettet, og dens ydre Skikkelse har ingen historisk Fortid; den anvendes for Tiden af »Studenternes sociale Sekretariat« til Landophold for gamle, fattige Mennesker.

PARTI FRA SOGNEGRÆNSEN VED RODESKOV
(Fotografi)

SANDBJERG BAKKER OG HOLTE

I Søllerød Sogns nordlige Del mellem Rudeskov og Maglemose er Agerlandet fremherskende; overalt møder Øjet de grønne Marker, der strækker sig hen over det bølgende Jordsmon, hvor smaa Bakkedrag og lavereliggende Dalstrøg veksler. Egnen hører til Sognets mindst bebyggede; ved Nordgrænsen mod Frederiksborg Amt ligger et Par Gaarde, *Elleslette Gaard* og *Malkegaard*, og desuden nogle Villaer og Huse hist og her, men Antallet er ikke stort. Over mod Rudeskov hæver Terrænet sig i Sognets højeste Punkt, *Sandbjerg Bakker*. Strækningen langs Skovens Østgrænse er iøvrigt rig paa skønne landskabelige Partier: Idyller med venlige smaa Huse, Bakker og smilende Smaasøer, skærmet af de gamle Træer, hvis mægtige Kroner hvælver sig bag Skovens høje Stengærde.

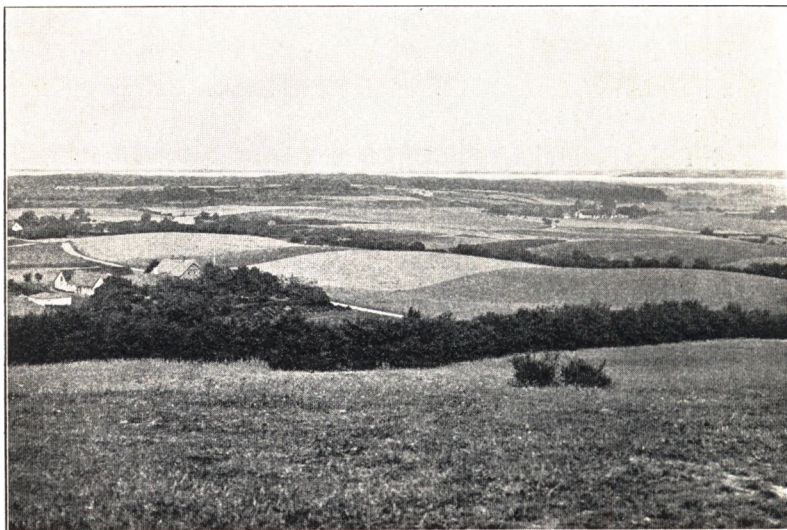
Sandbjerg Bakker ligger i Sognets nordvestlige Hjørne, tæt op mod den nordlige Sognegrænse og Rudeskov. Den østligste Bakke er den højeste; Toppen ligger 85 Meter over Havfladen og bærer et fredet Generalstabsmærke. En Sommerdag, naar Luften er klar, er Udsigten herfra vidunderlig. Mod Nord ligger Gyngehuse og Sandbjerg By i Frederiksborg Amt og længer ude i Synskredsen Folehave Skov og Hørsholm; mod Øst har man Vedbæks lange Række af Villaer bag Maglemoses side Enge, og udenfor ligger det blaanende Sund, hvor man hinsides Hveens høje Kyst øjner Skaanes Land; mod Sydøst Holte og Nærum med Dyrehavens Trætoppe bag, og mod Syd, langt ude, fortoner Hovedstadens Taarne og Tind der sig i Horisonten.

Tæt forbi Sandbjerg Bakker fører Vejen Nord fra ned til *Holte By*, en Række maleriske Huse paa begge Sider af Landevejen, mest ældre straatækte Bygninger med enkelte nyere iblandt, saaledes Holte Forskole, opført 1901. Byen bærer et tiltalende landligt Præg, men er ikke stærkt søgt som Sommerholdssted, da den ligger ret afsides for de moderne Kommunikationer. Den hører ligesom Trørød til Sognets ældgamle Landsbyer, og synes tidligere at have haft en vis Betydning, da den laa ved alfar Rejsevej. Som Bondeby betragtet var den betydelig i ældre Dage, navnlig var Husmændenes Antal stort (ca. 1688: 7 Gaarde, 20 Huse). Egnen om Holte var meget mere skovrig end nu.

I ældre Tid kunde Byen opvise i hvert Fald eet bekendt Lyststed. I Midten af det attende Aarhundrede havde Amtsforvalter Chr. Juel et Landsted i Holte, som han selv havde ladet bygge og indrette med »en liden plaisant Have«; fra Huset var Udsigt lige til Stranden. Juels Enke giftede sig senere med Lægen, Prof. B. J. de Buchwald; hun overlevede ogsaa sin anden Ægtefælle og ejede endnu Landstedet midt i 1770erne. Ved Begyndelsen af det næste Aarhundrede havde den bekendte Historiker, Abraham Kall, Sommerbolig i Byen: hans Lyststed, der formodentlig er det samme som Juels, laa

Vest for Gaden. Ogsaa flere andre af Holte Bys mange Huse benyttedes den Gang af Landliggere. Midt i det nittende Aarhundrede var der tillige et Kalkbrænderi.

I Byens sydlige Del ligger *Holtegaard*, hvis Historie gaar langt tilbage i Tiden. Fra gammel Tid var det en Fæstegaard under Kronen, den største i Holte By. Gaarden synes at være sluppet nogenlunde uskadt ud af den almindelige Ødelæggelse under

UDSIGT MOD ØST FRA SANDBJERG BAKKE
(Fotograf)

Svenskekrigen, og tilhørte paa dette Tidspunkt Skovfoged Hans Merckel, hvis Fader, gamle Hans von Schmalkalden, havde været Foged paa Københavns Slot i 36 Aar; selv havde han i nogle Aar tjent Christian den Fjerde som Foged i »Haven« (Ϸ: Rosenborg), og siden Frederik den Tredje som Fiskemester i et Tidsrum af seks Aar. Som Ejer af Holtegaard havde han (som det synes fra 1669) Privilegium paa at skaffe Øl til Sognets Kroer mod Erlæggelse af en aarlig Afgift.

Efter Hans Merckels Død solgte Arvingerne Gaarden til

Thomas Jensen Dobbelsten, islandsk Købmand og Brygger i København; han overtog Gaarden i en forfalden Tilstand, men fik til Gengæld Løfte om Forgængerens Begunstigelser for at opveje, hvad han maatte ofre paa at sætte den i Stand. I 1675 tog han Fæstebrev paa Gaarden, og heri tillagdes der ham Ret til at forsyne Sognets Kroer med Øl, Brændevin og Tobak; Kromændene maatte ikke købe Øl andet Steds. Paa budet blev dog i Begyndelsen ikke holdt strengt efterrettelig,

UDSIGT MOD ØST FRA SANDBJERG BAKKE
(Fotografi)

og navnlig Kromanden i Vedbæk, Peter Boelsen, gjorde Brud paa sine Forpligtelser ved selv at brygge det Øl, der udskænkedes i hans Kro, men da Enkedronningen i 1680 konfirmerede Thomas Jensens Fæstebrev, blev hans Eneret slaaet fast. Iøvrigt var dette Privilegium ikke en blot og bar Benaadning for Fæsteren paa Holtegaard, det var nok saa meget til Fordel for Herskabet, som paa denne Maade fik en sikker Køber til det indkomne Landgildekorn og opnaede en god Pris derfor: Thomas Jensen var nemlig forpligtet til at aftage Kornet til

højeste Kapitelstakst. En Del oplagrede han paa sin Gaard for at gøre det i Malt, en Del lod han føre til København, og tit maatte han modtage mere end han havde Brug for og afhænde det med Tab.

Efter Enkedronningens Død bifaldt Kongen 1689 denne Ordning; Kroerne i Søllerød Sogn og Hørsholm Birk (der allerede tidligere var inddraget under Eneretten) skulde købe

HOLTE GADE (Fotograf)

Drikkevarer paa Holtegaard, og Thomas Jensen var fri for Afgift; det Privilegium, der Aaret i Forvejen var tildelt Kroejeren i Rungsted, skulde dog respekteres, og desuden indskrænkedes Kroernes Antal ved et kgl. Reskript af 1688. Men i det store og hele stod Holtegaards gamle Privilegium ved Magt mere end et Aarhundrede igennem. Heller ikke Bønderne maatte brygge og brænde til et større Forbrug; det Øl, de havde fornødent ved Bryllupper, Barsler eller Majgilder, skulde købes paa Holtegaard, og ingen maatte under ti Rigsdalers Bøde

have Brændevinshatte eller Destillerepander i Huset; senere (fra 1732) blev Overtrædelserne straffede med Træhest eller Fængsel. Hørsholm Birk udskiltes fra Holtegaards Privilegium, men Søllerød Sogn var vedblivende undergivet de trufne Bestemmelser.

Holtegaard indtog fra Thomas Dobbeltens Tid en frem-skudt Plads blandt Sognets Gaarde; ikke blot skyldes det ham, at Ejendommen beholdt sit værdifulde Privilegium, men tillige forbedrede og udvidede han Bygningerne, opførte store Lader til Landgildekornet og anlagde otte Fiske-damme, der endnu laa til Holtegaard i første Halvdel af det nittende Aarhundrede, men nu alle er udtørrede. Efter en af dem har det lille Vandløb, Vejdamsrenden, sit Navn. Gaarden havde allerede i Thomas Dobbeltens Tid ca. 18 Tdr. Hartkorn. Da han døde, fik Svigersønnen, Overjæger Johan Berend Clodi, Holtegaard til Købs af de øvrige Arvinger, og i Begyndelsen af 1697 fik han og hans Hustru Livsbrev paa Gaarden i Betragtning af sin lange og tro Tjeneste ved det kgl. Jagtvæsen. Aaret efter fik han den overdraget som Selvejendom (Skøde af 29. Oktbr. 1698) mod at afstaa en jordegen Bondegaard uden for Sognet, og begyndte en omfattende Istandsættelse. Men kort efter lagdes Gaarden i Aske; han mistede en betydelig Del af sin Formue og maatte sætte sig i stor Gæld for at faa den bygget op igen. Som en ringe Erstatning for det Tab, han led, gav Kongen ham 1699 ligeledes Selvejerret til de Fiskedamme, Svigerfaderen havde anlagt.

Johan Clodi var stærkt optaget af sin Hoftjeneste, men delte Embedsmændenes sædvanlige Lod i hine Tider, og havde Vanskeligheder med at faa den Løn, der tilkom ham. I 1711 besværede han sig over, at han i halvandet Aar ikke havde faaet en Skilling af sin Gage, men ikke desmindre havde fuldt op at tage Vare, da Herskaberne navnlig opholdt sig i disse Egne; »jeg kan med Sandhed sige,« skriver han, »at jeg i en tre Fjerdingaar fast ikke en Dag til Ende har været i mit Hus.« Han døde som Jægermester og Overførster. Enken, Anne Sofie Dobbeltens, afhændede Holtegaard til Verner

Berndt Clodi, der ligeledes var Overførster og allerede er nævnt i Forbindelse med Luxdorps Gaard i Nærum; men førend Købet blev bragt i Orden, var Anne Dobbelsten blevet saa »udisponeret«, at hun ikke kunde fuldføre Overdragelsen eller bestyre sine Midler, hvorfor Slægt og paarørende Venner maatte træde til og give ham Skøde paa Gaarden (1719).

Hun kom dog snart til sin Forstand igen og giftede sig faa Aar efter. Holtegaard har hun aabenbart faaet tilbage, thi i

HOLTEGAARD: THURAHS HOVEDBYGNING, SET FRA LANDEVEJEN
(Fotografi)

1730erne ejedes den af hendes anden Mand, Etatsraad Rasmus Rasmussen, der beklædte Stillinger som Assessor i Højesteret og i Hofretten, og desuden var Sekretær i Danske Kancelli. Der var nu tillige *Kro* ved Holtegaard og en Del Huse, hvis Grund dog ikke hørte Gaarden til; et af dem hed »Skyttehavehuset«, et andet »Krekilde-Huset«*).

*) *Krekilde*, der i det attende Aarhundrede forsynede Holtegaard med Ferskvand, nævnes hyppigt. Kilden laa i Hestehavevang og er formodentlig den samme, som nu kaldes *Trekilde*.

Endvidere laa der til Holtegaard en Eng, kaldet *Maglemose*, men det har næppe været hele det vidtstrakte Areal, der nu indbefattes under dette Navn; Etatsraad Rasmussen havde købt Engen af Justitsraad Diederich Seckman. I 1735 maatte han af »nødvendige Aarsager« sælge det hele og Fru Karen Solgaard, Baron Gersdorffs Enke, blev nu Ejerinde til Holtegaard. Hun var Rektordatter fra Holstebro og meget velhavende. En mærkelig Dame var hun forøvrigt; fire Gange var

HOLTEGAARD: THURAH'S HOVEDBYGNING, SET FRA HAVEN
(Fotografi)

hun gift, sidst med Stiftamtmand Rudolph Gersdorff, og er endnu i sin Fødestavn i Folkemunde for sit rigt bevægede Liv og sin jævne Færd ved Hoffet.

Karen Solgaard besad dog ikke Holtegaard i nogen læn- gere Aarrække. I 1742 overdrog hun den til Hofmaler Johan Jørgen Lassen, som atter ved Skøde af 11. Juni 1756 afhændede den til Generalbygmester Lavrids de Thurah, Holtegaards berømteste Ejer og for saa vidt uløselig knyttet til Gaardens Historie, som den smukke og fornemme Hovedbygning med

sine skønne, rene Linjer i Arkitekturen, skyldes ham, og endnu den Dag i Dag staar som et Minde blandt mange andre om hans betydningsfulde Virksomhed i dansk Bygningskunst.

Thurah døde allerede i Eftersommeren 1759 og naaede altsaa lige at se sin nye Lystgaard opført og faa tilendebragt Anlægget af den store, smukke Have, der ikke blot var prydet med Alléer, Buegange, Lysthuse og Vandspring, men endogsaa rummede et Menageri. Efter Bygmesterens Død sattes Holtegaard i sin ny og bedre Skikkelse til Auktion i Foraaret 1760 og købtes af Grev Chr. Dittl. Reventlow († 1775) til Christianssæde for henimod 13000 Rdr., men samme Aar overdrog han den til sin Sekretær Johan Eilitz og Jomfru Cathrine Marie Petersen.

Eilitz døde 1802 som Kancelliraad i en Alder af 80 Aar. Holtegaard havde han dog forlængst afhændet; han sad som Ejer i en Række af seksten Aar, men bortskødede derefter (1776) Thurahs smukke Gaard til Jacob Schnell, en fremragende Nordmand og tillige Besidder af Næs Jernværk i Norge. I hans Tid foregik en meget væsentlig Forandring i de ejendommelige Forhold, der fra gammel Tid knyttede sig til Holtegaard; han udflyttede Kroen og dermed tillige Gaardens Bryggeri og Brændevinsbrænderi, opførte Bygninger til disse Virksomheder ved den nye Kongevej, lige ved den saakaldte Røjels Bom, og afhændede senere baade Kro og Privilegium. Selve Gaarden beholdt han til Foraaret 1794, da han overdrog den til Kammerraad Adam Gottlob Wiimh, der tidligere er omtalt som Besidder af Frydenlund. Denne Ejer iværksatte en Forandring, der var endnu mere gennemgribende end Forgængere; kort efter at han selv havde erhvervet Holtegaard, udskilte han Ladegaarden og det meste af Hartkornet og bortsolgte det særskilt (1795) til Frands Stæhr paa Lykkesholm (den bekendte Gaard paa Frederiksberg), medens han selv beholdt Lystgaarden. Inden Aarhundredets Udløb blev Holtegaard dog atter samlet. I Maj 1799 købte nemlig Kammerjunkeren Knud Fred. Juel samtidig Lystgaarden af Wiimh og Ladegaarden af Stæhr.

Hadve Holtegaard saaledes, navnlig i sidste Halvdel af det attende Aarhundrede, hyppig skiftet Besidder, blev dette i endnu højere Grad Tilfældet i det nittende; Ejerne sad gennemsnitlig kun en halv Snes Aar ved Gaarden. Blandt denne Mangfoldighed af Ejermænd kan nævnes Grev Fred. Gottschalck Knuth (fra 1866-72) og Efterfølgeren Justitsraad Lars Trolle, hvis Enke overdrog Holtegaard til Brygger Erhard Kogsbølle i Aaret 1882; til Gaarden laa der den Gang 330 Tdr. Land.

Brygger Kogsbølle lod straks efter sin Tiltrædelse opføre en ny Avlsgaard (1883-84) med moderne Stuehus i Villastil og store, solide og rummelige Udbygninger; han optog tillige paany Holtegaards gamle Traditioner ved Oprettelsen af et Bryggeri, der anlagdes 1886-87 nær ved Trørød By og endnu er i Drift. Men han skilte atter den gamle Gaard. I Slutningen af 1897 afhændede han *Avlsgaarden* med de tilliggende Huse og langt den overvejende Del af Jorderne til Veksellerer, Etatsraad N. J. Thomsen, og denne Del af Holtegaard, hvis Bygninger ligger Nord for Thurahs Hovedbygning, var siden paa den rige A. F. Ibsens Hænder; den nuværende Indehaver er Sogneraadsmember P. H. Christensen, der overtog Gaarden i 1905.

Lystgaarden med den gamle Hovedbygning beholdt Kogsbølle endnu en kort Tid, men solgte den i Aaret 1900 til N. H. Andersen, Direktør for »Østasiatisk Kompagni«; med denne Del fulgte henimod elleve Tdr. Land, indbefattende den store Have og »Marienhøj«. Etatsraad Andersen ofrede meget paa Ejendommens Forskønnelse; Hovedbygningen lod han restaurere, udvidede Haven og købte to Bøndergaarde, til hvilke han 1906 lod opføre en ny Avlsgaard (Arkitekt Tvede). For nylig har han atter skilt sig ved den gamle Hovedbygning; den er med tilhørende Lysthave (ca. 15 Tdr. Land) solgt til Grosserer Axel Dahl i Begyndelsen af indeværende Aar.

Thurahs Hovedbygning, som den nu ligger, bestaar af en lang eenetages Fløj med høje Vinduer og højt Tag, dækket med sorte glasserede Tegl; til begge Sider to lavere Pavilloner

med spidst opløbende Tag, der skal være yngre end Thurahs Tid. I det Ydre er ved sidste Restauration ingen væsentlig Forandring sket. Over Hovedindgangen mod Vejen er Frontispice, og paa Tagrygningen et lille Klokketaarn med Ur. Den mindste Klokke bærer en Indskrift, hvoraf det fremgaar, at Bygmesteren har ladet den støbe til Holtegaard i Aaret 1756, medens Inskriptionen paa den store beretter, at Chri-

KOHAVE SKOV MED OPDRAGELSESHJEMMET SKOVLY
(Fotografi)

stiane Maria Kiærskiold, Thurahs anden Hustru, lod den støbe Aaret efter. Mod Parken bærer Bygningens Midterparti en Balustrade over Havestuedøren, der fører ud til en aaben, muret Veranda med Stentrappe. Mod Vejen ligger Gartnerbolig, Stald og Udhuse, mod Syd Driverierne og Etatsraad Andersens nye Haveanlæg.

Bygningens Indre er i det store og hele moderne, men i en tillempet Stil, der staar godt til det Ydre; Havesalen er

navnlig tiltalende. I Kælderens sydlige Ende er bevaret et tøndehvælv Rum fra ældre Tid.

Foran Hovedbygningens Vestfacade er en rund Græsplæne med gammelt Solur. Haven, der strækker sig Øst for Hovedbygningen og hvorfra der er Udsigt over Øresund, begrænses til begge Sider af en enkelt Række gamle Linde og i Baggrunden af en dobbelt. Fra det nordøstlige Hjørne er gennem et lille Grankrat Opgang til Lystskoven »Marienhøj« (ca. fire Tdr. Land), der ligger smukt paa en høj Bakke. Øverst et rundt Udsigtsplateau, omgivet af høje Linde; ellers bestaar Skoven af Bøg.

Til Holtegaard hører *Kohave Skov*, Nordøst for Marienhøj, tæt ind ved Trørød By. Skoven er ca. 20 Tdr. Land stor, bestaar af Bøg og ligger i et smukt kuperet Terræn med Bakker, Kær og Smaadamme. Ved Indgangen et lille Hus, Kohavehuset*) kaldet, og længer oppe i Skoven en Kilde. I Udkanten ned mod Trørød By findes en lav Gravhøj fra den senere Stenalder med ret velbevaret stensat Grav, men uden Dæksten. Graven er fredlyst 1908.

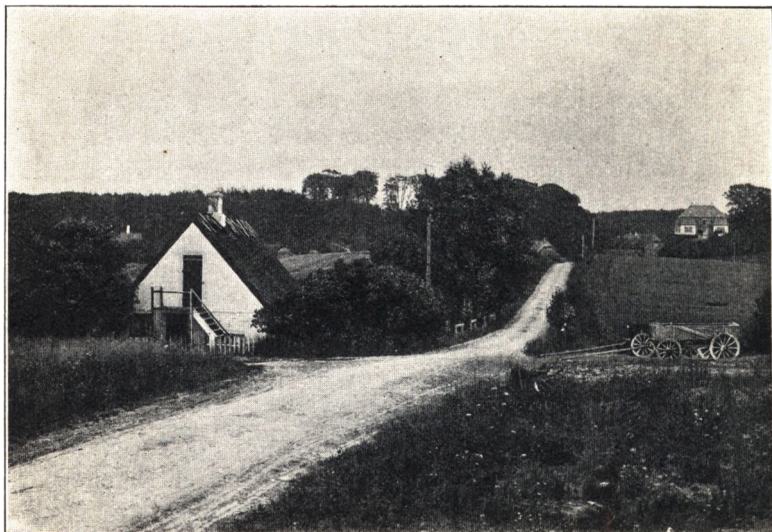
Ved den modsatte Ende af Kohave Skov, over mod Holte By, ligger *Skovly*, en Afdeling af Magdalenehjemmet, indviet 1908 og indrettet til Opdragelseshjem for ulykkeligt stillede Pigebørn. Del bestaar af to Bygninger af et tiltalende Ydre; den største rummer 21 unge Piger, fordelt paa tre Afdelinger, den mindre 14, fordelt paa to.

— —

Holte By er Knudepunkt for flere af Sognets Veje, der navnlig i ældre Tid var stærkt befærdede Færdselsaarer; mod Nord fører Vejen gennem Holte By til Sandbjerg, mod Nordøst langs Kohave Skov til Trørød og Vedbæk, og mod Øst forbi Buskehøj og Egebæk Gaard gennem et naturskønt Terræn til Rundforbi og Skodsborg. Mod Syd løber Vejen forbi Attemose Bakker paa Østsiden af Søllerød Kirkeskov og videre

*) Kohavehuset kaldtes i tidligere Tid et lille Hus, der laa længer mod Øst, paa den anden Side af Vejen.

over Brede til Lyngby. Partiet ved Attemose er af usædvanlig Skønhed; nede ved Mosen ligger Attemosegaard i en Dal, og paa Vejens modsatte Side Bakkerne, hvorimellem der aabner sig glimrende Udsigter over det tilgrænsende Landskab. Her, paa Attemose Bakker, maa aabenbart det runde Udsigts-taarn have ligget, som Dannelskjold-Samsøe lod opføre omtrent samtidig med Søllerødgaard, men som formodentlig ikke

PARTI FRA VEJEN MELLEM HOLTE OG RUNDFORBI
(Fotografi)

har staaet længe. Det var ti Alen højt og opført af Kampesten; forneden var indrettet en Grotte, øverst oppe en Altan med storslaaet Udsigt. Til Altanen førte en Snekkegang uden paa Bygningen. Bønderne undrede sig saare over den mærkværdige Indretning og gættede paa et nyt Babelstaarn, som de havde set det i Kobberne til deres gamle Bibler, eller i hvert Fald en Efterligning af Rundetaarn i København, og først da de saa Hans højgrevelige Excellence gøre Brug deraf »som en liden Retraite og for hans Plaisir«, forstod de Meningen

dermed. — Endelig udgaar fra Holte Vejen til Øverød Vest om Kirkeskoven, og her ligger lige ved Byen *Langkærgaard* med smukke velholdte Bygninger og en stor pyntelig Have.

NYHOLTE KRO, SET FRA JERNBANEN
(Træsnit fra 1864)

NYHOLTE OG RUDERSDAL

DA de nye Kongeveje og andre store Færdselsaarer gennem Landet, som man havde begyndt at anlægge i 1760erne, efterhaanden blev færdige, aabnedes samtidig Kongevejene for den almindelige Færdsel, men den vejfarende maatte betale Afgift for at faa Lov til at passere, og derved yde sin Skærv til Vejenes Vedligeholdelse. I Foraaret 1777 var Fredensborg-Vejen saa vidt fuldført, at man kunde skride til en fast Ordning af det nye System med Erlæggelse af Passagepenge. Afgiften bortforpagtedes ved Auktion. Der var opsat to Bomme, en ved Vibenshus og en anden ved Lyngby; ved den første, man passerede, skulde man erlægge Afgiften og fik samtidig et Tegn, der gav Adgang gennem den næste. Selve Bommen bekostedes for kgl. Regning, Bomhusene var Forpagterens, men opførte efter Autoriteternes Forskrifter. Disse

Smaahuse var grundmurede, otte Alen i Kvadrat og rummede foruden Forstuen et lille Rum med Køkken.

I 1786, da flere andre Veje var bleven færdige, revideredes Bomindretningen. For hver Mil skulde der sættes en Bom og betales hver Gang, man passerede den. Paa Fredensborg-Vejen blev Bommen ved Vibenshus staaende, den anden blev rejst ved Vangede, den tredje hinsides Geels Skov neden for Bakken, omtrent hvor den nu staar. Navnlig i Begyndelsen var Forpagterne lige saa ivrige efter at forøge Indtægterne som de vejfarende var for at slippe fri for Afgift eller komme igennem saa billigt som muligt; kunde man ikke blive enige, sloges Bommen ned, indtil de rejsende blev »rimelige«. Kort efter at Bommen ved Geels Skov, som Folk kaldte *Røjels Bom*, var opsat i Foraaret 1786, begyndte Klagerne. Ejerne af de store Lyststeder i Søllerød var med Rette misfornøjede over, at Forpagteren lod dem betale, naar de drejede af umiddelbart før hans Bom og ikke kørte igennem. Men ogsaa paa anden Maade var der idelig Tvistigheder; snart var der Strid om Takstklasserne, snart besværede Bommændene sig over, at Posterne tog fremmede Køretøjer med som »Bivogne« og snart var det galt med Vognene fra Dronninggaard, saa Etatsraad de Coninck højtideligen maatte indanke Sagen for Rentekammeret, hvilket gav Bomforpagteren Anledning til en spydig Bemærkning om, at »saa lidet som Hr. Etatsraaden for sin egen Regning ser paa Penge til nye Indretninger ved Dronninggaard, saa nøje regner han det med sin Forpagters saakaldte Møg- eller Gødningsvogne«; den Art Vogne maatte nemlig passere frit, men Forpagteren paa Dronninggaard var en praktisk Mand, der altid lod forskellige Pakkenilliker følge med. »Det er utroligt,« hedder det videre, »hvor mange Inventioner, Folk har lært, for at undgaa enten det hele eller det halve af det, som i Bompengere rettelig bør erlægges.« Og heri havde Bomforpagteren sikkert til Dels Ret, thi hele dette Beskatningssystem vandt aldrig Tilfredshed i Befolkningen.

Til Trods for Afgiften var Færdselen livlig paa den nye Kongevej; den var meget bedre anlagt end de gamle Veje, og

førte lige til Maalet uden Sving og Krumninger. Vejen over Holte og Sandbjerg tabte derved sin Betydning, og Kroen, der hørte til Holtegaard, mistede sin Søgning. Gaardens daværende Ejer, Jacob Schnell, der var en meget forretningsdygtig og tillige formaaende Mand, besluttede derfor — som kortelig berørt foran — allerede i Sommeren 1786 at udflytte Kroen til den nye Kongevej ved Røjels Bom, og Rentekammeret gav sit Minde dertil. Ganske vist laa Rudersdals Kro i Nærheden, men den havde ved Kongevejens Aabning vundet store Fordele. Man tillod, at det gamle privilegerede Ølbryggeri paa Holtegaard og Brændevinsbrænderiet udflyttedes til den nye Plads, men for Kroens Vedkommende tog man et meget væsentligt Forbehold. I 1778 havde Amtsforvalteren udpeget Holte Kro som en af dem, der ikke var nødvendige mere; den skulde derfor nedlægges, naar Schnell afhændede Gaarden, om den end flyttedes bort fra Holte By. Kroprivilegiet opfattedes nemlig, i Modsætning til de to andre Privilegier, som en personlig Bevilling for Ejeren.

Jacob Schnell gjorde store Anstrengelser for at faa dette Forhold ændret, og derved sinkedes Kroens Udflytning. Men det lykkedes ikke at faa Rettigheden til Krohold overført til de fremtidige Ejere af Holtegaard. Ikke blot Kromanden paa Rudersdal, men ogsaa hans Kolleger i »Lundehuset«, i »Store Kro« og »Holland«^{*)}, to bekendte Kroer i Lyngby, gjorde hvad de formaaede for at hindre den nye Kros Anlæg, og endnu i den ellefte Time, da Schnell i Marts 1788 begyndte at hidføre Materialer til Byggepladsen, henstillede Konkurrenten paa Rudersdal, at man skulde forbyde Foretagendets Iværksættelse. Men det lykkedes ikke, og den nye Kro var snart en Kendsgerning; den bestod af en eenetages Hovedbygning paa femten Fag med en Tilbygning paa den østre Side og mod Nord en Rejsestald og et Bryggerhus. Schnell lod en Forpagter drive den; den tog Navn efter Bommen, og kaldtes populært *Røjels Kro*.

*) Saaledes kaldtes den i Almindelighed; dens egentlige Navn var »Hold-an«.

I 1790 afhændede Jacob Schnell den nye Kro og tillige Holtegaards gamle Rettigheder til at brygge og brænde; først da synes Brændevinsbrænderiet at være udflyttet fra Holtegaard. Retten til at forsyne Bønder og Kroer i Søllerød Sogn med Drikkevarer stod stadig ved Magt, men Rudersdal og Søllerød Kro havde frikøbt sig for disse Forpligtelser. Den nye Ejer hed Jens Madsen Dreyer, og det følgende Aar fik han Bevilling til fortsat Værtshushold paa Stedet, men kun saa længe Jacob Schnell var Ejer af Holtegaard; da denne i 1794 afhændede Gaarden, maatte han derfor kort efter aflevere sin Bevilling, der blev kasseret. Det lykkedes ham ikke at opnaa en yderligere Forlængelse, men til Trods herfor drev han Virksomheden i Smug, og blev faa Aar efter dømt for ulovligt Krohold.

Efter Kroens Nedlæggelse fortsattes Bryggeriet og Brændevinsbrænderiet under Navn af *Nye Holte Bryggergaard*. Dreyer tilkøbte (1797) en opryddet Eng Vest for Røjels Bom og et Stykke Jord mellem Vejle Sø og Geels Skov, der hvor nu Jernbanestationen ligger. Sønnen Hans Chr. Dreyer solgte Bryggergaarden i Aaret 1800, og et Par Aar efter blev den sat til Auktion. To Gange kom den under Hammeren; første Gang blev den tilslaaet Guldsmed Mads Sørensen Dreyer i Hillerød, men da han ikke præsterede Kaution for Købesummen, blev ny Auktion berammet; anden Gang solgtes Nye Holte Bryggergaard (18. Juni 1802) til Urtekræmmersvend Christopher Nimb fra København.

I de følgende halvfjerdsindstyve Aar var Slægten Nimb knyttet til Nyholte. Egentlig var det Faderen, der stod bagved, da Sønnen Christopher overtog Bryggergaarden; den gamle Jens Nimb, der først døde 1824 i en Alder af 84 Aar, var Brændevinsbrænder i København og en velstaaende Mand. Han havde en Gaard i Teglgaardstræde, hvor Bedriften var installeret; Gaarden gik op i Luer under den store Ildebrand i 1795, men blev atter opført. Paa en Maade var han knyttet til Sønnens nye Besiddelse, thi han var Bomforpagter i stor Stil og allerede i Begyndelsen af 1790erne havde han

ikke blot Røjels Bom, men ogsaa de to andre, der laa nærmere ved Hovedstaden, i Forpagtning; senere overtog han Bommen ved Roskilde Landevej og Amager Bom. Efterkommerne tog denne Virksomhed i Arv efter Jens Nimb, i hvert Fald hvad Røjels Bom angik.

Christopher Nimb drev navnlig Nyholte som Bryggeri, medens Brænderiet en Tid i Trediverne laa ubenyttet hen. Kro var der ikke, men Ejeren havde Privilegium paa Handel med Høkerverer, og til Ejendommen var et Tilliggende paa tolv Tdr. Land. Da han døde 1840, gik Nyholte Bryggeri over til Sønnen Jens Chr. Nimb, og Kroen, der havde været nedlagt i henved et halvt Aarhundrede, opstod atter.

Dette hang sammen med en almindelig Afløsning af de gamle Landbrænderiers Privilegier, blandt hvilke Holtegaards hørte til de ældste. Brændevinen blev i gammel Tid konsumeret i store Mængder her i Landet, ikke blot i Hovedstaden, hvor Brændevinsbrændernes Antal var stort og Forretningen meget lønnende (Brændevinsbrænderne var oftest Velhavere), men ogsaa paa Landet, hvor Forbudene mod Brændevinsbrænding i Bøndergaardene i enkelte Egne ligefrem skabte Oprør. Ved disse Forbud indskrænkedes maaske til en vis Grad det Kvantum, der konsumeredes, men Brændevins-tilvirkningen blev samtidig et mere paalideligt Skatteobjekt. Holtegaards gamle Privilegium var oprindeligt afgiftsfrit, men allerede i 1766, da det konfirmeredes efter Frederik den Femtes Død, blev det efter Forordn. af 23. Novbr. 1757 belagt med Afgift. Efterat Privilegiet var flyttet til Nyholte Bryggergaard, blev Afgiften, da Christopher Nimb i 1813 fik ny Konfirmation, yderligere forhøjet.

I 1824 nedsatte Regeringen en Kommission, der skulde give Forslag til en Ændring i de gældende Lovbestemmelser om Brændevinsbrænding; den arbejdede i flere Aar, først 1835 blev de endelige Bestemmelser fastslaaede. Afgiften var sat stærkt i Vejret og Afsætningskvantiteternes Minimum forhøjet. For de gamle privilegerede Landbrænderiers Vedkommende var disse nye Bestemmelser (der for Nyholte

Brænderi øgede den anslaaede Skat fra ca. 850 Rdr. til ca. 4200) et saa væsentligt Indgreb i Næringen, at Staten ikke med Billighed kunde fordre, at de uden videre skulde underkaste sig dem; man maatte søge at affinde sig med Privilegiehaverne, og dertil nedsattes atter en Kommission. Christopher Nimb var villig til at lade sin gamle Bevilling afløse af en ny mod Godtgørelse i Penge og tillige en Tilladelse til Værtshushold,

NYHOLTE KRO, SET FRA DEN NORDLIGE DEL AF KONGEVEJEN
Paa højre Side af Vejen ligger Bomhuset og et Hus, der tilhørte Familien Nimb
(Maleri af Nordahl Grove; Midten af 19. Aarh.)

der kunde sætte ham i Stand til at afhænde sine Varer ogsaa i mindre Partier. I 1818 havde han ansøgt om en Fornyelse af den gamle Krobevilling; det var imidlertid blevet afslaaet, men i Stedet havde han faaet Lov til at udsælge sit Øl og Brændevin til alle og enhver, ogsaa udensogns boende; nu, omkring 1840, var Bestemmelsen om, at Bønderne i Søllerød Sogn kun maatte købe disse Varer paa Nyholte, ret illusorisk og i hvert Fald vanskelig at kontrollere eller fremtvinge.

Midt under disse Forhandlinger døde Christopher Nimb og Sønnen førte dem til Ende. Han fik 4000 Rdr. i Godtgørelse, et nyt Brænderiprivilegium og endelig en Krobevilling (12. Oktbr. 1841).

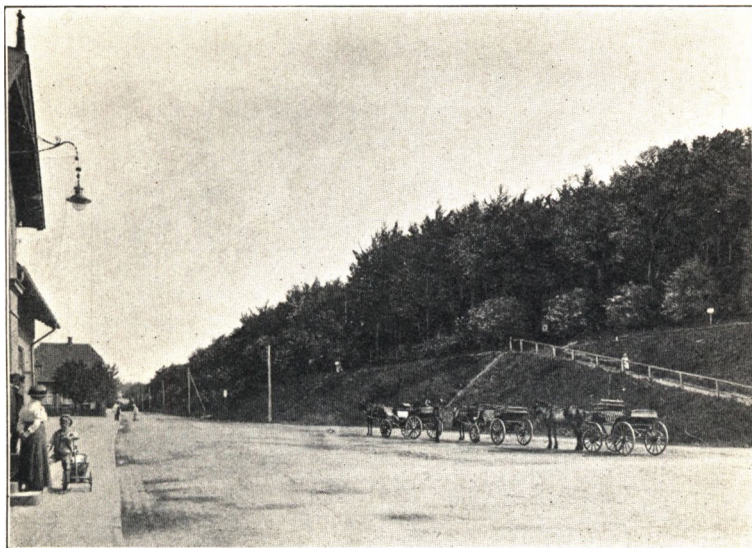
Dermed var Nyholte Kro atter etableret; dens gode Beliggenhed midt paa den befærdede Kongevej drog de rejsende til og den søgtes stærkt af Københavnerne paa Udflugt. Naar

BEBYGGELSE VED STATIONSVEJEN
(Fotograf)

Frederik den Syvende var paa Rejse til Frederiksborg, tog han altid ind i Nyholte Kro; Hunden, han førte med, maatte der serveres for paa standsmæssig Maade. Grevinden gjorde intet Ophold, men tog lige forbi. Det var ikke alle rejsende, der var lige gode Kunder; somme blev siddende paa Vognen og forlangte blot et Glas Vand til at lædske Halsen med efter Kørslen paa den støvede Landevej. I saadanne Tilfælde var det Skik i Nyholte Kro, at man leverede Sukker til Vandet og tog fire Skilling i Opgæld. Det hele gik hyggeligt og

formløst til; naar Militæret, der var paa Øvelse, holdt Hvil i Nærheden, tog Kromandens Husstand Kaffekedlen og en stor Kurv med Boller og serverede i Marken for de tørstige Soldater. Ganske vist berøvede Jernbanen Nyholte Kro sin oprindelige Betydning, men Stationens Anlæg i dens umiddelbare Nærhed øgede Tilstrømningen af lystrejsende fra Hovedstaden.

SKOVSKRÆNTEN VED HOLTE STATION
(Fotografi)

Jens Chr. Nimb, som i 1862 erhvervede Skøde paa et Stykke Jord af Virum, beskæftigede sig navnlig med Tiliggendets Drift og bestyrede Brænderiet, der dog i Treserne var bortforpagtet. Bryggeriets Afsætningsevne havde Kommissionen i Slutningen af Trediverne anslaaet til over 50000 Potter aarlig til Søllerød Sogn alene, og et lignende Kvantum til udensogns Konsumenter; dets faktiske Produktion var i Halvtredserne ca. 70000 Potter aarlig. Det eksisterede endnu i Halvfjerdsenerne, men nu er det helt nedlagt. Kroen forpagtedes

ligeledes bort. En Tid var dens Drift overladt til Ejerens Slægtning, Johan Nimb, der siden blev Vært paa den kgl. Skydebane, og gamle Nimbs eneste Søn, Vilhelm, bestyrede Nyholte Kro til han i Begyndelsen af Treserne kom til Hovedstaden og blev Restauratør i den nyopførte Studenterforening paa Gammelholm. Begge de to Bestyrere var meget

UDSIGT OVER VEJLESØ
(Fotografi)

dygtige Folk inden for deres Fag, og de gode Traditioner er holdt i Ære af Vilhelms to bekendte Døtre, Henriette og Serine Nimb, der stadig indtager Førstepladsen blandt Hovedstadens kulinariske Kunstnere.

Efter Jens Chr. Nimbs Død i 1869 fik Borgmester Juulsgaard Gammeltoft Udlægsskøde paa Nyholte Kro, men drev den naturligvis ikke selv; Enken, Margrethe, f. Nimb, afhændede den i Aaret 1875. Fra 1885-95 har Anders Månsson,

senere Hotelvært i Stege, ejet Kroen; den er nu ombygget og bærer Navnet Nyholte Hotel.

Nyholte Kro laa i mange Aar ensomt, uden andre Naboer end den store Dronninggaard og Rudersdal ved Kongevejen; tillige laa der et Skovløberhus og nogle Smaahuse hist og her. Selv efter Jernbanens Anlæg gik Bebyggelsen kun smaat,

UDSIGT OVER VEJLESØ
(Fotografi)

først ved Dronninggaardskvarterets Udstykning tog den rigtig Fart. I de senere Aar har der rejst sig store Villakvarterer i Nærheden, og Vejstykket mellem Holte Station og Kongevejen bærer nu et helt bymæssigt Præg med høje Behoelseshuse og moderne Butikker.

Paa den ene Side af Jernbanestationen hæver sig Geelskøvs høje Skrænt, paa den anden Side ligger *Vejlesø* (ca. 35 Tdr. Land) i en Runding af Skov og Haver. Set fra Pavil-

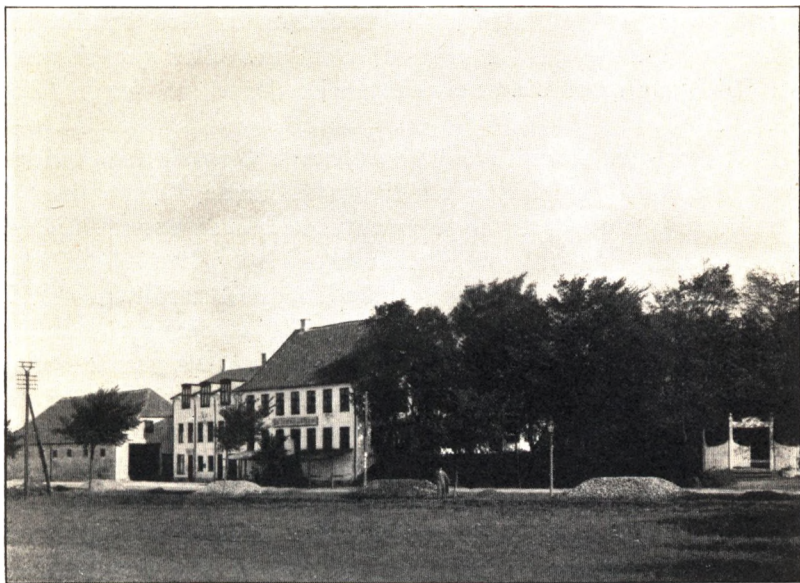
lonen paa Skovskrænten eller endnu bedre fra et af Privat-
husenes Altaner paa den sydlige Side afgiver den lille Sø paa
en smuk Sommerdag et henrivende Panorama; mod Øst et
fremskydende Næs og Bredden rundt kronset af Villahaver,
med Solen spillende i den blanke Vandflade og glitrende i
Smaahusenes hvide Mure.

Rude er en ældgammel Lokalitet, der i Middelalderen be-
stod af eet Bol Jord, delt i to Gaarde, som hørte til Roskilde
Kapitel. Efter at Kirkegodset var kommet til Kronen, laa den
under Kronborg Len (Hørsholm Birk, Birkerød Sogn). Paa
Frederik den Andens Tid var Rude en enkelt Bondegaard, og
da der i 1586 blev ansat en Skovrider til at have Opsigt med
Skovene i Hørsholm Birk, fik han Brugsret over den; efter
Landgildeafgifterne at dømme maa den have hørt til de større.
Senere skal Christian den Fjerde have anvendt den som Stut-
terigaard. Siden blev Rude lagt under Dronninggaard, ophæ-
vet som Særejendom og formodentlig nedbrudt; blandt Dron-
ninggaards tre Markvange kaldtes den ene Rudevang.

Den nuværende *Rudegaard* (se Side 20) stammer fra et
langt senere Tidspunkt. Da Dronninggaard var kommen i
privat Eje mod Slutningen af det attende Aarhundrede, blev
Rudegaard, hvortil der var indtaget et Stykke af det fælles
Overdrev, bortsolgt særskilt (1781) til Agent Carl Henrik Thal-
bitzer; i 1790erne var Højesteretsadvokat Peter Boll Wiwet en
kort Tid Besidder af Gaarden, og i første Halvdel af det nit-
tende Aarhundrede ejedes den af Overkrigskommissær Hans
Ulrik Rist og senere af Løjtnant Johannes Rist. Paa Rude-
gaards Terræn ligger nu en Mængde Villaer.

Paa Kongens Vej mod Tange (∴ det senere Dronninggaard)
laa allerede i det syttende Aarhundrede et Hus, hvori den
Mand boede, der havde Opsigt med Vejen; det er formodent-
lig dette Vogterhus, der er bleven til som en Følge af Frede-
rik den Andens Befaling 1586 om at antage en Karl til Konge-
vejens Pasning. Da Dronninggaard blev anlagt, indrettedes ved

Kongeporten *Rude Stald*. Navnet hidrørte derfra, at Opsynsmanden foruden sit særlige Hverv maatte holde Stald til Kongens Rejseheste, de saakaldte Relais-Heste, for at Kongen der kunde skifte Forspand; tillige skulde han sørge for, at Ordonnanserne, der kom forbi, fik Opvartning og Seng at ligge i. Der var altsaa en Art Krohold ved Rude Stald, men kun for de kongelige Betjente og Følget, da Vejen var lukket for alle

RUDERSDALS KRO (Fotografi)

andre. Manden i det lille Hus ved Rudestalds Kongeport var selv Besidder af Stedet; han havde nogenlunde kunnet skaffe sin Næring tidligere, da man saa gennem Fingre med, om fremmede passerede Kongevejen, men i Begyndelsen af det attende Aarhundrede, da Forbudene skærpedes, havde han vanskelig ved at bjerge sig; han var fri for ekstraordinære Skatter, men nogen Løn for sit Tilsyn med Kongeporten fik han i Begyndelsen ikke; senere tillagdes der ham dog 20 Rdr. aarlig for denne Bestilling.

Forpligtelsen til at holde Stald til Kongens Heste maa være ophævet omkring Midten af Aarhundredet. Navnet Rudestald gik da over til det mere velklingende *Rudersdal**), der for saa vidt er meningsløst som Stedet ligger paa en høj Bakke. Det skiftede ret hyppig Ejere, mest Folk fra Hovedstaden, der udlejede eller bortforpagtede det; et Par Gange stilledes det til Auktion, den ene Gang af Krigshospitalskassen, der havde Pant i Ejendommen. I 1763 var Hovedbygningen paa otte Fag, to Étager høj, hvoraf den nederste var Grundmur; den maa altsaa have set ud omtrent som nu. Der var desuden en Sidebygning af Bindingsværk, noget Have, et Vænge, Eng m. m.

Kongevejens Aabning betød en stærk Opgang for Rudersdals Kro. I Begyndelsen af 1780erne havde Kromanden af Schnell paa Holtegaard mod en Affindelsessum paa 1000 Rdr. faaet Ret til at skaffe sig Drikkevarer, hvor han vilde; han bryggede selv Øl, men maatte ikke brænde Brændevin. Holte Kros Udflytning var et haardt Stød for Rudersdal, men da den nedlagdes i 1795, fik den gamle Kro atter stærk Fremgang; samme Aar bortforpagtedes den for en Afgift af 300 Rdr.

Rudersdals Kro tæller ingen fremragende Navne blandt sine Ejere, men det kan bemærkes, at Kroen tilhørte Reformert Kirke fra 1817, da den købtes ved Auktion, til 1830, da Kirken atter afhændede den. Hvoraf man ser, at det gamle Ord om Kro og Kirkes Samhørighed ogsaa kan ske Fyldest paa anden Vis end i det rent stedlige.

Til dette Kapitel, der væsentlig omfatter to af Søllerød Sogns mest bekendte Kroer, kan knyttes et Par Bemærkninger om Beboernes Hang til stærke Drikke. Ikke saaledes at forstaa, at Nyholte og Rudersdal i nogen særlig Grad var Arnestedet for den Slags Udskejelser. Tvertimod. Deres Ry

*) Formen Rudersdal findes allerede paa Kortet fra 1720 og i Chr. VI's Breve; men officielt hed det Rudestald helt ned i Treserne.

havde sin Grund i Beliggenheden ved Alfarvej og paa en stærkt befærdet Rejserute; Smaakroerne i Holte, Søllerød og Nærum var langt snarere Tilflugtssteder for de Bønder, der satte Pris paa et højt Glas — og deres Antal var ikke ganske ringe.

I en Karakteristik af dansk Almuesliv fra Midten af det attende Aarhundrede, der minder om Holbergs Jeppe, hedder det om de sjællandske Bønder, at de ingen Ambition har; »det meste de debauchere udi er Tobaks-Smøgen, som er næsten hos alle saa excessiv, at den allerringeste Bonde forrøger om Aaret i det allermindste et Par Daler, saa det er en usigelig stor Summe Penge, som aarligen til sligt anvendes. Det er derfor til stor Nytte, at her og der i Landet avles Tobak, paa det nogle af slige Penge kan blive i Landet. De fleste af Mandfolkene inclinere ogsaa til Drik, og er der mange mellem dem, som holder det for en Umulighed at kunne køre et Krohus forbi, dog ikkun under det Ærende den meste Tid, at ville tænde deres Tobaks-Pibe. Men naar Bonden har Penge hos sig, bliver det ikke derved, thi da gaar det løs paa et Glas Brændevin, Mød eller Øl og sommetider paa flere, indtil han saa tilpakker sig, at Hestene dernæst overlades at finde den rette Vej. Det er derfor, at der fortælles, at en Sjællands-Bonde, som til Drik var inclineret, har paa sin Hjemrejse fra Københavns Torv kørt paa en Fjerdingsvej mellem tvende Kroer udi tvende Dage og dog tilsidst endnu havde samme Fjerdingsvej af sin Rejse tilbage. . . . Slig Levemaade kan ej heller andet tilvejebringe, end at saadanne Folk alle-tider er ligesom dorske udi Hovedet og til at tænke og overlægge noget fornuftigen aldeles ubekvemme. Deres almindelig Refugium, naar de er enten formedelst stor Indifference eller og Liderlighed kommet rent paa Knæer, er Tiggeri, hvor-udi de saa extravagere, at om en eller anden endog som rette fattige bliver anvist sin Kost om Ugen og aarligen faar noget i Penge til Klæder og anden Fornødenhed, skal de dog ved alle Slags Lejligheder søge at overtrygle Folk om en Almisse, den meste Tid til ingen anden Ende end at anvende

det til Tobak eller Brændevin, og er det derfor ikke sjælden, at man jo kan se fulde Tiggere paa Landvejene, fornemmelig ved Kilder og andre saadanne Steder, hvor der vanker noget.«

At Bondestanden i det attende Aarhundrede under de usle sociale Forhold, hvorunder den levede, søgte Trøst i Flasken, var for saa vidt forstaaeligt; men ogsaa senere, da Almuens Levevilkaar var højnet paa mange Maader, blev de gamle Tilhøjeligheder siddende fast i Kødet. Endnu saa sent som i 1853 maatte Politimesteren i Nordre Birk give Søllerød Sogneforstanderskab Tilhold om at have et vaagent Øje med den tiltagende Drikkædighed, og passe paa, at der ikke sad Sviregæster i Kroerne eller at Smugudsalg af Brændevin gik upaataalt hen.

FURESØEN
(Set fra Kaninholmen; Fotografi)

DRONNINGGAARD

FURESØEN og dens Omgivelser hører til Nordsjællands skønneste, tit besungne Egne. Den ligger med sin prægtige blaa Flade, omgivet af grønne Skove og gule bugnende Marker som en straalende Juvel i en skøn Kvindes Bryst. Den ligger der med sin dragende Poesi, sin koglende Trolddomsmagt i skumrende Sommeraftener. Blide, underfulde Stemninger paatvinger sig den, der hører Baadens tyste Aareslag ude paa Søen i den stille Nat og den indsmigrende Fuglesang, der lyder fra de skovklædte Brinker. Tanken flygter bort paa Fantasiens brede Vingefang i længselsfulde Skærsommernatsdrømme, og man mindes Digteren, som med elskovsfuldt Hjerte synger sine kendte Linjer:

Flyv, Fugl! Flyv over Furesøens Brusen,
Dybt drager Natten sit Suk!
Træerne hviske med ængstelig Susen,
Hilse Godnat med et Buk!
Har du ej lyttet til mangefold Smerte
Selv hos den fjedrede Flok?
Sig et Godnat til mit bævende Hjerte.
Sig det, du ved det jo nok?

Furesøen rundt ligger de dejlige, minderige Egne, hvis blotte Navne virker lig en sommerlet Musik, en Opfordring til at søge bort fra det trange Byliv ud i Naturen, i den rene Luft, hvor man kan aande ud; faa danske savner Erindringer, som knytter sig til disse Steder: Det skønne Frederiksdal, det idylliske Fiskebæk, Næsset mellem de to »Kalve« og det lille Jægerhus. Der hvor nu Frederiksdal ligger ved Furesøens sydøstlige Bred knejsede i længst forsvunden Tid Borgen Hjortholm, og paa den store Halvø, der skyder sig ud i Søens nordøstlige Del, laa den gamle Gaard *Tange*.

I Middelalderen var Tange eet Maal Jord, et Bol som det kaldtes, men der var fem Gaardsæder; i det sekstende Aarhundrede bestod Tange af to Gaarde, der tilhørte Kronen. Kongens Fuglefænger, Jakob, fik 1553 Livsbrev paa begge de to Krongaarde, af hvilke han selv beboede den ene og havde den anden i Værge; han var fri for Landgilde og Enken maatte beholde den ene Gaard efter hans Død. Gennem det syttende Aarhundredes første Halvdel sad der stadig to Bønder paa Tange, men i 1649 gav Kongen sin Hofmønsterskriver Hans Boyesen Brev derpaa, og siden anføres Tange som en Helgaard; han fik den for sin egen og Hustrus Livstid, fri for alle kongelige Skatter, men Gaarden var bygfældig, og den nye Besidder maatte sætte den i Stand. Samme Hans Boyesen stod vel anskreven baade hos Christian IV og Frederik III, fik Vikarie og Kannikedømme i Roskilde Domkirke, og Sønnen, der bar samme Navn som sin Fader, arvede Embedet som Hofmønsterskriver.

Tæt ved det Sted, hvor forstum den gamle Borg Hjortholm havde ligget, lod Frederik den Tredje bygge Jagtslotet Frederiksdal, medens hans Dronning Sophie Amalie efter Svenskekrigen fik Tange og det nærliggende Rude som sin særlige Ejendom; Tange maatte hun frigøre for den Gæld, Hans Boyesen havde paadraget den. Dronningen lagde de to Gaarde sammen, lod det gamle Hus paa Tange flytte og opførte i sidste Halvdel af 1661 en ny Hovedbygning, et stort »holstensk Bondehus«; saaledes kaldes det. Det synes for en

Del at have været Bindingsværk og med Kælder af Graasten; ved Rejsegildet paa det nye Bygningsværk fortærede man seks Tdr. godt Øl. Huset tækkedes med Langhalm og Rør, som blev skaaret op i Søen. I dette Hus, af helt landligt Tilsnit, var de kongelige Logementer, og udvendig indhuggedes Krone, Aarstal og de fyrstelige Navnetræk — det eneste Minde, der endnu er tilbage af det gamle *Dronninggaard*, det Navn, som Sophie Amalies nye Besiddelse fik.

Men dermed var Anlægget af Dronningens Gaard ikke fuldent; de følgende Aar ordnedes og byggedes der paa dens vidtstrakte Tilliggender. Lensmanden paa Kronborg fik Ordre til at udvise Tømmer i Lenets Skove til Gaardens Opbygning; Svenskerne havde hugget Træerne om, saa Tømmeret laa rede til Skæring; Tolderne i Helsingør skulde

MURPARTI MED PLADEN FRA DET GAMLE
DRONNINGGAARD
(Fotografi)

købe Mursten og Kalk til billigst mulige Pris, naar der kom Skibe i Sundet, og Fiskerne ved Strandsiden skulde møde med Folk og Baade for at udlosse Byggematerialerne ved Rungsted. De dristige Snaphaner, Gøngerne, der efter Krigen maatte lægge Vaabnene ned, øvede nu her Fredens Gerning; de gravede

Grøfter, salte Gærder og skar Planker op. Lader og Stalde bragtes i Stand, nye Bygninger opførtes. Endnu i Sommeren 1663 byggedes der paa Dronninggaard. Foruden det holstenske Hus omtales senere et »Residens-Hus« med en stor Sal og tillige et »Sommer-Hus«, men Dronningen havde stadig Gemakker i det holstenske Hus.

Den virksomme Dronning fandt Bistand ved alle disse Foretagender hos sin Ridefoged paa Hørsholm, den bekendte Lorens Tuxen, og hos Kammertjeneren Jakob Petersen, en Parvenu, der baade forstod at være Dronningen til Nytte og at vinde frem ved hendes Yndest, men alligevel endte ude i Æventyret. Ledelsen af selve Arbejdet var lagt i Hænderne paa Generalkvartermester Henrik Ruse, senere adlet under Navnet Rysensten. Han var Autoritet paa Fæstningsbyggeriets Omraade, men benyttedes stærkt ved civil Virksomhed af beslægtet Art. Et af hans første Arbejder var Anlægget af Dronninggaard, og det er sikkert ham, der efter Dronningens Ønsker i alt væsentligt har projekteret den nye Lystgaard; samtidig var han beskæftiget ved Haveanlægene til det senere Sophie Amalienborg i København. Han ombyggede ligeledes Kastelet, og var meget virksom ved Planlæggelsen og Udførelsen af Hovedstadens Udvidelse i 1660erne.

Dronningens gamle Hovedbygning maa antages at have ligget mellem de to Søer, Furesø og Vejlesø*), der hvor Ejendommens Avlsbygninger endnu før en Del Aar siden havde sin Plads; paa Kortet fra 1720 findes Dronninggaard afsat paa dette Sted. Resen kalder den Hovedbygning, Sophie Amalie lod opføre, for et »superbum palatium«, en Betegnelse, der maa forstaas ud fra Datidens Opfattelse og Udtryksmaade; thi selv et simpelt Hus kaldtes »Slot«, naar Kongen eller hans høje Embedsmænd residerede deri. Sikkerlig har Dronninggaard dog i sine første Aar, da Sophie Amalie skænkede det

*) Mellem Søerne blev der allerede i 1663 gravet en Kanal.

en stor Part af sin Interesse, været et net udstyret Lystslot, navnlig i det Indre, et værdigt Rum for den fyrstelige Pragt, hun yndede at omgive sig med; og fra Altanerne skuede man ud over de Omgivelser — herlige Skove, Haver og Parker —, der mere end Bygningerne selv gav Ejendommen sit høje Værd, og dannede en pragtfuld Ramme om straalende landlige Fester. I 1663, da Kurfyrstinden og Kurprinsen af Sachsen besøgte Danmark, nød man en Dag Taflet paa Dronninggaard; efter Maaltidet dansede man og sprang lystig om med de kongelige Damer, som havde klædt sig i Bondedragt, til sædvanlig Bondemusik med Sækkepiber, Giger og Skalmeyer. En anden Gang hører man, hvorledes Dronningen, Prinsesserne og Hoffets Damer var udklædte som Nymfer; Festen holdtes ved Fakkelskær i Påvilloner, kunstigt flettede af Løvværk. Kaskader sprang, og Galejer, oplyste af Lanterner, roede frem og tilbage paa Søen, hvor der gyngede et svømmende Teater, trukket af to Hvaler; paa Teatret dansedes Ballet en grotesque. Hele Tiden Musik og til Slut Fyrværkeri. Festen blev fortsat paa Slottet, hvor der var Bal med Spejle og Fakler og Maskeoptog af fornemme Folk fra Byen. Dronningen, der yndede at trække i Forklædning, var Sjælen i dette lystige Hofliv, der minder om Scener, som straaler os i Møde fra de gamle Renaissancemestres Billeder. Men midt i denne Festrus kunde Dronningens intrigante Sind, hvori Magtbegæret spillede en overvejende Rolle, fyldes af Uro og Frygt for at blive efterstræbt; en Præst ved Vartov, der har efterladt sig en Række Optegnelser om sin Samtid, taler heri om »det, som udi dette 1668. Aars Sommer paa Dronninggaard passerede med Forgift udi Spise, hvorom ikke efter Magten, men efter Retten er procederet«; Mistanken om dette Forgiftningsforsøg var rimeligvis ugrundet.

Det ses, hvorledes Søen var føjet ind som et Led i Arrangementet, naar der var Fest, og til daglig var den Kilden til mange landlige Glæder. I Furesøen, Syd for Næsset, laa den lille Holm, *Maltø* eller *Malta*. Dronningen elskede Jagten,

der spillede en stor Rolle i Hoffets Tidkort, og Jagten paa Kaniner var noget særegent for Datiden. Maaske har Øen oprindelig været et naturligt Tilflugtssted for disse vævre Smaa-skabninger, men Dronningen sørgede for, at deres Tal ikke mindskedes. Den bekendte Storhandelsmand, Gabriel Marselis, skaffede hende fra Holland en Kaninvogter, en »Duinmaaijer« som det hed; der blev opsat Gærder for Dyrene og til Opsyns-

UDSIGT MOD KANINHOLMEN
(Fotografi)

manden indrettedes en ringe Bolig paa den ensomme Holm, der den Gang næppe var landfast med Kysten. Man kaldte den *Kaninholmen* og Navnet beholdt den, efter at Kanineriet længst var ophævet. Men Øen var ikke blot Jagtplads; neden for den høje Kyst laa Kongeparrets Lystbaade, bl. a. en venetiansk Gondol, og øverst paa Højderne hvilede paa deres Lavetter femten smaa Kartover, ni af Kobber, seks af Jern — men blot til Lyst, og for at bringe de høje Herskaber en festlig Hilsen.

Var Dronninggaard saaledes rig paa Tillokkelser, var den dog ikke til Pryd alene. I Staldene stod gennemsnitlig 30 Kør, og inden Sophie Amalies Død udvidedes Antallet til 40. Mejeriet — »Hollænderiet« som det den Gang hed — lod Dronningen lede med klog Omsigt, og Bedriften blev et Mønster paa datidigt Landbrug; af de vidtløftige, endnu bevarede Regnskaber ser man, at der herskede Orden og Princip i

PARTI FRA KANINHOLMEN
(Fotografi)

Gaardens Drift. Hertil kom Fiskeriet. Til Dronninggaard hørte Vejlesø og en Del af Furesøen, hvor der var Hyttefæde og Ruser.

Saa længe Frederik den Tredje levede, opholdt Sophie Amalie sig jævnlig paa Dronninggaard, men efter hans Død 1670 knyttedes hendes Interesse i overvejende Grad til Enkesædet, Nykøbing Slot paa Falster, og Hørsholm, som hun havde overtaget efter Korfits Ulfeldts Fald. Det var en Mønstergaard

ligesom Ejendommen ved Furesøen, men i meget større Stil; der var ca. 100 Kør og et stort Skæferi. Indtil sin Ægtefælles Død synes Sophie Amalie at have drevet Dronninggaard for egen Regning, men derefter lod hun den bortforpagte for en aarlig Afgift af 400 Rdr.

Dronninggaard synker nu hen i Upaaagtethed. Forpagterne er ubekendte Folk, fra 1670 Peder Lavridsen, fra 1679 Johan

INDKØRSEL TIL DRONNINGGAARD
(Fotograf)

Dreyer. Sophie Amalie døde 1685 og i Begyndelsen af Halvfemserne sidder Mads Rasmussen som Kgl. Majestæts Forpagter paa Gaarden. Den tidligere saa skønne Ejendom udnyttes paa alle Maader for at faa Afgiften ind med Renter; undertiden kan det være vanskelig nok. Det falder ind med Uaar, Sommeren bliver tør og Høsten slaar fejl; Kvæget dør af Lungesot og Alder.

Gaardens Ejendomsforhold efter Sophie Amalies Død er vanskelig at udrede. En Tid har den aabenbart været under-

lagt Rentekammeret som umiddelbar Statsejendom; om Charlottte Amalie, Christian den Femtes Dronning, har faaet den som et Tillæg til Frederiksdal, er usikkert, men vist er det, at Datteren Sophie Hedevig efter sin Moders Død 1714 var Besidder af Dronninggaard. Frederiksdal faldt derimod tilbage til Kronen, men allerede 1716 gav Frederik den Fjerde sin Søster Livsbrev paa Gaarden; Dronninggaards Gods var siden underlagt samme Forvalter som Frederiksdal, indtil Amtsforvalteren 1754 overtog Bestyrelsen.

Herskabet opholdt sig som oftest paa Frederiksdal, kun sjældent paa Dronninggaard, hvor man dog forbeholdt sig Haven. Kort efter Tiltrædelsen gav Prinsessen sin tidligere Lakaj og Fyrbøder Peter Johansen Dronninggaards Ladegaard i Forpagtning (fra 1. Maj 1715); paa det Tidspunkt gjorde Bønder i Farum og Stavnsholt Hoveri til Gaarden. Ved hans Død blev Forpagtningen for de følgende seks Aar udbudt ved Auktion, og Michael Hansen Holst overtog Gaarden fra 1. Maj 1733. Den nye Forpagter fik nu ogsaa overladt Haven til eget Brug, blot reserveredes Jagstalden om Sommeren, hvor Prinsessen skulde have Ret til at opstalde sine Heste, men Forpagteren maatte ikke holde Værtshus. Paa Næsset, som hidtil havde været indhegnet for at opelske Ungskoven, fik han Lov til at slaa Græs og holde Smaakreaturer paa visse Tider af Aaret, og Kaninholmen, som Prinsessen ikke mere gjorde Brug af, maatte han overtage tillige med Gaarden.

Imidlertid døde Prinsesse Sophie Hedevig og Staten inddrog atter Dronninggaard. En Synsforretning fra denne Tid (1735) giver et Begreb om Gaardens Tilstand. Hovedbygningen, Forpagterens Vaanhus, var af Mur- og Bindingsværk, dækket med Tagsten. Det eneste, der mindede om Gaardens kongelige Oprindelse, var den saakaldte »Prinsessens Stue«, der laa Side om Side bl. a. med to Borgestuer, to Køkkener, en Stue for Forpagteren, Senge- og Mælkekammer. Foruden dette Hus var der en Lade, et Fæhus og en Længe mod Syd. Tredive Aar senere fortæller Pontoppidan, at den Hovedbyg-

ning, Sophie Amalie lod opføre, var afbrændt »og alene Lade-
gaarden med Forpagterens Værelser i Stand«. Man tør da
antage, at Ilden allerede før 1735, og sandsynligvis mange Aar
forinden, har fortæret den gamle Hovedbygning.

Haven laa ud mod Vandet; ned til Søen førte en Trappe
og ned for var en Repos af Bræder. I Haven stod en for-
ladt Gartnerbolig, medens et Glashus omkring 1730 var flyttet

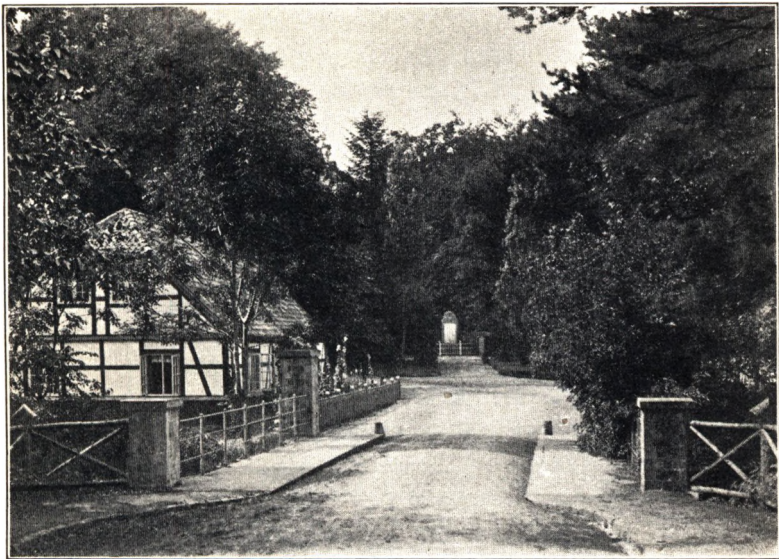
BROHUSE (INDKØRSEL TIL NÆSSET)

(Før Ombygningen; ældre Fotograf)

til Frederiksdal; der var en Del Frugttræer og Nøddebuske,
paa øverste Afsats nogle franske Træer, men man faar intet
Indtryk af den kongelige Pragt, der havde hersket paa Stedet
i Sophie Amalies Dage. Haven var tvertimod i en yderlig
slet Forfatning. Der manglede Lukkelse og Hegn, saa at
Svin og andre Dyr havde deres Gang mellem Bedene. Og
disse Dele paalaa det Herskabet at holde vedlige.

Dronninggaard var i det hele forfalden, og Forpagterne bær
en ikke ringe Del af Skylden. Hvad de ikke fik lagt øde

under deres Bestræbelser for at faa en rimelig Indtægt ud af den vanrøgtede Ejendom, besørgede Tidens langsomt gnavnende Tand, Storme og ondt Vejr. I 1726 blæste en Del Træer om paa Næsset, og ved en voldsom Storm i Begyndelsen af 1737 skete der stor Skade paa Frederiksdal og Dronninggaard; Tagene blæste af Husene, Træerne reves omkuld, Furesøen rasede. Paa Dronninggaard var der en »Iskule«, beskyttet af

BROHUSE 1910
(Fotograf)

store Træer, for at Solen om Sommeren ikke skulde smelte Isen; men Træerne væltede og Iskulen blev ødelagt.

Ved Fiskeriet i Søerne, der havde sin egen særskilte Forpagter, tog Rovdriften Overhaand. I Storekalven var der Aborrer, Skaller og dejlige store Gedder, der tidligere kom paa Kongens Bord; Vejlesø betragtedes forud som et Hyttefad, man kunde tage til i Trang og til at sætte Fisk i, naar Drætterne paa de store Søer gav rigt Udbytte. Men anderledes nu, da man pinte alt det ud af Fiskeriet, som man bare for-

maaede. Om Sommeren fiskedes paa aabent Vand, om Vinteren huggedes der Hul paa Isen. I 1735 hedder det, at Forpagterne hverken skaaner lidet eller stort, og at »Fuhr-Sø, som alle Tider har varen saa godt som et Spisekammer for Fiskeriet om Sommeren med Gedder og Aborre, nu ved de mange Strand-Garn, som denne Sø alle Tider af de pagtende er plaget med, [er] bleven ruineret«.

Med Michael Holstes Forpagtning af Dronninggaard gik det ilde, og hans Kavtationer maatte til sidst overtage Gaarden. Men atter de følgende seks Aar forpagtedes den ud. Imidlertid, da Grev Danneskjold-Samsø havde sat sig fast i Søllerød og opført sit nye Slot, aabnedes der Muligheder for en mere sikker Anbringelse af den store, men stærkt forfaldne Ejendom. Danneskjold-Samsø var en meget anset Mand i Landet og tillige velhavende; han overtog Dronninggaard, ikke som Ejer, men i livsvarig Forpagtning, en Art Forlening for sin egen og Hustrus Levetid, og den aarlige Afgift bestemtes til 531 Rdr. Kroner af Gaarden og 80 Rdr. kurant af Fiskeriet. Grev Danneskjolds Overtagelse af Dronninggaard fastsloges ved en kgl. Resolution af 17. Oktbr. 1742, og kort efter gav Kammerkollegiet Ordre til en almindelig Oprydning paa Gaarden; ved Auktion blev bortsolgt en Del kasserede Genstande fra Frederiksdal og Dronninggaard, og en stor Del af de Malerier, der endnu hang paa de to kgl. Lystgaarde, indsendtes til Kristiansborg. Frederiksdal husede langt de fleste, paa Dronninggaard var der kun fire, som formodentlig har tjent til Pryd for »Prinsessens Stue«; der var »et langt Køkken-Stykke«, et »Chymirch (!) Stykke«*) og et »Skæfer-Stykke«.

Med den nye Ordning, der dog først traadte i Kraft fra 1. Maj 1745, da den løbende Forpagtning var til Ende, fulgte aabenbart en stiltiende Ret til at afhænde Gaarden, naar blot Afgiften forblev ubeskaaren, thi da Grev Danneskjold solgte Søllerødgaard til Gehejmeraad Dehn, afstod han ham samtidig

*) Maaske menes der et »chymisch Stykke«, en Fremstilling af et alkymistisk Værksted eller lignende.

Forpagtningen af Dronninggaard (approberet ved kgl. Resol. af 29. April 1755). Dehn, som i 1762 blev Statholder i Hertugdømmerne, overdrog atter Gaarden til Hans Ahlefeldt, første Deputeret for Finanserne, og senere var den i Overstaldmester Verner von Staffeldts Besiddelse; Staffeldt var knyttet til Egnen ved sin Gaard i Nærum. Men disse to sidste Overdragelser havde ikke umiddelbar kongelig Sanktion,

DEN NUVÆRENDE OPKØRSEL TIL NÆSSESLOTTET
(Fotograf)

saa at Dehn stadig betragtedes som den egentlige Forpagter, hvoraf atter fulgte, at Staten havde Ret til at inddrage Dronninggaard, naar han døde. Det var da ogsaa Meningen at benytte denne Ret, og naar Tiden kom, bortsælge Gaarden ved Auktion, da de forfaldne Bygningers Vedligeholdelse krævede alt for store Ofre. Den aarlige Afgift opslugtes og mere til.

Under Struensees Regime, da Reformerne, parret med Intriger og Magtbegær, gjorde lyst i de højeste Embedsmænds Rækker, ramte Skæbnen ogsaa Staffeldt, som i mere

end en Menneskealder havde staaet i Kongens Tjeneste. Ved en Kabinetsordre af 11. Aug. 1771 blev han afskediget og hans Gage inddraget, men som et Plaster paa Saaret gratificeredes han med Dronninggaard. Grev Dehn var nemlig død i Juli Maaned; Gaarden var fri, og Staffeldt havde halvt om halvt faaet Løfte paa den. Forudsætningerne passede altsaa ind i Regeringens Planer. Til Gaven knyttedes dog yderligere en Betingelse, der væsentlig indskrænkede dens Værd. Staffeldt skulde til Kongen udstede en Obligation paa 10000 Rdr., som bestandig skulde hefte paa Gaarden; saa længe han levede, maatte han være fri for Rente, men siden skulde der svares 400 Rdr. aarlig. En anden Kabinetsordre, af 2. Jan. 1772, ophævede dog denne Bestemmelse, og Staffeldt fik Dronninggaard tilskødet uden Behæftelser den 16. Jan. 1772, Dagen før Katastrofen, der hang Struensee over Hovedet, indtraf. Dronninggaard havde efter den nye Matrikel 44 Tdr. Hartkorn (reduceret 36) og et Par Tdr. Skovskyld; det var altsaa en Hovedgaard. Skoven og Fiskeriet fulgte med, kun Jagten i Vildtbanen forbeholdt Kongen sig. Det var første Gang den afhændedes til en Privatmand; siden Reformationen havde den været i Kronens Eje.

Efter Struensees Fald søgte Staffeldt yderligere at faa Pension for sin lange Tjeneste. Kongen tilstod ham da ogsaa 400 Rdr., eller den dobbelte Sum, hvis han hellere vilde afstaa Dronninggaard; Staffeldt nøjedes med de 400 Rdr. og beholdt Gaarden. Der stilledes ham ogsaa Haab om at komme i Betragtning, naar et passende Embede atter blev ledigt, men i dette Tilfælde skulde han helt give Afkald paa den Ejendom, Kongen nys havde skænket ham. Imidlertid fik Manden intet nyt Embede, og Gaarden afhændede han faa Aar efter; i 1776 bortskødede han den for 17000 Rdr. til Ole Svendsen, Forpagter paa Brede, der atter i 1781 solgte den med betydelig Fordel. Rudegaard udskiltes og afhændedes for 8300 Rdr., medens Agent Frederik de Coninck overtog Dronninggaard for en Sum af 18500 Rdr. Købet afsluttedes i Sommeren 1781 (8. Aug.).

Der oprandt nu en Storhedstid for Dronninggaard, som i visse Maader fordunklede det Ry, der havde staaet om dens Navn i Sophie Amalies Dage. De Coninck hævede den fra dens dybe Forfald op mellem de skønneste Ejendomme i Hovedstadens Nærhed; tyve Aar efter kendte hvert Barn i Byen den, og for de fremmede, der søgte hid, stod den som en af Nordsjællands fornemste Seværdigheder.

Frederik de Coninck var en af Datidens indsigtfuldste

AVLSGAARDEN PAA DE CONINCKS TID
(Maleri af Erik Poulsen; Dørstykke i det Moltkeske Palæ)

Handelsmænd. Han var Hollænder, kom i en tidlig Alder til København og skabte sig en stor Forretning under de heldige Konjunkturer, der ved Danmarks Neutralitet under Krigene i Vesteuropa og de nordamerikanske Stater skabtes for den danske Storhandel paa Ostindien. De betydelige Midler, han samlede sig, satte ham i Stand til at føre et stort og rigt Liv baade paa Dronninggaard og i det Danneskjold-Laurvigske Palæ paa Hjørnet af Bredgade og Dronningens Tvergade (nu Moltkes Palæ), som han købte kort efter at Gaarden ved Furesøen var bleven hans Ejendom, men efter Kristiansborgs

Brand 1794 loyalt overlod Enkedronningen for Spotpris. Senere var Palæet i Constantin Bruns Besiddelse og her havde Frederikke Brun sin berømte Salon. De Coninck havde været med til at grundlægge Stedets Traditioner som Tilflugtssted for Hovedstadens toneangivende Selskab; han samlede her Dattidens Matadorer og Kulturmennesker om sig. Han var Ven med Reverdil; fransk Vid glimtede i hans Saloner og han tog sig med Omhu af de franske Emigranter, som søgte herop.

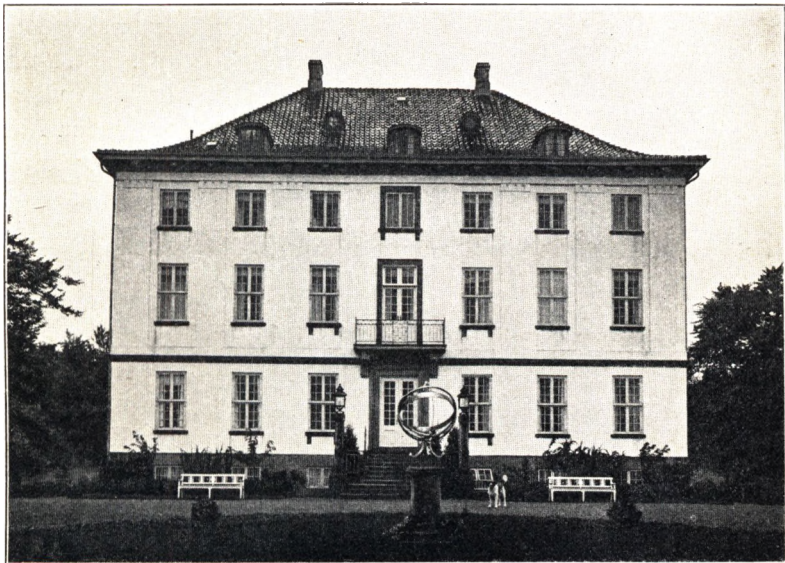

NÆSSESLOTTET CA. 1819
(Kobberstik)

Han var ivrig Samler af hollandsk Malerkunst; danske Kunstnere støttede han ved at købe deres Arbejder, Jens Juel f. Eks., og havde Ry for sin fyrstelige Godgørenhed inden for det lille Samfund, han var kommen til at tilhøre.

Umiddelbart efter Overtagelsen af Dronninggaard begyndte de Coninck sit Fornyelsesarbejde, og allerede ved Slutningen af 1783 var det saa vidt tilendebragt, at man kunde faa et Overblik over det hele storslaaede Anlæg. Den gamle Gaard var sat i Stand. Den østlige Fløj, der laa frit, indeholdt ligesom den

nordlige forskellige Beboelsesrum; ved Haven laa Staldlængen, hvortil kom Lade og Kostald foruden et Par mindre Bygninger. Der var tre store, til Dels brolagte Gaardsrum og en Have med Alléer, Frugttræer, Rabatter og Blomsterkvarterer. Ude paa Gaardens Jorder laa nogle smaa Mark- og Hyrdhuse, et ved Brevig, et paa Rude Mark og et ved Indkørslen fra Kongevejen til Dronninggaards vidtstrakte Agre.

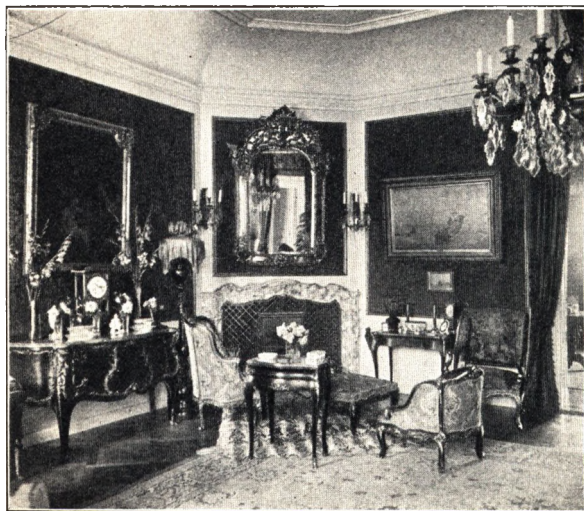

NÆSSESLOTTET 1910

(Fotograf)

Paa Næsset var sket de største Forandringer. Midt i den vildsomme Skov, der her var groet op, havde de Coninek opført Gaardens nye Hovedbygning, som han i Modsætning til den gamle Gaard kaldte »Ny Dronninggaard«. Det er den Bygning, som er almindelig kendt under Navn af »Næsseslottet«. Hvem der har været Arkitekt for det enkle, men stilfulde Hus, vides ikke, men den væsentlige Del af selve Byggearbejdet var i Hænderne paa en af Hovedstadens største Haandværkere, Murermester Gottlieb Morhauer. I det Ydre

ligger Bygningen endnu i nogenlunde uforandret Skikkelse, i en Art Louis-seize-Stil svarende til det Indre; tre Etager høj, Vinkeltag med Valme og dækket med sorte glasserede Tagsten. Kælderen hvælvet, tidligere omgivet af et aabent, nu tilkastet, Rum, saa at Bygningen i de Conincks Tid laa ligesom i en Forsænkning. Facaden bar de brede, glatte Pilastre, som endnu ses, og var prydet med Sokkel, Baand og Dørindfat-

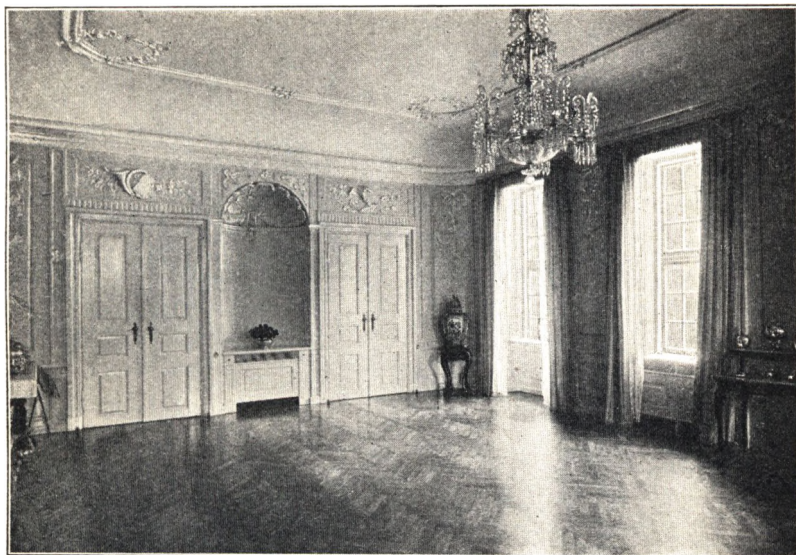
HAVESTUEN PAA NÆSSESLOTTET
(Hjørneparti med en af de gamle Kaminer; Fotografi)

ningeraf bornholmsk Granit. Taget, hvis Sparreværk faa Aar efter Opførelsen viste sig at være for svagt til den høje Rejsning, har senere faaet en svajet Form. Partiet om Hovedindgangen er undergaaet størst Ændring i Tidens Løb. Paa hofsøjede ældre Kobberstik (Side 202) ser man Opkørslen stærkt stigende og Balkonen ud mod Søen hviler paa tvende Søjler; siden ombyggedes det til et plumpt, uskønt Bislag. Nu er Partiet ført tilbage i sin oprindelige Form fra de Conincks første Tid, og fremtræder med en smagfuld, letbygget Altan over den brede Havedør.

I det Indre er der i den sidste Snes Aar sket en Del Forandringer. Tidligere stod Havestuen med marmormalede Vægge*),

*) Værelsernes oprindelige Udstyr synes endnu i 1783 at være paa et foreløbigt Stadium, men Stukornamenterne havde allerede faaet blivende Plads.

medens de to Kaminer, som endnu findes der, indfattedes af veritabelt Marmor. I Spisesalen var Vægfelterne gule, indrammet af Hvidt, Indfatninger om Døre og Vinduer malet som grønt Marmor. Stukdekorationerne, der endnu er bevaret, fremstiller Tidens yndede Trofæer, Knipper af Avlsredskaber, Skæferhatte og Hyrdestave, ophængte i sirlige Sløjfebaand, nedskudt Fuglevildt, Guitarer og Fløjter. Ved Salens ene Ende

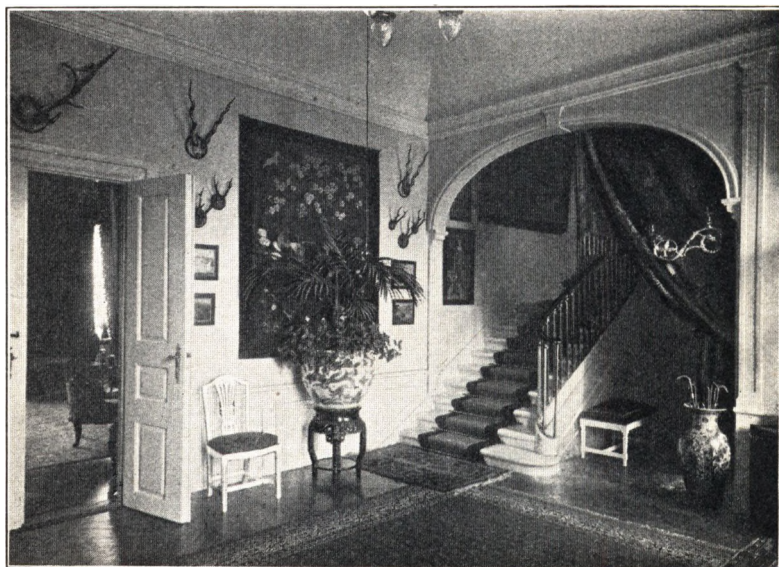
SPISESALEN PAA NÆSSESLOTTET
(Fotografi)

ses mellem de to Fløjdøre den smukke Nische, overhælveth af en Muslingskal. Et andet Rum, med gule Vægge, var udstyret i en Slags pompejansk Stil. Billeder, der giver et godt Begreb om Enkelthederne i det gamle Næsseslots kunstindustrielle Udstyr, ledsaget af en kyndig skrevet Tekst, vil kunne findes i Tidsskrift for Kunstindustri, Aargang 1895.

Paa Næset, ikke langt fra Hovedbygningen, ligger den hyggelige Gartnerbolig fra de Conincks Tid; her laa ogsaa Her-

skabsstald og Remisebygning, i hvis ene Gavl Malmklokken hang i sin Klokkestol. —

Var Bygningerne paa de Conincks nye Landsæde nok værd at tage i Øjesyn, bar Haverne dog Prisen. Naturens Skønhed gik her Haand i Haand med Havekunsten og lagde en Ramme om Anlægene, der forlenede dem med en landskabelig Idyl, som maatte gøre Indtryk paa den, som søgte herud. Nordøst

NÆSSESLOTTET: TRAPPEPARTI
(Fotografi)

for den gamle Avlsgaard laa det engelsk-kinesiske Haveparti, der var indrettet sammen med de nye Bygningers Opførelse, og stod i sit fulde Flor hen mod Slutningen af Aarhundredet. De engelske Anlæg, oprindeligt formede efter kinesiske Forbilleder, var et afgjort Brud med den gamle franske Havestil; medens den stive, retlinede Symmetri bar Overtaget i den sidste Art Haver, beherskedes de første af Naturens Tilfældighed. Kunsten maatte saa nær som muligt komme op paa Siden af Naturen. I de typiske Haver af engelsk-kinesisk Til-

snit var det den romantiske Natur, der havde Overtaget, den Natur, hvori Sjælens blide Følelser kunde hvile ud. Rislende Kildevæld, ensomme Hytter og brudte Tempelsøjler — fingerede Minder om gammel, halvforglempt Kultur — hørte hjemme i disse »Stemmingshaver«. Enrum Have var i Fabritius de Tengnagels Tid maaske nok smittet af denne Stil, men bar mere Hyrdelivets søde Sentimentalitet end Naturromantik-

GARTNERBOLIG VED NÆSSESLOTTET
(Fotografi)

ken til Skue. Paa Dronninggaard derimod var Stilen ren. Der var en »Caverne«, en Hule af huggen Kamp, med nette Marmorbænke, der rundede sig om »den vide og klare Kilde, hvor i den svale Skygge drikkes Vandet af smaa Sølvskaal, fæstede i smaa Lænker til Kildens Bredde«. Den hed »Eremitens Kilde«, og i Nærheden laa den tilhørende »Eremitage«. Det var en Tømmerbygning, beklædt med Bark og med Straatag over; den stod paa en Jordhøj, fornedet sat med Kampesten, og der var indrettet et Par Værelser med Kanape,

Hjørneskabe og Smaahylder. I Buskadset stod paa en Piedestal en toskansk Søjle med Trofæ af Avlsredskaber, og et andet Sted stødte man paa Ruinerne af et nedfaldent Tempel, fremstillet af Træ og Sten. Endelig var en stor hvid Ligsten med Kors paa efter Tidens Smag hensat som en Mindelse om Livets Forgængelighed.

Gennem Skoven havde Kunsten banet Vej og skabt Alléer; fra »Altanen«, et højtliggende Sted, hvor der stod en Bænk

DET ENGELSKES HAVEPARTI MED EREMITAGEN
(Maleri af Erik Poulsen; Dorstykke i det Mollkeske Palæ)

med Navnet Louise, havde man vid Udsigt over Søen og Rudersdal. Ude paa Næsset var det navnlig to Partier, der tiltrak sig Opmærksomheden. Bag Næsseslottet, paa den lille Ø i Storekalven, laa et kinesisk Lysthus midt imellem Blomsterbedene; Lysthusets Stil var gennemført til de mindste Enkeltheder, med veritabelt kinesisk Bohave, og stod efter samtidige Udsagn højt over de Efterligninger af samme Art, der den Gang prydede europæiske Rigmænds Haver; et Vandspring i Sten, hvor Vandet sprang ud af Munden paa en engelsk Dogge, livede op i Omgivelserne. Paa den modsatte Side af

Næsset, ind mod Lillekalv, laa Vest for Hovedbygningen et Badehus nede ved Vandet; højere oppe paa Land stod et Lysthus, der med sin Indskrift »Amicis Quieti« opfordrede Vennerne til at søge Hvile her, midt i Naturens Overflod, til Lise for det trætte Sind og de mødige Lemmer. Foran var et pynteligt Haveparti med to blystøbte Nævefægttere. Hvad der navnlig gjorde denne Plet tiltrækkende, var den henrivende Udsigt; mod Syd tegnede sig Omridsene af Frederiksdals

ØEN, HVOR DET KINESISKE LYSTHUS SENERE STOD
(Maleri af Erik Poulsen; Dørstykke i det Moltkeske Palæ)

Mølle, mod Vest Farum og Fiskebæk med de tætte Skove hinsides Søens blanke Flade.

Bag selve Hovedbygningen var i de Conincks Tid et hollandsk Haveparti; nu er det omlagt i en Art fransk Stil og afsluttes i Baggrunden af to pyntelige Pavilloner, der skriver sig fra Slottets Restauration i 1890erne. Nær ved ligger en stor Plæne med Parkens sjældne Træer, hjembragte med de Conincks Skibe fra fremmede Verdensdele. Flere nordamerikanske Træarter har her naaet en særlig rig Udvikling, og et Eksemplar af *Abies Nordmanniana*, en Varietet af den almindelige Sølvgran, hjemmehørende paa Krim og i Kaukasus, skal

være et af de største i Europa. Højden er 25 M., Stammen 4 M. i Omfang. Parkens største Bøg er 28 M. høj og 10 M. i Stammeomfang. I en Dyrehave, som de Coninck havde indrettet, var der en Tid lang endog Antiloper.

I Dronninggaards Haveomraade var Kaninholmen ogsaa inddraget. Den fik Navnet »Luknam«, der af Folk paa Egnen fordrejedes til Lokkedam. Her havde de Coninck velplejede

HAVEPARTI FORAN LYSTHUSET »VENNEHVILE«
(I Baggrunden Kaninholmen; Kobberstik)

og nette Parkanlæg, hvori den engelsk-kinesiske Stil ogsaa havde sat sig Spor; midt mellem Træer og Buske var rejst en gotisk Ruin (se Side 218), som stod der langt ned i Tiden. Levninger af den ses endnu.

I Datidens store Herskabshaver saa man ofte Søjler og Støtter, opsat til Minde om dette eller hint. Tit var Anledningen mere spinkel end Monumentet var højt og prægtigt. De rige Handelsherrer, der havde tjent sig op fra nedden, følte

Trang til at skabe Fortid og Historie paa deres Enemærker, og de Coninck dannede ingen Undtagelse herfra. Ved en gammel Bøg henligger endnu en Sten, der bringer Bud om, at Ejeren selv plantede dette Træ, som han beder Eftertiden værne om. Fire andre Monumenter fra de Conincks Tid er nu samlet paa Næsset. Ved Brohuse staar en Sten, der tidligere havde sin Plads i Nærheden af Frederikslund. Den er prydet med Van-

UDSIGT MOD PARTIET OMKRING »VENNEHVILE«
(Til Højre Næsseslottet, i Forgrunden Kaninholmen; Kobberstik)

dringsstav, Hat og Rosenkrans, og der læses paa den en lang versificeret fransk Indskrift, som i høje Toner priser Dronninggaards Herligheder; Indskriften skyldes Oberst Drevon, en Emigrant, der var Ejerenes nære Ven, boede i hans Hus og havde stor Andel i de smukke Haveanlægs Tilblivelse. Mindestenen har i lange Tider nydt en særlig Navnkundighed. Sagnet har nemlig sat den i Forbindelse med Louis Philippes Ophold paa Dronninggaard, men med Urette, thi han har

aldrig været der. Efter en Familietradition indskrænker Louis Philippes Besøg hos de Coninck sig til et ganske kort Ophold i Palæet i Bredgade; umiddelbart efter Ankomsten lod Republikkens Gesandt gøre Forestillinger hos Bernstorff, der førte til hans ufortøvede Afrejse samme Aften. — Hvor Hovedvejen gennem Næsset drejer af til Kanningaarden findes en anden Mindesten, der forhen stod paa en Skrænt ved Vejlesø. Det er de

HAVEPARTI BAG NÆSSESLOTTET
(Fotograf)

Coninck'ernes sidste Farvel til den skønne Ejendom. Stenen, der paa Forsiden er smykket med et Marmorrelief af en liggende Kriger, der strækker Armen ud mod den opgaaende Sol, bærer øverst en Hjelm som Attribut. Indskriften fortæller, at de Conincks Søn har sat den over sin Fader og Moder, da han i 1822 forlod Landet og drog til Paris; den lyder: Friderico de Coninck et uxori Mariæ de Joncourt dicatum amicitiaë ergo. Farvel, Gud velsigne Konge, Folk og Land. Fred.^k de Coninck. 1822.

De to andre Monumenter staar paa deres oprindelige Plads. Det ene skyldes Wiedewelt og er opstillet til Ære for den nævnte Oberst Dreven; det er en syv Alen høj Obelisk af blaåt norsk Marmor, der bærer Aarstallet 1783, men er først rejst Aaret efter. Det andet er det største og smukkeste af alle de bevarede Mindesmærker paa Dronninggaard og det mest kendte. Relieffer af Marmor, der fremstiller Handel og Havekunst i alle-

PARTI FRA PARKEN VED NÆSSELOTTET

(De sjældne Træer; Fotografi)

goriske Kvindeskikkelsers Lignelse, findes paa det firkantede Fodstykkets to Sider. Derover hæver sig en kanneleret Søjle med Kapitæl og en Kugle foroven. Paa Fodstykkets to andre Sider læses de tit gengivne Ord om, at de Coninck rejste denne Støtte i Aaret 1784 til Ære for Handelen og Søfarten, som under en vis og mild Regerings Indflydelse og Beskyttelse gav ham Evnen til at forskønne dette Sted og forbedre dets Agres Dyrkning.

Af alle de mange tilrejsende, der i hine Tider søgte ud til

Dronninggaards Herligheder, havde de fleste kun Lovord tilovers for alt det, de saa; kun en enkelt klagede over Mangel paa Helhed i Anlægget og en vis Ensformighed i de mange skønne Udsigter, der frembød sig. Det var Indvendinger, der kunde fremsættes med nogen Ret, men som ikke betog

DE CONINCKS FARVEL TIL DRONNINGGAARD
(Fotograf)

Stedet noget af dets landlige Idyl. De Coninck rugede ikke i ensom Magtvælde over de Skatte, han her havde skabt midt i Naturens Skød; han aabnede Portene paa vid Gab og indbød ikke blot de fremmede, der kom til Staden, men ogsaa sine egne Bysbørn, til at dele Glæden med ham paa hans Enemærker. I Begyndelsen stod Dronninggaard aaben for den store Offentlig-

hed, men helt godt gik det ikke. Ejerens ædle Hensigter blev misbrugt; ondsindede og uforstaaende Personers Ødelæggelseslyst tvang ham til at føre Havens Offentlighed ind under Udvælgelsens Lov. Man maatte siden hente Kort paa Etatsraad de Conincks Kontor i Byen, og visse Dage i Ugen (en Tid lang

hver Onsdag og Søndag) var der da uhindret Adgang til Dronninggaard.

En dristig Tanke var det ogsaa at byde det store Publikum til Gæst i disse Omgivelser. Den følsomme Havekultur, der faldt i Datidens litterært dannedes Smag, laa ikke rigtig for det jævne kø-

benhavnske Gemyt med dets Underbund af slumrende Satire. Midt i al denne Sentimentalitet, næret af Youngs »Nattetanker« og Grays »Kirkegaardsidyller«, der havde givet store tyske og engelske Kulturkredse sit Præg, brød det lystige Lune igennem og gjorde det af med al Illusion. I Eremitens Bolig laa en Bog,

OBELISKEN FOR DREVON
(Af Wiedewelt; Fotografi)

hvori Vandreren skulde tolke sine følelsesfulde Stemninger; af Forsigtighedshensyn var den lænket til Væggen. Rørelsen udeblev dog ofte, og den jævne Poet havde Vanskelighed med at faa anslaaet den rette lyriske Streng, uden at det brede Humor stak Bukkefoden frem. Her er et Vers af de bedre :

Da jeg til Eremittens Bolig kom,
 Poet jeg være vilde,
 Men mangled' Vand af Helicon,
 Drak saa af Eremittens Kilde,
 Og rimer da saa godt jeg kan
 Med Glasset i den ene Hand
 Og Maden i den anden.

Een Dag i Aaret stod Adgangen aaben for alle. Det var den 22. Juli, Etatsraadinde de Conincks Fødselsdag, der fejredes — ikke inden lukte Døre, men under aaben Himmel i al Folkets Paasyn. Den Dag var der ikke en Vogn at opdrive i Hovedstaden, ikke en Ridehest at faa til Leje. Vi lader en af Datidens Journalister give os en Skildring af Festlighederne i 1804; han refererer dem saaledes i »Nyeste Skilderie af Kiøbenhavn«:

»Hovedbygningen, og Indgangene dertil, er paa denne Højtidssdag meget smagfuldt dekorerede med Grønt og Blomster, hvori Etatsraadindens Navnetræk er anbragt. Lige for Hovedbygningen er der paa en smuk Grønning oprejst en høj Støtte, paa Toppen af hvilken der hænges alle Slags Tørklæder, Tobaksdaaser, Spænder etc. som Prisbelønninger for de bedste Kravlere. Konkurrenter mangler der ved saadan en Lejlighed ikke, men aldrig vinder her nogen Prisen, var det end kun en Snustobaksdaase, uden han virkelig har fortjent den. Sjællandske Bønder og Bønderfruentimmer er her klædte paa Holandsk, men naar de aabne Munden, har man Føje til at sige: Hænderne er Esaus, men Stemmen Jakobs, og dersom Illusionen ikke ganske skulde forstyrres, maatte det paalægges disse Sjællændere at være stumme, saa længe de agere Holændere. — Men en af de vigtigste Forlystelser paa denne Dag er et Slags Lystbataille. Denne gaar for sig paa det lille Vand lige for Hovedbygningen. Her ligger en liden Flaade, naturligvis en miniature, men den kommanderes dog af ordentlige Søofficerer, i det mindste i Henseende til Uniformen. De kommanderende er alle klædte som Admiraler med hvide Fjer i Hatten. Menneskevennen betragter disse Admiraler med inderlig Glæde. De er for Øjeblikket Admiraler, de har

kommanderet et helt Søslog, de har endt det, uden at deres Lavrbær er købte med en eneste Draabe Menneskeblod. Deres Flaade er i lige saa god Stand, naar Slaget er endt, som da det begyndte, og uagtet der skydes, saa det dunder i Luften, saa er dog ikke en eneste bleven saaret. Man bør ikke undres over, om end en eller anden af disse kommanderende fristedes til at sætte Hatten lidt skævt; thi den kommanderende, som med saa rolig en Samvittighed kan forlade Slaget, i den Overbevisning ikke en Gang at have saaret en Kat, har virkelig langt mere Grund dertil end hine ærgærrige Helte, hvis Lavrbær er farvede med Blod og købte med mange Tusindes Liv. — Om

SØJLEN FOR HANDEL OG SØFART
(Fotografi)

Eftermiddagen spilles der fransk Komædie i Lunden ikke langt fra Kilden. Naar denne er endt, saa kører hele Selskabet tilbage til Hovedbygningen. Etatsraadinden sidder i en aaben Vogn, der saa vel som Hestene er dekoreret med Grønt og Blomster, og har nogen Lighed med et Slags Triumfvogn.

Foran rider Admiralerne. Medens Selskabet nu spiser, danser og synger Bønderne og Bønderfruentimmerne i Haugen og i Lunden. De mange Tusinde af Københavns og Omegnens Indbyggere, som Nysgerrigheden har trukket derud, henter nu og deres store Madposer, Madskrine og Madkister, og holder aabent Taffel under Guds frie Himmel. Et smukt Fyrværkeri, hvori Etatsraadens og Etatsraadindens Navnetræk ses bræn-

DEN KUNSTIGE RUIN PAA LURNAM
(Tegning)

dende i alle Kulører, ender disse landlige Forlystelser og Dagens Højtidelighed.« —

Frederik de Coninck var ikke blot Rigmanden og Mæcenen udadtil, indadtil var han den omsorgsfulde Familiefader, Patriarken midt i sit store Hus. Da Dronninggaard med alle dets nye Anlæg stod færdig, lod han det 1786 ophøje til Stamhus for sine Børn og Efterkommere, for — som han skriver i sit Testamente — »at knytte dem med des stærkere Baand til deres Fædreland«. Stamhuset skulde forlods tilfalde hans ældste Søn og siden hans fjernere Efterkommere; det skulde bære Navnet de Coninck og være en Opmuntring for hans

»Børn og Efterkommere til at vedblive den Stand, hvori deres Fader lagde Grundvold til deres Lykke og til som gode Borgere at befordre Handel og Agerdyrkning som de sikreste Grundstøtter for Landets Vel«.

Børnene samlede han om sig. Der var ti ialt, og kun et Par døde smaa. For den ældste Søn Frederik lod han

FREDERIKSLUND
(Fotografi)

den franske Arkitekt Joseph Ramée, der efter Revolutionen var søgt herop som Emigrant, opføre Afbyggergaarden *Frederikslund*, en smuk Bygning i italiensk Stil, som ligger der den Dag i Dag paa Dronninggaards gamle Grund. Datteren Louise, der var gift med den reformerte Præst, Jean Monod og blev Moder til den navnkundige franske Prælat, Adolphe Monod, boede paa den nærliggende Kanningaard, som de Coninck købte 1798. *Kanningaarden* har altid hørt til Lyngby Sogn, men da dens Skæbne — med nogle Afbrydel-

ser — var knyttet til Dronninggaard i det følgende Aarhundrede, anføres nogle Træk af dens Historic her.

En lille Lystgaard var opført ca. 1740 af Auktionsdirektør Movrids Fischer; den omtales som en Kampestensbygning og kaldes i den ældste Tid stadig »Kaninholm«, men findes i hvert Fald paa Kortet fra 1765 afsat paa sin nuværende Plads, Sydøst for den egentlige Kaninholm, hvor der næppe nogensinde har været større Beboelsesbygninger. Der var en smuk Have og adskillige mærkelige Indretninger. I 1745 hedder det, at Ejeren med en Baad kunde »gaa til Vands udi fersk Sø til Frederiksdal, Farum, Dronninggaard og Kollekolle, og haver han med liden Bekostning indrettet sig en liden Reservoir eller en Espèce af en Dokke med Indløb fra Furesø, hvorudi hans lidet Fartøj kan ligge oven til tør og nedentil flyde udi alle Tider stille Vand». Siden hører vi bl. a. om et stort Fuglehus, der var opstillet ud mod Søen. Hielmstjerne boede her i en Aarrække efter Aarhundredets Midte, og havde hyppig Luxdorph og Langebek til Gæst hos sig. I 1772 afhændede Fischer Kanningaarden, som den nu kaldes, til en forhenværende norsk Præst, Mag. David Schiøt, der stod i venskabeligt Forhold til Suhm; en Rude, hvori den bekendte Historiker havde indridset sit Navn, bar siden Vidne herom. Ved Schiøts Død 1779 sættes Gaarden til Auktion, og blev i de følgende tyve Aar, under forskellige Ejere, udvidet til en større Avlsgaard. Ved Slutningen af Aarhundredet tilhørte Kanningaarden en Fabrikør i København, Henrik Nehrmann, og af ham købte de Coninck den.

Efter det store Opsving, Handelen havde taget i Slutningen af det attende Aarhundrede, fulgte Tilbageslaget i de første Aar af det følgende, og de Coninck led store Tab under de ugunstige Konjunkturer. Krigen med England 1807 berøvede ham baade Skibe og Varer, men bragte ham tillige en bitter Tort, der sikkert forkortede hans Liv. Da Englænderne i Efteraaret 1807 okkuperede Nordsjælland, paatog han sig sammen med to andre af Egnens fremtrædende Mænd at forsyne Fjendens Armé med Proviant for at undgaa Plyndring; denne

hans Færd, der var dikteret af de bedste Hensigter, blev meget unaadig optaget, han anklagedes for Landsforræderi, men frifandtes ved Højesteretsdom 1809 og fik fuld Oprejsning; man tilbød ham Dannebrogordenens Storkors, men han afslog det. Den tidligere saa foretagsomme Mand med den ukuelige Energi var nu kun en Skygge af sig selv; 1807 var han bleven ramt af et apoplektisk Tilfælde, og i Slutningen af 1809 overdrog

DRONNINGGAARD I TYVERNE
(Kobberstik)

han Dronninggaard og Kanningaarden til sin ældste Søn. Selv døde han derude knap to Aar efter.

Abrahams fortæller i sine Erindringer om et Besøg paa Dronninggaard i 1815. Den gamle Etatsraadinde boede paa Næsset og Sønnen Frederik, der nu var Ejer, paa Frederikslund; Broderen Jean var rykket ind paa Kanningaarden efter Monods Bortrejse fra Landet, og havde 1809 købt Ejendommen af Frederik umiddelbart efter, at Faderen havde overdraget ham den. Endnu var meget tilbage fra den Tid, da gamle de Coninck

førte et næsten fyrsteligt Hus paa Dronninggaard, men Stedets gode Stjerne var i fortsat Dalen. De ulykkelige Pengeforhold efter 1813 undergravede det store Handelshus, og i 1821 gik Frederik de Coninck Fallit. Faa Maaneder efter døde hans Moder. Dronninggaard blev sat til Auktion; fem Gange blev den udbudt, men ingen havde Raad til at købe den, og Enden blev, at Prioritetshaveren, den hamborgske Senator M. J. Jenisch, maatte overtage den. Han fik Udlægsskøde i Januar 1822, og samme Foraar rejste Frederik de Coninck til Paris for aldrig mere at vende tilbage; han døde der 1852. Kaningaarden kom ogsaa under Hammeren, og gik over paa andre Hænder.

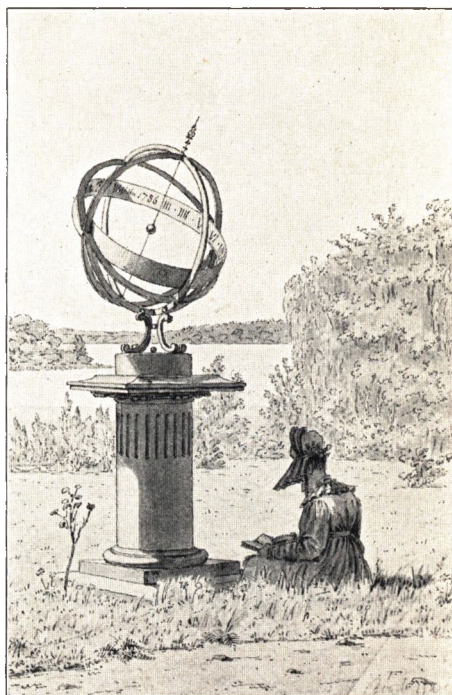
Fra dette Tidspunkt indtræder Dronninggaards store Forfaldstid. Den fremmede Ejer følte ingen Trang til at frede om den tidligere saa skønne Ejendom, men Københavnerne søgte derud til de kendte Steder for at finde Ro og Vederkvælgelse i Naturen. Næsseslottet stod »som et fader- og moderløst Barn, ensom og forladt, kun beboet af Skovens Fugle, der uhindrede bygge sine Reder under dets Tag«. Skibsbroer og Lysthuse faldt sammen; den lille, til Venskabet indviede Plet med den skønne Udsigt besøgtes jævnlig af Familier paa Udflugt, men Stedets Prydelser var borte, og paa Øen med det kinesiske Hus duftede Tidsler og Nælder de besøgende i Møde. Jenisch'ernes Tid, der var den værste for Gaarden, strakte sig gennem mere end tyve Aar. Da den gamle Senator døde, gik Dronninggaard (1828) over til Gottlieb J., som først i 1845 afhændede den til Hofjægermester Th. R. Fønss.

Dronninggaards senere Historie kan sammenfattes i Korthed. Kammerherre Fønss overdrog i 1851 Gaarden til Proprietær Hans Hansen, hvis Enke, f. Velschow, beholdt den indtil 1860, da hun solgte Ejendommen til den fremragende Politiker, Etatsraad Johannes Christopher Nyholm. Han boede her nogen Tid, men seks Aar efter bortskødede han Dronninggaard til Generalkonsul Anders Westenholz. Kaningaarden var bleven tilkøbt af Proprietær Hansen, atter solgt, men købt tilbage af Westenholz. Hans Besiddelsestid var

en trang Tid for Dronninggaard, den sidste Prøvelse forinden Opløsningen. Ejeren var en betydelig Mand, men boede i London indtil 1882 og kunde ikke ofre sig for sine nordsjællandske Landejendomme. Bygningerne lejedes ud, ofte stod de ledige. I Hovedbygningen ude paa Næsset var Ruderne slagne ind og tykt Støv laa overalt i Stuerne; i Park og Have groede Vildnisset op, og Monumenterne fra de Conincks Tid begyndte at forvitres. Alt var i Forfald, da Etatsraadinde Westenholz, født Young, der havde overtaget Gaarden ved sin Mands Død i 1886, en halv Snes Aar efter afhændede den.

Udviklingen havde imidlertid gjort Dronninggaards Opretholdelse som samlet Ejendom saa godt som umulig. Det uhyre Areal (med Kanningaarden ca. 900 Tdr. Land), beliggende i Hovedstadens Nærhed i de mest idylliske Omgivel-

ser, var efterhaanden steget saa stærkt i Grundværdi, at Enkeltmand ikke magtede at købe det og langt mindre at drive det som Agermark. I 1895 overdroges da ogsaa Dronninggaard og Kanningaarden til et Aktieselskab, hvori nuværende Konferensraad, Bankdirektør Axel Heide var Sjælen. Planen var at restaurere Næsseslottet — saa vidt mulig føre det tilbage til sin oprindelige Skikkelse — og anvende det til Bade-

SOLURET FORAN NÆSSESLOTTET
(Tegning af Rørbye)

hotel ell. lign.; Jorderne skulde saa udstykses til Villagrunde. Frederikslund var dog bleven udskilt og købt af Godsejer G. E. Grüner, der endnu er Ejer (Skøde af 1896).

Nu er Tanken ført ud i Virkeligheden; alt er forandret, og kun en Rest af det gamle Dronninggaard er tilbage. Avls-gaarden er nedbrudt, men Næsset er bibeholdt som udelt

JÆGERHUSET
(Fotografi)

Ejendom. Bygningerne er restaureret af Arkitekt Axel Berg. Aktieselskabet overdrog det til »Hotel Kongen af Danmark« (Skøde 1898), der atter solgte det til »Aktieselskabet Næsset« (Skøde 1902). En Tid lang var der Hotel, og Næsseslottet var i Sommertiden stærkt søgt af Hovedstadens Publikum. Nu tilhører Næsset Forlagsdirektør August Bagge, som bebor det hele Aaret rundt, og alt er i smuk og velholdt Stand. I det idylliske Jægerhus ved Storekalven er vedblivende Traktørsted.

Kaningaarden solgte Aktieselskabet faa Aar efter Overtagelsen til den rige Proprietær Ibsen, og siden er Jorderne udstykket; selve den gamle Gaard er nu et Lyststed, der bærer Navnet »Aagesholm«. Det ligger lige uden for Søllerød Sognegrænse, tæt op ad den store *Malmlose*.

Paa Dronninggaards gamle Arealer har der rejst sig et af Sognets største Villakvarterer. Rundt om Vejlesø og paa begge Sider af Vejlemose, der strækker sig i Vest ud mod Næsset, ligger Mængder af tiltalende Smaahuse med smukke velplejede Haver. Den gamle Hovedvej til Næsset er bebygget i næsten sin hele Længde, fra Kongevejen ved det saakaldte »Schweizerhus« til Brohuse. Der er anlagt en Mængde nye Veje, sørget for bekvem Adgang til Jernbanestationen (bl. a. ved Anlægget af den smukke Kanal mellem Fure- og Vejlesø), og Befolkningens Tilvækst i disse Egne har i den sidste halve Snes Aar været i stærk og vedholdende Stigen.

MØLLEAAENS UDLØB I ØRESUND
(Træsnit fra 1861)

MØLLEAAEN

FRA Furesøen, hvis Vandspejl ligger tyve Meter over Havets Flade, strømmer *Mølleaaen* ud. Den løber Øst paa gennem Lyngby Sø, tager derefter Retning mod Nord indtil Ørholm, drejer atter mod Øst og rinder ud i Øresund. Dens Løb er, regnet i lige Linje, omkring tolv Kilometer langt.

Mølleaaen bugter sig gennem en malerisk og naturskøn Egn; i Sivene langs dens Løb bygger Rørsangeren sine Reder, og de opstemmede Mølledamme ligger som smaa smilende Indsøer midt i frodige Omgivelser. Den risler gennem tyste Skove, og hvor Skovene slipper, indrammes den af tætte Krat, der gror yppigt i Lejets bløde Mosebund.

Den er fremfor alt ejendommelig ved sine ældgamle Møllesteder. Næppe til noget andet Vandløb i Danmark har der været knyttet saa betydningsfuld en Industri og saa mange forskellige Værker. Vandmøllen er en meget gammel Form

for Drivkraft herhjemme, men allerede fra den tidlige Middelalder trivedes Vind- og Vandmølle Side om Side; de fortrængte ikke, men udfyldte hinanden, og Vandmøllen beholdt Overtaget. Det var ikke blot Kornet, der maledes til Mel i hine gamle Vandmøller — ved mange andre Arter af Virksomhed kom de skjulte Kræfter i den rindende Strøm til Anvendelse. Kobber, Jern og andre Metaller forarbejdedes, der slibedes og poleredes, man valkede Klæde, fremstillede Krudt og Papir, og garvede Læder. I det syttende og attende Aarhundrede drev Mølleaen ni forskellige Værker. Ved Furesøen laa Frederiksdals, tidligere Hjortholm Mølle, der en Tid lang var Papirfabrik; ved Lyngby var der en Stampemølle, ved Fuglevad en Grynmølle, ved Brede et Kobberværk; Ørholm og Nymølle anvendtes ligeledes i Metalindustriens Tjeneste. Endelig i Jægersborg Dyrehave laa Stubbemøllen, hvor der stampedes Klæde, Raadvad, som var Krudtmølle, senere Fileværk, og endelig Strandmøllen, Landets mest bekendte Papirfabrik fra gammel Tid.

Disse mangeartede industrielle Virksomheder var ligesom Dele af en fælles Organisme. Furesøen var Hjertet, hvorfra den Kraft udsendtes, som bragte Livet til at pulsere langs Aaens Løb. Alle var afhængige af Strømmen; naar den øverste Mølle standsede, standsede de alle. Nødvendige Reparationer kunde hæmme Virksomheden paa flere Steder, end der var Brøst, og laa Møllejerne i Krig med hinanden, stod det i deres Magt at tilføje Naboen ubodelig Skade. Møllerne ved Frederiksdal og Lyngby var i Stand til at lukke af for de andres Vandtilførsel, eller de kunde pludselig aabne Sluserne ved Nattetide, naar alt laa i dyb Ro, saa de neden for liggende Damme oversvømmedes og Møllerne kom i voldsom Bevægelse, med Fare for helt at bortskylles af den rivende Strøm. I 1690 blev der truffet Anstalter til Forebyggelse af sligt; ved hver Mølle skulde der indrettes en »Goldsluse«, hvori Vandet kunde ledes ud, og ingen Manufakturmølle maatte gaa i visse bestemte Nattetimer; Vandet maatte ikke opholdes over tolv Timer, og ved Reparationer skulde indhen-

tes Samtykke fra de nærmest liggende Værker eller Tilladelse fra Amtmanden. Vandets Opstemning i Dammene kunde ogsaa have sine Ulemper; hvis de nedre Møller stemmede for stærkt, stod de øvre i Fare for at faa »Bagflod«; Vandet løb da den gale Vej og ødelagde Mølleindretningen. Vandstanden blev derfor 1721 reguleret for hver enkelt Mølle og afmærket paa Sten i Dammene.

PAPIRFABRIKKEN ØRHOLM
(Træsnit fra 1868)

Fabrikkerne ved Mølleaaen dannede i det attende Aarhundrede et Lav med en Præses i Spidsen; naar Klager indløb, holdtes der Forhør og de skyldige straffedes med Bøder. Længer ned i Tiden var Møllerne paa færre Hænder og Interesserne ikke saa stærkt delt, men Strømforholdene gav jævnlig Anledning til Tvist og Stridigheder. Strøminteressentskabet købte i 1875 Frederiksdals Mølle, Aaens egentlige Sluse ved Furesøens Udløb, for at blive Herre over Reguleringen, men allerede da havde Mølleaaen tabt en stor

Del af sin Betydning. I Fabrikkerne derude gik Dampmaskinerne støt, men endnu den Dag i Dag benyttes i Turbinerne den gamle Vandkraft.

Af alle disse Industrimøller ligger de fem ved den Strækning af Mølleaaen, der danner Grænse mellem Lyngby og Søllerød Sogn. En Vandmølle maa bygges tværs over Strøm-

MØLLEDAMMEN VED ØRHOLM
(Fotografi)

men, og som Regel ligger dens tilhørende Bygninger paa begge Bredder. Saaledes er ogsaa Forholdet ved Mølleaaen, hvor der i ældre Tid ofte herskede Usikkerhed om, hvilket af de to Sogne Værkernes Ejermænd og Arbejdere hørte til. Navnlig for Præsterne var dette en Torn i Øjet; de mange fremmede Arbejdere, der søgte ud til de efter Datidens Forhold store Fabriksvirksomheder, unddrog sig Kirkegang og Sakramente og Sjælehyrden mistede sit Offer; først i Midten af det attende Aarhundrede fik man Orden i Sognegrænsen. Præ-

sterne i Lyngby og Søllerød foreslog, at Ørholm og Raadvad, som fra gammel Tid regnedes til Lyngby Sogn, helt og holdent skulde høre til der, uanset paa hvilken Side af Aaen Bygningerne laa, medens Nymølle, Valkemøllen og Strandmøllen skulde forblive ved Søllerød, og disse Bestemmelser bifaldt Kongen (Missive af 11. Oktbr. 1765).

Nu er Sognegrænsen midtstrøms i Aaen. Strandmøllen og Stampen — der forhen kaldtes Stubbe- eller Valkemøllen — ligger for en stor Del i Søllerød Sogn og regnes almindelig dertil. Nymølle hører derimod til Lyngby, skønt den tidligere ofte henførtes til Nabosagnet. Billeder fra alle de fem gamle Mølleværker hidsættes; om de tre gives tillige en ganske kort Udsigt over deres Historie gennem Tiderne, medens Fremstillingen kun beskæftiger sig mere indgaaende med de to, Stampen og Strandmøllen.

Hvor Mølleaaens Løb bøjer af mod Øst, ligger *Ørholm*. Det er en af Aaens ældste Vandmøller; i Middelalderen kaldes den *Ørewaz Mølle*, et Navn, der jævnsides med Ørholm holdt sig langt op i Tiden. Den tilhørte i Slutningen af det syttende Aarhundrede Stempelpapirsforvalter Albrect Heins, Fader til en af Datidens Diplomater, Paul Heins; efter Enkens, Magdalene Klingenberges Død afhændedes Ørholm, hvor der den Gang (1699) var trende Krudtmøller, Melmølle og Stivelseværk. Senere drev Poul Badstuber, der ejede flere af Mølleaaens Værker, en stor Lefabrik paa Ørholm, men solgte den 1737 til et Par indvandrede Tyskere.

Nymølle hører ligeledes til de ældste Virksomheder ved Mølleaaen. Allerede paa Absalons Tid omtales i denne Egn en »Niumulne«, som Frue Kirke havde faaet i Gave; men om det er den nuværende Nymølle, er dog ikke godtgjort. Henrik Ehm, der er nævnt i Forbindelse med Kobberrmøllen i Vedbæk, forpagtede Nymølle 1672 og drev her et betydeligt Kobberværk. Møllen laa til Frederiksdal og tilhørte Dronning Charlotte Amalie; for at lette Afsætningen af de tilvirkede Kobbervarer ude i Landet, forlenede Kongen den 1699 med et Privilegium. En Del Aar tidligere (i 1680erne) var den

overgaaet i Forpagtning til Kobbersmed Lorens Badstuber, hvis Slægt var knyttet til Nymølle i flere Menneskealdre. En af Efterkommerne, den nysnævnte Poul Badstuber, var først Forpagter, siden Ejer; Prinsesse Sophie Hedevig havde overtaget den sammen med Frederiksdal og i 1738, efter hendes Død, gav Kongen Poul Badstuber Skøde, for derved at lette Anlægget af en Jern- og Staaltraadsfabrik, som fattedes i Landet. Otte Aar

NYMØLLE
(Fotografi)

efter gik han Fallit. Brede, som han ligeledes ejede og hvor han drev et stort Kobber- og Messingværk, afhændedes sammen med Nymølle til et Interessentskab, blandt hvis Medlemmer var Enrums Ejer, Agent Michael Fabritius og hans Kompagnon Wever. Nymølle blev senere skilt fra Brede og forbundet med Ørholm; de to driftige Englændere, Nelthropp og Harris, der indrettede Fabrikkerne paa Retraite, købte de to Værker, fik 1793-94 Privilegium paa at drive dem som Papirfabrik, og siden

har de hørt sammen. I det nittende Aarhundrede var Statsminister Ernst Schimmelmans ansete Navn knyttet til Ørholm og Nymølle; til sin Død besad han den større Andel af dem. En kort Tid var J. C. Modeweg, Klædefabrikøren paa Brede, Medindehaver, siden overtog Brødrene Drewsen dem, og sammen med Strandmøllen overgik de 1889 til De forenede Papirfabrikker. — Ved Nymølle var midt i Aarhundre-

STAMPEN
(Set mod Søllerød Sogn; Fotografi)

det tillige en *Klædefabrik*; *Ravnholm Papirfabrik* oprettedes 1906 af et Aktieselskab, kom i Drift Aaret efter, men blev meget snart nedlagt; Bygningerne, som er overtaget af De forenede Papirfabrikker, staar der endnu.

Medens Nymølles Fabriksbygning regnes til Lundtofte By, ligger Vaaningshuset, hvor Driftsbestyreren bor, paa den nordre Aabred op mod Ravneholm Skov og hører til Søllerød; det kaldtes oprindeligt *Højersdal*, som i Tidens Løb er blevet til »Høj og Dal«. Med den Ole Kollerød'ske Sag, som i

Trediverne i forrige Aarhundrede var vidt bekendt og diskuteret i alle Kredse, har Nymølle en vis Forbindelse; Morderens Offer var nemlig en Kusk fra Papirfabrikken, og den saakaldte »Røverhøj« bar længe Minde om Morddaaden.

Af de tre Møller, der ligger i Jægersborg Dyrehave, er *Stampen* den vestligste. Oprindelig var det en Stubbmølle, hvor der maledes Korn. »Stubbemøllen«, som den tidligst kaldes,

STAMPEN
(Set mod Lyngby Sogn; Fotografi)

eksisterede i hvert Fald paa Frederik den Andens Tid, men er sikkert meget ældre. Den tilhørte Kronen; Mølleren, der havde den i Fæste, klagede 1584 over, at den var sat for højt i Skat, og Kongen lod den derfor omtaksere af gamle Folk fra Egnen. I Jordebøgerne for det følgende Aarhundrede finder man den stadig opført blandt det kgl. Fæstegods. I 1620 synes der at være Valkemølle, og da Baltzer Sechman, senere Raadmand i København, 1653 fik Livsbrev paa Stubbemøllen, paalagdes det ham der at holde en Krudtmølle, »som Riget

kan have Tjeneste af«. Om Krudtmøllen har haft nogen Bestandighed eller overhovedet er blevet til noget, er usikkert, men da Børnehuset paa Kristianshavn, hvor der var oprettet et Manufakturværk, trængte til en Valkemølle, købte Fattigdirektørerne 1670 Stubbemøllen af Baltzer Sechman.

Børnehuset, der tillige benyttede Lyngby Valkemølle og en anden, der var opført ved Ebberød, beholdt den kun til 1687. Kongen gav da Tilladelse til, at den afhændedes, og Hans Heuser, en meget foretagsom Mand, der tillige drev Frederiksdal og Strandmøllen dels som Papirmøller, dels som Stampeværker, købte den; han arbejdede under en stadig stigende Gæld, og satte til sidst fra Virksomheden paa de to store Møller, men beholdt Stubbemøllen en Del Aar efter. Han havde her et Hammerværk, der tilvirkede Leer og andre Jernvarer, og i den første Tid lod han det drive af Lesmed Henrik Kronenberg, som han iøvrigt snart kom i Stridigheder med; Fabrikken roses for sin Fuldkommenhed, skønt der kun var een Underfaldskværn. Ca. 1705 kom Stubbemøllen til Auktion og købtes af Birkefoged Hans Riegelsen; 1714 blev Børnehuset atter Ejer og beholdt den i det følgende halve Hundrede Aar. Den blev da atter indrettet til Valkemølle, og benyttedes navnlig af den kgl. Uldmanufaktur, ofte kaldet »Guldhuset« efter sit Fabriklokale i København, der oprindelig var bygget af Frederik den Tredje til Brug for Alkymisten Borri; det er som bekendt det nuværende Garnisonssygehus i Rigensgade.

En af Stubbemøllens Valkemestre paa denne Tid var en Svøbe for sine Naboer; han lod Vandet strømme ud om Natten for at ødelægge Papirværkerne paa Strandmøllen og undsagde Ejeren paa Livet, den gamle Johan Drewsen. Da Møllejerne i 1724 var samlet for at enes om Vedtægter for Strømmens Regulering, overfusede han Prinsesse Sophie Hedevigs Forvalter, som var til Stede i Embeds Medfør, med grove Skældsord, kaldte ham »Penneslikker«, »Skriverkarl« og det som værre var, slog efter ham med en Spade, saa Blodet flød og Manden styrtede af Hesten. Ogsaa andre Ugerninger tiltænkte ham. Liget af en Mand var bleven fundet i Stubbe-

møllens Dam; en Sum Penge, som han skulde haft paa sig, var røvet, Skospænder og Knapper af Sølv var skaaret af Ligets Klæder. Valkemesteren arresteredes og mistænktes sammen med en anden for at have ombragt Manden. —

Stubbemøllen tilhørte stadig Børnehuset, som i 1763 lod den afhænde ved Auktion; en Feldbereder blev højstbydende med noget over 8000 Rdr. Faa Aar tidligere havde Frederik den Femtes Kammertjener Nicolaj Jessen faaet Gavebrev paa Raadvad og indrettet en Filefabrik i den gamle Krudtmølle, og da man vidste, han havde Brug for den nærliggende Valkemølle, underrettedes han om Auktionens Udfald. Jessen lagde da et Par Daler til det højeste Bud og Stubbemøllen blev hans. En mægtig Iver for Industriens Ophjælpning karakteriserer netop Frederik den Femtes Regeringstid; Jessens store Foretagender støttedes paa det varmeste fra allerhøjeste Sted baade med Pengemidler og Begunstigelser paa anden Maade, men det hjalp ikke; faa Aar efter gik Bedriften Fallit. 1767 købte den militære Uldmanufaktur Stubbemøllen, hvor der stadig i de Par Aar, den havde været i privat Eje, var holdt nogle Stampehuller i Beredskab til Uldmanufakturets Brug. Trods Fallitten gik Jessen frem i Hæder og Velstand; han blev kort efter Justitsraad, fik et vel aflagt Embede ved Øresunds Toldvæsen og døde som Etatsraad, æret og agtet.

Under de trange Pengeaar efter 1813 blev de militære Klædefabrikker indskrænket, og Uldmanufaktur flyttedes bort fra Guldhuset. Valkemøllen var fra 1830 bortforpagtet til Mad. Petrine Holmblad, Enke efter Rasmus Holmblad, hvis Farfader var indvandret fra Sverige og tjente sine Sporer som Farver ved det militære Uldmanufaktur. Paa Valkemøllen var der to Stampeværker, der dreves af to Hjul med Underfaldsvand, Bygningerne bestod af fem eenetages Længer. I 1835 afhændedes imidlertid Valkemøllen eller Stampen, som den allerede da kaldtes, til Sekretær Peter Nicolaj Carlsen, og i hans Slægt forblev den Aarhundredet ud. Da han døde 1848, overtoges den af Enken Emilie, f. Modeweg, og 1864 blev Stampen udlagt i Arv til Sønnen, Fabrikør Carl Carlsen.

Dennes efterlevende Hustru blev ved hans Død Ejer af den gamle Klædefabrik, som hun 1896 bortskødede til »Aktieselskabet Stampen«; en Tid var den forpagtet ud til J. C. Mødeweg & Søn, men de sidste Aar har den ligget stille.

Øst for Stampen ligger *Raadvad* (eller Raavad), der ved Siden af Brede nu er Mølleaaens betydeligste Fabrik; den ligger saa godt som helt i Lynghy Sogn og danner med sine

RAADVAD CA. 1826
(Kobberstik)

Bygninger og Arbejderboliger en hel lille By. Raadvad var allerede paa Christian den Fjerdes Tid en Hammermølle, opsat i 1640erne af Christian Alkenbrekt og laa paa den senere nedbrudte By Stokkerups Grund; der lavedes Knive og Leer, slibedes og poleredes. I Svenskekrigen blev Værket ødelagt og stod ubenyttet hen i flere Aar. 1664 anlagde Over-tøjmaster Peter Kalthoff en Krudtmølle, der senere overtoges af Staten og bestod i næsten hundrede Aar; en Tid lang var

David Rose Krudtmester. Raadvad blev atter Hammermølle, da Jessen i Slutningen af 1750erne sammen med den kgl. Kunst- og Kabinetssnedker Lehman her anlagde sit store Fileværk. Ved hans Fallit købtes det af Isenkræmmerlavet i København, og efter Næringslovens Ikrafttræden og Lavets Opløsning kom Fabrikken paa Raadvad i et Interessentskabs Besiddelse; i Halvfemserne tilhørte den tre af Hovedstadens Isenkræmmere (bl. a. T. M. Werner), som 1894 fik Ejendomsdom og derefter skødede den til Aktieselskabet »Raadvaddams Fabrikker«. — Fra gammel Tid var der Kro paa Raadvad for Fabrikkens Arbejdere og Beboere; paa Søllerød Sogns Grund ligger nu tillige et Traktørsted paa en høj Bakkeskrænt med Udsigt ned over den lille Samling gamle karakteristiske Huse paa Møllebyggens modsatte Bred.

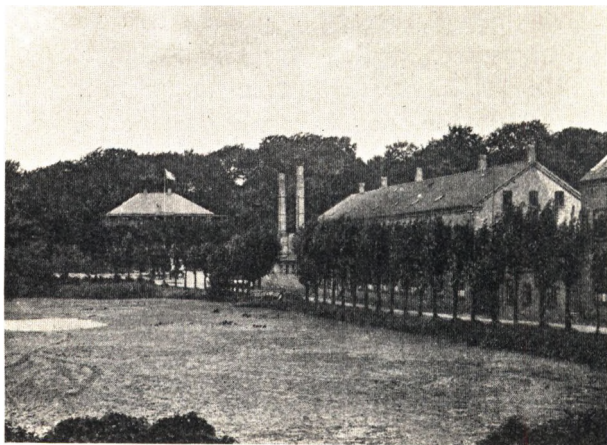
Mellem Stampen og Raadvad, lidt nordligere i Skoven, fandtes i det nittende Aarhundredes sidste Halvdel et betydeligt Bomuldsværeri, *Godthaab*, der nu ikke eksisterer mere.

Yderst ude ved Øresund ligger *Strandmøllen* som Slutstenen paa de mange forskelligartede Virksomheder langs Mølleaaens Løb. I Modsætning til de andre, hvis Anvendelse har været skiftende, har *Strandmøllen*, bortset fra dens første Tid, været Papirfabrik. Sjællands ældste Papirmølle er den dog ikke. Frederik den Anden lod 1576 Møllen ved Hvidøre indrette som saadan, og en tysk Papirmager indkaldtes i den Anledning, men Bedriften havde ingen Fremgang og blev nedlagt allerede i 1580erne; Tyge Brahe havde ligeledes en Papirmølle paa Hveen. *Strandmøllens* Alder som Papirmølle kommer dog tæt op derimod, thi før 1599, da to Skomagere fik den bevilget til Barkmølle, maa der være tilvirket Papir. Navnet havde den og bevarede det længe.

Barkmøllen har aabenbart bestaaet i adskillige Aar, men ved 1615 opføres kun den ene af de to Interessenter paa »Papirmøllen«, som den vedblivende hedder*). Endnu i Trediverne var

*) I Lenets Jordebøger fra det syttende Aarhundrede opføres stadig *Snagerup* eller *Snogerup* jævnsides med Papirmøllen.

der Valkemølle; Kongen overdrog den 1633 til Johan Ettersen, der samtidig fik Farveriet bag Vandkunsten, hvor forud Klæde-kompagniet havde haft til Huse. Den kaldes nu Strandmøllen. Her skulde bl. a. valkes det Klæde, der forarbejdedes i Tugt-huset, den Gang Stadens Tvangsarbejdsanstalt for Løsgængere og slige Personer. I 1635 anlagde Johan Ettersen tillige en Kornmølle. Han var en af Datidens driftigste Handelsmænd, drev ikke blot Farveri, men beskæftigede sig med

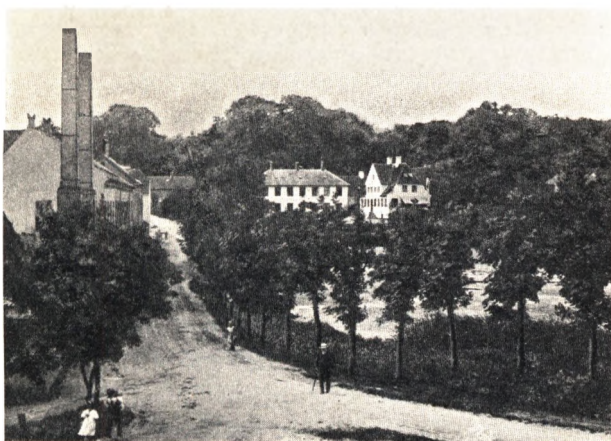
RAADVAD

(Set mod Søllerød Sogn; Fotografi)

Hvalfangst og Krudtleverancer, og syslede tillige med Postvæsenet, der endnu var i sin Vorden. Til sine øvrige Foretagender føjede han en Papirmølle, som Kongen 1643 gav ham Lov til at anlægge. Ingen anden Papirmølle maatte i de næste tyve Aar oprettes paa Sjælland, og Øvrigheden fik Ordre til at staa hans Folk bi, naar de sendtes ud i Landet for at samle Klude til Værkets Drift. Faa Aar efter (1647) flyttedes Valkemøllen til Raadvad.

Efter Johan Ettersens Død 1652 synes de mange Foretagender at være styrtet sammen. Kreditorerne gjorde Indførsel i

Strandmøllen og Herman Henriksen Delmenhorst, kgl. Drabant i Helsingør, fik Skøde af hans Enke (1653). I den paafølgende Fejdetid blev Strandmøllen lagt øde; den opbyggedes atter, men da det oplystes, at Johan Eттersen siden 1645 ikke havde svaret sine Skatter, var Strandmøllen dermed forbrudt til Kronen; en Tid plejedes der Underhandlinger med Henrik Ehm om Overtagelsen, men sluttelig fik Regina Herman Delmenhorst's Enke af sær kgl. Naade Lov til at beholde den (1672).

RAADVAD

(Set mod Lyngby Sogn; Fotograf)

Strandmøllens Drift var i disse Aar næppe i de bedste Hænder. I Begyndelsen af 1680erne var af Papirværkets Møllegange den ene ubrugelig, ikke af Mangel paa Vand, men fordi Hjulet var gammelt og skrøbeligt; i de sidste seks Aar var der ikke fremstillet hvidt Papir, kun Makulatur, da Vandet, navnlig om Sommeren, var urent. Kornmøllen var i Gang. Regina Delmenhorst's, der atter havde giftet sig, var død omkring 1680, og hendes efterlevende Mand, Jakob Buttienter, der nu var Ejer af Strandmøllen, laa i Strid med Stedsønnen om Arven efter hende. Imidlertid havde den tidligere

nævnte Hans Heuser forpagtet Frederiksdals Papirmølle, som han synes at have sat i god Skik; en dygtig Mand var han, og han overtog nu tillige Strandmøllen. Den havde atter skiftet Ejer; Mag. Jens Portuan havde købt den 1683 ved sin Svogers, Materialforvalter paa Bremerholm Peter Klaumanns Mellekomst, og da han selv var Præst i Karlebo, senere i Sorø, har det næppe været med andet for Øje end at lade en anden drive den, og denne anden Person var sikkert Hans Heuser. I 1686 bestemtes det, at Heuser skulde overtage Strandmøllen som Ejendom, naar han havde udredet en nærmere bestemt Sum inden for en vis Tidsfrist, men han magtede det ikke og forsøgte at laane hos Dronning Charlotte Amalie for at klare sin Gæld. Følgen blev, at hun, i Stedet for at forstrække Hans Heuser med Pengene, selv købte Strandmøllen (Skøde 18. Juni 1690).

Ringere var den ikke bleven; med utvivlsom Dygtighed havde Heuser forbedret og udvidet Virksomheden. I en Kommissionsforretning af 1687 hedder det om Strandmøllen, at den »haver for Heusers Tid ej været mere end een Melkværn og een Papirsmølle, hvilke da begge gik med Underfaldsvand, mens nu er af Heuser forbedret og opbyggt mere een Melkværn, to Papirskværne, to Stampe- eller Valkemøller, som er syv til sammen og drives med Overfaldsvand; herforuden haver Heuser begyndt at anlægge en Hammermølle til Jern-Manufaktur, som ved samme Vand og Strøm kan underholdes«. Men hans Pengeforhold var stadig slette; han kunde ikke udrede sine Afgifter til Dronningen, og da det i Begyndelsen af 1693 forestilledes hende, at en tysk Papirmøller, som man synes at have henvendt sig til, ikke var utilbøjelig til at overtage Frederiksdal og Strandmøllen, og lovede at gøre en Rejse herop i den Anledning, blev Tilbudet modtaget. Johan Drewsen (eller Drewitz, som han ogsaa kaldtes) kom hertil i Foraaret, undersøgte Forholdene ved de to Papirværker og besluttede at overtage dem paa visse Betingelser. Han rettede en skarp Kritik mod Heusers Drift, navnlig at der intet ordentligt oplært Mandskab var; der arbejdedes med Soldater og en Hob sammenskrabede

Folk. Dronningen gik ind paa de fleste af hans Forslag, han traadte i Heusers Sted og fik i November 1693 Strandmøllen overleveret; siden var Navnet Drewsen i fulde to Hundrede Aar knyttet dertil.

Medens Heuser sad i Gælds fængslet, tog den nye Forpagter fat paa Strandmøllens Genfødsel; han forbedrede Bygningerne, skaffede nye Møllesten og indrettede sig efter sine Ønsker. Af Heusers forskelligartede Værker er Jernværket formodentlig bleven nedlagt, fordi det var til Skade for Papirets hvide Farve, men de to Stampeværker holdt sig til ca. 1725, da de ophævedes af Mangel paa Arbejde. For at sikre sig tyske zünftige Papirmagersvende af »Glætternes« ansete Lav, som Drewsen selv tilhørte, tog han 1694 »Schein« som oplært Papirmager; Forholdet til det tyske Lavsvæsen bevaredes, indtil Strandmøllen i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede blev sat i Band, fordi en Svend, der følte sig fornærmet, nægtede at bringe sin »Gruss« fra Strandmøllen til Tyskland. Men da betød det intet mere. I Johan Drewsens Tid tilvirkedes paa Strandmøllen baade Statens Stempelpapir og Karduserne til Flaadens Kanoner, medens Karduserne tidligere enten blev forskrevet fra Holland eller der anvendtes Pergament. Kludeindsamlingen blev sat i System; Drewsen fik Eneret paa Købet af Klude overalt i Riget*), og man lod Hovedstadens talløse Tjenestepiger instruere om det tjenlige i at tage Vare paa gamle aflagle Lapper til Brug for Papirfabrikationen paa Strandmøllen. I Pestens Tid 1711 standsedes Værket næsten helt, netop fordi det var umuligt at skaffe det fornødne Kludemateriale.

At man var tilfreds med Johan Drewsens Virksomhed, bærer mange Omstændigheder Vidne om. Enkedronningen var ham bevaagen; et lille Bevis paa hendes Interesse for ham var et Sølvbæger, der siden opbevaredes i Familien, og som var forsynet med en Indskrift om, at hun havde skænket ham

*) Eneretten indskrænkedes dog senere til København og det øvrige Sjælland (fra 1723).

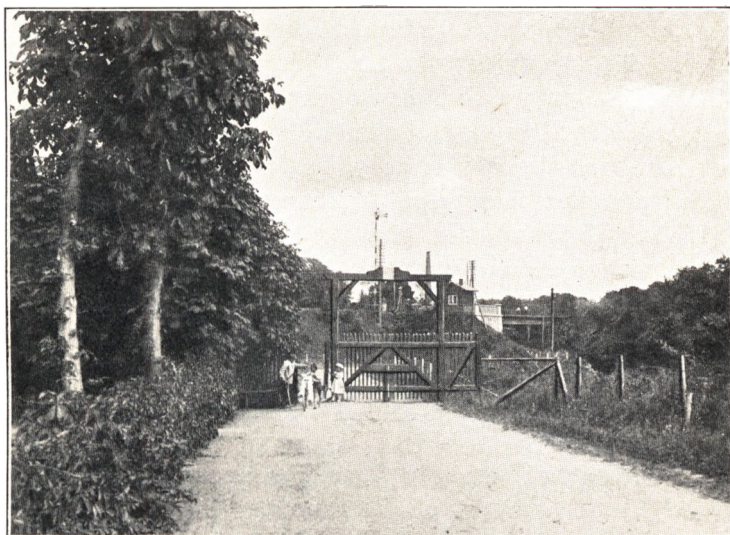
det 1710. Først efter hendes Død blev han Ejer af Strandmøllen; Prins Carl havde arvet den og solgte den til Johan Drewsen for 5500 Rdr. (Skøde af 30. Novbr. 1718).

Til Strandmøllen, hvor der i Heusers Tid ikke var andet Tilliggende end et Stykke Have, havde han 1697 købt *Springforbi*, og fik derved Jord til Avlsbrug. Fiskefangsten og Rørskæret i Aaen og Dammene var ligeledes en Indtægtskilde, som Møllebrugerne fra gammel Tid benyttede sig af. Men da Valkemesteren paa Stubbemøllen ligefrem forment Forstmændene at skære Rør til Tækning af Dyrehavshusene, blev det ved en Kommissionsdom af 1737 fastslaaet, at de tre Møller, der laa i Jægersborg Dyrehave, vel maatte fiske og skære Rør i deres Mølledamme, men ikke i den ovenfor liggende Aa.

Johan Drewsen døde 1734; efter en Tradition i Familien kom han af Dage ved et Ulykkestilfælde i sin Papirmølle, idet han fik Hovedet knust af en Pressestang. Han efterlod sig ingen Arvinger, men havde forlængst taget Bestemmelse om, at hans yngste Broder, Markus, som havde lært Professionen hos ham, skulde overtage Strandmøllen. Saaledes skete det dog ikke, thi Markus døde før Johan, hvis Enke 1736 giftede sig med den rige Kræmmer og Fabrikør i København, Ludvig Wittrog, og i de faa Aar, han var Ejer, bestyredes Strandmøllen af Brodersønnen Johan Drewsen den yngre. I disse Aar faldt Opretelsen af Kurantbanken, hvis Pengesedler fremstilledes paa Strandmøllen; »Mons. Drewitz« var selv til Stede i Bankokommissionen for at se de Prøver, der forelagdes ham, og han maatte sværge sin Saligheds Ed paa ikke at forfærdige mere Papir, end Banken havde nødig. I 1739 gav Ludvig Wittrog ham Skøde paa Strandmøllen og ligeledes al den Jord, der laa til Springforbi, hvis Huse og Have han dog forbeholdt sig indtil videre.

Ligesom sin Forgænger paa Strandmøllen stammede Johan Drewsen den yngre fra Hannover; hans Fader var Papirmøller ved Lachendorf i Nærheden af Celle ligesom Onkelen var det ved Øresund, og hans Slægt blev siddende paa Strandmøllen, Søn efter Søn, medens Lachendorf gik i Arv i den

tyske Linje. Det var to Dynastier, runden af samme Rod. Umiddelbart før Johan Drewsen blev Ejer, overgik der Strandmøllen en større Ildebrand i Slutningen af 1738, men snart fik han Virksomheden paa Fode igen. Ved Midten af Aarhundredet havde han ti til seksten Svende — efter Tidens Skik i Kost hos Mesteren — ti Drengene og forskellige andre Arbejdere, medens tredive Familier var beskæftiget med Kludeindsamlingen ude i Landet, selv paa Bornholm. Konkurrenterne var

RØDE PORT VED STRANDMØLLEN
(Fotografi)

vokset op rundt omkring; 1743 var der syv Papirmøller i det danske Rige, hvoraf to i Norge og to i Slesvig, men Strandmøllen var baade den ældste og den største, indrettet efter de bedste hollandske Forbilleder; der var (1758) tre Vandhjul til Papir, tre til Gryn. Drewsen interesserede sig stærkt for Melmøllen. Han anlagde det første hollandske Sigteværk i Danmark og præsterede Hvedemel af samme fortrinlige Kvalitet som det indførte engelske, fik stærk Søgning, og før end lignende Sigtemøller var indrettet andet Steds, havde

Joh. Drewsen tjent sig en smuk Formue. Landbruget beskæftigede ham ligeledes; til de Jorder, der allerede laa under Strandmøllen, føjede han et Par Enge i Maglemose, en Bondegaard i Trørød og nogle Arealer af Frydenlund.

Men han forsøgte ingenlunde Papirtilvirkningen; han søgte at gøre den saa fuldkommen som mulig og at hævde det danske Produkts Ligestilling med det udenlandske. At fortælle Strandmøllens videre Historie vilde falde sammen med en Fremstilling af Papirindustriens Udvikling i Danmark, og Stedet er ikke her til at gaa i industrielle Detailler. Sønnen Chr. Drewsen, der var oplært paa Strandmøllen og havde rejst paa Professionen, optoges som Kompagnon ca. 1770 og arbejdede videre paa det Grundlag, Faderen havde lagt; endnu mens Johan Drewsen levede, havde Sønnen overtaget Driften, og umiddelbart efter hans Død fik han Skøde paa Strandmøllen (1776). Virksomheden blev betydelig udvidet, saa at der mod Slutningen af Aarhundredet beskæftigedes et halvt Hundrede Mennesker med en Mestersvend i Spidsen. »Saa mange,« skriver Drewsen 1789 i et Pro Memoria til Kommercekollegiet, »vinder ved min Fabriks Drift Brød og Ophold for sig og sine; maatte deres Antal efter Mulighed forøges og aldrig formindskes!«

Chr. Drewsens Hjem paa Strandmøllen og Springforbi var lyst og lykkeligt, præget af den skønne Natur ved Skov og Strand. Selv var han en fordomsfri Mand, som med Forstaaelse iagttog alt det nye, der gærede og spirede, hele denne Opdrift i Kultur og Fremskridt, som karakteriserer Tiden omkring Aarhundredskiftet; men han holdt sig uden for Døgnets politiske og litterære Strid. Det er et betegnende Træk, at Malthes Conrad Bruun tog sin Tilflugt til Chr. Drewsen, som han slet ikke kendte, for at finde et Skjulested paa Strandmøllen, da han i Foraaret 1796 efter Udgivelsen af »Aristokraternes Katekismus« fandt det raadeligt at forsvinde. Til Trods for, at Drewsen næppe blev glad over dette uventede Besøg, der nemt kunde bringe ham Ubehageligheder, indkvarterede han dog den unge Oprører paa Springforbi og

bragte ham selv daglig Mad og Vin, indtil han, bl. a. sammen med Strandmøllens Huslærer, den senere som frisindet Forfatter bekendte H. G. Sveistrup, i en Baad kunde sættes over til Hveen, hvor han opholdt sig den følgende Tid.

Blandt Børnene var Johan Christian Drøwsen, der skulde blive en af Landets fremragende Poliitkere. Da han giftede sig i 1798, overdrog Faderen ham den væsentlige Bestyrelse af Strandmøllen og trak sig selv tilbage til Springforbi. I det unge Hjem, hvor Joh. Drøwsens smukke Hustru Ophelia, Datter af den store Skuespiller Michael Rosing, var det lysende Midtpunkt, samledes en Kreds af glade Venner, der hørte til Tidens bedste Navne og bragte Skæmt og aandfuld Vid med sig. Flere af dem var knyttet til Huset fra Faderens Tid, bl. a. Heger'ne, hvis Moder var en født Drøwsen. Peter Heger, den kække Sømand, der lod Livet paa Søen, var forlovet med Ophelias yngre Søster, og med ham besøgte Oehlenschläger paa en Ridetur første Gang Strandmøllen; siden kom han ofte i dette Hus, hvor »Velstand og Smag herskede«, og ved Joh. Drøwsens Bryllup skrev han en uhyre lang Vise til Papirmagerkunstens Forherligelse, der »ikke var uden Stænk af den vordende Oehlenschläger«, som Fr. Barfod siger*). Christiane, hans senere Hustru, var den unge Frues fortrolige Veninde og boede en Tid paa Springforbi, medens Digteren var i Udlandet. Til Heger'ne hørte ogsaa den ufor-glemmelige Kamma, og hende fulgte Knud Lyne Rahbek, der med sit lyse og muntre Sind prægede Livet paa Strandmøllen. Ikke sjældent saas Thomas Thaarup, Høstgildets berømte Forfatter, der var en god Ven af Fru Rosing og kom hos gamle Drøwsen; ligeledes Pram og Foersom, Lavrids Kruse, en Tid Huslærer hos Rosings, og T. C. Bruun, som tidligere havde været Drøwsens Sproglærer. Selv den store Møsting besøgte undertiden Strandmøllen. Til Kredsen hørte ligeledes Brødrene Frederik og Jean de Coninck, med hvem Drøwsen indledede Samarbejde paa Landbrugets Omraade, og Jonas Collin, til hvem han senere var nøje knyttet.

*) I en utrykt Biografi af J. C. Drøwsen.

Det var en munter, aandrig og livsglad Kreds, der samlede paa Strandmøllen; det var ligesom en Afglans af Rahbeks berømte »Bakkehus«. Man spillede kun sjælden Kort, man spadscrede, sejlede, sang og samtalede, læste højt. Der var indrettet et helt lille Privatteater; Drewsen var en habil Dilettant, oversatte selv Stykker, bl. a. »Fruentimmerne«, der nød den Ære at blive opført af den dramatiske Skole i hans

STRANDMØLLEN 1868

(Træsnit)

Oversættelse. Skuespillerne i Kredsen, navnlig Rosings, var levende interesseret i det dramatiske Liv derude, bl. a. Emilie Rosing, den lovende Skuespillerinde, der gik saa tidlig bort, og Louise Rosing, gift Wiehe, som blev Moder til en af Danmarks betydeligste Skuespillere; Husets Frue udmærkede sig som Grete i »Kærlighed uden Strømper«. Strandmøllekredsen var desuden jævnlig Gæster i Borups Selskab, hvor Rahbek var et af de mest fremtrædende Medlemmer. Men efterhaanden døde det dramatiske Liv hen; andre Opgaver lagde Beslag

paa den unge Drewsen og drog ham ind i sin store Virksomhed som Fabrikejer og Landøkonom.

Da han giftede sig, skænkede Faderen ham en Bondegaard i Smidstrup, hvor han tidligst drev sit Landbrug; siden ombyttede han den med et Par Gaarde i Lundtofte og ejede en Tid Agershvile. Lyststedet Springforbi afhændede han derimod 1826. I 1801 var han indtraadt som Løjtnant i Landeværnet og deltog

STRANDMØLLEN I HALVFEMSERNE
(Fotografi)

1807 bl. a. i Udfaldet fra Classens Have. Gamle Drewsen døde 1810 og Aaret efter tilskødede Stedmoderen ham Strandmøllen.

Joh. Chr. Drewsens store Virksomhedstrang delte sig i forskellige Udløbere. Han var en frugtbar landøkonomisk Forfatter og i en Række Aar Præsident i Landhusholdningsselskabet, blev ogsaa Medlem af Videnskabernes Selskab, men paa Rangstigen naaede han aldrig ud over Kammerraadstitlen; han beholdt den hele sit Liv. I den politiske Bevægelse tog han ivrig Del. Han stod paa Frisindets venstre Fløj,

støttede det danske Sprog i Slesvig, men var fremfor alt Bøndernes kaarne Talsmand; sammen med Balthasar Christensen indbød han 1845 til Stiftelsen af »Bondevennernes Selskab«. Hans industrielle Interesser gik jævnsides med hans Virksomhed som Landmand; det er tidligere nævnt, at han overtog Oliemøllen paa Retraite, og til flere andre Foretagender af lignende Art var hans Navn knyttet. Paa alle Omraader var han Foregangsmand, og den gamle nedarvede Fabriksvirksom-

STRANDMØLLEN 1910 (Fotografi)

hed paa Strandmøllen nød i særlig Grad godt deraf. Dampmaskinen holdt her sit Indtog allerede 1821, og i 1835 var der tre, hvoraf den ene paa fyrretyve Hestes Kraft — større fandtes ikke her i Landet paa dette Tidspunkt. Fabrikken udgjorde et Komplex paa elleve Bygninger, til Dels paa to Etager; Arbejdernes Antal var nu omkring de hundrede, og Papirmagersvendene fik deres Arbejde betalt efter Akkord. Tidligere var alt det fabrikerede Papir haandgjort (Bøttepapir), men fra Slutningen af Tyverne havde Drewsen en Papirmaskine i

Gang, den første i Norden, og Produktionen var omkring 1840 steget til ca. 80000 Ris aarlig. De to Sønner, Christian og Michael, var i Trediveerne optaget i den store Virksomhed, der nu førtes under Navnet Drewsen & Sønner; 1844 udtraadte Faderen af Firmaet og 1848 gav han Sønnerne Skøde paa Strandmøllen. De udvidede Papirfabrikken ved Købet af Ørholm og Nymølle (1854) og samarbejdede i mange Aar, men hver havde sin Part at styre. Michael Drewsen havde i 1844, væsentlig alene, grundlagt en Papirfabrik ved Silkeborg, hvor der midt ude paa den jydsk Hede i en herlig naturskøn Egn skabtes en blomstrende By. Han følte sig tiltrukken af sit nye Hjemsted, hvor han næsten agtedes som en Konge, var overordentlig afholdt paa Egnen og blev jydsk Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling for senere flere Gange at vælges ind paa Tinge. Imidlertid stod Chr. Drewsen for Fabrikkerne ved Mølleaa. Men i 1865 delte de den fælles Virksomhed; Michael blev Eneejer af Silkeborg, medens Christian (hvis Buste er opstillet derude) overtog de tre nordsjællandske Fabrikker, der endnu i et kvart Aarhundrede stod under hans Ledelse, indtil de i Aaret 1889 alle tre indgik under Aktieselskabet »De forenede Papirfabrikker«. Ni Aar efter nedlagdes Strandmøllen som Papirfabrik; Ejendommen afhændedes til Grosserer Alfr. Christensen og overgik ved Skøde af 1899 til et Aktieselskab, der en Tid drev Maskinfabrik og Skibsbyggeri, men i de senere Aar er Driften helt standset. Største Delen af Jorderne er bortsolgt til Villabebyggelse.

Nu ligger Strandmøllen øde, næsten i Ruiner. Det karakteristiske lille Møllehus ud mod Strandvejen med det ejendommelige spidst opløbende Tag staar faldefærdigt med hældende Mure og tilspigrede Vinduer. Der er trist og dødt her, hvor der forud var rastløs Virksomhed, hvor Møllehulets hastige Klappen var Pulssløget, der lod ane det flittige Liv, som rørte sig indenfor. Strandmøllens gamle historiske Bygninger staar for Fald, hvis der ikke i Tide gøres Anstrengelser for at redde dem fra Undergang. En Skam vilde det være, om en eller anden lige gyldig Villa med Spir og Altan rejste sig paa Ruinerne.

PARTI FRA RAVNEHOLMENE
(Fotografi)

SKOVENE

AF de nordsjællandske Bøgeskove gaar der med Rette Ry. De ranke Stammer med de brede Kroner og fine lysgrønne Blade gør Skoven sval og skyggefuld, men ikke trang at færdes i. Løvhvælvet hænger højt og Ekkoet svarer muntert igen, den friske Skovluft kvæger Sindet og gør det ungt. Der er stille, men ikke trykkende tyst som i den dystre Gran-skov med den stærke, berusende Duft.

Skoven har som Pryd for Øjet og Lise for det trætte Sind tilvisse sin Betydning, navnlig i Nærheden af en stor Stad, hvis Befolkning har Trang til at ryste Byens Støv af sine Fødder og afkaste Trælsomhedens Aag for en kort Stund. Men Skoven er ikke til Lyst alene, det er en Samfundsværdi, som man her i Landet i Aarhundreder kun har agtet lidet

paa, og derfor har opbrugt uden Tanke for Eftertiden. Enhver ved, at Danmark, efter alt at dømme, i en længst forsvunden Tid har været meget skovrigt, men at Skovene, navnlig de vældige gamle Egeskove, i Tidernes Løb er gaaet til Grunde, svundet bort efterhaanden, fordi det skortede paa Forstaaelsen af en fornuftig Drift. Bønderne huggede ned for Fode, ødslede med Gavntræ og Brændeved, og brugte fornemmelig Skovene til deri at opføde Oldensvin; de sattes i Hartkorn derefter. Allerede i det sekstende Aarhundrede blev man betænkelig ved det store Svind; Frederik den Anden paahød atter og atter, at Kronens Skove ikke maatte »forhugges til Upligt«, og ansatte Skovvogtere, ridende og gaaende, rundt omkring i Lenene. Det gjaldt dog nok saa meget for denne Konge at skaffe sig udstrakte Vildtbaner som at bevare Skoven for Skovens Skyld; han tilmageskiftede sig en uhyre Mængde Bøndergods i alle Dele af Landet, blot fordi det laa bekvemt for Jagten. Krybskytteri var under disse Forhold en yderst farlig Sag. Et Drab kunde ofte sones med Bøder og ved at stille den dræbtes Familie tilfreds, men den, »der gik med lange Rør« uden for de alfare Veje i Kongens Fredejagt, udsatte sig for at komme til at klæde Galgen; var det ufri Mand, der indlød sig paa slig en Ugerning, havde Skovvogteren Ret til at skyde et Lod i ham, hvis han forsøgte at fly, medens en Adelsmand maatte gøres haandfast, for at Retten kunde gaa sin Gang. I et særligt graverende Tilfælde bestemtes det, at den paagældende Adelsmand skulde holde »et adeligt Indlager«, som det hed, i et Herberg i København, indtil Kongen kunde udføre sin Tiltale mod ham; hans Dyreskytte skulde underkastes pinligt Forhør og derefter klynges op i en Galge, rejst i samme Anledning og prydet med en Hjortevie og de to Bøsser, Synderen havde haft med sig ved Paagribelsen, saa de kunde ses, fra hvilken Side man end kom.

Nordsjællands Skove var saa godt som alle Krongods under de kongelige Len; de var under en vis Opsigt, men Forbruget var stort. Christian den Fjerdes Byggeiver og Flaadens Udvikling gjorde dybe Greb i Skovens Rigdom, selv om meget

Tømmer indførtes fra de norske og skaanske Len; Bremerholm maatte stadig forsynes og Hoffet trængte til megen Ildebrændsel paa de mange Slotte. Kronens Bønder behøvede baade Tømmer til Husbygning, Brændeved til Vinteren og Træ til Gærdsel, som ikke krævede den mindste Part. Men der toges dog paa en Maade Hensyn til Skovens Tarv; brandlidte Bønder fik ofte Vindfælder til Gaardenes Opbygning, og

RAVNEHOLMENE (»DANSKE SCHWEIZ«)
(Fotograf)

naar Kongen lod udvise, hed det altid, at man skulde hugge, hvor der skete mindst Skovskade; tit blev det paabudt at sætte Gærder af Sten eller indgrøfte Markerne for at spare paa Træet. Mere ødelæggende for Skovens Bevaring var Græsningen, fra gammel Tid en Fællesret for Bønderne; ikke blot Svin, men tillige Heste og Kør græssede i Mængder omkring i Skovene, og Navne som »Hestehave«, »Kohave« o. lign. minder endnu derom. Høvederne afbed de unge Skud og

hæmmede Træerne i Opvæksten. Dertil kom Skovtyveriet, som florerede stærkt; Ejendomsretten til Skoven sad Bønderne i Blodet og de bukkede ofte under for Fristelsen til at forsyne sig uden at spørge Herskabet om Forlov. Nordsjællands Skove led ogsaa stærkt i Svenskekrigens Tid, og Egnen bar længe Vidne om, at Fjenden havde været i Landet.

Søllerød Sogn hørte til de mest skovrige i Københavns Len,

RAVNEHOLMENE (»DANSKE SCHWEIZ«)
(Fotografi)

og endnu dækker Skovene over en Fjerdedel af Sognets Fladeindhold. I Midten af det syttende Aarhundrede omtales det som en Skovegn, hvor Avling og Jordbrug ikke var nær saa stor og god som andre Steder med videre Sletter, og paa Dahlbergs Kort*) over den svenske Lejr foran København i 1658 (der dog paa flere Punkter er topografisk misvisende) synes

*) I Pufendorfs De rebus a Carolo Gustavo gestis.

Landstrækningen Nord for Mølleaaen næsten helt opfyldt af Skov. Men Skovene laa ikke den Gang i sluttede Partier som nu; rundt omkring stod Skovholme, der paa sine Steder samlede sig til større Helheder, med Lysninger og Agermarker ind imellem.

Omkring 1660, og forøvrigt langt ned i Tiden, laa der Nord for Holte store Skovpartier, som strakte sig fra Rude over til

JÆGERSBORG HEGN: SKOVBRYNET VED MØLLEAAEN
(Fotograf)

Maglemose, der for en stor Del synes at have været bevokset med Skov; her laa *Skibberød*, formentlig inden for Sognegrænsen. *Kohaven* laa i Holtevang, længer mod Øst *Trørøds-holm* og *Hestehaven* op ad Ehms Kobbermølle; fra Smidstrup til Vedbæk var store Skovstrækninger, hvor Svenskerne havde huseret slemt, men dette til Trods udvistes der her i den følgende halve Snes Aar over 1600 Bøgetræer og fyrretyve Ege. Endvidere fandtes *Kirkeskoven*, *Øverød Skov* og *Lerskov* med

Ørneholm; om den sidste har ligget i Søllerød Sogn, er uvist. Virum Skov hed *Gelte* og *Brevig*. Brevig (eller Bredvig) strakte sig Vest for Landsbyen ud mod Furesø, Gelte- eller Geelsskov laa, hvor den endnu ligger; det nordlige Skovparti mellem Søllerød og »Vejlerne« var Ungskov. *Tangens Skov* synes navnlig at have ligget paa Næsset. *Nærum Ore*, den store Strækning Øst for Byen ud mod Stranden, hvor Dyrehaven senere anlagdes, var rig paa Skov; her laa bl. a. *Højholm* og *Kobjerg*, formodentlig ogsaa Skovpartierne *Kobbersmedens Have* og *Kindebøg*.

Om Skovenes faktiske Areal paa dette Tidspunkt er det vanskelig at drage Slutninger; et Fingerpeg giver Hartkornsangivelserne, der dog for en væsentlig Del bestemtes af andre Forhold end Skovenes Størrelse. I sidste Halvdel af det syttende Aarhundrede ansloges de saaledes:

	Hartkorn
Virum Skov (Gelte og Brevig)	ca. 12 Tdr.
Tangens Skov	ca. 3 Tdr.
Ørneholm, Ler- og Øverøds Skov	ca. 10 Tdr.
Holte Skov	ca. 4 Tdr.
Trørødholm og Hestehaven	ca. 2 ¹ / ₂ Skp.
Skipberød	ca. 8 Tdr.
Nærum Ore, Kobbersmedens Have og Kindebøgen	ca. 16 ¹ / ₂ Tdr.

Sognets Skove er rig paa Oldtidsminder; de forhistoriske Beboere har med Forkærlighed højsat deres afdøde langs Strandkanten ved den aabne Sø og dybt inde i de store Skove. I Trørød Hegn findes adskillige Høje, mere eller mindre bevokset med Bøgetræer; i Ravneholmene ligeledes flere runde Gravhøje, og ved en af dem udgravedes 1885 nogle Urner med brændte Ben og mindre Bronzesager. Jægersborg Dyrehave er rigt forsynet med Kæmpehøje, og Frederik den Syvendes bekendte arkæologiske Interesse er ogsaa gaaet ud over dem; paa Resterne af en rund Høj findes en rektangulærstensat Grav, medens en Langdysse ca. 1863 er sløjftet ved Rundforbi.

En forstlig ordnet Tilstand med faste Principper for Fældning og Beplantning fattedes endnu i Begyndelsen af det

attende Aarhundrede. Endnu raadede Plukhugsten, den gamle Maade at tynde Skoven ud paa og fornye den. Skoven og Jagten var nøje forbunden, og Jagten bar Fortrinet, navnlig i Skovene nær ved Hoffets Residens. Søllerød Sogn laa fra gammel Tid i den kongelige Vildtbane og hørte til de bedste Jagtdistrikter; Kron- og Daavildt færdedes i de mange Skovpartier og ingen havde Lov til at rette sin Bøsse

KÆMPEHØJ I TRØRØD SKOV
(Fotografi)

efter dem. Statens Skove og Jagtvæsenet var underlagt en Overjægermester, som fra Midten af Aarhundredet var den af Skovdriftens Udvikling højtfortjente C. C. v. Gram, og under hans Styrelse vandt det maalbevidste Skovbrug Fodfæste; han gav Stødet til, at den tyske Forstmand J. G. von Langen, der tidligere havde virket i Norge, paany indkaldtes og forblev her i Landet fra 1763 til sin Død 1776. Han tog sig af Nordsjællands vidtstrakte Skove; de blev opmaalte,

kortlagte og takserede, der opstilledes Delings- eller Skelsten*). Den samlede Skovstrækning, der for største Delen skulde drives som Højskov, inddeltes i Revierer, de enkelte Revierer atter i Hoveddele og Smaastykker, som skulde skoves og fornyes efter bestemte Principper. Tidligere havde Eg og Bøg, isprængt Ellemoser, haft Overvægten, nu indførtes Fyr og Naaletræskulturer, stærkt blandet med Løvtræer; Langen var

GRANER I SØLLERØD KIRKESKOV
(Fotografi)

den første, som i større Udstrækning indførte Naaletræet, og Rester af hans Plantager, navnlig i den sydlige Del af Jægersborg Dyrehave, trives endnu.

Har den Gram-Langen'ske Virksomhed saaledes været grundlæggende for en forbedret Skovdrift, har den ogsaa sine Skyggesider. Det var kun Nordøstsjælland, som nød godt af

*) Det er formodentlig saadanne Skelsten, der er fundne ved Nærumgaard og Holtegaard; de bærer Frederik V's kronede Navnechiffer. En er opstillet i Børnehjemmets Have paa Nærumgaard, en anden ved »Skovly«.

den, Skovene i de andre Dele af Landet lodes upaaaget. Dertil kom Salget af Statsdomænerne, der bragte Mængder af Skov paa private Hænder og viede dem til Undergang. Endnu stod Fællesskabet og Bøndernes Græsningsret ved Magt, disse Forhold, som i Aarhundreder havde været en Hæmsko paa Skovenes Fremvækst, først omkring 1780, da Skovene var bleven skilt fra Jagten og kommen under selvstændig Ledelse,

VEJ GENNEM GEELSSKOV (Fotografi)

begyndte Udskiftningen. De første Forsøg blev gjort i Københavns Amt og Bønderne stillede sig overalt villige, da der blev budt dem væsentlige Fordele for at give Afkald paa de gamle Rettigheder. Ved Indtagelse af tilliggende Agre afrundedes Skovene til sluttede Helheder, som indhegnedes, og de enkelte mere spredte Skovholme, der i et stort Antal fandtes paa Markerne, blev til Gengæld overladt Bønderne. Ligesom de bortsolgte Domæneskove svandt de for Øksens Hug som Dug for Solen, Vildtet blev nedskudt, og i den næste Menneskealder

sank Landets Skovprocent som aldrig før. For de kongelige Skoves Drift efter Udskiftningen, og medens den stod paa, fastsattes der Bestemmelser i Forordn. af 1781; Udvisningen af Gærdsel skulde efterhaanden ophøre, man skulde være sparsom med Egeskoven, og Kulsviervirksomheden, der tidligere havde hærget Skovene, blev fuldstændig banlyst derfra. Søllerød Sogns Skove udskiftedes omkring 1782 og fik den Gang

GEELSSKOV: UDSIGT OVER UNGSKOVEN (Fotografi)

deres nuværende Form og Udstrækning, som dog i Tidens Løb er undergaaet en Række mindre Forandringer, og Jernbanerne er ført ind gennem flere af Skovene; de tilhører alle Staten med Undtagelse af de faa i foregaaende Afsnit omtalte Smaaskove.

Sydvestlig i Sognet ligger *Geelsskov* eller *Gelteskov*. Det lille Parti, der ligger Vest for Banelinjen, kaldes »Tyvekrogen«. Skoven er ca. 387 (1811: 398) Tønder Land stor og strækker sig ca. 2 $\frac{1}{4}$ Kilometer i Vest og Øst; den var før Udskiftningen mere end hundrede Tdr. Land større, navnlig

var Indhugget mod Sydvest ved Aalebæk og Kollemose tidligere bevokset, og her laa den saakaldte »Gelte-Lyng« (nu Sortemose), hvor Henrik Ehm som Forpagter af Nymølle 1673 fik Ret til Tørveskær. Skoven ligger op over Geels Bakke, hvis højeste Punkt er henimod 50 Meter over Havet, og skæres af Kongevejen; en af Hovedvejene til Søllerød By gaar ligeledes gennem Geelsskov. Den gamle Kongevej gik i en

GEELSSKOV: SKOVVEJ

(Fotograf)

Bue uden om Bakken, som den Gang synes at have været mere stejl end nu, thi det hedder i 1764, at de kongelige Herskaber ikke kan »køre ned ad den høje Bakke, som gaar ud til Gelte-Hus, uden stor Fare, for der er ikke nogen Bondevogn, som kan køre ned ad bemeldte Bakke, langt mindre en stor Vogn«. Skoven bestaar fornemmelig af Bøg og Naaetræ, men der findes tillige en Del Birkeplantager, og Øst for Kongevejen et vidtstrakt Stykke Ungskov, der tager sig prægtigt ud som det ligger, indrammet af gamle Træer paa alle Sider.

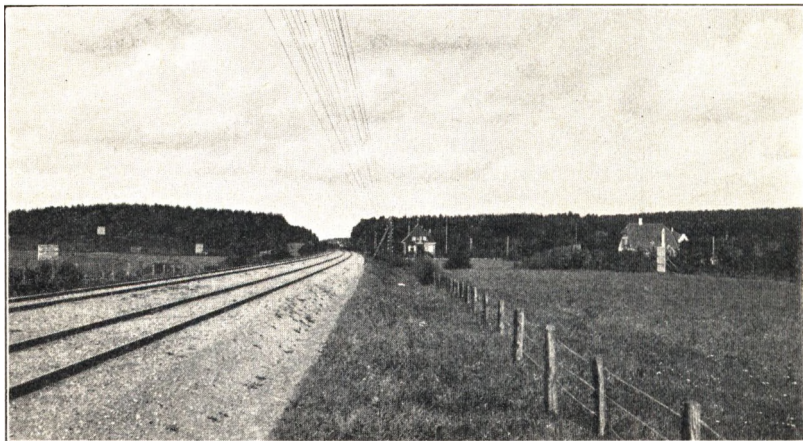
Af Skovløberhusene kaldes det nordligste, lige over for Bommen ved Nyholte, endnu »Røjelshus«; den nye Skovriderbolig ligger lidt Øst derfor. Den gamle Geelshus Skovridergaard var oprindelig et Skovfogedhus, som i Begyndelsen af det attende Aarhundrede kun var paa otte Fag; da Skovfogden og hans Husstand en Gang var til Alters, satte onde Mennesker Ild paa Huset, og da det atter blev opført, byggedes

DEN TIDLIGERE GEELSHUS SKOVRIDERGAARD
(Fotografi)

det dobbelt saa stort. Geelshus Skovfogedbolig, der laa nede paa Marken, afløstes 1866 af Skovridergaarden, som nu er nedlagt; Bygningerne staar der, men Staten har 1903 afhændet dem med hele deres Tilliggende. I de følgende Aar har der paa dette Sted, i Skovens sydlige Udkant og paa begge Sider af Kongevejen, rejst sig et særdeles tiltalende Villakvarter, den saakaldte »Skovridergaardens Villaby«, med Veje, Haver og smukke Landsteder. — Ejendommen »Skovlyst«, lige uden for Geelsskov, men i Lyngby Sogn, kaldtes forhen undertiden »Geelshus«.

Søllerød Kirkeskov er kun lille, ca. $85\frac{3}{4}$ Tdr. Land med en Udstrækning fra Syd til Nord af ca. 1 Kilometer. Op ad Vesthegnet ligger Havarthigaard, mod Syd Søllerødgaards gamle Park og mod Øst Attemose Bakker. Kirkeskoven ligger ensomt hen i fredelig Idyl, kun lidet søgt, til Trods for dens Skønhed og de smukke Omgivelser; mod Nordøst, hvor Hovedvejen munder ud ved Skovløberhuset, ligger et henrivende Landskab med Bakker, Dale og Smaasøer, og uden for Skovledet paa den modsatte Side hugter Vejen sig idyllisk

SKOVRIDERGAARDENS VILLABY
(Fotograf)

ned mod Søllerød Sø mellem Krat og Haver. Skoven er ældgammel og har fra den tidligste Tid hørt til Søllerød Kirke; Kronen plejede at oppebære Oldengælden og betale Kirkeværgerne med Penge. Da Kirken kom paa private Hænder, fulgte Skoven med, og allerede 1742 lod Danneskjold-Samsø den indhegne efter Overenskomst med Bønderne. Den saakaldte »Degnemose«, der laa Nordvest for den daværende Kirkeskov, indtoges ved Udskiftningen 1782 tillige med en Del af Bevoksningen paa Øverød Mark; Øst for Kirkeskoven strakte sig endnu paa Langens Tid et betydeligt, nu helt forsvundet, Skovparti over Attemose til Nærum.

Ravneholmene, hyppigst kaldet »Ravneholm Skov«, ligger Øst for Geelsskov og Syd for Kirkeskoven. Den er 88 (1811: ca. 80) Tdr. Land stor, af Form langstrakt, omkring 1½ Kilometer i Vest og Øst, 500 Meter i Nord og Syd. Tidligere var det en Række stærkt adskilte, paa Søllerød Bymark liggende Skovholme, men nu er Mellemmrummene tilplantet. Den voldsomme Storm i 1894 (12. Febr.) anrettede navnlig her store Ødelæggelser. Ravneholmene er trods sin ringe Udstrækning en af de ejendommeligeste Skove i Hovedstadens Nærhed; den er af en

SKOVRIDERGAARDENS VILLABY
(Photografi)

underlig vild, forrevet Skønhed: høje Bakker med spredte Bøge, mørke Granplantninger, dybe Dale og krogede Hulveje. Den stejle Skovskrænt, hvoraf en Kilde vælder ud, følger Mølleaaen, malerisk beliggende med de to gamle Mølleværker, Ørholm og Nymølle, og fra de øverste Højder har man en straalende Udsigt over det tilgrænsende Landskab. Endnu for et halvt Aarhundrede siden var Ravneholmene ikke stærkt søgt, men senere har man faaet Øjnene op for Skovens egenartede Skønhed, og danske Kunstnere har utallige Gange forevigt den berømte Hulvej forbi Ørholmgaard; i Folkesproget er Ravneholmene — lidt dristigt, men ikke helt med Urette — kaldt

»Det danske Schweiz«. I disse Omgivelser holdt i længst forsvundne Tider den store Statsmand Griffenfeld Stævnemøder med sine intime Veninder. »Der maa være meget kønt paa den Krudtmølle, mens Rejsen gaar saa ofte did,« skriver drilende Grevinde Birgitte Skeel, en af dem, der hørte til Kanslerens muntre Kreds. Hundrede Aar senere nød den adstadiige

KIRKESKOVEN: SKOVLED VED VEJEN TIL SØLLERØD SØ (Fotografi)

Luxdorph Landlivets Glæder paa Ørholm, efter at han havde opgivet sin Gaard i Nærum.

Nordligst i Sognet ligger *Trørød Skov*, mod Øst grænsende til Enrum, mod Nord til Maglemose, og spændende over et Areal af $102\frac{1}{2}$ (1792: $112\frac{1}{2}$) Tdr. Land. Den strækker sig ca. $1\frac{1}{4}$ Kilometer i Øst og Vest, er oprindelig indtaget af Trørøds og Frydenlunds Marker og for største Delen plantet efter Udskiftningen; det nordvestlige Parti udgøres af den tidligere »Enghave-Skov«, der var aaben med en stærkt grupperet Bevoksning, og Øst for laa den lille »Kassemose-Skov«, som nu hører til Enrum. Trørød Hegn er for en Del beliggende paa et stærkt bakket Ter-

ræn, med skovklædte Højder og Dalstrøg, og rummer mange smukke Partier med prægtige gamle Bøge.

Den Del af *Jægersborg Dyrehave*, der ligger i Søllerød Sogn, indbefatter et Areal af 833 (1811 : 899^{1/2}) Tdr. Land. Den kaldes nu »Jægersborg Hegn« i Modsætning til Distriktet omkring Eremitagen, hvortil Vildtet er henvist*). Mod Øst ligger Skoven langs

HOVEDVEJEN GENNEM TRØRØD SKOV (Fotograf)

Sundet fra Strandmøllen til Agershvile over en Strækning af ca. 3 Kilometer; mod Nord løber Indhegningen, skraanende mod Sydvest, fra Kørom til Rundforbi, og danner mod Vest en lige afskaaren Grænselinje mod Nærums Jorder; Skoven er paa sit bredeste Sted, ved Mølleaaen, ca. 2 Kilometer bred.

Jægersborg Dyrehave er anlagt paa Christian den Femtes Tid. Den kongelige Dyrehave laa tidligere nærmere ved

*) I det foregaaende er næsten overalt brugt Betegnelsen »Jægersborg Dyrehave«, tidligere det eneste Navn for hele Skoven.

Hovedstaden, men kort før sin Død paabegyndte Frederik den Tredje Indrettelsen af en ny i den saakaldte »Boveskov«, Sonden for den nuværende Eremitage. Efterfølgeren, der var en ivrig Jægersmand, fortsatte sin Faders Planer og førte dem videre. Landsbyen Stokkerup, der laa midt i det indtagne Terræn, blev nedlagt, og Bønderne fik anvist nye Boliger. Den nordlige Del af den nye Dyrehave indbefattede største Parten af

HULVEJEN VED ØRHOLM, SET FRA NEDEN
(Fotografi)

det skovrige Nærum Overdrev, og i Betragtning af de store Arealer, Bønderne maatte afstaa Retten til, fik de Halvdelen af deres Landgilde eftergivet. Hele Dyrehaven blev derefter (1670-71) indhegnet med Rækværk, iflettet Hasselris, og snorlige Alléer udhuggedes paa langs og paa tvers, for at Jægeren under Parforcejagten kunde holde Øje med det flygtende Vildt og jage det til Døde.

Allerede i gammel Tid var Dyrehaven en ualmindelig smuk Skov; Thurah beundrer dens mange »Herligheder og Bekvem-

meligheder«. »Den har tyk Skov, Under-Skov og Buskværk,« siger han, »store Enge og Sletter, og herligt frisk Kilde-Vand i Overflødighed; den er opfyldt med saadan en Mængde af Vildt, at man undertiden vel finder dem hundrede i Tallet paa eet Sted samlede. Den store Frihed og Rolighed, som Vildtet her nyder, gør og, at det er saa tamt, at det ej skyr eller snart frygter sig for noget Menneske, og at det tit ikke

HULVEJEN VED ØRHOLM, SET FRA OVEN
(Fotografi)

rører sig af Stedet, naar man kørendes eller ridendes kommer det paa tre til fire Skridt nær.«

Jægersborg Dyrehave var navnlig tidligere ikke nogen sammenhængende eller ensartet Skov; endnu henligger den store Slette omkring Eremitagen, og Nord for Mølleaaen var den vestlige Del, flere Hundrede Tønder Land, skovløs til ned i det nittende Aarhundrede, kun ved Rundforbi og Vest for Stampen, hvor den lille »Kællinge-Skov« laa, gik Bevoksningen helt ud til Hegnet. Skoven var rig paa Enge og Moser. I et Bælte midt hen-

over Dyrehavens nordlige Del laa endnu for en god Menneskealder siden fra Vest til Øst Egemose, Ringsmose, Tuemose og Skodsborg Dam, nu alle tilplantede; nordligere laa Hjortekæret og tæt derved den store Dyrehavemose eller Kørom Mose, tidligere kaldet »Dyrehave Lyng«; det var oprindelig en Tørvemose, der allerede ved Aar 1700 omtrent var opskaaret, og danner nu den for sin Skønhed og idylliske Beliggenhed bekendte »Bøllemose«.

BØLLEMOSEN (Fotografi)

Dens nuværende Navn — fra Begyndelsen en populær Betegnelse, der er forholdsvis ny — skal stamme fra Blaabærbøllen, som i stor Mængde trives i Mosens Omgivelser. Navnet toges op af en Flok halvvoxne Vagabonder, der midt i Firserne gjorde Nordre Birk usikker og dyrkede Røverromantik ved Bøllemosen, hvor Banden havde Tilhold; den kaldte sig »Bøllesjakket« og Ordet Bølle i sin nuværende Betydning gled paa den Maade over i Rigssproget. —

Skovens ejendommelige Vejkvadrering, navnlig i den nord-

lige Part, bestaar til Dels endnu, men var tidligere mere udpræget. Midt i det attende Aarhundrede løb paa tvers gennem Skoven Nord for Mølleaaen seks forskellige Alléer, bl. a. Landskrone-Allé og Storkerede-Allé (den sydligste), medens de andre havde Navn efter de omliggende Steder og Huse, Rundforbi, Nærum, Søllerød og Skodsborg. Over den nu tilplantede, store Slette gik paa langs ad Skoven Vejene over

VED RUNDFORBI (Fotografi)

Stampemøllen og Raadvad, som løb sammen i en Chaussée til Rundforbi; mere østlig gik Krudtmølle Allé og Store-Tørvemose Allé og endelig de to Hovedlængdeveje Frydenlunds Allé og Lange Strandallé, der begge førte helt ned til Klampenborg. Den første er nu for største Delen nedlagt, men kan endnu følges mellem Træerne; over Mølleaaen førte den saakaldte »Mellembro«, der en Tid synes at have været afbrudt, men nu atter er opsat som Gangbro. Vejen er senere urigtig kaldt Mathildevejen og endnu hedder Broen i daglig

Tale »Mathildebroen«. Den gamle Strandallé opretholdes stadig som Hovedkørevej gennem Skoven fra Rødebro (tidligere Strandbro) til Kørom. Af andre Veje i Dyrehaven kan nævnes »Svenskevejen«, der løber umiddelbart Nord for Mølleaaen og forbinder Strandmøllen med Raadvad og Stampen; om den er ældre end de her nævnte Veje, som man efter Navnet skulde formode, er usikkert. Derimod er Vejen fra Nærumgaards

RØDEBRO (Fotografi)

Avlsgaard til Strandmøllen aabenbart først anlagt efter 1771, da det ved en Kabinetsordre bestemtes, at de Nærum Bønder herefter skulde køre til Mølle gennem Dyrehaven i Stedet for som hidtil over Frydenlunds Marker.

Til Vejarbejdet i Dyrehaven ligesom andet Steds benyttedes i gammel Tid Militær, i 1709 beordredes en Deling af Livgarden dertil. 1730 klages der over Vejenes slette Tilstand: Trærenderne, der leder Vandet til Moserne og paa adskillige Steder gaar over Vejene, er raadne og Vandet bliver staaende;

siden sattes Stenkister til Vandafløbet, hvorved man dels skaa-
nede Skovens Træ, dels fik Anvendelse for de mange Sten,
der fandtes, navnlig hvor Stokkerup By tidligere havde staaet.
Nu er Vejene velholdte. Tæt Syd for Nærum-Skodsborg Vejen
ligger »Rævehøjene«, i sin Tid udgravet af Frederik den Sy-
vende, og ved Strandmøllevejen »Orehøj«, der ligeledes er en
Gravhøj fra Oldtiden.

DEN SAAKALDTE »MATHILDEBRO«
(Fotografi)

»Rundforbi« og »Kørom« (1799: Kehrom), begge ved Dyre-
havens nordlige Hegn, er de to gamle Skovfogedsteder. I
Chr. V's Matrikel omtales »Nærumshus« som Bolig for en af
Opsynsmændene ved Jægersborg Dyrehave og er formentlig
det samme som Rundforbi*); ved Aar 1700 findes begge de to
Steder nævnt ved deres nuværende Navne. Landstrygere satte
ofte Ild paa saadanne ensomt beliggende Skovsteder, bl. a.

*) Paa Kortet 1765 kaldes Rundforbi »Castenshus«.

overgik der ved St. Hansdagstider 1727 Rundforbi en Ilds-
vaade, under hvilken Beboerens Kone, der laa i Barnsnød,
maatte bringes bort til Stubbemøllen, hvor Familien fik et gam-
melt forfaldent Hus at bo i; Rundforbi var atter opbygget
1731. I Begyndelsen af det nittende Aarhundrede var der

KONGETRÆET I JÆGERSBORG HEGN
(Fotografi)

foruden de to Skovfogder til-
lige en Skovlø-
ber ved Strand-
mølleporten,
hvor de fleste
Skovtyve sne-
g sig ind i Dyre-
haven, men da
den nordlige
Del gjordes til
Fredskov, blev
den ene af de
to Skovfogder
overflødige.
Kørom blev der-
for i 1836 ind-
rettet til Skov-
løberhus, saa at
Skoven deref-
ter fik een Skov-
foged, der boede
i Rundforbi, og
to Skovløbere,
men siden er
der oprettet

flere Skovløberhuse baade ved Vest- og Østgrænsen. Rundforbi
gamle Skovfogedhus med tilhørende Jord er 1902 bortsolgt af
Staten, og Skovfogden har nu sin Bolig lige inden for Skov-
hegnet Sydøst for Lyngby-Vedbæk Banen.

Træbestanden var i det attende Aarhundrede overvejende

Bøg og Eg; Hasselen var dog vidt udbredt og ved de mange Enge og Moser trivedes Ellen. Da forstlig ordnede Tilstande indførtes, hægedes der ikke mindst om den gamle, skønne Dyrehave, og ved Forordningen af 1781 opretholdtes, mest dog for Vildtets Skyld, den strenge Straf af seks Maaneders Arbejde i Jern for Beskadigelse af Rækværket. Til Dyrenes Fredning sigtede aabenbart ogsaa den Bestemmelse, der 1738 var taget, om at ingen nye Vaaningshuse maatte opsættes ved Dyrehavens Hegn. Af Vildt var der omkring Aar 1700 navnlig en Mængde Daadyr, baade hvide, sorte og røde, og en talrig Bestand af Raavildt, hvorimod Hjortene, de fleste blis-sede, ikke var saa mange i Tal. I Chr. VI's Tid indførtes hvide Hjorte fra Würtemberg. Senere (1831) blev den faste Vildtstand, der allerede paa dette Tidspunkt havde sit egentlige Stamkvarter i den sydlige Del, bestemt til 300 Stykker Krondyr og 1200 Stykker Daadyr. For at raade Bod paa den Skade, Dyrene paaførte Ungskoven, var der ved Kørom i Slutningen af det attende og Begyndelsen af det nittende Aarhundrede et stort Indelukke, hvor Vildtet ikke kunde komme hen, men ved en kongelig Resolution af 8. Aug. 1832 bestemtes det, at hele den Nord for Mølleaaen beliggende Del af Jægersborg Dyrehave skulde være Fredskov og frahægnes Dyrehaven. Strækningen skulde derefter tages under forstmæssig Behandling og Kulturer paa de aabne Sletter anlægges. Køroms Indelukke aabnedes, og hele det skovløse Terræn er efterhaanden bleven tilplantet, for en stor Del med Eg; Fredskoven («Jægersborg Hegn») strækker sig nu ogsaa et Stykke Syd for Mølleaaen, ind i Lyngby Sogn (ca. 117 Tdr. Land).

Jægersborg Dyrehave og det københavnske Folkeliv hører hinanden til. I mere end et Aarhundrede har Hovedstadens Indvaanere draget til Skovs under dens gæstmilde Træer og kvæget sig hos Kirsten Pil i Kildetiden, tidligst ved Vandet alene, siden ved alskens Moro, som et naivt og modtageligt Sind kunde fornøje sig over midt i den grønne Skov. Nordens største Digter har sunget dens Pris i St. Hansaftens-Spil, Heiberg og Hertz har foreviget det brogede Liv under

de gamle Bøge. Den folkelige Lystighed er knyttet til Dyrehavens sydlige Del, nærmest Hovedstaden, i den nordlige søger mere romantiske Sjæle hen for at beundre Naturens Fred og Skønhed. Skovens Anvendelse som Dyrehave har præget den i sin hele Udstrækning fra Syd til Nord, den har modtaget sine Ejendommeligheder under Opvæksten. Bøgene er høje og ranke og Tjørnebuskene, der er blevet til Træer under Vildtets Bid, frembyder i Blomstringstiden et pragtfuldt Skue. Til alle Aarets Tider er der en frejdig Skønhed over Dyrehaven. Ved Majdag, naar Knopperne brister og de første nyfødte Blade folder sig ud, ved Midsommertide, naar Skoven staar i sin fejreste Pragt, og naar den fuldmoden gaar til Hvile i Høst; naar Løvet skifter Farve, bliver brunrødt, gulnes og falder til Jorden for en lystigt fejende Efteraarsvind. Og ved Vintertide, naar Skoven staar let pudret med Rim og den lave Sol kaster Strejflys ind mellem Stammerne. Men allerskønnest i det tidlige Foraar, naar Skovbunden dufter af Bukkar og de første Anemoner viser sig; naar Vaaren begynder at gry, og

. . Dyrehaven retter sig
Og løfter sine Kroner,
Og Bukkarbunden tætter sig
Med Kors i Millioner,
Og alle de smaa Bøgebørn
De kaste Overkjolen,
Og nikke til den gamle Tjørn,
Som knopper sig mod Solen. (Chr. Richardt)

ANMÆRKNINGER

Forkortelser: RA = Rigsarkivet; LAS = Landsarkivet for Sjælland m. m.; Raadst. = Raadstuearkivet i Kbhvn.; KBK = Kongl. Bibl. i Kbhvn.; Skb. = Skøde- og Pantebøger for Københavns Birk (fra 1721 Kbhvns Rytterdistrikts Birk, fra 1819 Nordre Birk); Gliemann = Th. Gliemann, Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt, K. 1821; Stern = S. Stern, Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt, I, K. 1834; Christensen = C. Christensen, Horsholms Historie, K. 1879.

Personelle Oplysninger om de fleste af de i Teksten nævnte Personligheder vil kunne søges i Dansk biografisk Lexikon.

Side 3. Ved Matrikuleringen i det nittende Aarhundredes Begyndelse (ca. 1811) opgjordes Søllerød Sogns Areal til ca. 6658 Tdr. Land, ved Aar 1900 til ca. 6609; i dette sidste Tal er maaske fraeregnet Nordbanens Areal, men det vides ikke med Bestemthed. Et Mageskifte mellem Søllerød og Lyngby Sogne, der fandt Sted for nogle Aar siden, havde ingen synderlig Indflydelse paa Sognets Areal. — Folketællinger for 1769, 1787 og 1801 i RA; Statistisk Bureaus Publikationer.

Side 4. Kallske Saml. Fol. Nr. 34 (KBK).

Side 6. Danmarks Statistik 4. Række, Littr. C; Kommunens Arkiv. — Tabellen S. 6 er udarbejdet paa Grundlag af Registerne over Ejendomsskyld og revideret i Statistisk Bureau. — 2. Udg. af Traps Danmark (1872) opgiver Antallet af Ejendomme i Søllerød Sogn til 52 Gaarde, 125 Huse med, 81 uden Jord.

Side 7. Valgprotokol i Kommunens Arkiv. — En lille Pakke Sogneforstanderskabssager findes i Søllerød Sognekalds Arkiv (LAS).

Side 10. Justitsmin.'s 1. Dept. 1860, Brevnr. 5280; Kommunens Arkiv: Sundhedskomm.'s Forhandlingsprot. — Octavius Hansen, Om Kystens kommunale Forhold (Særtryk af Dagbladet), K. 1881.

Side 12. Hofmans Fund. VII, 25 ff. Før 1721 var der dog — foruden i Trørød — allerede Skoler i Søllerød og Nærum; de var alle maadelige, Trørøds var den bedste. I Søllerød var det en forhenværende Baadsmand, der holdt Skole, i Nærum en Bonde og i Trørød en gammel tyskfødt Løjtnant. Skolen det sidste Sted blev bibeholdt, i de to andre Byer anlagdes nye. Børneantallet i Nærum Skole var 1730 om Sommeren mellem 16-18, om Vinteren over 40 Børn (Beskrivelsesforretn. over Dronninggaard m. m. 1714, 1735. Rentek.).

Side 14. Gliemann, S. 279; Kommunens Arkiv: Kommissarierne for Sognets Fattigvæsen købte ved Skøde af 26. Febr. 1805 et Sted i Søllerød By, kaldet *Rolighed* (Skb. K. 593); det er formodentlig det senere Drewsens Hospital. — Legater for Søllerød Sogn se Hjort-Lorenzen og Salicaths Repertorium II, S. 102 ff.

Side 15. Beretn. fra Kbhvns Amts Vejinspektorat om Biveje (trykte).

Side 16. Kbhvns Dipl. I, S. 1, jvfr. Hist. Tidsskr. 8. R. I, S. 51 ff.; Script. rer. Dan. VII, S. 57 f., 111; Kanc. Brevb. 1576 ¹⁸ s jvfr. K. D. II, S. 369.

Side 17. Præsteindberetn. om Gaardenes Tilstand etc., 1651 og 1657-58 (RA), jvfr. K. D. V, S. 420 f. — Besigtelser 1661: Kbhvns Lens Jordebog 1651 (RA); Matriklen af 1688 (Matrikulsark.) jvfr. P. Resens Atlas Danicus 1688 (Uldall Saml. Fol. 186, KBK), Vol. I, S. 22. Det bør bemærkes, at Matriklen af 1688 (eller Chr. V's Matr.) er udarbejdet i Aarene 1681-87, saaledes at Markbøgerne for de Hovedstaden nærliggende Sogne skriver sig fra 1682; Forarbejderne til Matriklen af 1844, som er den nu gældende, begyndte i de første Aar af det nittende Aarhundrede, og for Søllerød Sogns Vedkommende fandt Matrikuleringen Sted ca. 1811. — Sjæll. aabne Breve 1683, Nr. 57 (⁸/_s),

jfvr. Dansk Lovlex. III, 198. — P. Hansen, Nogle hist. Optegn., især om Kbhvns Amts Rytterdistrikt, K. 1866. — I en Skrivelse fra Forvalteren paa Dronninggaard af 1. Oktbr. 1724 hedder det bl. a.: »... I Søllerød Sogn er det endnu meget værre, thi der grasserer Blodgang, hvoraf nogle er bortdøde og en Del ligger meget elendig, foruden at dagligen nogen nedfalder; det var altsaa meget fornøden, om en god Mand maatte antages for dem at kurere, de som har Evne, kunde selv betale, mens de fattige, som er de fleste der ligger, fik man for Guds Skyld se hjulpen... Drevesen og mest hans hel Hus ligger og af denne Svagthed« (Rentek.: Beskrivelsesforretn. over Dronninggaard m. m. 1714, 1735).

Side 18. Pont. Danske Atlas VI, S. 12 f.; Tuxen, Carl XII's Landgang ved Tibberup Mølle 1700 (i »Fra Frederiksborg Amt« 1910). — Om Søllerød Sogn i Alm. se Gliemann, S. 275 ff., og Sterm, S. 378 ff.; en Del Oplysninger om Sognets Landboforhold i Midten af det 19. Aarh. findes i J. P. Hage. Kjøbenhavns Amt, K. 1839. Hvad Nic. Jonge har om Søllerød Sogn i sin »Danmarks Beskrivelse« (K. 1777) stammer i alt væsentligt fra Hofman og Pontoppidan. Af Værker med et mere skønlitterært Sving kan nævnes Rich. Petersen, Minder fra Øresundskysten, K. 1891, og Gerh. Heilman, Øresund i Billeder fra Fortid og Nutid, K. 1904. En versificeret »Vandring fra Kjøbenhavn til Søllerød« er trykt (K. 1835); den anonyme Forfatter er C. G. Schaper, som i Begyndelsen af 1830'erne var Huslærer hos Pastor Boye i Søllerød og senere fik Præstekald i Præstø.

Side 19. Kanc. Brevb. 1585 ^{25/8}, 1586 ^{9/1}.

Side 20. Kanc. Brevb. 1587 ^{22/8}; Christensen, S. 102 ff., jfvr. Ulrich v. Werdums Rejsebeskrivelse (1673) i Hist. Tidsskr. 4. R. VI, 336; Kbhvns Amts Arkiv (LAS); Biogr. Lex. XI, S. 136. Om Forbud mod Kørsel paa Kongevejene se navnlig Forordn. 1718 ^{21/8}, 1725 ^{4/6} og 1734 ^{24/4}.

Side 23. Toldsted: Collegialtid. 1810, Nr. 40, jfvr. Gliemann, S. 282: Reskriptsaml. 1841 ^{11/6}; Bekg. 1865 ^{22/11}. — Madvig, Livserindringer, K. 1887, S. 56.

Side 24. Om Befordringsvæsenet i ældre Tid se Olsen, Postvæsenet i Danmark, navnlig (II) S. 211 ff., (III) S. 150 ff., 284 ff., 504 ff., jfvr. Stolpe. Dagspressen i Danmark I, S. 117 ff. — Træsnittet i Ill. Tid. 1859 ^{20/10}.

Side 25. Træsnittet i Ill. Tid. 1864 ^{5/8}.

Side 26. Om Nordbanen se bl. a. Ill. Tid. 1861 ^{14/7}, 1863 ^{26/7} og 1864 ^{5/8}; Situationsplan over den sjæll. Jernbane fra Kbhvn. til Helsingør, udg. af Chr. M. Tegner (KBK).

Side 27. Om Kystbanen se bl. a. Ill. Tid. 1897 ^{25/7}.

Side 30. Caledonias Lystfarter paa Helsingør og Vedbæk se bl. a. Adresse-avisen 1828, Nrr. 149, 189.

Side 33. Billedet findes i Ursin, Mag. for Kunstnere og Haandværkere, K. 1827, I, S. 238.

Side 35. Beskrivelse af Søllerød Kirke (af Løffler) i Nationalmuseets 2. Afd.

Side 37. Alterbilledet angives (i Traps Danmark, 3. Udg.) at være malet af J. L. Lund.

Side 38. Hofmans Fund. VII, 14; Pont. D. Atlas VI, 12; Gliemann, 277. — Kronens Skøder II, 688. — I »Sjællands Stiftsbog 1567« (to Afskrifter i LAS, Sjællands Bispearkiv, den yngste tidligere i KBK, Thottske Saml. 456. 8vo) findes følgende: Søllerødtz kircke hafver xxxj decimantes, xiiij garsæder. j mølle: hafver hun eth pend[ings] hues ibid., Anders Marquorsen ibocr. skylder xxiiij β [i hundten: det var udi gammel tid degnestafn ibid.]. En jord paa Øfverudtz marck, for:ne Anders hafver, skylder viij β. End iij stycker jordt paa Lundthofthe marck, Oluf Basse i Ordvadz mølle bruger. saais y, nar vong er, ij p[un]d rug. skylder till kiercken j marck. End

xix stycker jordt, smaa oc sthore, paa Sandbjerg marck, Jørgen Perß ibid. bruger, saaes i alle vongene ij p[un]d rug, skylder ix ß. En schouf paa Søllerødts marck, kand fede, naar olden er, j^e svin [i Randen: ligger nu til Frederichsborrig]. Prestegaarden ibid. der til kand saaes udi alle vonge ij pd. rug, hafre xvijj tdr., eng ij les [i Randen: gifver hand til pens aarligen til Kiøfvenhafns schrifverstue vj dlr.]. Ingen degnestaunf. — Jvfr. Kanc. Brevh. 1579 ^{22/1}. Om Søllerød Kirke se iøvrigt Præstindberetningerne til Hofman (LAS); om Kirkens Ejere hedder det, at Hans Baggers Efterleverske »solgte den til Gehejmerraad Matthias Moth, efter ham tilfaldt den Baron Gyldencrone ved Arv, som solgte den tilligemed den Gaard, Moth i Søllerød havde bygt, til Konferensraad Basballe i København, som endnu (1759) lever, og Justitsraad Buurmester; disse solgte den igen til Seigr. Badstuber, Fabrikør paa Brede, af ham blev den igen tillige med Mothes Gaard solgt til Hans Ekscellence General-Admiral-Løjtnant Grev af Danneskiold-Samsøe«. Til Kirken hørte 1761 Kirkeskoven, to Huse i Søllerød og et i Sandbjerg samt et Stykke Jord paa Lundtofte Mark. — I Aaret 1683 havde Jakob Butienter, tidligere Ejer af Strandmøllen, skænket en Sum af 100 Rdr. til Kirken og et lignende Beløb til Sognets fattige efter et Løfte, hans Hustru havde givet forinden sin Død; Justitsraad Gynther i Helsingør gav ligeledes 100 Rdr. til de fattige i Søllerød Sogn (ca. 1689). Jakob Butienters Hustru, Regina Nicolais Datter, begravedes i Søllerød Kirke hos sin tidligere Mand, Herman Henriksen Delmenhorst, forrige kgl. Drabant (Hofmans Fund. VII, 22 ff., jvfr. Nyrop, Strandmøllen. 58 f.).

Side 39. Kørnerups Tegnning i Nationalmuseets 2. Afd. — Søllerød Kirkebøger gaar kun tilbage til 1756.

Side 42. Gliemann, S. 279; Sterm. S. 421; Skb. D. 524, E. 736. — Matriklen af 1688 (Markbogen); jvfr. Dän. Bibl. II, 38. — Gaarden i Søllerød, som tilhørte Landsdommer Luft, havde denne købt af Ridefoged Thomas Holck (Hørsholms Amts Jordebogs Regnsk. 1679-80).

Side 43. Skurrekilden: Kbhvns Dipl. VII, 111, jvfr. Kronens Skøder II, 561; Kobbermøllen, der omtales, er Nymølle. Om *Skurre-Mølle* hedder det 1687, at det »er en liden Stampemølle med to Stamper; . . . Hjulet gaar med Overfaldsvand« (Ekstrakt af en Kommission, holden over Møllerne paa Kbhvns Amt 1687; Rentek.). — Søllerød Lyng: Skb. B. 319, C. 129, 365; Navnet Kragmose stammer maaske fra Niels Hansen Krag, der fik Skøde paa Søllerød Lyng 9. Marts 1748. Mosen tilhørte en Tid Ejeren af Søllerødgaard.

Side 44. Mothsgaard: Matr. 1688 (Markbogen); Sjæll. Landstings Skb. 1748-83, Fol. 211; Skb. D. 232, 795; Hofmans Fund. VII, 15; i Treschow's Indberetning (LAS) siges det, at Matthias Moth havde ladet de daværende Bygninger opføre.

Side 45. Skb. D. 203, E. 357; Hofmans Fund., anf. Sted.

Side 46. Olufshøj: Skb. E. 139, F. 486, K. 627. — Kirsten Pedersdatter Krøyer skødede 1701 et Hus i Søllerød til sin Søstersøn, Lavrids Jørgensen Aaskov, Præst smstds. (Skb. A. 99); en senere Præst i Søllerød, Anders Cramer, skødede 1732 til Sr. Did. Barthold Bechman, Borger og Handelsmand i Kbhvn., et ham tilh. Hus i Søllerød, som var tilslaaet ham ved Skiftet efter hans afdøde Hustru; der var Lukkelse mellem Husets Have og Etatsraad Esmarchs (Skb. B. 263, jvfr. Hofmans Fund., anf. Sted). — Om Søllerød By i ældre Tid se iøvrigt Vrigny, der kalder Byen »Solary« og berømmer den som »une des plus charmantes situations de tout le pais« (Voyage fait en Danemarq, Rotterdam 1707, pag. 454); endvidere Ramdohr, som fejlagtig fortæller, at Suhm havde Landsted i Søllerød (Studien auf einer Reise nach Dänemark, Hannover 1792, S. 217); Forvalteren over Dronninggaard skriver i et Brev af 19. Aug. 1750: »Da Hans højgrevelig Excellence, Hr. Greve

Fred. af Danneskjold-Samsøe, kom til Søllerød og der byggede og holdt Hof, fik dette Sted derved meget god Næring« (LAS. Kbhvns Amts Arkiv). — Den gengivne Akvarel findes i Kobberstiksamlingen (Portefeuille LXXXVIII, 74).

Side 47. Skb. C. 133. — Danske Saml. 2. R. II, 214, 16, IV, 289, 315. jvfr. Danske Mag. 5. R. V, 377, 388, 402. — Kallske Saml. Fol. 34; Hofmans Fund. VII, 14.

Side 48. En Kopi af Grundplanen findes i Nationalmuseets 2. Afd.; Tallet 19 mangler i Tegningen, men skulde efter den tilhørende Taksation betegne Staldgaarden og de næstaaende Plankeværker. — Bygningshistorikeren Fr. Schiøtt har velvilligst overladt Forf. en Afskrift af Taksationen over Søllerødgaard af 1755.

Side 49. Danske Atlas I, 229 f.; Wilse, Reise-Iagttagelser, 1792, 242. — En malet Kopi af det gengivne Billede findes paa Søllerødgaard. — Kapellet: Sjæll. aabne Breve 1745 Nr. 116, jvfr. D. Kanc. Supplikprot. 1745, 1. Halvaar. Nr. 144, jvfr. Nr. 471; D. Kanc. Breve 1745, Nr. 45 (RA).

Side 50. Sjæll. Landstings Skb. 1748-83, Fol. 211; jvfr. H. Treschow, Bidr. til Grev Fr. Danneskjold-Samsøes Levnets Beskr., 1796, S. 41.

Side 51. Sjæll. Renteskriverkontors kgl. Resol. (RA) 1763, Nr. 10 (^{25/4}), Nr. 31 (^{14/11}); Sjæll. Stifts Kontors Missiveprot. Nr. 709, S. 92 (Brevet, hvorved Saint Germain faar overdraget Søllerødgaard, er af 28. April 1763), jvfr. Waserschlebes Memoirer (Ny kgl. Saml. 711 b) og Høst, Clio I, 1. H., K. 1821, S. 77.

Side 52. Sjæll. Renteskriverkontors kgl. Resol. 1764, Nr. 58 (^{12/11}), 1765, Nr. 50 (^{4/10}); Danske Mag. 5. R. V, 229; Major Carl Pflugs Selvbiografi i Militær Tidsskr. XXI (S. 413, 415 f.); Rentek.'s Relations- og Resolutionsprot. 1768, Nrr. 17 og 42, jvfr. Ekspeditionsprot. 1766-69, S. 191.

Side 53. Partikulærkammeret: Arveprins Frederiks Kasse-Regnskab 1768: Clio, I, 3. H., S. 131; Kabinettsordre til Rentekammeret af ^{19/7} 1780; Sjæll. Renteskriverkontors Journal 11, Nr. 991 (Indlæg); Skb. F. 122.

Side 54. Vurderingsforretning fra 1780 findes ved den nysnævnte Journalsag i Sjæll. Renteskriverkontor; ligeledes blandt Vurderinger (udenbys før 1807) i Raadst.; Hirschfeld, Theorie der Gartenkunst, III, Leipzig 1780 222.

Side 55. Sterm, S. 413 ff.; Skb. I. 85, K. 452; Biogr. Lex. XI. 105.

Side 56. Kort fra 1811 i Matrikulsarkivet; Sterm, anf. Sted.

Side 57. Trap, Danmark, 1. Udg., I, 161.

Side 59. Skb. D. 103, 804, E. 88, F. 540; Bobé, Efterl. Pap. fra Reventlowske Familiekrede VI, 595; Skb. G. 154, jvfr. F. 7, 96; Skb. I. 32, K. 572; Reventlow stillede i Foraaret 1804 sin Lystgaard i Søllerød til Auktion, men da der intet antageligt Bud skete, hævedes Auktionen (LAS. Birkets Auktionsforretn. 1804, Nr. 39). — Kort i Matrikulsarkivet; Auktionskonditioner for Nordre Birk 1828 (LAS). — Pastor Lang afhændede 1833 et til Carlsminde hørende Hus ved Geels Skov.

Side 60. Sterm, S. 415; Auktionsprot. for Nordre Birk 1849-61, Fol. 210, og Konditioner 1855 (LAS).

Side 62. Architekten 10. Aarg., Nr. 16.

Side 63. Nitræhøj er en forhistorisk Gravhøj.

Side 65. Bobé, Frederikke Brun, S. 156; Skb. E. 199; Chr. Bruun, P. F. Suhm, S. 96 f.; Kallske Saml. Fol. 34; Skb. I. 62, 348 f.; Sterm, S. 419. — Hofmans Fund. VII, 18 (Skriver ved Underadmiralitetsretten Lorents Thomsen var født ca. 1701 og afskedigedes fra 1. Jan. 1772). — Skb. K. 511.

Side 66. Kirkehist. Saml. 3. R. I 803, II 334. — Rygaard var før 1795 udflyttet fra Øverød By (Skb. H. 2). Om Øverød se ogsaa Rentek.'s topogr. Saml. — Billedet i Kunstindustrimuseet (Windings Saml.).

Side 67. I Roskilde Bispestols Jordebog (ca. 1370; SRD VII) findes

ved Nærum følgende Antegnelse: est ibi una curia quam habet Nicolaus Paant. Det er aabenbart en Adelsmand af Slægten *Pant*; han har ejet en Bondegaard i Nærum, men næppe boet der. Maaske er det den Johannes Pant, der nævnes i K. D. IV, 11, da Johannes og Nicolaus undertiden er samme Navn (Velvillig Meddel. af A. Thiset). — K. D. I, 95; jvfr. Danske Saml. 1. R. VI, 290; Kbhvns Amts Arkiv (LAS): Breve fra Forvalteren paa Dronninggaard og Frederiksdal, 1746 ²⁸/₄.

Side 68. Nærumgaards Arkiv opbevares nu i Raadst.

Side 69. Skb. A. 216.

Side 70. Skb. D. 677. — Skb. D. 625, 659; E. 205, 715; I. 581. — Agent Borre ejede tillige en anden Bondegaard i Nærum fra 1771 til 82 (E. 83); jvfr. Rentek.'s Danske Ekspeditionsprot. Nr. 34, S. 116.

Side 71. Skb. E. 545; K. 180; Gliemann, S. 281; Skb. I. 580; L. 705; F. 84. — Samtidig med Borre fik ogsaa Kancelliraad Eilitz (Holtegaard) og Drewsen paa Strandmøllen Tilladelse til at indrette Stolestader i Søllerød Kirke (Nærumgaards Arkiv). — Skb. L. 703, M. 139.

Side 72. Skb. S. 45, U. 236. — Et Eksempplar af det gengivne Litografi i KBK.

Side 73. Winther overdrog Nærumgaards Avlsgaard til Højesteretsassessor Lund, der atter solgte den til Alfr. Christensen. — Om det franske Journalistbesøg se bl. a. Ill. Tid. 1867.

Side 74. Charles Joliet, Huit jours en Danemark, Paris 1868, S. 62-74. — Nærumgaards gamle Havestue med Kalkmalerierne lignede et Værelse paa Slottet Ludwigslust i Meklenborg, der beskrives af J. C. Holten i et Brev fra 1804 (Pers. Tidsskr. 5. R. I, 83). — To gamle Kaminer, hvoraf den ene nu staar i Børnehjemmet, den anden i Hartmanns Hus, fandtes tidligere paa Salen i Nærumgaard.

Side 75. Skr. fra Kbhvns Magistrats 2. Afd. af 9. Jan. 1906.

Side 78. Oprindelsen til Navnet »Wesselsminde« kendes ikke; hvis Colbjørnsen ikke har opkaldt Gaarden efter et Medlem af Familien Wessel, som han har staaet i nærmere Venskabs- eller Slægtsforhold til, tør man maaske gætte paa hans berømte Landsmand Tordenskjold; Digteren J. H. Wessel sigtes der næppe til. — Skb. K. 182; M. 217.

Side 79. Sterm, S. 420.

Side 81. Skb. C. 209; D. 59, 110; Rentekammerskrivelse ¹²/₁₁ 1765; Luxdorphs Skrivkalendere 1758 (KBK), 1766 (Univ. Bibl.).

Side 82. Skifte efter Luxdorph i LAS (bl. ekstraordinære Boer); Skb. F. 12, jvfr. Bruun, P. F. Suhm, S. 323. »Af Anna Christine Becker (f. Torm)'s Dagbog«, K. 1870; Skb. F. 652. M. 763, N. 148, 695. Danske Saml. 2. R. III, 305 f.

Side 83. Skb. U. 370; Sterm, S. 419; Biogr. Lex. IV, 93.

Side 84. Ill. Tid. 1900 ¹⁸/₅. — I Følge en Indskrift paa et Træ i Haven boede Hartmann 28 Somre paa den lille Gaard i Nærum.

Side 85. Skb. O. 448, V. 479, Æ. 67, 381, 596; E. 81, 96. — Oluf Schumacher i Nærum maatte ca. 1668 give Bøde, fordi han holdt Kro uden Bevilling (Hørsholm Amts Jordebogs-Regnsk. 1668-69); i 1735 nævnes Kromanen i Nærum (Beskrivelsesforretn. over Dronninggaard m. m. 1714, 1735). — Skb. C. 416, D. 773. — Heibergs Artikel i »Sproggranskning«.

Side 86. Rentek.'s Ekspeditionsprot. 1790-93, Nr. 362 (Jokum Jensens Bev. af 25. Jan. 1792); P. A. Heiberg, Akterne i Sagen mod Kroemand Jochum Jensen i Nærum, K. 1799; Schwanenflügel, P. A. Heiberg, S. 466 ff., jvfr. N. M. Petersen, Bidr. til d. danske Lit.'s Hist. V. 1, S. 303 f.

Side 88. Højesteretsdommen er af 18. Novbr. 1797, Colbjørnsens Bevilling af 11. April 1798. Rentek.'s Ekspeditionsprot. 1798, Nr. 633 (Indlæg).

Side 89. Sterm, S. 404.

Side 90. Skb. D. 815. — Den gengivne Tegning i Nationalmuseets 2. Afd.: Belliggenheden af »Nærum Hus« efter Traditionen paa Stedet.

Side 91. Nærum Kostskoles Aarskrift 1909-10. — Eksemplar af den gengivne Karrikatur i KBK. En Forklaring af Billedet findes hos Krohn (Nr. 1841). Med Hovedfiguren, der skænker Blæk i et Glas, idet han udsiger: »Korsfæster ham for min Skyld«, sigtes aabenbart til Colbjørnsen, og den pyntelig klædte Advokat, der staar ved hans Side og dypper sin Pen i det opskænkede Blæk, skal formodentlig være Kammeradvokat J. M. Schönheyder. Men iøvrigt ligger Billedets Symbolik, som det ofte er Tilfældet med Datidens Satirer, noget langt borte.

Side 95. Allerede midt i det syttende Aarhundrede findes Navnet skrevet *Skodsborg* (Præsteindberetn. 1657). — Den 26. Dec. 1657 fik Oluf Brockenhuus kgl. Befaling til at lade reparere en Døl Skanser i Sjælland, bl. a. »de tvende forige skandtzer imellem Strandmøllen oc fischerhofuet, hvor den liden øe Fide oc saa vel schal tages i acht« (Sjæll. Tegn. anf. Dato, jvfr. K. D. V. 421). Utænkeligt er det ikke, at den ene af de her omtalte Skanser er Skodsborg: »Fiskerhovet« er da Vedbæk, og med den »liden Ø Fide«, der ellers ikke er fundet nævnt i datidige Kilder, kan maaske være ment en af Øerne i Bækkens Udlob ved det senere Enrum (Fid eller Fed betyder ellers en lav Landstrækning ved Havet, maaske ogsaa et Delta). Det er dog kun Gisninger, og det skal indrømmes, at der ogsaa kan være sigtet til et Par Skanser *Syd* for Strandmøllen, men det bør dog i denne Forbindelse bemærkes, at Skovshoved allerede omkring Aar 1500 bærer sit nuværende Navn (Dronning Christianes Hofholdningsregnskaber, K. 1904, S. 37). Paa et Kort over Sundet (i RA), der viser Kongens Overfart til Skaane og Flaadens Landing ved Rå den 29. Maj 1676, findes paa den danske Side afsat et Hus mellem Papirmøllen og Vedbæk; det er Skodsborg-Hus, men Navnet angives ikke, hvilket derimod er Tilfældet paa et Kort i KBK (Gl. kgl. Saml. 717 Fol., Nr. 5), der formodentlig stammer fra Slutningen af det syttende Aarhundrede. Fort eller Skanser findes dog ikke antydet paa noget af Kortene. — Hvad der at Trap (Danmark 2. Udg. III, 176) anføres om Fortets Indtagelse 1807, maa skyldes en *mundtlig* Meddelelse af Ræder; Meddelelsen har ikke kunnet kontrolleres.

Side 96. Hørsholm Amts Jordebogs Regnsk. 1668-69 (Dr. Sophie Amalies Ark. RA); Matriklen 1688; Ordres- og Missive-Prot. for Ryttergodset, Litr. Ø. S. 628 (RA). — Skodsborg nævnes i Indk. Sager til Generalkommissariatet for Søetaten ⁴/₁₂ 1721 (RA).

Side 97. Om Louis Robert Hippolyte de Bréhan, comte de Plélo (1699-1734) se Hist. Tidsskr. 4. R. II, jvfr. Rich. Petersen, Minder fra Øresundskysten, S. 210 ff. Hans »Lettre à M. le Chevalier ***« i Pièces intéressantes (udg. af de la Place), Bruxelles 1785, III, p. 282-311; om »Retraite« hedder det her yderligere: De la chambre à coucher donc on entre d'un côté dans un bouge, qui me sert de cabinet, & de l'autre dans une pièce que tu es le maître de nommer comme tu voudras: car elle est, tout à la fois, salle à manger, chambre d'assemblée & Chapelle. Comme l'on n'y dit cependant la Messe qu'une fois par semaine, au lieu que l'on y fait régulièrement trois ou quatre repas par jour, je croirois que le nom de salle à manger seroit celui qui lui conviendroit le mieux. etc. etc. Prof. Schierns Udvikling om Navnene Skodsborg og Retraite (H. T. 4. R. II, 960 f.) er ikke korrekt.

Side 98. Skb. B. 314; Kallske Saml. Fol. 34; Just Fabritius fik Fæstebrev paa Skodsborg ca. 1744, men allerede Formanden synes at have paa-begyndt Kildens Indhegning m. v. (Khhvns Amts Ark. i LAS, Brev fra Forvalteren paa Dronninggaards Gods 1744 ¹⁸/₇, ²⁰/₈ m. fl.); Skb. D. 291, 372 (Raadm. Ziemers eller Zimmers Enke hed Sophie Hedevig Terkelsen); Bobé: Eftl. Pap. fra Reventl. Familiekreds VI, 602.

Side 99. Skb. B. 268, 375 (J. v. d. Lippes Skøde til Lindeman er af 1737), C. 297, D. 354; i alle disse Skøder hedder det: «tilforn Skodsborg, men nu Retraite kaldet». De to Lyststeder kaldtes ogsaa »Nedre Skodsborg« (o: Retraite) og »Øvre Skodsborg« (se Treschows Indberetning af 15. Maj 1759 i Præsteindberetningerne til Hofman (LAS) og Adresseavisen 1784, Nr. 85). — Skb. E. 18, 233; Retraites Ejer mellem v. d. Lûhe og Hersleb var Peder Gram, Supercargo i Dansk asiatisk Kompagni.

Side 100. Skb. E. 268, F. 335; Kilden i Skodsborg Bakke forsynede baade Skodsborg og Retraite med Vand. — Handelstidenden 1803, Nr. 34: Minerva 1792, 1. Kv., S. 387, jvfr. 1790, 1. Kv., S. 55; Thaarups Statistik II. 406. — Skb. K. 153, O. 3; Gliemann, S. 282; Sterm, S. 422.

Side 101. Rentek.'s danske Ekspeditionsprot. 1768, Nr. 406 (Indlæg). Kroebevillingen var af 10. Dec. 1768: v. d. Lûhe søgte den for bedre at kunne aflænde Lyststedet. Skb. K. 152, T. 62 (den kgl. Resol. om Oliemøllens Afhændelse er af $\frac{1}{3}$ 1821) jvfr. Nyrop, Strandmøllen, S. 258; Skb. BB. 82. Jvfr. J. C. Drewsen, Bidr. til Kundskab om de danske Oliemøllers Forfatning i 1831. — Skb. D. 608, 609, F. 634, M. 112, Z. 511.

Side 102. Sterm, S. 412; Skb. CC 453, 646.

Side 103. Det gengivne Litografi findes i 1. Udgave af Traps Danmark. — Ill. Tid. 1859 ²⁹/₁₀.

Side 104. En Række Anekdoter om Fred. VII og Grevinde Danner, til Dels knyttede til Skodsborg, findes bl. a. i Abrahams' Meddel. om mit Liv, S. 471 f., og i Holtens mindre smagfulde »Erindringer«. — Berl. Tid. 1874, Nr. 129; Kortet ligger i 2. Overførster-Inspektions Arkiv, Kortrulle Nr. 20 (IAS).

Side 105. Kommunens Arkiv. — Om en svensk Kvaksalverske paa Skodsborg se Kjøbenhavnsposten 1838, Nr. 316 (¹⁰/₁₁). Det hedder bl. a.: »I disse Dage ser man paa Strandvejen — ligesom paa en almindelig Kildesøndag -- Rækker af Vogne prydede med Livrêre i alle Farver, de age ad Dyrehaven til. Det er ikke den uskyldige Kirsten [Pil] med sit kvægende Vand, ikke de spraglede Gøglere, som have lejret sig om den løvkransede Kilde og ved uskadige Kunster søge at mere Publikum og selv tjene et Par Skilling, der sætter Toget i Bevægelse. Denne Gang gælder Besøget en bekendt Bedragereske fra Naboriget, som skiller Folk af med deres Dalere og lader dem beholde deres Skrøbeligheder, der har opstillet sin Trefod paa Skovsborg i et Hs. Durchlauchtighed Prins Ernst af Hessen Philipsthal tilhørende Havehus. Den nærmeste Anledning til denne Pythias Nærværelse ligesom Grunden, hvorfor hun netop har valgt Hs. Durchlauchtigheds Besiddelser til derfra at dispensere sin Visdom, kende vi ikke, men at hun er der, og daglig fører Hundreder bag Lyset og udbreder Overtro og Mysticisme iblandt langt flere, det vide vi. — Indsenderen, som hændelsesvis kom igennem Skovsborg Onsdagen den 14de dennes, talte paa engang omtrent 20, største Delen elegante Ekvipager, og skønt det var tidlig paa Dagen, var de til Adgang udstedte Nr. over 40. Den foregaaende Dag havde Oraklet været i Virksomhed til langt efter Midnat, givet Raad til over 100, og dog var mange, som ikke kunde bekvemme sig til at overnatte i den daarlige Kro eller under aaben Himmel, ikke komne længere end i Helligdommens Forgaard: — etc. etc.

Side 106. Berl. Tid. 1874, Nr. 114; Træsnittet i Ill. Tid. 1879 ¹⁰/₈. Et Billede, der viser den gamle Hotelfacade, findes i Nordisk Billed Magazin 1876 ⁶/₈; der var den Gang kun to Kottager og Rejsestald. Hotellet aabnedes 19. Maj 1874.

Side 108. Kallske Saml. Fol. 34.

Side 109. Hofmans Fund. VII, 15; Kallske Saml.; Skb. D. 101; Terkel Brügmann var bleven Etatsraad 1755 og døde samme Aar (Sjæll. aabne Breve 1755, Nrr. 157, 246. RA).

Side 110. Skb. E. 47, 600, 612; Raadst. Vurderinger; Skb. F. 106, 166, 286; G. 294.

Side 111. Skb. H. 131, M 504; Matrikulskontorets ældste Originalkort (Sokkelunds Herred Nr. 7); Skb. P. 529, 533, R. 364, Æ. 197; Sterm, S. 411. — Skb. H. 225, I. 269.

Side 112. Skb. P. 195, T. 110, Ø. 794, EE. 297; Pakken: Salg, Bortforpagtning og Udleje af kgl. Skove og Ejendomme (Rentek.).

Side 113. Akvarellen i Kunstindustrimuseet (Windings Saml.) — Ill. Tid. 1867¹⁸; Urnehøj kaldes af Beboerne ogsaa »Sukkertoppen«.

Side 114. Skb. E. 266, F. 688, G. 363, H. 489, M. 124; Eksemplar af det gengivne Farvelitografi i Nationalmuseets 2. Afd.

Side 115. Klavs Henrik Seidelins karakteristiske Testamente findes i Danske Kanc. 2. Dept.s Miss. og aabne Breve 1811, Nr. 508. Skb. CC. 105. — Kronens Skøder II, 272; Jacobi fik 30. Aug. 1731 Fæstebrev paa et Bondehus i Vedbæk og lod her opføre Enrum, som han solgte til Fabritius for 6000 Rdr. (Rentekammerets topogr. Saml.: Vedbæk; Kbhvns Amts Arkiv, Brev fra Dronninggaards Forvalter af 5. Maj 1749); jvfr. Bobé, Efterl. Pap. fra den Reventlowske Familiekreds, VI, 530. — Kallske Saml.

Side 116. Skb. E. 408; Friis, Bernstorffske Pap. I, 481; Skb. D. 349, 802. — Om Fam. Wever se Bobé, Efterl. Pap. fra Reventlowske Familiekreds VI, 594.

Side 117. Skb. G. 97, I. 149 jvfr. F. 12; Ramdohr, anf. Skrift, S. 247 ff.

Side 119. Bobé, Efterl. Pap. fra Reventl. Familiekreds VI, 603; Hirschfeld, Theorie der Gartenkunst, III, Leipzig 1780, 222; jvfr. Christensen, S. 274. — De paa Stenen over Carls-Kilde i Enrum Have angivne Datoer stemmer ikke helt med de autentiske Oplysninger, der findes i General Tuxens ovenfor S. 278 citerede Afhandling.

Side 120. Ramdohr, anf. Skrift, S. 219; jvfr. Gliemann, S. 281. — Den gengivne Akvarel findes i Nationalmuseets 2. Afd. — Skb. L. 604.

Side 121. Skb. M. 109; N. 471, 496, 717; S. 260. — Træsnittet i Ill. Tid. 1864^{24/7}.

Side 122. Skb. BB. 362; CC. 251; den bekendte Retsslærde Janus Kolde-rup-Rosenvinge maatte i 1847 paa sin forlængst afdøde Faders Vegne give Skøde paa Enrum, men har aldrig selv været Ejer.

Side 123. Sterm, S. 384; Ill. Tid. 1864^{24/7}; Træsnittet i Ill. Tid. 1871^{4/6}.

Side 124. Ill. Tid., sidst anf. Sted; Kirken er indviet i Følge kgl. Resol. af 20⁶ 1871.

Side 126. Annaler f. nord. Oldkynd. 1863, S. 198; Kanc. Brevb. 1596^{1/4}, 15⁵, 17⁷; Kbhvns Lens Jordebøger; Præsteindberetninger 1651; Besigtelser 1661; Matrikel 1688 (Markbogen); K. D. VII, 483.

Side 127. Sjæll. Reg. 1632-37, Fol. 277; Indk. Breve til Danske Kanc. 1636^{26/6}; Sjæll. Tegl. 1636-39, Fol. 120; K. D. III, 262; Sjæll. aabne Breve 1662, Nr. 4 og 88; Besigtelser 1660-61 (Hans Ehm kaldes her »Kobbersmed i Østergaden i Kbhvn.«). Jvfr. Werlauff, Hist. Antegl. til Holbergs atten første Lystspil, S. 177.

Side 128. Biogr. Lex. IV, 447; Kronens Skøder II, 272. jvfr. Nyrop, Strandmøllen XXIX. — Sjæll. aabne Breve 1690, Nr. 266.

Side 129. Skb. A. 70, C. 276; Rentekammerets Resolutionsprot. 1747, Nr. 129 og Ekspeditionsprot. 1747, Nr. 135 (Indlæg); Skb. D. 35. — Skb. C. 276, D. 380, E. 99; Folketælling 1787, Søllerød Sogn; Bobé, Reventl. Pap. VI, 604; Rønnedals første Ejer hed *Johan Henrik Gonzahl* (vistnok Parykmager), Enken hed *Kirstine*, og Lyststedet tilskødedes Dr. Caroline Mathilde af Brygger og Negociant Jens Wedege († 1791). — Cand. polit. Fr. Schiøtt har godhedsfuldt meddelt Forf. efterfølgende Passus af et Brev fra Aug. Hennings, dateret 2. Aug.

1802; Brevet hørte til en Samling, som i sin Tid var i afdøde Arkivsekretær J. Blochs Værge og hvis Udgivelse nu forberedes. Det hedder her om Enrum: »Fabritius hat verschiedene Häuser gebauet, eines heisst Alexandria, es liegt dicht am Meere, zwei vorwärts liegende achteckige (!) Forts oder Thürme von Felssteinen dienen zu Ställen, Küche u. d. gl. Tiefer in der Ruhe des Waldes ist ein in Schweden aus Holz gearbeitetes und in Eenrom zusammengesetztes Haus, welches dem Conf.-Rath Anker überlassen ist. ... Noch ein drittes Haus, nach Otto Blome benahmt, der es im vorigen Sommer bewohnt hat, liegt an der Quelle, wo Carl XI (!) Wasser schöpfte und Colbiörnsen eine Inschrift gemacht hat«. Det Træhus, der omtales, er formentlig Rolighed; i Traditionen hedder det dog, at det kom fra Norge. Noget Hus, der er opkaldt efter Otto Blome, har Forf. ikke stødt paa; det har næppe bevaret Navnet længe. Det kan bemærkes, at det senere Bakkehus laa nær ved, og paa dette Tidspunkt hørte til Enrum. I det hele købtes, solgtes og byggedes der i Fabritius de Tenguagels Tid saa livligt paa Enrum og dens store Tilliggende. at det er meget vanskelig at udrede Gangen i alle disse Foretagender.

Side 130. Kbhvns Rytterdistrikts Birks Arkiv (LAS): Auktionsforretninger 1804, Nr. 26; Skb. N. 471; Kort over Enrum 1806 i Matrikulationskontorets Ark. Paa Alexandrias Areal (96060 Kv.-Al.) laa Teglbakken længst mod Syd. — Skøder paa Alexandria (Miramare): Skb. KK. 751. NN. 468, 816, PP. 120, UU. 306; Lyststedets nuværende Navn er aabenbart laant fra Slottet Miramar ved det adriatiske Hav (et Billede af denne Bygning i Nordisk Billed-Magazin ¹⁷ s 1878).

Side 131. Trap, Danmark. I. Udg., I. 162; Folketælling 1787, Søllerød Sogn. — Skb. C. 408; Rentek.'s kgl. Resol. 1766, Nr. 19, og danske Ekspeditionsprot. 1760-66, Nr. 466 (Indlæg).

Side 132. Skb. D. 802, N. 471, 495, 96; Sterm, S. 417.

Side 133. Skb. D. 779, E. 338; D. Kanc.'s Supplikbog 1782, Marts, Nr. 673; Sjæll. aabne Breve 1782, Nr. 348; Skb. F. 294, G. 97, H. 26, I. 150, O. 198, P. 311, R. 51, 132, 315, X. 527.

Side 134. Sterm, S. 416.

Side 135. Nyrop, Strandmøllen, S. 16. I Hørsholm Amts Jordebogs Regnskab for 1670-71 (Sophie Amalies Ark.) findes en Antegnelse om, at »Peter Budelsen« i dette Regnskabsaar har givet Fæstepenge »für ein haus in Webeck, da Niels Petersen zuvorn in gewohnet hat, undt dass er krugh halten mag, wie vorhin in selbigem hause geschehen«. Ca. 1680 solgte Peter Boelsen Kroen til Jürgen Heinrichsen Gossbrock (samme Regnsk. 1680-81); i 1726 hed Kromanden i Vedbæk Markus Wilder (Beskrivelsesforretn. bl. a. over Dronninggaard, 1714, 1735), 1747 Zakarias Jansen (Kbhvns Amts Ark., Br. fra Forvalteren over Dronninggaard 1747 ^{25/4}). — Sjæll. aabne Breve 1688, Nr. 151, 1689, Nr. 109; Sjæll. Miss. 1688, Nr. 213; Christensen, S. 262; Skb. D. 618, E. 35; Rentek.'s danske Ekspeditionsprot. 1806, Nr. 542. — Om Kroen i Vedbæk hedder det i 1768, at den for nylig er overgaaet en ulykkelig Ildsvaade (Indlæg til Rentek.'s danske Ekspeditionsprot. 1768, Nr. 406).

Side 136. Sterm, S. 421. — »Litgot« er paa et Kort fra 1724 af G. V. Bordin (KBK's Kortsaml.) afsat mellem Stranden og Dyrehaven, Nord for Skodsborg; Kortet er dog næppe til at lide paa. Jvfr. Fr. V's Danske Atlas XXXVII, 6.

Side 137. En Fremstilling af Frydenlunds Historie blev efter Anmodning af Kammerherre L. Castenskiold i sin Tid udarbejdet af Gehejmearkivar Wegener; Koncepter og Optegnelser til dette Skrift findes i Rigsarkivets Arkiv, og er her benyttet jævnsides med Kilderne. Wegeners Afhandling blev siden autograferet.

Side 138. Om der er en historisk Forbindelse mellem Henrik Ehms Kobbermølle ved Vedbæk og Frydenlund, drister Forf. sig ikke til at afgøre.

Den Omstændighed bør dog henpeges paa, at Kobbermøllen laa tæt ved Frydenlund, og at den første er forsvunden, naar det sidste dukker op. — Matr. 1688 (Markbogen); Kronens Skøder II, 533, jvfr. Hist. Tidsskr. 7. R. IV, 81; Vrigny, Rel. d'un voyage fait en Danemarck (1707), p. 213; Holst. Correspondenten 1722, Nr. 55: Partikulærkassens Bygningsregnskaber (RA).

Side 139. Danske Saml. 2. R. IV: Kallske Saml. Fol. 34; Thuras Vitruvius II, 98. — Enkeltheder i Havens Anlæg blev senere ændret af Jardin.

Side 142. Høst, Clio, 1. B., 3. H., 131; Tidsskrift for Kunstindustri 1899 S. 40 f.

Side 143. Tegningen til Harsdorffs nye Palæ er gengivet i Tidsskr. for Kunstindustri: en Kopi efter Originalen findes i Nationalmuseets 2. Afd. — Christensen, S. 110; Rentekammerskrivelse til Stiftamtmand Knuth af 9. April 1842 (Forst- og Jagtkontorets Kopibog Brevnr. 772); om Mathildevejen se iøvrigt Forst-Domæne-Journalsag G. 1744 (RA). — Rentek.: Dokumenter Frydenlund betreffende, 1772; Rentek.'s Resol.-Prot. 1778 ¹⁶/₂.

Side 144. Rentek.'s Resolutionsprot. 1782 ¹⁰/₉, 1783 ⁶/₁, 1788 ¹⁰/₉, 1790 ⁷/₄, 1792 ¹/₂, 1793 ¹⁰/₇, ¹⁸/₉; Skb. I. 148; Bobé, Reventl. Pap. VI, S. 57, 502; Bohemans Lefnadshændelser i 3. Hefte af »Gömdt är icke glömdt«, udg. af C. F. Ridderstad, Linköping 1846. En udførlig Biografi af Boheman i Svenskt biogr. Lex. II og Suppl. II.

Side 147. Et Kort over Frydenlund fra 1811 (i Matrikulsark.) viser Grundridset af de nuværende Bygninger; med Navnet »Dyrehaven« betegnes her et lille Skovparti i Parken Syd for Hovedbygningen.

Side 148. Skb. K. 399, 425 (ved Auktionen 1803 angives Ejendommens Areal til ca. 71 Tdr. Land), L. 361.

Side 149. Schönberg, Zur Biographie des Etatsrathes C. F. Schumacher, 1837; Rentek.'s Rel.- og Resol.-Prot. 1817, Nr. 94. — Wegeners hist. Efterretn. om Frydenlund.

Side 151. Tretten Ejendomsparceller fra Nærumgaard, tilsammen udgørende den vestlige Del af Store Maglemose, solgtes af Adler og Winther til Frk. Rieffesthal ved Skøde af 28. Febr. 1866. Forvalter Stehr fik Ejendommene (o: Maglemosegaard) ved Frk. Rieffesthals Død og afhændede dem atter 1887.

Side 152. Repert. over Legater II, 104.

Side 156. Script. rer. Dan., tidligere anf. Sted; Matr. 1688 (Markbogen); Kort over Trørød By 1771 (Matrikulsark.). Et Par Skøder paa Bøndergaarde i Trørød findes i Skb. E. 12. 62.

Side 159. Matriklen 1688. — Kallske Saml. Fol. 34; Skb. C. 222; D. Atlas VI, 12; Skb. I. 526.

Side 160. Trap, Danmark, 1. Udg. I, 162; Skb. E. 52. — Besigtelser 1661 (RA): Hørsholm Amts Jordebogs-Regnsk. 1669-70, 1674-75 (Sophie Amalies Arkiv); jvfr. Chr. IV's egenh. Breve VI, 260, P. Brock, Rosenborg I, 77, Nyrop, Strandmøllen, XXVII, og K. D. II, III, V. Hans Merckel havde til lige et Hus i Nærum; hans Bestalling som Fiskemester i Kbhvns og Frederiksberg Len i Sjæll. Reg. 1648 ²⁶/₇.

Side 161. Sjæll. aabne Breve 1689, Nr. 109.

Side 162. Christensen, S. 156.

Side 163. Rentek.'s danske Ekspeditionsprot. 1727-28, S. 206 (Indlæg til Nr. 131). — Rentek.'s Ekspeditionsprot. 1690-97, Pag. 214; 1697-98, Pag. 533; 1699-1700, Pag. 364, 366; Pakken: Holtegaard 1742-60 (blandt Rentek.'s Skovsager); Rentek.'s topon. Saml.: Holtegaard; Top. Saml. Pap. — Navnet Clodi skrives ogsaa Clodii og Clodius; om flere af de i dette Skrift nævnte Skovridere se Tidsskrift for Skovvæsen XIX, Række B.

Side 164. Skb. A. 497; Sjæll. aabne Breve 1719, Nr. 164, 1721, Nr. 4;

Rentek.'s Ekspeditionsprot. Nr. 15 (Indlæg til Nr. 131); jvfr. Brev af $2\frac{1}{5}$ 1750 fra Forvalteren p. Dronninggaard (LAS Kbhvns Amts Arkiv).

Side 165. Sjæll. Landstings Skødeprot. Nr. 17, Fol. 341 f.; Skb. G. 219; Frølund, Holstebro (1871). Om Karen Solgaard har boet paa Holtegaard, vides ikke; Stedsønnen, Niels Gersdorff, var Amtmand over Kbhvns Amt fra 1735 til sin Død 1748. I 1736 nævnes Søren Seerup paa Holtegaard; hvis han har været Ejer en Tid, har han i hvert Fald aldrig faaet Skøde. Maaske har han blot haft Gaarden i Forpagtning af Karen Solgaard. Han laa i Stridigheder med Sognets Bønder, der paa Trods af Gaardens Privilegier selv bryggede deres Øl. En Gang frafaldt han Proces, da Forvalteren paa Dronninggaard gik i Forbøn og lovede, at Synderen skulde blive straffet med den spanske Kappe, andre til Afsky; men det blev ved Løftet. Derfor lod Seerup det næste Gang komme til Proces; der var Tale om en Bonde, som havde brygget Øl til sit Bryllup, og det i en saadan Mængde, at Gæsterne, som det paastodes, kom fulde i Kirken (Beskrivelsesforretninger over Frederiksdal, Dronninggaard m. m. 1714 og 1735). — Skb. D. 164.

Side 166. Skb. D. 358; Præsteindberetn. til Hofman i LAS; Skifte efter Thurah findes blandt Hofrettens Skiftebreve i LAS; Skb. D. 624. E. 402; Rentek.'s danske Ekspeditionsprot. 1776-78, S. 244; Skb. G. 514, I. 136, 183.

Side 167. Jvfr. Sterm, S. 417 f.

Side 169. Kort over Holtegaard fra 1794 (kopieret 1807) i Matrikulsark.

Side 170. Kallske Saml. Fol. 34.

Side 172. Træsnittet i Ill. Tid. 1864 $12\frac{1}{6}$. — Plakat af 25. Marts 1777.

Side 173. Raadst. Vurderinger (udenbys før 1807); Forordn. 15. Febr. 1786; Dokumenter vedk. Bommene 1780-95 (Rentek.'s Diverse Dokumenter, Sjælland). — Hvad »Røjels-Bom« har taget sit Navn efter, er uvist; forskellige danske Stednavne har samme Forstavelse, f. Eks. Røgelhus, Røjlsgaard, Røjleskov. En »Røgle« betyder en Hob (f. Eks. Tørv).

Side 174. Rentek.'s Sjællandske Kontors Journaler Nr. 15 og 16, passim; Kopibog 1786, Nr. 2130, 1787, Nr. 1669. — Skb. F. 660.

Side 175. Sjæll. Kontors Journaler Nr. 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 26, passim; Indlæg til Rentek.'s danske Ekspeditionsprot. 1790-93, Pag. 88; Skb. G. 527, H. 359, I. 317, 412, 680; 1808 købte Christopher Nimb tillige et Husmandshus (M. 148). — Sager, Vejpassage, Bommene og sammes Bortforpagtning vedk., 1796-1803; Bomforpagtninger, bl. a. ved Helsingørsvejen; Skøder paa Bomhuse og Vejmandshuse, Bomforpagtningsauktioner etc. 1780-1844 (Rentek.).

Side 176. Sterm, S. 421. — Om Krohold og Brændevinsbrænding paa Landet se bl. a. Forordn. $30\frac{3}{4}$ 1734, $5\frac{1}{6}$ 1743 og $1\frac{1}{2}$ 1757; om Forandring i de gældende Lovbestemmelser se Kgl. Resol. 1835 $19\frac{1}{8}$ og 1839 $27\frac{1}{2}$ (i Reskriptsaml.); jvfr. L. V. Scheel, Brændevinsbrændingen i Danmark, K. 1877. — Rentek.'s kgl. Resol. 1841 $12\frac{1}{5}$.

Side 178. Rentek.'s kgl. Resol. 1841 $14\frac{1}{7}$, jvfr. danske Ekspeditionsprot. 1841, Nr. 585. — Meddel. af Frk. Henriette Nimb.

Side 179. Skb. HH. 671; Kommunens Arkiv; Traps Danmark 1. Udg. I, 162, 2. Udg. III, 176.

Side 180. Jvfr. Touristen i Nordsjælland, K. 1865, S. 33.

Side 182. SRD VII, 57; Kanc. Brevb. 1586 $0\frac{1}{6}$; Kronborg Lens Jordebøger 1616-51; Christensen, S. 50; Hørsholms Amts Jordebog 1668 (Dr. Sophie Amalies Ark.); Matr. 1688. — Skb. E. 759, F. 265, K. 672, M. 339; andre Skøder paa Rudegaard tinglæst 1788 $16\frac{1}{6}$, 1790 $5\frac{1}{7}$, 1792 $18\frac{1}{8}$, 1795 $5\frac{1}{10}$, 1799 $20\frac{1}{8}$,

1809 $\frac{5}{6}$, 1811 $\frac{20}{6}$, 1833 $\frac{9}{1}$, jvfr. Raadst. Vurderinger (udenbys før 1807). — Præsteindberetninger 1657. — Bilag til Dr. Sophie Amalies Kammerregnsk. 1660-1663 $\frac{1}{5}$ (Partikulærk.).

Side 183. Hørsholms Amts Jordebogs Regnsk. 1660-62; i samme Regnsk. for 1671-72 nævnes et Hus »unten vor Rude stall, genant Windebrog-Haus«: Rentek.'s Rel. og Resol.-Prot. 1718, 2. Halvaar, S. 653; Ordres- og Missiveprot. for Ryttergodset 1730-31, S. 362; Sjællandske Kroholdssager 1717-35 (Rentek.).

Side 184. D. Saml. 2. R. IV, 269; Skb. D. 562, 845; Rentek.'s topogr. Saml.; Skb. E. 305; Sjæll. Kontors Journal 16, Nr. 226; Kommunens Arkiv; Skb. H. 2, X. 234. — Det kan i denne Forbindelse bemærkes, at den bekendte Biskop Henrik Gerner († 1700), medens han var Præst i Birkerød, tillige var Kromand der — eller i hvert Fald havde Retten til Krohold.

Side 185. Kallske Saml. Fol. 34. — Lars Nielsen, der sad som Forvalter paa Dronninggaard og Frederiksdal fra ca. 1716 til sin Død ca. 1754, og var en Mand af et godt Hjertelag, udtaler sig saaledes om den umaadeholdne Brændevindsdrikken og Tobakssmøgen: Det var at ønske, at disse Onder kunde hæmmes, men det første var lettere at komme til Livs end det sidste, »thi naar alle smaa Kroer afskaffes og Forordningerne i den Fald efterleves og enhver Øvrighed dermed har Tilsyn paa sit Gods, kunde Misbruget og Overdaadigheden vel Tid efter anden afskaffes; mens til Nødtørfighed maa de have, thi de er Mennesker, har stor Slid og Arbejde og har ingen anden Slags Vine eller Likør at gøre sig til gode med end tyndt Øl og en Drik dansk slet Brændevin, som var Synd at misunde dem. Mens den skadelig Misbrug af Tobakssmøgen, hvoraf saa mange ulykkelige Ildebrande forsaarsages, er værre at hæmme, thi Bonden saa vel som hans Tjenestefolk ryger Tobak ved al deres Arbejde.« Det er bleven forbudt, men Anordningerne har ikke frugtet, »saa at, om denne store skadelig Misbrug skulde forekommes, synes mig der kunde dikteres nogle beskæmmelige Straffe, saasom naar en Bonde eller hans Karl fandtes med en tændt Tobakspibe i Gaarden eller i Husene ved sit Arbejde, at han da skulde straffes med Gabestokken ved Kirken, og Drengene, som var under seksten Aar, at gives paa Rumpen med Ris i Skolerne. . . . Mens i Bondens Stue paa belejlige Tider eller og i Marken maatte de tillades undertiden at tage sig en Pibe Tobak, naar deres Arbejde ej der- ved forsømt« (Brev af 6. Marts 1746; Kbhvns Amts Arkiv. LAS).

Side 186. Karakteristikker af sjællandsk Bondeliv findes navnlig i J. Junges bekendte Bog: Sjæll. Landalmues Karakter, K. 1798, og i Goldschmidts Blad »Sjællandsposten« (1839, Nrr. 41, 55, 79 og 92) — Kommunens Arkiv, jvfr. Stern, S. 404. — I Pont. D. Atlas (VI, 13) anføres under Søllerød Sogn »Tuborg, et Værtshus«; det er aabenbart det bekendte Traktørsted nær ved Hovedstaden, som er kommen ind paa et galt Sted.

Side 188. SRD. VII, 57; Kanc. Brevb. 1553 $\frac{12}{9}$ (Brevet er indført i Reg. o. a. Landene, men findes under de sjællandske Breve, saa der er næppe Tvivl om, at det er Tange ved Furesøen); Kbhvns Lens Jordebøger 1611-38; Sjæll. Reg. 1649 $\frac{5}{1}$, jvfr. Kbhvns Lens Jordebog 1651; om Hans Boyesen d. æ. og d. y. se iøvrigt Sjæll. Reg. 1641 $\frac{28}{10}$, 1650 $\frac{4}{1}$, $\frac{19}{2}$, 1655 $\frac{15}{3}$, $\frac{25}{6}$ og i Bindet 1660-63, passim, samt Koncept til Sjæll. aabne Brev 1663 $\frac{29}{12}$. — Fred. III's Matrikel: Jordebøger, Dronninggaard: Partikulerkammeret: Dr. Sophie Amalies Udgifts-Regnsk. 1661-68: Hørsholm Amts Jordebogs Regnsk. 1660-62.

Side 189. Partikulerkammeret: Bilag til Dr. Sophie Amalies Kammerregnskab 1660-1663 $\frac{1}{5}$; et af Bilagene lyder: »Bekenne ich Hans Gabriell, dass mich vom riedfoget Lorntz Tusten äin r:daller bezallet ist vor ein kron und nahmen und jahr-zahl Anno 1661, welches ich auf Tange am haus ge-

hauwen habe. Hans Gabriell. — Noch für dass nahmen Dronninggaard dess ertzbischoffs snedtiger Hinrich Bödcker gegäben 3 fl.^c — Sjæll. Tegl. 1662 ^{15/3}, ^{1/4}, ^{18/12}; Konzept til Sjæll. Miss. 1662 ^{20/1}.

Side 190. Partikulærkammeret: Dr. Sophie Amalie, Sager vedk. det sjæll. Gods 1661-85 (bl. a. et Inventarium fra 1674); Sophie Amalies Brevbog 1661-68, S. 178, 195 (RA. Kongehusets Sager), jvfr. ovenfor citerede Regnskaber; siden blev der ogsaa sendt Soldater til at arbejde paa Dronninggaard ((Sjæll. Tegl. 1668 ^{12/3}). — Biogr. Lex. XII, 623; Resens Atlas Danicus (KBK).

Side 191. Partikulærk.: Bilag til Dr. Sophie Amalies Regnsk. 1669-70; D. Saml. 2. R. II, 154; Tidsskrift for Kunstindustri 1895, S. 142; Kbhvns Dipl. V, 730, 68, 73.

Side 192. Partikulærk.: Bilag til Regnsk. for Hørsholm og Dronninggaard 1662-63, jvfr. flere af de ovenfor citerede Regnsk. — I Chr. V's Matrikel (Markbogen) hedder det: Udi bemeldte Furesø ligger en liden Holm, kaldes Kaninholm, som i lige Maade tilhører Hendes Majestæt og bebos af Ostred Hansen.

Side 194. Hørsholm Amts Jordebogsregnsk. 1670-71 og 1678-79; Rentek.'s topogr. Saml.; Sjæll. Miss. 1691 Nr. 419, jvfr. Christensen, S. 73.

Side 195. Brasch, Vemmetofte, II, 63 f.; Sjæll. Tegl. 1716, Nr. 124; Rentek.'s kgl. Resol. 1754, Nr. 77 (Amtsforvalteren over Kbhvns Amt bestyrede foruden Amtet fra 1754 tillige Godserne Frederiksdal, Dronninggaard og Sorgenfri); Rentek.'s Relationsprot. 1715-16, Fol. 637; Rentek.: Beskrivelsesforretn. over Dronninggaard m. m., 1714 og 1735.

Side 196. D. Atlas II, 232 f.

Side 197. Fiskeriet i Vejlesø var fra gammel Tid forbeholdt Kongen (se K. B. 1585 ^{21/3}).

Side 198. Rentek.'s kgl. Resol. 1742 Nr. 216, jvfr. Eksped.-Prot. 1741-45, S. 235; Sjæll. Stifts Kontors Ordres- og Missive-Prot. 1742-43, S. 45, jvfr. S. 333, 385.

Side 199. Rentek.'s topogr. Saml.; Rentek.'s danske Ekspeditionsprot. 1751-57, S. 482; Rentek.'s kgl. Resol. 1762 Nr. 160, 1768 Nr. 143, 1769 Nr. 70, 1770 Nr. 24; jvfr. Bernstorffske Pap. I, 727.

Side 200. Rentek.'s Resolutionsprot. 1771, Nr. 18; Danske Kammers Skødeprot. 1771-72, Pag. 19 og 22; Finansskoll.'s Forestillinger 1772, Ekspeditioner s. A. og Danske Kammers Journal A, Nr. 578; Kopibog over Kabinetsordrer 1772, Nr. 6; Sjællands Landstings Skødebog 1748-83, Fol. 740, 924, jvfr. Skb. E. 759.

Side 201. Om Frederik de Coninck se Personalhist. Saml. I; Pers. Tidsskr. 5. R. III; Berl. Tid. 1901 ^{10/12}; Nyrop, N. L. Reiersen, S. 206 ff.

Side 202. Pers. Tidsskr. 5. R. II, S. 53 f. — Det gengivne Stik er af S. H. Petersen og findes i »Danske Egne«; et andet (fra Midten af Trediverne) i »Rosenblade«, 1. Bind, Nr. 14.

Side 203. Vurderinger over Dronninggaard (Taksation af 1783, Syn af 1788) i Raadst.

Side 205. Tidsskrift for Kunstindustri, 1895, S. 141 ff.

Side 206. Frederikslund blev senere bygget i Nærheden af det kinesiske Haveparti (Brev fra Aug. Hennings af 1802 ^{25/3}); i et andet Brev siger Hennings, at Dronninggaard skal have kostet de Coninck over 200000 Rdr., medens Constantin Brun anvendte 60000 Rdr. paa Sophienholm. Bygningerne m. v. paa Dronninggaard taksateredes 1783 til 78000 Rdr.

Side 207. Ovenfor citerede Taksation af 1783, jvfr. Wilsc, Reise-Iagttagelser, III (K. 1792), S. 240.

Side 208. Profts »Conversationsblad« Nr. 99 (1825 ^{20/3}); Ramdohr, S. 218.

Side 209. (A. A. Feldborg) A Tour in Zealand in the year 1802, Lon-

don 1805, Side 61 ff. (tyske Udgaver: Weimar 1807, Kopenhagen 1808). — Af Erik Poulsens Dronninggaard-Billeder findes to store og seks smaa; tre af de smaa er gengivne her, et andet i 3. Udg. af Traps Danmark. Rahbek bedømmer Malerierne i »Minerva«, navnlig et af de store, der »fortjener Sted blandt de allerførste Landskabsstykker, vort Fædreland har at fremvise« — hvilket dog er en mild Overdrivelse: Billederne er blevet færdige 1786 (Minerva, anf. Aar, I, 385, jvfr. 101). De omtales ogsaa hos Wilse (Reise-Iagttagelser, S. 241).

Side 211. Stenens Indskrift er præget af elegisk Sørgmodighed, i god Smag med Stemmingshavens Natur, som i Oberst Drevon maa have haft en udpræget Repræsentant. Den lyder i sin Helhed: Les adieux de l'hermite | de Dronning-Gaard. | Entraîné sans retour dans le fracas du monde | L'hermite a donc perdu cette paix si profonde, | Cette tranquillité, ces doux amusements, | Ce travail, ce repos, ces plaisirs innocents | Dont Dronning-Gaard toujours abonde | Et qu'il trouva si consolants; | Mais s'il dut consacrer le reste de sa vie | A servir de nouveau son prince et sa patrie, | S'il doit connoître encore au déclin de ses jours, | Le tourbillon des camps et l'intrigue des cours, | Cette retraite si chérie | Tient à son coeur pour toujours. | O Dronning-Gaard, endroit trop enchanteur, | Tu vis renaitre mon bonheur | Chez toi de l'amitié constante | La voix si consolante | Me fit oublier mes malheurs | Sur tous mes iours que tu semas de fleurs; | Tes forêts, tes jardins, tes champs et tes bocages, | De ton immense lac les superbes rivages, | Plus d'une fois ont calmé mes douleurs, | Et dans ton charmant hermitage | J'ai vu tarir la source de mes pleurs. | Mais, puis qu'enfin il faut que ie te quitte, | Conserve moi toujours le nom de ton hermite; | Et lorsqu'un iour l'impitoyable mort | De sa faulx meurtrière aura fini mon sort, | Je veux qu'à ton génie on offre une hecatombe | Et que l'on grave sur ma tombe: | Cy gît l'ami de Dronning-Gaard. — Ganske i Stil hermed var Indskriften paa »Eremittens Gravsten«, der naturligvis ikke prydede nogen Grav. I Minerva (1790. 4. Hefte, S. 250) er opbevaret en Oversættelse af denne Indskrift, som priser Eneboerens Liv og aander Had til Verden og al dens Tant; der er næppe Tvivl om, at det er Drevon, der her maler sin egen Skæbne, maaske sat lidt i Stil for at virke mere romantisk. Oversættelsen lyder: Her hviler den engang, der langt fra Verdens Larm | Paa Dronninggaard sit Liv hendrog i Fredens Arm. | Han Hoffets falske Glans at kende tidlig lærte, | Den vilde Ærelyst i stolte Krigers Hjerter, | De smertefulde Saar af Lidenskabers Braad, | Den Hoffart og den Pral, som følger Overdaad. | Han ventede sit Held i Gudens Rosenkæder, | Men Guden ham bedrog. Fornuften bød ham Haand, | At tømme denne Gud i Ægteskabets Baand; | Glad knyttede han det, og troede sig at væbne | Mod Lykkens Trøshed — o alt for grumme Skæbne! | O tunge Selvbedrag! Snart Eggenytte kom, | Og strøede Sæd til Kval i Hymens Helligdom. | Trofaste Venskab, du, som ene varig bliver, | Da i hans Kummer du ham kærlig Haanden giver! | Ved denne Kildes Bred, i disse Træers Ly | Du vinker ham at faa sin Barndoms Ro paa ny! | Her Freden atter ham paa trange Fodsti følger, | Hans Dage glide bort som Bækkens spæde Bølger, | Og Lykken, som tilforn han søgte uden Ro. Ej mer forlader ham i denne stille Bo.

Side 212. Tidsskrift for Kunstindustri 1895, S. 154.

Side 213. Meier, Wiedewelt, S. 146, jvfr. Ny kgl. Saml. (KBK) Fol. 1396 n, Bl. 54; Indskriften lyder: I. F. H. [A. ?] a Drevon | summ. eqv. Belg. praf. cvivs ingenio | consilioque | amoenissimvm | hoc nemvs | amoenivs reddittvm gratvs posvit | praedii possessor | F. de Coninck | MDCCLXXXIII (Rejst i Taknemmelighed af Ejendommens Besidder. F. de C., for Oberst D., ved hvis Raad og Snille denne skønne Park er gjort endnu skønnere).

Side 214. Ramdohr, anf. Sted; Wilse, anf. Sted; Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 385.

Side 216. Verset hos Wilse; Nyeste Skilderie af Kiøbenhavn, II Bind, S. 1077.

Side 218. Tegningen i Windings Saml. (Kunstindustrimus.). — Sjæll. aabne Breve 1786, Nr. 220.

Side 219. C. B. Reventlow, En dansk Statsmands Hjem omkring Aar 1800, II, 136 f.

Side 220. Kallske Saml. Fol. 34; Hofmans Fund. VII, 15; Luxdorps Skrivkalendere; Breve fra Jac. Langebek, udg. af Rørdam, S. 438; velvillige Meddelelser af Mag. O. Andrup.

Side 221. Skb. M. 586; Abrahams, Meddel. af mit Liv, S. 51; Skb. N. 146. — Stikket findes i »Sjællands yndigste Egne«.

Side 222. Skb. T. 28; anf. Nr. af »Conversationsbladet«. I Sommeren 1840 boede Oehlenschlägers nygifte Datter Marie Konow paa Frederikslund; Digteren selv færdedes gerne i Dronninggaards fordums saa dejlige Have (Marie Konows Barndoms- og Ungdomserindringer, K. 1902, S. 75). — Skb. V. 320, DD. 334, 35, HH. 184, KK. 529.

Side 224. Ill. Tid. 1897 ^{13/0}.

Side 226. Træsnittet i Ill. Tid. 1861 ^{3/3}.

Side 227. Arent Berntsen, Danmarks og Norges frugtbar Herlighed, II, S. 21; Nyrop, Strandmøllen, 29, 65 ff.

Side 228. Kommissionsforretn. ang. en Sag mellem de kgl. Jagtbetjente og Møllerne i Jægersborg Dyrehave om Fiskeret og Rørskær (Rentek.), jvfr. Nyrop, anf. Skrift, S. 128 ff., 140; Hofmans Fund. VII, 20. — Træsnittet i Ill. Tid. 1868 ^{2/2}.

Side 229. Sjæll. Miss. 1765, Nr. 534-35; ved Strandmøllen var Forholdet det, at Papirmøllen laa i Søllerød Sogn, medens Melmøllen og Avlsbruget laa i Lyngby.

Side 230. SRD VII, 58; Skb. A. 55, C. 37. — SRD VI, 373, VIII, 539, jvfr. Rørdam, Kbhvns Kirker og Kloostere i Middelalderen, 11, 98; Sjæll. aabne Breve 1699, Nr. 39.

Side 231. Rentek.: Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt 1698-1834; Rentek.'s Skødebog 1731-43, S. 419; Skb. C. 470; Thaarup, Statistik II, 355; Nyrop, Strandmøllen, S. 230 ff.

Side 232. Nyrop, anf. Skr., S. 281; Green's Danske Fonds og Aktier 1910, S. 102; Højersdal (tidligere Højersdal) har aabenbart sit Navn efter Skibskaptajn Boye Lydersen Hoyer (Skb. E. 444, G. 330); Nelthrop og Harris fik Skøde paa Huset 1796 (Skb. H. 115). Sterm. S. 374.

Side 233. Biogr. Efterretn. om Peter Munthe Bruns og Ane Munchs Slægt, K. 1910, S. 4; Ill. Tid. 1868 ^{2/2}. — Kanc. Brevb. 1584 ^{20/8}; Kbhvns Lens Jordebog 1620; Sjæll. Reg. 1653, Nr. 122.

Side 234. Sjæll. aabne Breve 1670, Nr. 292, jvfr. Sjæll. Miss. 1669, Nrr. 363, 821, 1670, Nr. 524; Kommissionsforretn. ang. en Sag mellem de kgl. Jagtbetjente og Møllerne i Jægersborg Dyrehave om Rørskær og Fiskeret, 1735-39 (Rentek.); Nyrop, Danske Farvere, K. 1900, S. 25; Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt 1698-1834 (Rentek.), jvfr. Sjæll. Miss. 1687, Nr. 430. I Chr. V's Matrikel (Markbogen for Gentofte Sogn, 1682) hedder det: »Nok findes ved Stampe-Møllen en Slibe-Mølle, som bruges til at slibe Leer paa, og haver Peter Lesmed i Kbhvn. den ladet opbygge.« Nyrop, Strandmøllen, S. 62, 104, 136 ff.; Ekstrakt af Kommission, holden over Møllerne paa Kbhvns Amt 1687 (Rentek.). — Det hedder 1706, at Lampe & Werner har tilkøbt sig Stubbemøllen (Nyrop, sidst anf. Skr., S. 115).

Side 235. Skb. D. 509, 792; Generalitets- og Kommissariatskollegiets

kgl. Resol. 1830, Nr. 365, 1835, Nr. 181; Pakken: De militære Uldmanufaktur 1830-48; Danske patriciske Slægter (Holmblad); Sterm, S. 376; Skb. Æ. 414.

Side 236. I Hofmans Fund. (VII, 15) kaldes Stubbemøllen ved en Misforstaaelse »Straaebye-Mølle«; slaar man efter i Hofmans Kilde (Præsteindberetningerne i LAS), finder man Navnet skrevet »Staaebye-Mølle«, der ikke er andet end en Variation af »Stubbemølle«. — Kobberstikket findes i »Sjællands yndigste Egne«. Nyrop, Strandmøllen, S. XXX og 27, jvfr. den ovenfor citerede Kommissionsekstrakt af 1687.

Side 237. Pakken: Om Møllerne og Værkerne i Jægersborg Dyrehave 1716-85 Nr. 78 (Rentek.); Skb. D. 343, 801; Gliemann, S. 245; Sterm, S. 369; Skb. GG. 685, 3 E. 65; om Raadvad se ogsaa Dagstelegraf 1873, Nr. 64 og 65. — Godthaab: Traps Danmark 1. og 2. Udg.; Generalstabskort 1855. — De fleste Aktstykker til Strandmøllens Historie findes trykt i C. Nyrops i det foregaaende ofte citerede righoldige Materialsamling »Strandmøllen« (K. 1878), hvortil iøvrigt henvises. — Friis, Optegnl. om Gjentofte Sogn, K. 1877, S. 74; Kbhvns Lens Jordebog 1615-16.

Side 240. Foran citerede Kommissionsekstrakt af 1687, jvfr. Strandmøllen, S. 64.

Side 241. Fr. Barfod, Joh. Chr. Drewsen (Ny kgl. Saml. Fol. 1489. KBK). Forfatteren synes at have haft en Del Aktstykker til Strandmøllens Historie, som nu ikke kendes; Skriftet er gennemset af J. C. Drewsen selv. Beskrivelsesforretn. over Dronninggaard m. m., 1714, 1735 (Rentek.).

Side 242. Skb. A. 477, C. 98.

Side 243. Præsteindberetninger til Hofman (LAS); det hedder her (1759) om Strandmøllen, at det »er den største og bedste Papir-Fabrik i hele Danemark og tillige den allerbedste Sigte-Mølle, hvis Mel giver det engelske lidet efter. Den tilhører Mons. Johan Drevitz, som bor derpaa, og ved sin Hurtighed og Flid har bragt den i saa herlig Stand«.

Side 244. En Vurderingsforretning over Strandmøllen (1766) findes i Raadst. — Skb. E. 26, 97, 126, 184. — Fr. Birkedal-Barfod, Malte Conrad Bruun, K. 1871, S. 27 f., jvfr. Høst's Erindringer, S. 40.

Side 245. Lengnick, Stamtavle over Fam. Drewsen; Oehlenschlägers Erindringer I, 123, II, 6, 8; Barfods ovenfor citerede Biografi af J. C. Drewsen (paa KBK).

Side 246. Aumont og Collins Teaterstatistik, 5. Afsnit, I, 282; Træsnittet i Ill. Tid. 1868 ⁹/₂.

Side 247. Tidsskr. for Landøkonomi, 13. Bind, jvfr. Barfods Biografi, S. 286; Skb. U. 429. — Da gamle Drewsen døde, skrev K. L. Rahbek et Digt: »Chr. Drewsens Minde, hans efterladte helliget« (K. 1810).

Side 248. Museum 1892, II, 191; Sterm, S. 371 f. — Ved Strandmøllen er der fra gammel Tid Kro, men den ligger i Lyngby Sogn.

Side 249. V. Drechsel, Silkeborg, K. 1880, navnlig S. 24-38; Ill. Tid. 1874 ⁸/₂.

Side 251. Arent Berntsen, Danmarks og Norges frugthar Herlighed, II, 69; Kanc. Brævb., bl. a. 1573 ⁸/₇, 1578 ⁸/₉, 1583 ²/₁₂, 1584 ²⁸/₄ ²⁰/₅ ⁹/₁₀, 1588 ⁴/₂ m. fl. St.

Side 252. Vaupell, De danske Skove.

Side 253. Holm, Danmark-Norges Hist. III, 2. Afd., S. 65. — I et Brev af 28. Aug. 1742 udtaler Forvalteren paa Frederiksdal og Dronninggaard sig i karakteristiske Vendinger om Skovtyverierne. Naar Bønderne, mener han, faar Udvisning til Nødtørft og saa vel Amts- som Skovbetjente gør deres Pligt, kan det meste Skovtyveri nok hænges uden alt for haarde Midler. »Jeg erindrer mig,« skriver han, »at da jeg in anno 1716 kom

til dette Sted, var her paa Godset en utro Skovfoged, som stal af Skoven og solgte, og da gjorde Bønderne det samme: mens da han blev afsat og Stedet igen med en tro Skovfoged blev besat, ved jeg ikke siden den Tid, nu over 26 samfælde Aar, at der noget synderlig ulovlig Skovhug er begaaet, og kan det ske her saa nær ved København, hvor Brænde er kostbar, kunde det vel og ske anden Steds. Mens naar Bonden ikke faar Udvisning, er det ingen Under, han stjæl, thi da gaar det ligesom med den, der sulter sine Børn: han gør Tyve af dem. Og naar de, som skal opvarte Skoven, selv deri begaar Utroskab, saa gives derved Frihed og Anledning til andre at gøre det samme. Vel kan det ikke nægtes, at der jo findes adskillige Bønder paa sine Steder, som uagtet alle Anstalter ikke kan lade deres Skovtyveri, mens der kan vel og findes andre Midler at straffe dem med end Spidsrod, som baade er for haard og ugørlig, thi skulde denne Eks[c]kution ske ved Militien, saa vilde det blive Soldaterne en Plaisir at pidske dem saaledes, at de enten krepere paa Eks[c]kutionsstedet eller og at de blev saaledes tilred, at de aldrig igen kom til rette, siden det er bekendt, at omendskønt den skyldige kunde være ung, er dog Bønderne af haardt Arbejde fra Ungdommen stive og ikke saa raske til at løbe som unge Springere af Soldater, der er vant til det Arbejde, og desuden af deres Kammerater skaanes. Saa at man kan sige, at denne Straf i saa Maade blev haardere end Livsstraf. . . . Mens da det er bekendt, at de største Skovhader eller Skovtyve tillige og er Prakkere, siden en Skovhader er sjælden rig, saa kunde de, som er unge og ikke vil forbedre sig ved Straf som Træhest og Kappe, ved et Par Tyrepidsker brav trækkes igennem, og i Fald det endda ikke vilde hjælpe, gives bort til Soldat ved et gevorben Regimente og der brav strabuceres, og de ældre straffes med Jern og Arbejde i Fæstningerne, som sandelig skulde gøre bedre Virkning end Spidsrod, som aldeles ikke passer sig paa Bønder.⁶

— Stat. Tabelværk 5. R. C. Nr. 1; Præsteindberetninger 1657-58 (RA).

Side 254. Kōrbitz, Efterretn. om de kgl. Skove i Kbhvns Amt 1660 (Rentek.), trykt i Tidsskrift for Skovvæsen, XX, Række B, S. 101; Besigtelser 1661.

Side 255. Brevig var Virum Bys Overdrev, der altsaa — i hvert Fald for en Del — har været bevokset med Skov (Chr. V's Matr., Lyngby Sogns Markbog); Ekstrakt over Kbhvns Amts Matrikel 1664 (Matrikulsark., Prot. Nr. 1793 a); Ekstrakten er formentlig først udført 1680, men Skovens angives saaledes som de laa før Dyrehavens Anlæg. — Arkæologiske Optegnl. om Søllerød Sogn i Nationalmuseets første Afdl.

Side 256. A. Oppermann, Bidr. til det danske Skovbrugs Hist. 1786-1886 (Tidsskr. for Skovbrug, 10. Bind). — Det gengivne Fotografi findes i Nationalmuseets første Afd.

Side 257. Ch. Lütken, Den Langenske Forstordning, K. 1899; Pakken: Ang. Skelstene 1763-70 (Rentek.).

Side 258. Skrivelse fra J. G. Moltke til Arveprinsen af $11/4$ 1780 i Rentek.'s topogr. Saml. (under Søllerød). — Endnu i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede stod der en Del Skovholme paa Markerne i Søllerød Sogn.

Side 259. Forordn. af $18/4$ 1781. Allerede tidligere havde man bestræbt sig paa Egeskovens Opelskning, saaledes skulde efter Skovforordningen af 21. Jan. 1710 de unge Karle, naar de indtraadte i Ægteskab, have 8 Sk. dansk i Medgift for hver Eg, de siden deres 15. Aar havde plantet og opelsket i deres Herred. — 2. Overfører-Inspektions Kort, Rulle 14 (LAS). — Skovens nuværende Arealer efter godhedsfuld Meddelelse af Skovrider, Jagtjunker Chr. Irminger. — Lütken, anf. Skr., S. 44, og tilhørende Atlas; en Del af Geelskov ligger paa den tilplantede Ørholm Fællede.

Side 260. Sjæll. aabne Breve 1673, Nr. 135; Pakken: Den nye Kongevj

gennem Gelte Skov 1764-74 (Rentek.); Nord for Geelsskov laa »Vejle Bro«, der hyppig omtales i ældre Tid og førte over et Mosedrag mellem Søllerød Sø og Vejlesø; dette Mosedrag kaldtes den Gang Vejlemose.

Side 261. Rentek.'s topogr. Saml. (Geels Skov).

Side 262. Kanc. Brevb. 1581 ^{27/8}; Rentek.'s Ekspeditionsprot. 1741-45, S. 112, 14, 18.

Side 263. Fr. Algreen-Ussing, Touristen i Nordsjælland, K. 1865, S. 28 f. — Øst for Ravneholmene ligger et lille Skovparti, der er i privat Eje.

Side 264. A. D. Jørgensen, Griffenfeld, II, 199, 561; »Af Anna Christine Becker (f. Torm)'s Dagbog«, S. 29. — Hirschfeld berømmer Skoven mellem Frydenlund og Enrum i de højeste Toner (Theorie d. Gartenk. III, 221).

Side 266. Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 728; Sjæll. Miss. 1669, Nrr. 206 b, 380-82, 1670, Nrr. 386, 928, 949; Sjæll. aabne Breve 1671, Nr. 4; Hørsholm Amts Jordebogs-Regnsk. 1671-72 og flg. Om Jægersborg Dyrehave se ogsaa E. Erslev, Fra Bernstorfs Omegn, K. 1885.

Side 267. Den danske Vitruvius II, 98.

Side 268. Generalstabskort 1855: Bevingede Ord, 2. Udg., S. 526 f. Naar Birkedommer Schow kalder Banden for »Bøllesjappet«, er det en Misforstaaelse, saaledes som Karl Larsen ganske rigtig antager (Dania III, 64); Betegnelsen »Sjak« (Schock) bruges endnu i visse Kredse om et lille Hold Arbejdere under Ledelse af en Formand, der selv tager en Haand med.

Side 269. Atlas til »Den Langenske Forstordning«.

Side 270. »Svenskevejen« findes hverken afsat paa det Gram-Langenske Kort over Jægersborg Dyrehave (1764) eller paa Videnskabernes Selskabs Kort (1765), derimod paa et fortræffeligt Forstkort fra 1799 i LAS. — Rentek.'s Arkiv: Forstkort C. Om Vejene i Jægersborg Dyrehave 1702-1826; Kabinettsordre af ⁴/₁₂ 1771 i Rentek.'s topogr. Saml. (Nærum).

Side 271. Det Side 90 afbildede »Nærum Hus« har næppe andet end Navnet tilfælles med det her nævnte. — Tidsskrift for Skovvæsen XX, Række A, S. 45; om Kørom se iøvrigt Pakkerne: Forstkort IX R Nr. 56 og Forst-Domænekontor XV, 31 Nr. 2 (RA).

Side 272. Pakken: Om Møllerne og Værkerne i Jægersborg Dyrehave 1716-85 (Rentek.); Rentek.'s kgl. Resol. 1836, Nr. 104.

Side 273. Forordn. af 1781, § 36; Brev fra Forvalteren paa Dronninggaard af 20. Aug. 1744; Danske Atlas I, 605; Resol. 1831 ²⁸/₅ (Reskriptsaml.); Rentek.'s kgl. Resol. 1832, Nr. 246.

Side 274. Verset i Richardts Saml. Digte, I, 266; oprindeligt skrevet til Grundlovsfesten i Dyrehaven 1866.

Tordrup er en længst forsvunden Lokalitet i Søllerød Sogn. Stedet nævnes flere Gange i det fjortende Aarhundrede, men indeholdt kun een Gaard, der ca. 1370 var øde; Tordrup opføres endnu i Jordebøgerne fra Christian den Fjerdes og Frederik den Tredjes Tid, som det synes sidste Gang 1668, forsvinder derpaa og eksisterede ikke paa Christian den Femtes Tid, da Matrikuleringen fandt Sted. Har Tordrup ligget i Nærheden af Nærum, er det sandsynligt, at Gaarden er nedbrudt ved Dyrehavens Anlæg, og samme Skæbne kan være overgaaet det tidligere nævnte Snagerup. — Om Tordrup se: SRD VII, 57 (Item in Thordhorp est una curia desolata); Ældste danske Arkivreg. III, S. 349 f.; Kbhvns Lens Jordebøger (stadig een Bondegaard); Hørsholm Amts Jordebog 1668 (bl. Hørsholm Amts Jordebogsregnsk.).

Kort. Af Kort over Søllerød Sogn som Dele af større Kort findes ikke saa faa fra forskellige Tider. Fra det syttende Aarhundrede kan nævnes Erik Dahlbergs ovenfor Side 253 anførte Kort hos Pufendorf og Johannes

Meiers Kortskitser over Sjælland (Gl. kgl. Saml. Fol. 713. KBK), der dog er meget raat udførte. Over Kyststrækningen findes flere fra det syttende Aarhundrede, bl. a. i RA og i KBK (Gl. kgl. Saml. Fol. 717, Nr. 5). Fra det attende Aarhundredes første Halvdel stammer det her gengivne, af Jens Sørensens tegnede Kort, hvor tillige Tallet paa Bøndergaarde og Huse findes anført ved hver Lokalitet; et andet findes i Fred. V's Danske Atlas XXXVII, Nr. 7 (KBK), et tredje (fra 1726) i J. H. von Honegge: »Das um den Rang wegen der Schönheit u. des Vorzugs streitende Friedensburg, Friedrichsberg, Friedrichsburg u. Rosenburg«. Af Videnskabernes Selskabs Kort er Thomas Bugges her gengivet; et andet over Københavns Amt fuldførtes af O. C. Wessel, Broder til Digteren, og var det første af Selskabets Kort, der publiceredes (1766) (Se iøvrigt Molbech, Videnskabernes Selskabs Hist., K. 1843, S. 80 ff.). Fra det nittende Aarhundrede findes mange Kort, men da Sognets topografiske Udseende i det store og hele ikke er undergaaet større Forandringer efter Skovenes Udskiftning, er der ikke hidsat noget af dem; af haandtegnede Kort kan bl. a. nævnes et Forstkort fra 1820 (2. Overførster Inspektions Arkiv i LAS, Kortrulle Nr. 15) og R. Benzons Kost 1823 (i KBK's Kortsamling), af trykte Sterms Sognekort og det fortræffelige Generalstabskort fra Aarene omkring 1855 (Kbhvns Omegn i seks Blade).

TRYKFEJL OG RETTELSER

- Side 13, L. 4 n.: Schmidt -- læs: Smidth
 Side 16, L. 14 n.: »betegner hele Søllerød Sogn« — læs: »betegner største Delen af det nuværende Søllerød Sogns Omraade«. — Det er blot en Formodning, men støttes af den Omstændighed, at Nærum før 1186 skænkedes til Roskilde Bispestol, som faktisk besad hele Sognet ca. 1370; Søllerød Kirke er formentlig opført efter 1186.
 Side 23, L. 4: Fiskerhavn — læs: Baadeplads.
 Side 47, L. 17 n.: Det var under sit første Besøg paa Søllerødgaard (30. Juli 1742). Dronningen medbragte den nedlagte Hjort, hvilket ikke tydeligt fremgaar af Teksten.
 Side 55, L. 9 n.: Carl Hansen har aldrig ejet Dronninggaard.
 Side 58, L. 14: ingen Tvivl om -- læs: ingen Tvivl at være om
 Side 68, L. 2 n.: Sophie Hedevigs Bøndergaarde — læs: Sophie Hedevigs senere Bøndergaarde
 Side 73, L. 12 n.: Krüger — læs: Krieger
 Side 109, L. 14 n.: den — læs: det
 Side 139, L. 17: 1767 -- læs: 1766. — Dronningen har dog næppe faaet Frydenlund overdraget før i 1767 eller 68.
 Side 190, L. 15 n.: samtidig — læs: umiddelbart efter

KORT OVER
SØLLERØD SOGN

UDARBEJDET AF KOMMUNENS INGENIØR
PAA GRUNDLAG AF GENERALSTABENS KORT

AAR 1911

